

MIESKYSYMYS

ARTO JOKINEN (toim.)

Mieskysymys

Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka

TANE

tasa-arvoasiain
neuvottelukunta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) on parlamentaarinen neuvottelukunta, jonka tavoitteena on sukupuolten välinen tasa-arvo. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on tukenut kirjan julkaisuprosessia.

Copyright ©2012 Tampere University Press ja tekijät

Myynti

Tiedekirjakauppa TAJU

Kalevantie 5

PL 617

33014 Tampereen yliopisto

puhelin 040 190 9800

fax 03 215 9009

taju@uta.fi

www.uta.fi/taju

<http://granum.uta.fi>

Taitto

Maaret Kihlakaski

Kansi

Mikko Reinikka

Etukannen grafiikkatyö Hanna Varis: ”Portti salaiseen puutarhaan”

ISBN 978-951-44-8898-6

ISBN 978-951-44-8899-3 (pdf)

Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Tampere 2012

Sisältö

<i>Heidi Hautala ja Kari Uotila</i>	
Esipuhe	9
<i>Arto Jokinen</i>	
Johdanto	11

I Miehet ja tasa-arvopolitiikka

<i>Paavo Arhinmäki</i>	
Miehestä on moneksi – Tulevaisuuden miespolitiikan haasteita	25
<i>Raija Julkunen</i>	
Mieskysymys suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla ...	30
<i>Jouni Varanka</i>	
Miehet tasa-arvopoliittisena kysymyksenä	44
<i>Hanna Onwen-Huma</i>	
Mitä on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen	55

II Miesliike

<i>Arto Jokinen</i>	
Miehet osana tasa-arvokeskustelua ja -politiikkaa	63
<i>Jukka Relander</i>	
Miksi miesliike?	77
<i>Tomi Timperi</i>	
Miesjärjestöjen keskusliitto	80

<i>Jiri Nieminen</i> Vasemmistolaisen miespolitiikan mahdollisuudet	84
<i>Pasi Malmi & Juuso Erno</i> Miehet ja tasa-arvopolitiikka – Miesten tasa-arvo ry:n näkökulma	91
<i>Timo Honkasalo</i> Asevelvollisuus ja tasa-arvo	103

III Miestyö

<i>Jari Harju & Petteri Huhtamella</i> Miestyö Lapissa	109
<i>Peter Peitsalo</i> Miessakit ry – miestyötä vuodesta 1995	116
<i>Maaret Vuorenmaa, Risto Tervonen ja Matti Kuusilehto</i> Isyyden elinkaarella – Mannerheimin Lastensuojeluliiton isä-hanke	128
<i>Antti Palmu</i> Jussi-työ – yhteistyötä väkivaltaa vastaan	135
<i>Jari Hautamäki</i> Espoolaista väkivalta- ja maahanmuuttajatyötä	141
<i>Antti Ervasti</i> Poikien Talo	152
<i>Jussi Pulli</i> Ensi- ja turvakotienliitto ja Miestyön foorumi suomalaisen miestyön kehittäjänä	157
<i>Mika Pyykkö</i> Miestyö ja sen kehittyminen RAY:n avustustoiminnan yleisiin linjauksiin peilaten	163

IV Mies- ja maskuliinisuustutkimus

<i>Arto Jokinen, Anders Ahlbäck & Kirsi Kinnarinen</i> Näkymätön sukupuoli näkyväksi	171
<i>Ilana Aalto</i> Isyys – suomalaisen miestutkimuksen mukavuusalue?	186
<i>Johanna Lammi-Taskula</i> Vanhempainvapaata isille?	193
<i>Sari Manninen</i> Poikien maskuliinisuudet, valtahierarkiat ja väkivalta kouluss	201
<i>Tuija Huuki</i> Kamppailua ja kaveerausta – Väkivalta ja välittäminen koulupoikien statustyössä	207
<i>Pasi Malmi</i> Miehiin kohdistuvan sukupuolisyrjinnän ilmenemismuodot ja syyt	214
<i>Anders Ahlbäck</i> Asevelvollisuuden ja mieheyden lyhyt historia	223
<i>Teemu Tallberg</i> Miesten maanpuolustuksesta tasa-arvoiseen turvallisuuteen?	231
Kirjoittajat	237

ESIPUHE

Miehet ja tasa-arvo on teema, joka on ollut mukana tasa-arvoasiain neuvottelukunnan työssä alusta alkaen. TANE esitti jo vuonna 1973 lastenhoitoloman myöntämistä myös isille. Vuonna 1975 neuvottelukunta esitti sairaan lapsen hoitolomaoikeuden myöntämistä molemmille vanhemmille. Työmarkkinajärjestöt olivat suunnitelleet rajoittavansa oikeuden vain naispuolisiin työntekijöihin. TANE esitti myös oikeutta isyyslomaan, joka toteutui vuonna 1978. Isyys sekä perheen ja työelämän yhteensovittaminen on ollut TANE:n ja myös suomalaisen tasa-arvopoliitiikan suuri teema miehiin liittyen.

Vuonna 1988 TANE:aan perustettiin Miesjaosto, koska tasa-arvon edistäminen edellyttää vuoropuhelua miesten ja naisten kesken. Miesjaosto on taannut sen, ettei miehiin ja poikiin liittyvät kysymykset ole jääneet sivuun neuvottelukunnan työskentelyssä. Miesjaosto on nostanut isyyden ohella esiin muun muassa miesten moninaisuuden, miehet työelämässä, poikatyön, väkivaltaa käyttäneiden miesten hoito-ohjelmien tärkeyden ja miehet väkivallan uhreina sekä huoltajuuskysymykset ja etävanhemman aseman. Miesjaosto ja sitä kautta tasa-arvoasiain neuvottelukunta on miehiin liittyvän tasa-arvopoliittisen työn edelläkävijä Suomessa.

Miesjaostossa on toiminut paikkana, jossa miehistä ja tasa-arvosta eri tavoin ajattelevat ihmiset ovat kohdanneet. Poliitikkojen ja eri alan asiantuntijoiden ohella miesjärjestöt ovat olleet edustettuina

siitä lähtien, kun yhdistyksiä Suomeen perustettiin 1990-luvun puolivälissä. Vuosina 2009–2010 mieskenttä uudistui radikaalisti. Lyhyessä ajassa perustettiin kaksi uutta miesyhdistystä, yksi puolueen miestyöryhmä, Miesjärjestöjen keskusliitto ja mieskansanedustajien verkosto. Lisäksi aihe nousi voimakkaasti mukaan poliittiseen keskusteluun valtioneuvoston tekemän sukupuolten välisen tasa-arvon selonteon yhteydessä.

Miesjaosto vastasi haasteeseen kutsumalla kokouksiinsa kaikki miesjärjestöt yksi kerrallaan esittelemään toimintaansa ja tavoitteitaan sekä kertomaan terveiset TANE:lle ja Miesjaostolle. Näin pyrittiin parantamaan järjestöjen ja TANE:n välistä yhteistyötä. Samassa hengessä järjestettiin marraskuussa 2010 ”Miehet ja tasa-arvopolitiikka”-seminaari, jonka toteuttamiseen kutsuttiin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön ohella Miehet ja tasa-arvo ry, Miessakit ry, Profeministimiehet ry, Suomen Miestutkimuksen Seura ry, Vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä, Vihreä miesliike ry, Väestöliitto (Miehen Aika) ja Ensi- ja turvakotien liitto (Miesten keskus).

Seminaarissa tuli selkeästi ilmi, että mieskysymys haastaa virallisen tasa-arvopolitiikan ja hakee aiempaa suurempaa tilaa. Samalla tuli ilmi, että on epäselvää, mitkä ovat sellaisia miehiin ja poikiin liittyviä kysymyksiä, joita tulee ja kannattaa ajaa erityisesti tasa-arvopolitiikan alueella. Tältä pohjalta Miesjaoston sihteeri Arto Jokinen alkoi koota kirjaa, jonka tavoitteena on tuoda esiin, mitä 2010-luvun miespolitiikka pitää sisällään. Samalla päätettiin tuoda esiin suomalainen mieskenttä sellaisena kuin se tänään ilmenee. Mukaan otettiin miehet ja tasa-arvopolitiikka teeman lisäksi miesliikkeen, miestyön ja miestutkimuksen esitteleminen. Jokisen utttera ja ansiokas toimitustyö on nyt luettavana. Kiitos hänelle ja kaikille kirjaan ystävällisesti kirjoittaneille miehille ja naisille.

Heidi Hautala

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja 2007–2011

Kari Uotila

Miesjaoston puheenjohtaja 2007–

Arto Jokinen

JOHDANTO

Tässä kirjassa käsitellään ja esitellään ensimmäisen kerran samojen kansien välissä laaja-alaisesti suomalaista mieskenttää: miesliikettä, -työtä ja -tutkimusta. Lisäksi pohditaan mies- ja poikakysymyksen paikkaa virallisessa tasa-arvopolitiikassa, joka on keskittynyt naisten ja tyttöjen aseman parantamiseen. Keskeinen miehiin liittyvä kysymys tasa-arvon kannalta on ollut isyyden vahvistaminen, mikä on osaltaan tukenut naisten aseman parantamista työelämässä. Lapsen kasvatukseen osallistuva ja hänen elämässään läsnä oleva isä on tietenkin ennen kaikkea lapsen etu. Nyt miehiä ja poikia koskevat kysymykset ovat nousseet esiin siten, että ne haastavat virallisen tasa-arvopolitiikan. Uuden vuosikymmenen alussa on mietittävä, mitkä ovat miehiä ja poikia koskevia tasa-arvopoliittisia ongelmia ja miten niitä voidaan jatkossa ratkoa. Tämä edellyttää myös miesten saamista aiempaa näkyvimmin mukaan tasa-arvotyöhön.

Miehet ja pojat – yleistäen mieskysymys – on noussut 2000-luvulla uudella tavoin keskustelun kohteeksi, mikä tarkoittaa uusien teemojen, järjestöjen, miesaktivistien ja miesasiamiesten ilmaantumista. Keskustelu on levinnyt myös uusille alueille, kuten poliittiseen keskusteluun. Samalla internet on avannut uudenlaisen kansalaiskeskustelun mahdollisuuden. Myös media on ollut aiheesta

kiinnostunut. Mieskysymys ei ole kuitenkaan uusi aihe tasa-arvo-keskustelussa. Se oli esillä jo 60-luvun loppupuolella, jolloin tasa-arvosta, sukupuolista ja seksuaalisuudesta käytävä nykymuotoinen keskustelu alkoi kehittyä Suomessa. Vuosina 1966–1970 toimineessa tasa-arvoliikkeessä Yhdistys 9:ssä miehiä oli jäsenistä kolmannes. Yhdistys nosti esiin sekä naisia että miehiä koskevia tasa-arvo-ongelmia. Miehiin liittyvät kysymykset olivat suurelta osin samoja kuin mitä on nostettu esiin viime vuosina. Niitä ovat muun muassa miesten naista lyhyempi elinikä, vaarallisten töiden, onnettomuuksien ja ennenaikaisten kuolemien kasaantuminen miehille, terveysongelmat ja miesten yliedustus itsemurhan tehneissä.

Uusia kysymyksiä ovat muun muassa vain miehiä koskeva yleinen asevelvollisuus, miehiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan huomiotta jättäminen, miesten ongelmat huoltajuskiiostoissa ja poikien ongelmat koulussa. Uudenlaisesta tasa-arvopoliittisesta ajattelusta kertoo miesasiamiesten esittämä näkemys, että naisten yliedustus sosiaali- ja terveydenhuollon alalla johtaa miesasiakkaiden ongelmien tunnistamatta jättämiseen ja sysää miehet terveydenhuollon marginaaliin. Tähän liittyy käsite 'hyvinvoinnin tasa-arvo', joka ei siis toteudu. Miehet ovat hyvinvoinnin suhteen huonommassa asemassa kuin naiset. On myös todettu, että miesnäkökulman vähäinen painoarvo tasa-arvotoimijoissa ja virallisen tasa-arvopolitiikan painottuminen naisten kokemuksiin sivuuttaa miesten ongelmat. Tässä ajattelussa selityksiä miesten tasa-arvo-ongelmiin ei välttämättä haeta sukupuolijärjestelmästä¹ tai miehisydestä/maskuliinisuudesta itsestään, vaan naisista, feministeistä ja tasa-arvopolitiikasta. Toisaalta samaan aikaan on myös sanottu, että mieskuva ei ole samalla tavoin päivittynyt kuluvalle vuosituhannelle kuin naiskuva. Nykymiehiin

1. Sukupuolijärjestelmä on tiettyyn aikaan ja paikkaan sidottu miesten ja naisten suhteita sekä heihin liittyviä yhteiskunnallisia normeja ja arvoja määrittävä mekanismi. Se asettaa miehet ja naiset hierarkkiseen suhteeseen toisiinsa nähden ja muuntaa biologisen lisääntymiskyvyn ja -tarpeen sosiaalisiksi suhteiksi. Sukupuolijärjestelmä tuotetaan yhteiskunnan eri tasoilla yksilöiden, instituutioiden ja kulttuurin vuorovaikutuksessa, ja siihen kuuluu symbolisia, rakenteellisia ja yksilöllisiä ulottuvuuksia.

liitetään sellaisia määreitä, jotka pätevät kenties heidän isiinsä ja isosiin, mutta ei enää heihin.

Mistä ja miten miehistä puhutaan

Virallinen tasa-arvopolitiikka alkoi muotoutua 70-luvulla ja keskittyi naisiin ja tyttöihin siinä määrin, että tasa-arvosta muotoutui yleisesti käsitys naiskysymyksenä. Miehiä käsiteltiin joko vertailukohteena, johon naisten tuli yltää, tai ennemmin heidän naisille ja lapsille aiheuttamien ongelmien kuin heidän itse kokemien ongelmiansa kautta. Tästä kehittyi asetelma, jossa miehet kokivat, että tasa-arvokeskustelua käydään naisten aloitteesta, naisten valitsemista aiheista ja naisten käyttämällä kielellä, eikä miehellä ole muuta paikkaa kuin lähtökohtaisesti syyllisen paikka. Se, että tasa-arvo on ymmärretty naiskysymyksenä ja että miehillä on siinä tarjolla vain syyllisen paikka, on tärkein syy, miksi miehet eivät ole aktiivisesti osallistuneet aiheesta käytyyn keskusteluun. Kuitenkin tasa-arvoa on Suomessa pyritty edistämään kummankin sukupuolen etuna ja hyvänä. Tasa-arvo tarvitsee miehiä päättäjinä, johtajina, av(i)omiehinä, isinä ja työtovereina. Miehet ovat usein yhteiskunnan avainpaikoilla. Heidän suopeudestaan tai vastahankaisuudestaan riippuu se, edistyykö tasa-arvo vai ei. Vaikka naisten asioiden parantaminen on peitetty osittain tietoisesti ja strategisesti siten, että sanaa ”nainen” vältetään ja puhutaan sukupuolten tasa-arvon edistämisestä, myös miehet hyötyvät laeista, jotka ovat tarkoitettu suojelemaan alun perin naisia sukupuolisyrijinnältä.

Vaikka miehet ovat osallistuneet tasa-arvokeskusteluun tai tasa-arvotyöhön huomattavasti vähemmän kuin naiset ja vaikka kummankin sukupuolen hyvä on yleensä tarkoittanut naisten aseman parantamista, miehiin ja poikiin liittyvät kysymykset ovat nousseet säännöllisesti esiin kuluneen reilun 40 vuoden aikana. Samalla puhe

miehistä sukupuolena on hiljalleen kehittynyt, mikä on mahdollistanut miesten ja poikien käsittelemisen myös sukupuolten välisen tasa-arvon kautta. Tasa-arvosta on vaikea puhua, jos ei ymmärrä käsitettä 'sukupuoli', tai jos ei tiedä, että Suomessa 'tasa-arvo' viittaa nimenomaan sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Tämä lienee syy siihen, ettei tässä kirjassa puhuta homomiesten kohtaamista ongelmista. Teema ei yleensä aktivoidu, kun puhutaan tasa-arvosta. Se kuuluu yhdenvertaisuuslakiin, ei tasa-arvolakiin. Kuitenkin esimerkiksi miesparin oikeus adoptioon voisi olla nimenomaan miehiä koskettava tasa-arvokysymys.

Miehet ja pojat eivät ole irrallaan naisiin ja tyttöihin liittyvästä keskustelusta vaan olennainen osa sitä ja toisinpäin. Ylipäätään se, että miehistä voidaan puhua myös sukupuolen käsitteen kautta, on osa naisliikkeen ja -tutkimuksen, feminismin ja tasa-arvopoliitiikan kehitystä. Sukupuoleen liittyvät teoreettiset ja käytännölliset kysymykset ovat nousseet esiin naisiin liittyen. Tämä tutkimus, keskustelu ja politiikka ovat mahdollistaneet sellaisen ymmärryksen sukupuolesta ja seksuaalisuudesta, että se on voitu liittää myös miehiin, mikä on puolestaan mahdollistanut miestyön-, tutkimuksen, -liikkeen ja politiikan kehittymisen.

Miehistä ja pojista käytävää keskustelua kuitenkin vaivaa tiedon puute tehdystä tasa-arvopoliitikasta ja -työstä. Mieskysymystä ei osata sijoittaa osaksi tasa-arvokeskustelun kehitystä ja kehystä tai virallista tasa-arvopoliitikkaa. Miesten ja poikien kokemat tasa-arvo-ongelmat eivät ole symmetrisiä naisten ja tyttöjen kokemien ongelmien kanssa, mutta naisten ja miesten tasa-arvossa on kyse nimenomaan sukupuolten välisestä suhteesta. Tämän takia mieskysymystä tulee tarkastella ensinnäkin omana aihealueenaan ja nimetä miesten kokemat tasa-arvo-ongelmat ja pohtia niiden ratkaisemista. Toiseksi, mieskysymys tulee sijoittaa osaksi virallista tasa-arvopoliitikkaa. Miten miesten kokemat ongelmat ovat osa suomalaisen yhteiskunnan epätasa-arvoisuutta? Miten ne sijoittuvat suhteessa naisten kokemuksiin ongelmiin? Mitä naisiin keskittyneestä tasa-arvopoliitikasta voidaan

oppia ratkaistaessa miesten kokemia ongelmia? Lisäksi on pohdittava, miten miehet voivat osallistua naisten aseman parantamiseen ja miten naiset suhtautuvat mieskysymyksen esittämään haasteeseen viralliselle tasa-arvopolitiikalle.

Miehiä ja poikia koskevan yhteiskunnallisen keskustelun kehitystä ei ole helpottanut se, että miestutkimus on kehittynyt Suomessa hitaasti ja ilman voimakkaan miesliikkeen tukea – sellaistaahan ei ole ollut, eikä ole vielääkään. Mieskysymys ei ole herättänyt samanlaista laaja-alaista sosiaalista liikettä kuin naiskysymys, joka sai aikaan naisliikkeen jo 1800-luvun lopulla. Sukupuoleen liittyviä kysymyksiä tasa-arvon yhteydessä on käsitelty syrjityn ja alistetun näkökulmasta. Miten sukupuoli voidaan liittää miehiin niin, että miehet itse siitä kiinnostuvat tai kokevat sen tarpeelliseksi? Miestutkimus on ollut irrallaan paitsi liikkeestä myös tasa-arvopolitiikasta. Suomalainen tai kansainvälinen miestutkimus ei ole juurikaan vastannut niihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, joihin kaivataan vastauksia. Tämä johtuu tutkijoiden vähyydestä ja tutkimusperinteen ohuudesta, taloudellisen tuen olemattomuudesta ja tutkijoiden mielenkiinnon kohdistumisesta toisaalle. Tämän takia miehistä ja pojista käytävää keskustelua vaivaa myös tiedon puute itse puheen kohteesta. Keskustelua käydään yleensä henkilökohtaisen kokemuksen perusteella ilman yleistettävää tutkimustietoa.

Miehet ja tasa-arvopolitiikka

Mieskysymys – Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka -kirjan tavoitteena on esitellä mieskenttää kokonaisuudessaan ja tuoda esiin miehiin ja poikiin liittyviä tasa-arvopoliittisia kysymyksiä. Tietyt kysymykset ja aiheet toistuvat, mikä kertoo niiden painoarvosta ja erilaisista lähestymistavoista niihin. Esimerkiksi miehet väkivallan tekijöinä ja kohteena nousee esiin tasa-arvopolitiikkaa käsittelevässä

I osassa sosiaalisena ongelmana; sen jälkeen eri miesjärjestöjen näkemyksissä II osassa, jossa ilmenee esimerkiksi mitä puutteita aiheen käsittelyssä on; sitten miestyötä esittelevässä III osassa, jossa tulee ilmi, miten miesten tekemään väkivaltaan on Suomessa puututtu ja lopuksi IV osassa, jossa ilmenee, miten tutkijat ovat aihetta lähestyneet ja mitä tuloksia saaneet.

Kirjan tarkoitus on myös antaa eri mieskentän toimijoille puheenvuoro aiheeseen. Tavoite on kattaa se moniääninen keskustelun kirjo, joka teeman ympärillä veloo. Lukijan on syytä muistaa, että vaikka kirja on toimitettu, kukin kirjoittaja vastaa itse tekstissä esitetystä kommentista ja tiedoista. Kirjoitusten tyylijajit vaihtelevat artikkelin, esseen ja kolumnin välillä. Tekstejä ei ole viitteistetty, koska tavoitteena on yleistajuinen teos aiheesta. Suurimmasta osaa kirjoituksia löytyy lopusta käytetyt lähteet ja/tai lisäluettavaa aiheeseen.

Kirja jakautuu neljään osaan. Ensimmäinen osa käsittelee miehiä ja poikia koskevia tasa-arvopoliittisia kysymyksiä ja tasa-arvopoliitiikan ja -keskustelun taustaa. Osan avaa nykyisen hallituksen tasa-arvoasioista vastaavan ministerin Paavo Arhinmäen kirjoitus, jossa hän kartoittaa nykytilannetta, kysyy tulevaisuuden haasteita ja nostaa sukupuolen rinnalle yhteiskuntaluokan merkityksen. Tämän jälkeen Raija Julkunen ja Jouni Varanka sijoittavat omissa artikkeleissaan mieskysymyksen tasa-arvopoliitiikan kontekstiin. Julkunen aloittaa kuvaamalla, miten tasa-arvosta tuli historiallisesti naiskysymys, mitä ongelmia naisiin liittyen on ratkottu ja mihin on tultu. Tähän kontekstiin hän asettaa miehiä koskevat kysymykset ja pohtii, miten mies- ja naiskysymys eroavat luonteeltaan ja politisoitavuudeltaan toisistaan. Kun naiset ovat halunneet puolet vallasta ja puolet tuloista, niin miehet haluavat nyt puolet hyvinvoinnista. Miehillä on kuitenkin taipumus kehystää miesten hyvinvointivajeet syrjintänä tekemättä eroa oikeuskelpoisen syrjinnän ja syrjäytymistä tuottavien sosiaalisten ja kulttuuristen prosessien välillä. Varanka pohtii mieskysymystä politiikan, hallitusohjelmien ja hallitusten

tasa-arvo-ohjelmien kehyksessä. Hän kyseenalaistaa miesten ja naisten kokeman syrjinnän samankaltaisuuden, niin sanotun symmetriaoletuksen. Miesten kokeman syrjinnän lisäksi on tarkasteltava, mikä on miesten rooli tasa-arvon edistämässä ja naisten aseman parantamisessa.

Ensimmäisen osan viimeinen artikkeli keskittyy yhden esimerkin kautta siihen, miten käytännössä tasa-arvopolitiikkaa tehdään. Hanna Onwen-Huma selvittää artikkelissaan, mitä on sukupuoli-näkökulman valtavirtaistaminen, joka on yksi tärkeimmistä hallinnon työkaluista edistää sukupuolten – myös miesten – tasa-arvoa päätöksenteossa ja suunnittelussa.

Miesliike

Toinen osa antaa tilaa suomalaisen miesliikkeen edustajille. Aluksi Arto Jokinen esittelee miehiä koskevan keskustelun ja toiminnan historiaa Suomessa ja osoittaa, että sitä on käyty vaihtelevalla intensiteetillä jo 60-luvulta lähtien. Tämän jälkeen vuonna 2011 aloittaneen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja Jukka Relander toteaa omassa kirjoituksessaan, ettei miesliike voi asettua vastustamaan naisten tasa-arvoa, mutta tasa-arvolaki sivuuttaa miesten kokemat tasa-arvo-ongelmat. Varsinainen ongelma ei kuitenkaan ole laki, vaan se että mieskuva ei ole päivittynyt samalla tavoin tälle vuosituhanalle kuin naiskuva.

Miesjärjestöjen keskusliitto perustettiin tammikuussa 2011. Järjestön pääsihteeri Tomi Timperi esittelee liiton tavoitteita ja nykytilannetta. Hän toteaa, että miesnäkökulma ”tarkoittaa asioiden tarkastelemista suhteessa siihen, miten ne vaikuttavat poikiin ja miehiin, miten pojat ja miehet ne kokevat ja miten olisi hyvä toimia heidän tukemiseksi”. Vaikka miesnäkökulma esitetään yksikössä, näkökulmia on hänen mukaansa useita. Seuraavaksi Jiri Nieminen

Vasemmistoliiton miespoliittisesta työryhmästä käy läpi sekä mieskysymyksen teoreettista taustaa vasemmistolaisesta näkökulmasta että tämän päivän vasemmistolaisen miespolitiikan teemoja. Hän osoittaa muun muassa, miten miesten syrjäytyminen ja yhteiskunnalliset ongelmat johtuvat osin siitä, miten miehet asettuvat keskenään eriarvoiseen asemaan suhteessa pääomaan ja taloudelliseen tuotantoon. Samoin poikien huono koulumenestys ei ole uusi ilmiö, vaan työväenluokkaisilla pojilla ja tytöillä on aina ollut vaikeuksia sopeutua keskiluokan ehdoilla toimivaan koulujärjestelmään.

Tammikuussa 2009 perustettiin miesten tasa-arvoasioita ajamaan Miesten tasa-arvo ry. Pasi Malmi ja Juuso Erno esittelevät kirjoituksessaan, mitkä ovat yhdistyksen mielestä miesten ja poikien tasa-arvo-ongelmia ja miten niitä tulisi korjata. Miesten yleinen asevelvollisuus on aihe, joka toistuu useassa kirjoituksessa. Toisen osan päättävä Profeministimiehiin kuuluvan Timo Honkasalon artikkeli tuo esiin sellaisia näkökulmia, joita harvemmin aiheesta käytävässä keskustelussa esitetään.

Miestyö

Kolmas osa rakentuu kahdeksasta artikkelista, joissa esitellään ensimmäisen kerran miesten ja poikien parissa tehtävää työtä Suomessa. Osion avaa Jari Harjun ja Petteri Huhtamellan kirjoitus Lapissa tehtävästä miestyöstä. Artikkelit antaa kattavan kuvan miehille suunnatun, matalakynnyksisen työn eri muodoista, joita tehdään eri puolilla Suomea. Miesten kohtaamia ongelmia ovat muun muassa erokriisit, parisuhdeongelmat, väkivaltaisuus, päihdeongelmat ja isyyteen liittyvät asiat, kuten huoltajuuskiistat ja lasten tapaamiset.

Miessakit ry on vuonna 1995 perustettu miesjärjestö, joten tältä osin Peter Peitsalon yhdistyksen toimintaa esittelevä artikkeli olisi voitu sijoittaa edelliseen, miesliikettä käsittelevään osaan, mutta

yhdistyksen tekemä sosiaalialan työ kuuluu ennemmin tämän osan teemaan. Miessakkien työn lähtökohtana on vahvistaa miesten hyvinvointia huomioimalla miesten tarpeet ja kokemukset. Yhdistyksellä on neljä toimintamuotoa, jotka ovat perheväkivalta-, erokriisi-, isä- ja maahanmuuttajatoiminta. Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) on työskennellyt perheiden parissa jo pitkään, mutta työ on tavoittanut lähinnä äidit ja lapset. Maaret Vuorena, Risto Terosen ja Matti Kuusilehdon yhteisartikkeli esittelee MLL:n viiden piirin ja keskusjärjestön isä-hanketta, jossa tuetaan miehiä isyyteen ja tasavertaiseen vanhemmuuteen. Tulevaisuuden visio on, että MLL on aidosti koko perheen järjestö ja isät ovat aktiivisesti mukana.

Suomessa useat eri yhdistykset tekevät työtä väkivaltaa käyttäneiden miesten parissa. Aiemmin oli esillä Miessakkien perheväkivaltatyö, jota tehdään miesten kanssa. Antti Palmun esittelemässä Ensi- ja turvakotien liiton koordinoimassa Jussi-työssä kohdataan kaikki osapuolet – miehet, naiset ja lapset – samassa organisaatiossa. Jussi-työn lähtökohta oli turvakodeissa tehty havainto, että väliaikaisen turvapaikan tarjoaminen naisille ja lapsille ei riitä. On tehtävä jotain myös väkivaltaa käyttäneille miehille – varsinkin kun suuri osa naisista palaa samaan parisuhteeseen takaisin. Jussi-työ on kasvanut laajimmaksi miesten perhe- ja parisuhdeväkivaltaa käsitteleväksi työmuodoksi Suomessa.

Jussi-työn jälkeen Jari Hautamäki esittelee Lyömätön Linja Espoossa -toimintaa. Se jakautuu kahteen. Lyömätön Linja tarjoaa väkivaltaa käyttäneille miehille katkaisuohjelman, vertaisryhmätöimintää ja yksilötapaamisia. Vaikka työtä tehdään miehen kanssa, yhteyttä otetaan myös puolisoon ja pidetään huoli, ettei hänen ja lasten turvallisuus vaarannu. Miehen Linja on puolestaan maahanmuuttajamiehille kehitetty kulttuurisensitiivinen väkivallan katkaisuojelma. Sen tematiikka on laajentunut vuosien varrella käsittelemään väkivallan ohella myös niitä kysymyksiä, joita maahanmuuttajamiehet kohtaavat sopeutuessaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Antti Ervasti esittelee poikatyötä artikkelissaan Poikien Talo. Kyse on hankkeesta, joka on yhtäältä suunnattu pojille ja toisaalta se pyrkii kehittämään poikatyötä sukupuolen ja seksuaalisuuden huomioonottavaksi. Yksi haastava teema on, miten perinteiset käsitykset miehistä ja naisista vaikeuttavat poikien kohtaaman seksuaalisen väkivallan tunnistamista ja siitä puhumista.

Kolmannen osan päättää kaksi artikkelia, jotka kehystävät ja laajentavat kuvaa miestyöstä. Jussi Pulli kirjoittaa Ensi- ja turvakotien liiton tekemästä laajasta miestyöstä ja Miestyön foorumista, joka on vuosittainen koulutus- ja verkostotapaaminen miesten parissa työskenteleville sosiaali-, terveys- ja järjestötyön ammattilaisille. Mika Pyykkö kirjoittaa Raha-automaattiyhdistyksen avustustoiminnasta ja miten miestyö sijoittuu siihen. RAY on merkittävin miestyön avustaja.

Mies- ja maskuliinisuustutkimus

Kirjan neljäs osa keskittyy miehistä, pojista ja maskuliinisuuksista tehtyyn suomalaiseen tutkimukseen. Osan avaa Arto Jokisen, Anders Ahlbäckin ja Kirsi Kinnarisen artikkeli, jossa he esittelevät tutkimusalan kansainvälistä kehitystä 1970-luvulta näihin päiviin saakka ja sijoittavat suomalaisen tutkimuksen sen kehitykseen. Samalla he pohtivat, miksi tutkimustieto liittyen teemaan miehet, pojat ja tasa-arvo on yhä hyvin vähäistä sekä tutkimusalan tulevaisuudennäkymiä.

Seuraavaksi Ilana Aalto johdattaa suomalaiseen isyystutkimukseen artikkelissa, joka pohjautuu hänen yhdessä Johanna Mykkäsen kanssa tekemään katsaukseen aiheesta. Isyyttä on tutkittu enemmän kuin muuta miehiä käsittelevää aihetta, ja tutkimus on ollut yhteydessä samanaikaisesti lisääntyneeseen julkiseen keskusteluun isistä ja isyydestä. Isyystutkimukselle ei kuitenkaan ole juuri karttunut omaa

tutkimusperinnettä, vaan yksittäiset tutkimukset ovat melko irrallaan toisistaan. Tutkimuksessa ei myöskään ole laaja-alaisesti problematisoitu maskuliinisuuteen tai sukupuoleen liittyviä kysymyksiä.

Aallon isyystutkimusta käsittelevän kirjoituksen jälkeen Johanna Lammi-Taskula aloittaa kuuden artikkelin sarjan, joissa tutkijat esittelevät 2000-luvulla ilmestyneitä väitöskirjojaan. Lammi-Taskulan artikkeli niveltyy edelliseen tekstiin ja samalla tasa-arvopolitiikan miehiä koskevaan ydinkysymykseen: isyyden vahvistamiseen. Isien lastenhoitovastuun lisääminen ja kannustaminen vanhempainvapaalle on ollut perhe- ja tasa-arvopoliittisten ohjelmien ja lakiesitysten keskiössä. Vauvaperheiden todellisuus on kuitenkin erilainen. Satunnaisesti valittu otos paljastaa sukupuolittuneen työnjaon, jossa lastenhoito ja kotityöt ovat äidin vastuulla äitiys- ja vanhempainvapaan ajan ja usein myös sen jälkeen.

Sari Manninen ja Tuija Huuki tutkivat väitöskirjoissaan koulupoikia vallan ja väkivallan näkökulmasta. Manninen kysyy, miten koulupojat rakentavat maskuliinisuuksia ja hierarkkisia järjestyksiä sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissaan. Näitä teemoja hän tarkastelee vallan, etnisyyden, statuksen ja väkivallan näkökulmista. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että maskuliinisuudet ja valtahierarkiat eivät ole pysyviä vaan alttiina muutokselle ja neuvottelulle. Tuija Huukin tutkimuksen tehtävä on selvittää, millaisia väkivallan eri muotoja poikien sosiaalisen arvostuksen tavoitteluun liittyy sekä miten välittäminen on osa poikien statustavoittelua. Hän tarkastelee keskeisiä valta-asemia pitäviä maskuliinisuuksia ja käytänteitä, joilla ylimpiin asemiin pyritään.

Pasi Malmin väitöskirjan tavoite on muodostaa yleinen teoria sukupuolisyrynnän syistä ja ilmenemismuodoista sekä soveltaa sitä hyvinvointivaltioissa tapahtuvaan miehiin kohdistuvaan sukupuolisyryntään. Hänen tutkimuksensa tärkein empiirinen aineisto muodostui tasa-arvovaltuutetun toimistolle vuosina 1997–2004 jätetyistä 800 syrjintävalituksesta, joista noin kolmasosa oli miesten tekemiä.

Neljännän osan kaksi viimeistä artikkelia paneutuvat Puolustusvoimiin. Anders Ahlbäck on tutkinut suomalaisen asevelvollisuuden syntyä ja kehitystä 1920–1930-luvun Suomessa. Ahlbäck osoittaa, kuinka käsitykset miehishyönteistä muuttuvat yhteiskunnallisten tarpeiden ja poliittisten eturistiriitojen paineessa. Suomen itsenäistyminen merkitsi miehille sitä, että yhtäkkiä jokaisen terveen nuoren miehen tuli suorittaa asevelvollisuus ja pysyä valmiina sotaa varten myös rauhan aikana. Tämä ei tapahtunut täysin kivuttomasti.

Teemu Tallbergin artikkeli tuo esiin, miten puolustus- ja turvallisuusala on yksi yhteiskunnan voimakkaimmin sukupuolittuneista alueista. Miesten yleinen asevelvollisuus tukee omalta osaltaan perinteistä työnjakoa, jossa turvallisuuspolitiikka ja -päätöksenteko, poliisi- ja pelastustoimi ovat miesten hallitsemia. Alojen sukupuolittuneisuus ulottuu miesten enemmistöstä työntekijöinä työpaikkakulttuureihin ja ammatti-identiteetteihin sekä kysymyksiin kansalaisuudesta, tasa-arvosta ja demokratiasta.

I

MIEHET JA TASA-ARVOPOLITIIKKA

Paavo Arhinmäki

MIEHESTÄ ON MONEKSI – TULEVAISUUDEN MIESPOLITIIKAN HAASTEITA

Miehet ovat olleet tasa-arvopolitiikan kohteena ja toimijoina näihin päiviin asti naisia vähemmän. Miespolitiikkaa on kuitenkin tehty jo kauan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta perusti Miesjaostonsa vuonna 1988 ja Yhdistys 9 kävi jo 1960-luvulla keskustelua perinteisen miehen roolin murtamisesta.

Mieskysymys ei ole herättänyt puolueita samalla tavoin kuin naiskysymys. Siitä ovat selvä osoitus puolueiden naisjärjestöt, joista ensimmäiset perustettiin jo yli sata vuotta sitten. Vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä aloitti vuonna 2009, jolloin myös Vihreisiin ilmaantui omaa miestoimintaa. Tämä ei kerro miesten syrjimisestä puoluetoiminnassa, vaan siitä, että puolueet ovat perinteisesti olleet miesten miehittämiä ja johtamia organisaatioita, jotka ovat tarvinneet omat naisjärjestönsä pitääkseen naiskysymyksiä esillä. Miehet eivät välttämättä havaitse naisten kokemia ongelmia, eivätkä myöskään sitä, että sukupuolten tasa-arvo koskee kaikkia sukupuolia.

Miestoiminnan ilmaantuminen puoluepolitiikkaan kertoo siitä, että nyt myös poliittisessa toiminnassa on alettu ymmärtää miehiin sukupuolen perusteella liittyvät kysymykset. Viime eduskuntakaudella miehet ja pojat tulivat aiempaa enemmän mukaan myös poliittiseen keskusteluun muun muassa valtioneuvoston tasa-arvoselonteosta. Miehet ovat myös ottaneet mallia naisista pyrkimällä yhteistyöhön yli puoluerajojen, mistä yksi esimerkki on eduskunnan miesverkoston perustaminen vuonna 2010. Jatkossa mieskysymys on politisoitava kunnolla.

Viimeisen 20 vuoden aikana tapahtunut hyvinvointivaltion purkaminen on merkinnyt uudenlaisen jälkiteollisen luokkayhteiskunnan syntyä. Käytännössä se on merkinnyt myös yhteiskuntaluokkien välisen hierarkian syvenemistä ja tuloerojen kasvua, mikä näkyy esimerkiksi miesten välisten erojen jyrkkemisenä. Tämä paljastuu erittäin selvästi suurenevissa terveyseroissa. Tutkimusten mukaan elinajanennusteen ero miesten ja naisten välillä on keskimäärin kuusi vuotta, mutta miesten ylimmän ja alimman tuloviidenneksen välinen ero on kasvanut jopa 12,5 vuoteen. Sukupuolten välisten erojen lisäksi tulee ottaa aiempaa enemmän huomioon myös luokkaerot.

Miksi miesten elinajanennusteen erot ovat näin suuria? Yksi syy on, että alemmissa tuloluokissa miehet käyttävät terveyspalveluja ylempiin tuloluokkiin verrattuna huomattavasti vähemmän. Lisäksi työväenluokkaiset miehet tekevät töitä, joissa loukkaantumisen ja jopa kuoleman riski on suurempi. Terveyspalveluja suunniteltaessa tulisikin nykyistä paremmin huomioida sukupuolinäkökulma ja arvioida palvelujen saatavuutta ja sisältöä eri sukupuolten ja yhteiskuntaluokkien kannalta. Kaikille miehille – myös työelämän ulkopuolella oleville – tulisi kehittää ikäkausitarkastuksia. Miesten saaminen terveys- ja hoiva-alojen töihin on tärkeää, jotta asiakaspalvelussa saadaan paremmin esille paitsi miesten myös eri miesryhmien näkökulmat ja tarpeet. Julkisen hoivavastuun jakaminen tukee tavoitteita lieventää suomalaisen työelämän vahvaa jakautumista miesten ja naisten aloihin.

Kasvatus ja koulutus ovat avainasemassa purettaessa suomalaisen työmarkkinoiden voimakasta jakautumista mies- ja naisvaltaisiin aloihin. Varhaiskasvatukseen ja koulutuspolitiikkaan tulee sisällyttää sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja kaikilla koulutusasteilla tulee ottaa käyttöön sukupuolitietoiset opetussuunnitelmat ja -menetelmät. Tämä ei tarkoita stereotyyppisten käsitysten vahvistamista tyttöjen ja poikien välisistä eroista, vaan niiden purkamista: niin tyttöjä kuin poikiakin on monenlaisia. Samalla voidaan tukea sekä tyttöjen että poikien epätyypillisiä koulutus- ja uravalintoja.

Viime aikoina on noussut esiin erityisesti huoli poikien tyttöjä keskimäärin huonommasta koulumenestyksestä. Koulussa onkin tavoitettava aiempaa paremmin ne pojat, jotka ovat vaarassa pudota pois järjestelmästä ja jotka ovat siten luisumassa jatkossa yhteiskunnan marginaaliin. Tyttöjen ja poikien koulumenestystä vertailtaessa on kuitenkin muistettava, että sukupuolen lisäksi koulumenestystä määrittää entistä enemmän tyttöjen ja poikien luokkatausta. Koulutus tai sen puute periytyy Suomessa vanhemmilta lapsille. Tähän nykyinen hallitus on luvannut puuttua vähentämällä koulutuksen periytyvyyttä.

Feministinen tutkimus on tuonut esiin naisten moninaisuuden. Samalla tavalla tarvitsemme keskustelua miesten ja poikien moninaisuudesta. Meidän on kyseenalaistettava vallalla oleva valkoisen, heteron, keskiluokkaisen ja työssä käyvän miehen normi. Tähän me tarvitsemme miehistä, pojista ja erilaisista miehisyyden malleista tehtyä sukupuolitietoista tutkimusta. Miestutkimus ei kuitenkaan ole institutionalisoitunut osaksi akateemista elämää eikä tutkimusalalla ole taloudellisia resursseja. Usein miesten ja poikien ongelmista puhuttaessa liikutaankin henkilökohtaisen kokemuksen varassa ilman yleistettävää, systemaattista tieteellistä tietoa. Vaikka miesten ja poikien henkilökohtaiset kokemukset ovat tärkeitä, myös tutkimustietoa on saatava lisää, jotta miesten ja poikien tasa-arvo-ongelmia voidaan poliittisesti ratkaista. Miestutkimus tarvitsee kipeästi resursseja vastatakseen tähän tutkijoille heitettyyn haasteeseen.

Yksi keskeinen miehiä yhdistävä tasa-arvo-ongelma on ollut miesten oikeus isyyteen. Isien asema erityisesti erotilanteissa on ollut keskeinen miesten huoli. Miesten asema ja siihen mahdollisesti liittyvä syrjintä huoltajuskiistojen yhteydessä tulee perusteellisesti selvittää. Myös lapsettomia miehiä tulee tukea erotilanteissa nykyistä paremmin – samoin kuin naisia. Vanhempien ja lasten tukemisen ei kuitenkaan tule lähteä vain erosta ja sen jälkeisestä tilanteesta, vaan lapsiperheiden ongelmiin tulee kiinnittää huomiota jo ennen vanhempien mahdollista eroa. Tähän me poliittiset päätöksentekijät voimme vaikuttaa esimerkiksi vanhempainvapaajärjestelmää kehittämällä. Nykyistä järjestelmää on muutettava, sillä se ei kannusta isää pitämään vanhempainvapaita. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa saadun kokemuksen perusteella voidaan sanoa, että miehet käyttävät yleisimmin niitä vapaita, jotka ovat suunnattu ja kiintiöity erityisesti isille.

Itsenäinen hoitojakso takaa parhaiten isän ja lapsen vankan suhteen kehittymisen jo silloin, kun lapsi on vauvaiässä. Lapsen ja isän varhainen vankka suhde parantaisi myös isien asemaa huoltajuskiistoissa. Uskaliaimmat väittävät, että hoivasuhteen jakaminen vanhempien kesken vähentäisi myös av(i)oeroja. Itse kannatan perhevapaajärjestelmän muuttamista niin sanotun 6+6+6 -mallin pohjalta. Nyt on aika tehdä muutoksia, jotka pikkuhiljaa tähtäävät mallin toteutumiseen. Siihen ei tarvitse siirtyä kertarysäyksellä – matka alkaa ensimmäisestä askeleesta. Tähän ei päästä pelkillä poliittisilla päätöksillä vaan myös työelämän on muututtava jaettava vanhemmuutta tukevaan suuntaan.

Muutosta vanhemmuuden tasaisempaan jakamiseen tukee loppusyksystä 2011 hyväksytty työmarkkinoiden raamisopimus. Osana tätä sopimusta hallitus ja työmarkkinakeskusjärjestöt sopivat, että perhevapaista varataan vuoden 2013 alusta alkaen isille oma yhdeksän viikon (54 päivän) mittainen osuus. Tästä isät voivat käyttää korkeintaan kolme viikkoa äidin kanssa yhtä aikaa. Loput kuusi viikkoa isät saavat käyttää hoitamalla lastaan esimerkiksi äidin

palattua työhön. Tämän jakson ajankohta joustaa siihen asti kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Muutoksessa poistetaan isäkuukauden kytkös vanhempainvapaaseen ja siten isien osuudesta tulee vihdoinkin itsenäinen isäkiintiö, jonka käyttäminen on jokaisen isän oikeus. Sen käyttäminen ei siis lyhennä vanhempainvapaata, jonka vanhemmat voivat jakaa keskenään haluamallaan tavalla. Toivon todella että isät tulevat innokkaasti käyttämään tätä oikeutta olla läsnä lastensa arjessa jo ihan varhaisvaiheessa.

Poliittisilla päätöksillä voimme saada paljon aikaan ja lain-säädännöllä voimme nopeuttaa tasa-arvokehitystä, joka muuten tuntuu välillä junnaavan tuskastuttavan hitaasti. Sukupuolikiintiöillä voidaan turvata naisten asema pörssi-yhtiöissä, mutta myös miesten asema naisistuvassa poliittisessa päätöksenteossa. Vastaa-vasti vanhempainvapaajärjestelmän muuttamisella tasa-arvoinen vanhemmuus tavoitetaan huomattavasti nopeammin kuin pelkillä asennekampanjoilla. Miesten huomioiminen sosiaali- ja terveys-palveluissa parantaa heidän hyvinvointiaan ja pidentää elinikää, josta hyötyvät myös naiset ja lapset. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat samalla hyvä esimerkki siitä, että tarvitaan sukupuolinäkökulman lisäksi luokkanäkökulma tavoittamaan myös ne miehet, jotka ovat yhteiskunnan marginaalissa. Sukupuolitietoinen politiikka hyödyt-tää kaikkia sukupuolia ja sen toteuttamiseksi tarvitsemme kaikkien sukupuolien työtä ja tukea.

Raija Julkunen

MIESKYSYMYKS SUOMALAISEN TASA-ARVOPOLITIIKAN ASIALISTALLA

Se tapa, jolla yhteiskuntamme ovat määrittäneet miesten vallan ja kasvattavat pojista miehiä, aiheuttaa pojille ja miehille syväkäskestäviä kustannuksia. Pojat kieltävät inhimillisyytensä tavoitellessaan panssaroitua maskuliinisuutta. Nuoret miehet ja pojat uhrataan tykinruuaksi sodissa, joita käydään poliittista, taloudellista ja uskonnollista valtaa pitävien, valloituksia ja ylivaltaa hintaan mihin hyvänsä tavoittelevien miesten puolesta. Lukuisat miehet aiheuttavat suurta haittaa itselleen kieltämällä tarvitsevansa fyysistä tai henkistä hoitoa tai koska heidän tarvitsemiaan palveluja ei ole. [...] Liian monet miehet kärsivät, koska miesten hallitsemissa maailmassamme miehillä ei ainoastaan ole valtaa suhteessa naisiin, vaan joillakin miesryhmillä on valtaa suhteessa toisiin miehiin. Liian monet miehet, aivan kuten liian monet naisetkin, elävät hirvittävässä köyhyydessä ja alennustilassa, tai ovat pakotettuja tekemään ruumista ja sielua tuhoavaa työtä saadakseen ruokaa pöytään. [...] Liian monilla miehillä on syviä haavoja, joiden syynä on pyrkimys elää mieheyden saavuttamattomien vaatimusten mukaan, ja liian monet miehet löytävät järkyttävällä tavalla lohtua riskinottamisesta, väkivallasta, itsetuhosta tai alkoholista ja huumeista, joita on kaupan toisten

voitonhimon vuoksi. Liian monet miehet kokevat väkivaltaa toisten miesten käsissä. [...] Liian monia miehiä leimataan ja rangaistaan sen yksinkertaisen asian vuoksi, että he rakastavat ja haluavat muita miehiä ja että heillä on seksiä muiden miesten kanssa.¹

Kahdeksastakymmenestä maasta tulleiden kansalaisaktivistien Rion julistus tiivistää mieskysymyksen – toki mahtipontiseen ja tunteenomaiseen sävyyn – sekä kutsuu poikia ja miehiä muuttamaan omaa toimintaansa. Julistus on profeministinen, ja siinä kannetaan huolta myös miesten naiseen kohdistamasta syrjinnästä ja väkivallasta. Olisi laimeaa sanoa Rion julistuksen tavoittelevan sukupuolten tasa-arvoa. Se tavoittelee niin miesten kuin naisten emansipaatiota, vapautumista kaikista sortavista rakenteista. Sille ei riitä, että miehissä ja naisissa on yhtä paljon johtajia tai yhtä vähän köyhiä.

Sukupuolten tasa-arvo on sovinnaisempi tavoite. Suomen kaltaisessa kehittyneessä maassa sukupuolten muodollinen tasa-arvo on liki saavutettu. Silti naiset kokevat edelleen haittaa sukupuolestaan. Mutta kuten Rion julistus osoittaa, sukupuolijärjestelmä ei kohtele hyvin miehiäkään. Yksi viime vuosien suomalaisia ilmiöitä onkin ollut miesliikkeen ja mieskysymyksen näkyvämpi ja aikaisempaa särmikkäämpi esiinnousu. Mieskysymys ei kuitenkaan ole uusi tulokas suomalaisen tasa-arvopolitiikan asialistalla.

Naislähtöinen tasa-arvo – miehetkin huomattiin

Historiallisesti sukupuolikysymys on ollut naiskysymys. Suomessa naiset on poikkeuksellisen varhain sulautettu miesten maailmaan ja elämäntilanteille, kuten poliittiseen elämään, elantoa tuottavaan työhön ja lastensa huoltajiksi. Naisten oikeudet eivät kuitenkaan olleet

1. Rion julistus, 3.4.2009, lyhentänyt ja suomentanut Raija Julkunen. Rion julistus annettiin vuonna 2009 Rio de Janeirossa järjestetyssä symposiumissa, jossa pohdittiin miesten ja poikien roolia sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi (toim. huom.).

itseisarvoisia, vaan ne perusteltiin naisten panoksella kansakunnan rakentamiselle, isänmaalle, sosiaaliselle työlle, kansantaloudelle ja perheiden elatukselle.

Naisten varhainen integroituminen miesten elämänalueille on pitänyt yllä käsitystä toteutuneesta tasa-arvosta. Tosiasiallinen tasa-arvo oli kuitenkin kaukana vielä toisenkin maailmansodan jälkeen. Tärkeä osa 1960-luvun modernisaatioharrappausta oli toisen aallon feminismin tai suomalaisittain roolikeskustelun ja tasa-arvoliikkeen nousu. Suomalainen tasa-arvoliike asetti tavoitteeksi naisten ja miesten tasa-arvoisuuden ansiotyössä, yhteiskunnallisessa osallistumisessa, perheessä ja seksuaalisuudessa. Liike halusi purkaa yhteiskunnallisen jaon miesten ja naisten erillisiin elämän- ja työn alueisiin samoin kuin vaimojen taloudellisen riippuvuuden aviomiehistä. Tässä suhdanteessa sai alkunsa myös valtiollinen tasa-arvopolitiikka. Tasa-arvoliikkeen, kuten Yhdistys 9:n (1966–1970), tavoitteet siirtyivät paljolti tasa-arvopolitiikan asialistaksi. Valtiollisen tasa-arvopolitiikan maamerkinä voi pitää sen ensimmäisen instituution eli tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) perustamista vuonna 1972.

Naisen asema oli liikkeen ja politiikan varsinainen polttopiste. Naisten osallisuus politiikassa ja muussa yhteiskuntaelämässä oli sekä tavoite itsessään että väline naisten intressien edustamiseen ja edistämiseen. Lasten päivähoito, äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaat, ehkäisy ja vapaampi abortti, samapalkkaisuus ja sukupuolen mukaisen työnjaon purkaminen olivat sosiaalipoliittisen asialistan kärjessä. 1960-luvulla vauhdittunut hyvinvointivaltion rakentaminen tuotti naisten elämään sekä yleisiä että nais erityisiä voittoja. Naisten yleistyvä pääsy koulutukseen ja työmarkkinoille, hoivapalvelut, hyvinvointiammattien työpaikat ja yksilöllinen sosiaaliturva kiinnostivat ja palvelivat naisia laajasti. Tarkoittaen tai vahingossa kotiäitiys tuli leimattua vanhanaikaiseksi.

Samalla sukupuolten tasa-arvo käsitettiin kummankin sukupuolen eduksi ja asiaksi. Yhdistys 9, jossa toimi niin naisia kuin miehiä, halusi vapauttaa miehet ahtaasta miesroolista. Margareta Mickwitzin

sanoin yhdistys puolusti miehillekin oikeutta sellaisiin naisille varattuihin etuoikeuksiin kuin ”hellyyteen, heikkouteen, pienuuteen ja pitkään ikään”. Holger Rotkirch on jälkikäteen kuvannut Yhdistys 9:n tavoitetta näin: ”Olennaista on, että kukin nainen ja mies voi tasa-arvoisista lähtökohdista yhdenvertaisin mahdollisuuksin toteuttaa omia pyrkimyksiään ja toiveitaan – rakentaa itselleen sopivaa elämää ilman perinteisistä sukupuolirooleista aiheutuvaa painolastia.” Ei vain naisroolia vaan myös miesrooli käsitettiin yksilöä rajoittavaksi, modernisointia kaipaavaksi. Vastakkain eivät olleet naiset ja miehet, vaan vanhan- ja uudenaikainen.

Hoivaava ja läsnäoleva isä – miehen ”pehmeneminen” – oli vahvasti esillä. Yhdistys 9:n ja TANE:n vaatima isyysloma herätti suurimman kuohunnan. Miesrooliin puuttuminen oli vielä provosioivampaa kuin naisrooliin tai naisen asemaan. Yksi osoitus tästä oli se, kun Kari Suomalainen luonnehti yhdistyksen miehiä seksuaalisesti heikoiksi, dekadenteiksi, ateisteiksi, pasifisteiksi ja pornoiksi.

Täydentyvä asialista ja tasa-arvon välineet

1960-luvulta tähän päivään paljon on muuttunut ja paljon ei. Naisten ja miesten työllisyys ja koulutus ovat Suomessa tasoittuneet, ja naisten koulutustaso nuorissa ikäryhmissä on ohittanut miesten koulutuksen. Naisten edustus ja osallisuus tieteessä, politiikassa ja virkamiehistössä on kasvanut, ja esimerkiksi hallituksissa osuus vakiintunut suunnilleen puoleen. Naiset ovat olleet valmiita rikkomaan sukupuolirajaa; naisilla on ollut runsaasti saavutettavaa ja valloitettavaa miesten yksinoikeutena olleita paikkoja. Viime vuosikymmeninä Suomessakin on ollut paljon ensimmäisiä naisia, kuten ensimmäinen presidentti, pappi, piispa, puolustus-, pää- ja valtiovarainministeri, kansliapäällikkö, professori, yliopiston rehtori, kapellimestari, asevelvollisuuden suorittanut... Monet yhteiskunnal-

liset instituutiot ovat olleet miesten hallussa, ja niin lista on pitkä. Vastaavien ensimmäisten miesten lista olisi lyhyt. Ensimmäinen isyysloman pitäjä?

Vaikka naiset ovat puhkoneet lasikattoja, talouselämän ja monen muunkin yhteiskuntaelämän valtarakenteet ovat säilyneet miehisinä. Juuri mikään 40 vuoden takainen kysymys ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan, kuten sama palkka samanarvoisesta työstä tai työn ja perheen yhteensovittaminen. Rinnalle on noussut uusia kysymyksiä. Monet niistä liittyvät naisen ruumiilliseen koskemattomuuteen ja seksuaalisuuteen. 1980-luvulla Suomessakin havahduttiin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan, parisuhdeväkivaltaan, raiskauksiin ja seksuaaliseen häirintään. Myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet politisoitiin. Viime aikoina muutkin identiteetit sekä risteävät erot ovat nousseet esiin yksiselitteisempien nais- ja mieskysymyksen ohella. Tämä tematiikka tunnustaa naisten – tai miksei myös miesten – kulttuurisen ja identiteettipoliittisen moninaisuuden, sen että naisissa ja miehissä on nuoria ja vanhoja, vammattomia ja vammaisia, heteroita ja homoja, suomalaisia ja uussuomalaisia, etnisiä enemmistöjä ja vähemmistöjä.

Uusien tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskysymysten nousu on tapahtunut rinnan yleisen oikeudellistumisen kanssa ja saanut vauhtia Suomen EU-jäsenyydestä. Pohjoismaat, erityisesti Suomi, ovat olleet peräsätulijoita yksilöiden oikeuksien ja syrjimättömyyden suhteen. Koko syrjinnän ajatusmuoto oli pitkään vieras. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslait, YK:n naisten oikeuksien sopimus (CEDAW), Euroopan Neuvoston ja EU:n jäsenyydet ja uusi perustuslaki ovat oikeudellistaneet tasa-arvoa. Sukupuoleen perustuvan syrjinnän kiellosta on tullut yksilölle luvattu oikeus. Naisen ruumiillinen koskemattomuus, isien oikeudet, seksuaalivähemmistöjen asema ja maahanmuuttajien kotoutuminen kutsuvat kyllä sosiaalipoliittisia ratkaisuja, mutta niitä voidaan lähestyä myös yksilöiden syrjimättömyyden näkökulmasta ja ihmisoikeuskysymyksinä. Suomessakin valtiollisen tasa-arvon painopiste on siirtynyt sosiaalipoliitikasta

oikeuteen ja oikeuksiin. Paradoksaalista on, että samanaikaisesti, kun yksilöille luvataan yhä vahvempia oikeuksia, naisille suojea hyvinvointivaltio kokee alamäkeä.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisesta (ks. Onwen-Humataässä kirjassa) on syrjintäkiellon ohella tullut toinen tasa-arvopolitiikan pääväline. Tiettyssä mielessä se jatkaa tasa-arvon sosiaalipoliittista linjaa. Valtavirtaistamisen tulisi merkitä yhteiskuntapolitiikan kaikkien lohkojen tarkastelua sukupuolisilmälasein ja kaikille sukupuolille – siis ei vain kummallekin sukupuolelle – tulevien vaikutusten kautta. Realiteetit ovat kuitenkin kaukana tavoitteesta.

Miehet mukaan

Suomessa on omalaatuinen historiallinen sukupuolidiskurssi: vahvan naisen ja heikon miehen kulttuuriset kuvat. Tällä on tiettyä reaalista pohjaa: köyhyyden, agraarisuuden, sotien, miesten poissaolon, aikaisen kuolleisuuden ja juoppouden sekä olemattoman sosiaaliturvan naisille pakottama vahvuus. Naisen asemasta on ollut vaikea keskustella ilman, että – JP Roosin ilmaisua käyttäen – ”kurja suomalainen mies” vedetään mukaan. Tämä ei kuitenkaan ole tarkoittanut, että miehet olisivat mobilisoituneet miesliikkeiksi. Miesten sukupuolittietoinen järjestäytyminen on ollut vähäistä, ja vielä vähäisempiä ovat olleet feminismiä tukevat muodot.

Vaikka sukupuolten tasa-arvo on suomalaisen tyyliin esitetty kummankin sukupuolen etuna, on tasa-arvopolitiikan suuri linja niin kansainvälisesti kuin Suomessa tähdännyt naisten aseman ja oikeuksien parantamiseen. Tasa-arvo on kummankin sukupuolen hyvä, ja silti käytännössä naisten asia. Suomalaisen argumentaation mukaan sukupuolten tasa-arvoon tarvitaan myös miehiä, miehiä päättäjinä, johtajina, aviomiehinä, isinä ja työtovereina. Miehet osallistuvat tasa- ja eriarvoisuuden tuottamiseen myös median ja

viihteen kuluttajina sekä potentiaalisina seksin ostajina. Miehet ja naiset eivät ole vain tilastojen luokkia. Miehet ja naiset elävät suhteissa toisiinsa, eikä sukupuolten tasa-arvoa voi saavuttaa ilman näiden suhteiden muuttumista.

Miehille tasa-arvodiskurssi on luvannut hegemonisen maskuliinisen² pakkopaidan hellittämistä, monenlaisten maskuliinisuuksien mahdollistumista, uusia elämänsisältöjä aktiivisina isinä sekä hyötymistä naisten aseman paranemisesta. Naisten aseman kohenemiseen voi sisältyä miehiä hyödyttäviä mekanismeja alkaen Suomen kilpailuvyvystä (huomaa uusi hyötydiskurssi!) ja päätyen itselle läheisten naisten mahdollisuuksien kohenemiseen. Urbanilegendan mukaan menestyneet miehet havahtuvat naisten syrjintään ja esteisiin tyttärensä aikuistuesssa. Miehet voivat myös hyötyä naisten syrjinnän estämiseen tähdänneistä, mutta sukupuolineutraaleista toimista, jollainen tasa-arvolain sisältämä syrjintäkielto on. Vähemmän puhutaan niistä menetyksistä, joita miessukupuolen antamien etuoikeuksien poistuminen voi aiheuttaa: vähemmän valtaa ja kunnioitusta pelkän sukupuolen nojalla, enemmän kilpailua työssä, heikommat urakehityksen mahdollisuudet, siirtymistä väheksytyihin naisten töihin, vähemmän ostettua seksiä, vähemmän palvelua kotona ja enemmän kotityötä sekä psyykkisiä ponnisteluja maskuliinisuuden uudelleenrakentamisessa.

Valtiollinen tasa-arvopolitiikka on pyrkinyt sisällyttämään miehet niin politiikan kohteiksi kuin tekijöiksi. TANE:n sisällä tätä toimintaa on kutsuttu (myös) miestyöksi, ja sen käynnisti vuonna 1983 järjestetty ”Miehen mallit ja mahdollisuudet” -seminaari. Tätä ovat seuranneet monet aloitteet: miestutkimuksen ohjelmatyöryhmä 1984, muistio uudesta miestutkimuksesta eli *Miestä päin* -raportti 1986, TANE:n Miesjaoston perustaminen 1988, miestutkimusver-

2. Hegemoninen maskuliinisuus viittaa tietyssä yhteiskunnassa ja kulttuurissa tietynä aikana hallitsevaan miehisytyteen tai maskuliinisuuteen, johtavaan miesryhmään ja tämän miehisytyden ikoneihin. Käsite kuvaa, miten miehillä on ylivalta naisista ja miten tuo valta keskittyy tietyille miehille. (Toim. Huom. Ks. Jokinen, Ahlbäck ja Kinnarinen; Manninen tässä teoksessa.)

kosto 1995, Man-sähköpostilista 1997–2006, Miehen työ -palkinto vuodesta 1998, lukuisat miestä käsitelleet seminaarit ja julkaisut sekä pohjoismainen seminaari- ja tutkimusyhteistyö.

Aloitteiden ja keskustelujen pysyvin sisältökohde on ollut uusi isyys. TANE teki aloitteen isyysvapaasta jo vuonna 1973. Muita kysymyksiä ovat olleet esimerkiksi mieheyden moninaisuus, huoltajuus (erityisesti erotilanteissa), väkivalta parisuhteessa ja pornossa, mies seksin ostajana, koulun feminisoituminen ja poikien syrjivyyt, homo- ja biseksuaalisuus sekä maahanmuuttajat. Vaikka miehet on pyritty ottamaan mukaan, miehillä on marginaalinen asema valtiollisessa tasa-arvokoneistossa. Tasa-arvovoyksikön kaikki kolmetoista virkamiestä ovat naisia. Tasa-arvovaltuutetun toimistossa työskentelevistä noin 90 prosenttia on naisia.

Muuttuuko mies?

Sukupuolirooleista käydyssä keskustelussa naisten ja miesten tilanteet nähdään usein symmetrisinä. Kummankin sukupuolen tulisi vapautua sukupuolen kahleista ja ”toteuttaa itseään” vapaasti. Ei ole kovin selvää, mitä se on. Pitäisikö luopua mies- ja naisidentiteetistä, mies- ja naistapaisista valinnoista? Ovatko toiselle sukupuolelle tyypilliset valinnat, vaikkapa koulutuksen ja ammatin suhteen, arvokkaampia kuin omalle sukupuolelle tyypilliset?

Mieskeskustelussa on joitakin juonteita, joita ei löydy samantapaisina feminismistä. Naiset ovat vaatineet poliittisia ja oikeudellisia uudistuksia, miesten kanssa samoja oikeuksia ja tosiasiallisia mahdollisuuksia. Miehet ovat vaatineet erilaisia mahdollisuuksia olla mies, kun taas feministit eivät juuri ole keskustelleet erilaisista feminiinisyksistä. Kyselen, mikä oikein estää miehiä olemasta ”toisenlaisia”, esimerkiksi naistapaisempia miehiä, ja miten tuon vaatimuksen voisi politisoida? Joka tapauksessa naisen sukupuoliraja on venyvä, naiset

ovat voineet omaksua aikaisemmin vain miehille kuuluneita asemia ja tapoja, hyvässä ja pahassa. Miehen sukupuoliraja on kulttuurisesti tiukempi, mutta siihen on vaikea tuottaa poliittisia ratkaisuja.

Samassa hengessä on kysely, miksi mies tai miesrooli ei muutu naisten muuttumista ja naisroolin modernisoitumista tasapainotavalla tavalla. Naisten elämässä on ollut selkeä yhteys heidän rakenteellisen alistuksensa ja henkilökohtaisten tavoitteidensa välillä. Miehiä kyllä houkutellessaan ja kutsutaan muuttumaan niin oman etunsa kuin naisten ja yhteisen hyvän nimissä. Heitä on houkuteltu ”pehmenemään” eli feminisoitumaan, rupeamaan hoivaaviksi isiksi ja kommunikoiiviksi kumppaneiksi, jakamaan valta ja kotityö, hellelittämään työelämän suoritusvaateista sekä oppimaan pois stereotyyppistä maskuliinisuutta, jollaisiksi aggressiivisuus, väkivaltaisuus, rikokset ja sulkeutuneisuus käsitetään. Puhe tulee jostain miehen ulkopuolelta; mies on sen kohde.

Toki ”mies” on muuttunut. On tullut uusia hyväksytyjä tapoja olla mies. Isät osallistuvat lastensa varhaishoitoon, vanhat miehet toimivat vaimojensa omaishoitajina, miehet panostavat ulkonäköönsä ja homoutta on alettu hyväksyä. Toisaalta muutosta voi olla vaikea nähdä, koska jotkut miehet tekevät edelleen miestapaisesti ei-toivottuja tekoja, ja miehet ovat selvänä enemmistönä paitsi valtaa käyttävissä eliiteissä myös ei-toivotuissa vähemmistöissä. Siinä välissä on miesten suuri enemmistö, joka ei pysty tunnistamaan itseään miehinä etuoikeutetuiksi, yhteiskunnallisen tai perhevallan haltijoiksi tai naisten sortajiksi.

Helene Aarseth ja Bente Marianne Olsen peräävät sellaista teoriaa, jolla voidaan paikantaa muutospotentialiaali ”normaalimiehisissä” elämänyhteyksissä. He tarkoittavat tavallisia keskiluokkaisia heteromiehiä vailla erityistä sukupuolitetoisuutta. Heidän tutkimuskohteenaan olleet keskiluokkaiset miehet kertoivat elämänsä ristiriidoista, työelämän vaatimuksista, rikkaamman perhe-elämän kaipuusta ja halustaan luoda täyteläisempi suhde lapsiinsa kuin heillä oli omiin isiinsä. Sen sijaan miehillä ei ollut sukupuolten valtaa ja työnjakoa

koskevia rakenteellisia muutostavoitteita. Vaikka skandinaavimiehet kaipasivat muutosta henkilökohtaiseen elämään, vain harvat heistä kyseenalaistivat muiden elämänalueiden sukupuolijakoja. Muutosretoriikkaan ei kuulu etuoikeuksista ja vallasta luopuminen.

Isäksi tulo ja synnytyksessä mukanaolo on jo vuosia konstruoitu miehen elämän katkoskohdaksi ja muutospotentialiksi. Muutos esimerkiksi perhevapaiden käytössä on ollut hidasta, eivätkä miehet ole kamppailleet oikeudestaan vanhempain- ja hoitovapaisiin. Sen sijaan avioeron jälkeisestä isyydestä ja huoltajuudesta on tullut uuden miesaktivismin keihäänkärki. Avioerosta ja lasten menetyksestä onkin tullut miehen elämän riski. Jonkinlainen paradoksi on kuitenkin, että miehet eivät kovinkaan ponnekkaasti vaadi hoivan ja kotityön tasaisempaa jakoa av(i)oliiton aikana tai yhteiskunnallisessa mitassa, vaan vasta avioeron jälkeen.

Uusia ja uusvanhoja kysymyksiä

Viime vuosina Suomessa on noussut entistä särmikkäämpää miesaktivismia, joka pyrkii osin vanhoin, osin uusin painotuksin tasa-arvon asialistalle. Miesnäkökulmainen aktivismi esittää miehen epätasa-arvoisena ja syrjittynä sukupuolena. Miesten yleinen asevelvollisuus, ”miesten koulu”, on suuren mittaluokan kysymys sekä sukupuolten tasa-arvon että maskuliinisuuden tuotannon kannalta. Jos halutaan nimetä syrjivät toimijat, naiset ja feministit eivät kuitenkaan suostu ottamaan armeijoita, sotia ja asevelvollisuutta omaan piikkiinsä.

Esillä ovat myös miesten hyvinvoinnin vajeet. Miehet ovat Suomessa eläneet naisia lyhemmän elämän koko sen 250 vuoden ajan, kun elinikä on tilastoitu. Eliniän sukupuolierossa on ilmeisesti jotain evoluution tuottamaa, mutta myös sukupuolistunut riski- ja terveyskäyttäytyminen pitää sitä yllä. Miehet myös tekevät useammin itsemurhia ja joutuvat työ- ja muiden tapaturmien kohteeksi. Miehet

marginalisoituvat herkemmin, käyttävät enemmän alkoholia, tekevät valtaosan rikoksista, joutuvat vankilaan (95 prosenttia vangeista), surmaavat toisiaan ja lyövät puolisoitaan. Pojat pärjäävät tyttöjä huonommin koulussa ja pojilla on suurempi riski jäädä peruskoulun jälkeiseen pimentoon.

Miehillä on enemmän syviä hyvinvoinnin vajeita, mutta samojen tietojen varassa olen uskaltanut kutsua miehiä myös ongelmia tuottavaksi sukupuoleksi. Miesten käyttäytyminen aiheuttaa ongelmia miehille itselleen, heidän läheisilleen sekä sosiaali-, terveys- ja kontrollipoliittiselle koneistolle. En osaa arvioida, miten vakavasti miesaktivistit ovat työttömien, asunnottomien, varhain kuolevien ja vankiloihin ajautuvien miesten asialla. Ainakin nämä miehet ovat välttämätön retorinen ase, joita ilman miehiin kohdistuvaa sortoa tai maskuliinisuuden taakkaa on mahdoton argumentoida.

Kun 1960-luvun tasa-arvoliike vaati naisille ja miehille samoja mahdollisuuksia työssä, politiikassa, vanhempina ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa, nyt miehet ovat lisänneet listaan asiakkuuden. Yhdenvertaisuus kuluttajina ja asiakkaina on noussut uudenlaiseen rooliin palvelu- ja kulutusyhteiskunnassa. Miesnäkökulmasta julkisten hyvinvointipalvelujen ja sosiaaliturvan resurssit suuntautuvat kohtuuttomasti naisille. Myös naisvaltaisten ammattikuntien katsotaan syrjivän miehiä. Useimmin esitetty syrjintäsyytös koskee huoltajuuskiistoja. Miesten näkökulmasta heitä vastassa on äitien, sosiaalityön naisammattilaisten, äitimyytin ja sukupuolistereotyyppien rintama, matriarkaatti. Vähän lievempi väite ehdottaa, että naisten hallussa oleva hyvinvointiosaaminen ei ole riittävän herkkää huomioimaan maskuliinisuutta.

Kriittisen, usein hengeltään profeministisen miestutkimuksen kiinnostuksen kohteita ovat olleet valta, seksuaalisuus, väkivalta sekä sellaiset maskuliinisuutta tuottavat ja uusintavat instituutiot kuin armeija, urheilu, työelämä ja porno. Uuden mieslähtöisen näkökulman mukaan kriittisestä miestutkimuksesta on vaarassa muodostua osa sitä hegemonista puhetapaa, joka näkee miehet

ja maskuliinisuuden ensisijaisesti ongelmien aiheuttajina eikä sukupuoli syrjinnän kohteina. Uusi miesaktivismi ei tyydy etsimään selityksiä vain sukupuolijärjestelmän logiikasta tai maskuliinisuudesta itsestään, vaan naisista, feministeistä ja tasa-arvopolitiikasta. Siis: miten naiset käyttävät seksuaalista valtaa, millaista propagandaa naisjärjestöt ja feministit harjoittavat tai millainen naishegemonia hallitsee tasa-arvopolitiikkaa.

Vihreän miesliikkeen maaliskuun 13. päivän julistuksessa (2009) tavoitteeksi asetetaan yhteiskunta, jossa jokaisella on tilaisuus toteuttaa omia mahdollisuuksiaan sukupuoleen tai sukupuoliseen suuntautumiseen katsomatta ja jossa kukaan ei ole vaarassa joutua näiden syiden perusteella syrjityksi. Miesten asemaa ei pidetä etuoikeutena, vaan painolastina, josta miesten on syytä vihdoin vapautua. Kaavamaisia sukupuolirooleja tulee edelleen purkaa ja samalla tulee oikeuttaa moninaisia miehenä olemisen tapoja. Purkautuvan miesvaltan tilalle halutaan kaikkien yksilöiden tasa-arvoista kumppanuutta kaikilla elämäalueilla.

Tavoite kuulostaa kovin samalta kuin Yhdistys 9:n asettama tavoite. Utta on sukupuolisen suuntautumisen tuominen mukaan sukupuolitasa-arvon asialistalle. Näin itsekin mielelläni teen, sisällytän sukupuolisen tasa-arvon piiriin niin kaikki sukupuolet kuin seksuaalisuudet. Miesten keskinäiset erot vallassa ja asemassa huomataan herkemmin. Sen sijaan erityisesti naisten keskinäisten taloudellisten ja sosiaalisten erojen ja eriarvoisuuden kasvu ei ole saanut samanlaista huomiota, vaikka syytä olisi.

Tasa-arvo – naisten ja/vai miesten resurssi

Tasa-arvon idea on vuosisatoja ollut lähinnä naisten resurssi. Vuosituhannen vaihteessa sukupuolten tasa-arvo alkoi menettää merkitystään naisten diskursiivisena resurssina ja siitä tuli aikaisempaa

tärkeämpi miehille. Tasa-arvo/syrjimättömyys yksilöille luvattuna oikeutena toimii myös miesten resurssina. Miesryhmillä on kuitenkin taipumusta kehystää miesten hyvinvointivajeet syrjintänä tekemättä eroa oikeuskelpoisen syrjinnän ja syrjäytymistä tuottavien sosiaalisten ja kulttuuristen prosessien välillä.

Huomion kääntymistä miehiin tukevat myös aktivoivan ja osallistavan, korkeaan työllisyysasteeseen tähtäävän yhteiskuntapolitiikan tavoitteet. Ongelmaksi ovat naisten sijasta tulleet miehet: koulupudokkaat, syrjäytyvät nuoret miehet, teollisuustyöpaikkojen kadon vuoksi ammattinsa ja työnsä menettävät miehet. Nuorten miesten marginalisoituminen uhkaa paitsi näiden itsensä hyvinvointia myös yhteiskuntajärjestystä. Kun sukupuolen huomioonottaminen tai valtavirtaistaminen (gender inclusive) on pitkään tarkoittanut naisia, viittaa se nyt sosiaali-, työ- ja koulutuspolitiikan kentillä kasvavasti miehiin ja maskuliinisuuteen.

Tasa-arvo pyrkii halkeamaan kahdeksi, nais- ja miesnäkökulmaiseksi tasa-arvoksi. Nais- ja mieskysymys eroavat luonteeltaan ja politisoitavuudeltaan. Jos käyttää ruotsalaisen feminismin iskulausetta, niin naiset ovat halunneet puolet vallasta ja puolet tuloista, miehet puolet hyvinvoinnista tai hyvinvoinnin tasa-arvoa – käyttäakseni ”Miehet ja tasa-arvopolitiikka” -seminaarissa 2010 esitettyä ajatusta. Naisten intressien painopiste on ollut julkisilla elämänalueilla, miesten taas yksityiselämässä. Naiset ovat joutuneet ensin tavoittelemaan julkista valtaa, tasa-arvoista kansalaisuutta ja omia tuloja voidakseen tavoitella hyvää yksityiselämää.

Tasa-arvotilasto on tärkeä työkalu aikana, jolloin politiikan-teko vaatii kvantifioitua näyttöä. Tilaston avulla piirretään kuvaa politiikan tavoitteiden saavuttamisesta, sukupuolikuiluista ja sukupuolibalanssista (40–60 %-ihanne). Se, missä suhteissa miehiä ja naisia tulisi vertailla, ei ole viatonta, ja käynnissä onkin jonkinlainen indikaattoritaistelu. Vertailu voi koskea muodollisia oikeuksia, hyvinvointia, resursseja ja valtaa. Sosiaalitieteiden omaksumat hyvinvoinnin käsitteet sisältävät lukuisia objektiivisia resursseja ja

subjektiivisiä kokemuksia (onnellisuutta) koskevia ulottuvuuksia. Hyvinvointierojen kuva ei ole niin yksiselitteinen kuin “miehet pohjalla” -diskurssi antaa ymmärtää. Kiivain tilastollinen erimielisyys on koskenut väkivaltaa – kuka pahoinpitelee ketä –, palkkaeriarvoisuutta ja kotityön jakoa.

Sukupuolijärjestelmien politisoiminen on avartanut naisten sukupuoliroolia. Naiset ovat toki omilla valinnoillaan ja teoillaan uudistaneet naiseuden. Hallitukset ovat kuitenkin voineet tehdä paljon naisen aseman hyväksi. Isyysoikeuksien edistämisen ja sukupuolineutraalin avioliittolain (jota miehet itse vastustavat laajasti) edistämisen ohella on vaikeampi osoittaa, mitä hallitus voisi tehdä miesten vapauttamiseksi maskuliinisuudesta. Nähtäväksi jää myös, pystyykö aikaisempaa offensiivisempi miesliike mobilisoimaan miehiä tasa-arvon tekijöiksi, millaisia liittolaisuuksia ja ristiriitoja nais- ja miesliikkeiden kesken syntyy, samoin kuin se, turvaako miesten aktivoituminen tasa-arvopolitiikan resursseja.

Kirjallisuus

- Aarseth, Helene & Olsen, Bente Marianne (2004), Maskulinitet, imagination och livssammanhang. Att nå förändringspotential hos män. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 25:1-2, 27–46.
- Julkunen, Raija (2010), *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Kumpumäki, Elina (2010), *Tasa-arvoasian neuvottelukunnan miestyön historia 1988–2006*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Mickwitz, Margaretha; von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) (2008), *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Miehet ja tasa-arvopolitiikka* (2006). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:23. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, Helsinki.
- Pylkkänen, Anu (2009), *Trapped in Equality. Women as Legal Persons in the Modernisation of Finnish Law*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Rio de Janeiron julistus, [http://www.jacksonkatz.com/images/The_Rio_Declaration_Final.pdf] (luettu 5.1.2012)

MIEHET TASA-ARVOPOLIITTISENA KYSYMYKSENÄ¹

Miesten ja sukupuolten välisen tasa-arvon suhde voidaan pelkistää seuraavaan arvovalintaan: ovatko miehet tasa-arvoa varten vai onko tasa-arvo miehiä varten. Kysymykseen kiteytyy keskeinen aihetta sivuava jännite. Se nousee esiin viimeistään siinä vaiheessa, kun valitaan mitä tasa-arvotoimia tehdään ensin ja mitä vasta myöhemmin. Poliittikkaan olennaisesti kuuluvat kilpailevien prioriteettien mittelit ovat siis vahvasti läsnä myös silloin, kun tarkastellaan miesten ja tasa-arvon suhdetta.

Suomalaisessa julkisessa keskustelussa miesten ja tasa-arvon suhde ymmärretään usein kapeasti viittaamaan vain ja ainoastaan miesten aseman parantamiseen ja miesten kokemuksiin ongelmiin. Tämä ymmärrys (”tasa-arvo on miehiä varten”) esiintyy monessa

1. Tämä artikkeli perustuu työhöni tasa-arvoasiain neuvottelukunnan Miesjaoston sihteerinä ja hallituksen tasa-arvopolitiikasta vastaavassa tasa-arvoyksikössä vuosina 2001–2009. Päävastuualueenani oli hahmotella miesten ja tasa-arvon suhdetta sekä tuottaa selvitys aiheesta, mikä ilmestyi ministeriön asiakirjana *Miehet ja tasa-arvopolitiikka* vuonna 2006. Työsuhteeni päätyttyä valmistelin vielä kesällä 2009 miehiä ja tasa-arvoa koskevaa aineistoa hallituksen tasa-arvopoliittista selontekoa varten.

yhteydessä jopa ääneen lausumattomana itsestäänselvyytenä. Kyse on eräänlaisesta symmetrian oletuksesta: perinteisesti tasa-arvopolitiikan huomio on ollut naisissa ja päätavoitteena on ollut naisten aseman parantaminen. Miesten ja tasa-arvon suhteen tarkastelu oletetaan tapahtuvan samalla tavoin. Tavoitteena ajatellaan olevan pelkästään miesten aseman parantaminen. Tiivistettynä symmetrian oletus siis kuuluu: ”kun puhutaan naisista ja tasa-arvosta, on tavoitteena naisten aseman parantaminen; siispä kun puhutaan miehistä ja tasa-arvosta, on tavoitteena miesten aseman parantaminen”. Tätä samankaltaisuuden olettamaa ei yleensä sanota ääneen, perustella tai pohdita.

Kiinnostavana havaintoesimerkkinä yllä kuvatusta ilmiöstä on suomenkielisen Wikipedian artikkeli ”Sukupuolten tasa-arvo” (31.10.2011 versio). Lainsäädännön jälkeinen osa kertoo naisten asemasta Suomessa ja siinä kuvataan naisten kokemaa syrjintää. Tämän jälkeen keskitytään miesten asemaan, ja yhtenä väliotsikkona on ”näkökulmia miesten kohtaamaan sukupuolisyryntään”. Naisten tai miesten kokemaa syrjintää käsitellään samankaltaisista näkökulmista. Olen törmännyt vastaavaan ajatusrakenteeseen lukemattomia kertoja esimerkiksi toimittajien haastateltavana ollessani tai keskustellessani miehistä ja tasa-arvosta muiden kuin tasa-arvotyötä ammatikseen tekevien kanssa.

Pitkälle viety symmetriaoletus ilmenee esimerkiksi vaatimuksena tasa-arvoisesta tasa-arvopolitiikasta. Tällöin oletetaan, että miehiin liittyy yhtä paljon ja yhtä vakavia tasa-arvo-ongelmia kuin naisiin ja niihin tulisi puuttua tasa-arvopolitiikan keinoin samassa mittakaavassa kuin naistenkin ongelmiin. Tuntematon ei ole sekään väite, että miehiä koskettaisi enemmän ja vakavampia tasa-arvo-ongelmia kuin naisia.

Symmetriaoletama on virallisen tasa-arvopolitiikan peruslähdekohdan näkökulmasta paradoksaalinen. Tasa-arvopolitiikka on perustettu ja perustuu yhä sen ajatuksen varaan, että naisten asema on miesten asemaa huonompi ja vaatii siksi erityishuomiota. Suo-

malaisen tasa-arvopolitiikan lähtökohta on kirjattu tasa-arvolain ensimmäisen pykälän perusteluihin², joissa todetaan, että

naiset ovat tosiasiallisesti miehiä huonommassa asemassa ja tasa-arvon toteuttaminen tehokkaasti käytännössä edellyttää useasti sitä, että naisten aseman parantamiseksi ryhdytään erityisjärjestelyihin.

Koska pelkästään miesten aseman parantamiseen keskittyminen käsiteltäessä kysymystä miesten ja tasa-arvon suhteesta on paradoksaalista, tasa-arvopolitiikan kontekstissa painopiste on asetettava laajemmin. Kyse on siitä, mitä erilaisia suhteita miehillä ryhmänä ja yksilöinä voi olla sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Laajempi kysymyksenasettelu heijastuu myös otsikkotasolla: ”Miehet ja tasa-arvo” mahdollistaa huomattavasti useampia tarkastelukulmia kuin esimerkiksi ”miesten tasa-arvo”. Tasa-arvopolitiikassa tämän keskustelun tyypillisiä kysymyksenasetteluja ovat ”mikä on miesten rooli tasa-arvon edistämässä (ja naisten aseman parantamisessa)?” ja tämän jatkokysymys ”miten edistettäisiin miesten osallistumista tasa-arvon edistämiseen?”. Näiden kysymysten jälkeinen tyypillinen jatkokysymys onkin: ”jos päätavoitteena on naisten aseman parantaminen, miksi miehet osallistuisivat?” Nämä kysymykset esiintyvätkin esimerkiksi tasa-arvopolitiikan miehiä käsittelevien kokousten ja konferenssien otsikoissa.

Osittain näihin kysymyksiin vastaten sosiaali- ja terveysministeriön aihetta käsittelevässä asiakirjassa, Miehet ja tasa-arvopolitiikka, nimetään neljä yleistä periaatetta miesten ja tasa-arvon parissa tehtävään työhön:

- 1) Miesten parissa tehtävässä tasa-arvotyössä huomioidaan yleinen sukupuolten välisen tasa-arvon tilanne.³

2. Perustelut ovat luettavissa Hallituksen esityksestä 57/1985.

3. Tällä tarkoitetaan sitä peruseriaatetta, että tasa-arvopolitiikan päätavoitteena on naisten aseman parantaminen.

- 2) Korostetaan niitä hyötyjä, joita miehille ja pojille koituu sukupuolten välisestä tasa-arvosta.
- 3) Tunnustetaan miesten ja poikien hyvinvoinnin lisääminen hyväksytyksi tasa-arvon edistämisen tavoitteeksi.
- 4) Tunnistetaan miesten (ja naisten) tilanteiden ja olosuhteiden monimuotoisuus.

Nämä periaatteet ovat yhdenlainen asemoituminen suhteessa luvun alussa esitettyyn jännitteeseen.

Miksi miehet ja tasa-arvo nousi tasa-arvopolitiikan teemaksi

2000-luvun alussa miehet nousivat tasa-arvopolitiikan agendalle omana teemanaan paitsi Suomessa myös kansainvälisesti, niin YK:ssa, Euroopan neuvostossa kuin Pohjoismaissakin. Esimerkiksi YK:n arvovaltainen Naisten asema -toimikunta käsitteli aihetta vuosikokouksensa toisena pääteemana ensimmäistä kertaa koskaan vuonna 2004. Miehiin liittyvien kysymysten juuret juontavat toki kauemmas. Kansainvälisen tasa-arvopolitiikan keskeiset linjaukset vuonna 1995 koonneessa Pekingin julistuksessa ja toimintaohjelmassa lukee, että miehiä tulisi ”kannustaa osallistumaan täysipainoisesti kaikkeen toimintaan tasa-arvon edistämiseksi” ja että ”naisilla on yhteisiä huolenaiheita, joihin voidaan puuttua vain yhteistyössä ja kumppaneina miesten kanssa”.

Tulkintani mukaan kasvanut miehiin kohdistuva huomio tasa-arvopolitiikassa johtuu kolmesta syystä:

- 1) Havaittiin, että naisten aseman tehokas edistäminen edellyttää huomion kiinnittämistä myös miehiin.

- 2) Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen (ks. Onwen-Huma tässä teoksessa) periaatteeseen kuuluu paitsi naisten, myös miesten huomioiminen.
- 3) Miesten kokemat ongelmat edellyttävät myös tasa-arvopoliittista huomiota.

Koska tasa-arvopoliitiikka on niin kansainvälisesti kuin Suomessakin keskittynyt naisten aseman parantamiseen, on näistä syistä kolmas kiistanalaisin. Täten se aiheuttaa myös voimakkaimman paineen tasa-arvopoliitiikan perusoletusten ja -prioriteettien uudelleen arviointiin.

Vuosituhanne vaihtuessa miesten ja tasa-arvon suhdetta sivuavaa englanninkielistä akateemista kirjallisuutta oli syntynyt jo kohtalaisesti (ks. myös Malmi tässä kirjassa). Se oli kuitenkin painotukseltaan kansalaisyhteiskuntaan kallellaan ja etäällä politiikasta. Täten kirjallisuus ei ollut sellaisenaan sovellettavissa pohjoismaiseen kontekstiin, jonka erityispiirteenä on tiedeyhteisön ja tasa-arvopoliitiikan läheisempi suhde ja suurempi yhteiskuntapolitiikkaan kohdistuva huomio. Pohjoismaisista lähteistä erillismaininnan ansaitsee Øystein Holterin kirja vuodelta 2003 *Can men do it? Men and gender equality – the Nordic experience*, joka tarkasteli miesten ja tasa-arvon suhdetta ennen kaikkea yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta.

Miehet Suomen hallitusten tasa-arvopoliitikassa 1995–2011

Seuraavaksi tarkastelen, miten miehet ovat esiintyneet Suomen hallitusten tasa-arvopoliitikassa Pekingin julistuksen jälkeen vuosina 1995–2011. Tarkastelu kohdistuu kahteen keskeiseen asiakirjatyyppiin: hallitusohjelmiin ja hallituksen tasa-arvo-ohjelmiin. Hallitusohjelma on hallitukseen osallistuvien puolueiden hyväksymä

toimintasuunnitelma, jossa on sovittu hallituksen tärkeimmistä tehtäväalueista. Niihin on kirjattu hallituksen yleisen tason tasa-arvon edistämistavoitteet. Hallitusohjelmat ovat vuosien saatossa tulleet yksityiskohtaisemmiksi ja kasvaneet pituudeltaan. Vuoden 1995 ohjelma oli muutaman sivun mittainen paperi, kun taas Kataisen ohjelma kesältä 2011 oli pituudeltaan jo 90 sivua⁴.

Vuosien 1995–2011 hallitusohjelmissa (mukaan lukien Kataisen hallituksen ohjelma) on ollut ainoastaan kaksi erityisesti miehiin kohdistettua tasa-arvopoliittista tavoitetta. Ensinnäkin, isien perhevapaiden käytön lisääminen on ollut esillä vuodesta 1999 lähtien jokaisessa hallitusohjelmassa⁵. Toiseksi, vuoden 2003 hallitusohjelmassa tasa-arvopoliittiset kysymykset päätettiin arvioida myös miesnäkökulmasta. Näitä kahta tavoitetta voi siis pitää keskeisimpinä miehiin ja tasa-arvoon liittyvistä hallitusten tasa-arvopoliittisista tavoitteista.

Hallitusohjelmia puolestaan konkretisoivat erilliset hallituksen tasa-arvo-ohjelmat. Hallituksen tasa-arvo-ohjelmissa ja niiden raporteissa miehiin liitettyjä tavoitteita ja toimia on useilla eri teema-alueilla. Tasa-arvo-ohjelmiin on kirjattu kahdentasoisia toimia: erityisesti miehiin kohdistettavia lainsäädännöllisiä muutoksia ja erilaisia miehiä koskevia yksittäistoimia, kuten kehittämishankkeita, selvityksiä ja kokeiluja. Lisäksi joidenkin aiheiden yhteydessä esitetään kehotuksia sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen eli miesten tilanteen huomioimiseen jollain toisella politiikka-alueella. Kiinnostava kuriositeetti on vuoden 1997 tasa-arvo-ohjelman seurantaraportin muotoilu: miesten ylikuolleisuus⁶ on suurin sukupuolten tasa-arvoon liittyvä terveystieteellinen haaste. Muotoilu tunnistaa miesten ylikuolleisuuden ongelmaksi ja nimeää sen ta-

4. Hallitusohjelmia voi tarkastella internet-osoitteessa [<http://www.valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/hallitusohjelmat/fi.jsp>]

5. Vuoden 1995 hallitusohjelma oli hyvin tiivis ja sisälsi ainoastaan yleisen tasa-arvon edistämistavoitteen.

6. Tällä väestötieteellisellä termillä tarkoitetaan miesten naisia korkeampaa kuolleisuutta. Kansainvälisissä vertailututkimuksissa on todettu miesten ylikuolleisuuden johtuvan ensisijassa elintavoista ja riskikäyttäytymisestä eikä biologista.

sa-arvoon liittyväksi mutta säilyttää vastuun ongelman ratkaisusta terveyspolitiikan alueelle. Kokonaisuutena voi todeta, että miehiin ei ole kohdistettu merkittävästi huomiota hallituksen tasa-arvopoliitiikassa viimeisten viidentoista vuoden aikana. Päähuomio on ollut naisissa. Tarkempi kuvaus aiheesta on hallituksen tasa-arvopoliitissa selonteossa vuodelta 2010.

Vuoden 2003 hallitusohjelman kirjauksen välittömänä vaikutuksena tehtiin tasa-arvopoliitiikan käyttöön yleisjäsenitys miesten ja tasa-arvon suhteesta nimeltään *Miehet ja tasa-arvopoliitiikka*. Yleis-tavoitteeksi nimettiin teeman miehet ja tasa-arvo sisällyttäminen osaksi tasa-arvopoliitiikan ydintä. Asiakirjassa oli joukko enemmän tai vähemmän konkreettisia suosituksia. Se toimi muun muassa lähtölaukauksena prosessille, jonka seurauksena vuonna 2010 julkaistiin kyselytutkimus miehistä väkivallan uhreina. Myös muita asiakirjan ehdotuksia ja suosituksia on vuosien varrella toteutettu. Asiakirjan merkittävimpänä vaikutuksena pidän sitä, että sen jälkeen ”miehet ja tasa-arvo” on ollut yksi suomalaisen tasa-arvopoliitiikan pääteemoista, esimerkiksi hallituksen teettämässä Tasa-arvoselonteossa vuonna 2010. Kyseisessä asiakirjassa arvioitiin hallitusten tekemää tasa-arvopoliitiikkaa erityisesti viimeisen 15 vuoden ajalta ja luotiin tulevaisuuden suuntaviivoja. Kehityskulun vaihtoehtona aihe olisi voinut hiipua teemana tai siitä voitaisiin puhua rajatumman merkityksen sisältävillä käsitteillä kuten ”miesten tasa-arvo” (joka viittaa pelkästään miesten kokemuksiin ongelmiin eikä sisällä miesten roolia naisten aseman parantamisessa).

Suomalaisen perhevapaajärjestelmään on tehty useita muutoksia, joilla on pyritty kannustamaan isiä pitämään perhevapaita. Muutosten jälkeen isien perhevapaat ovatkin yleistyneet ja pidentyneet, vaikka ovat edelleen alhaisella tasolla, jos niitä verrataan esimerkiksi Ruotsiin tai niin sanottuna kultaisena standardina pidettyyn Islantiin. Tästä aiheesta on kirjoitettu paljon muissa yhteyksissä – esimerkiksi tasa-arvoselonteossa – joten en sivua sitä tässä enempää (ks. Lammi-Taskula tässä teoksessa).

Kaikki voittavat – näkökulmat Gordionin solmujen avaajina

Miehet ja tasa-arvopolitiikka -asiakirjassa mainitaan jatkokehittelyn kannalta kiinnostava ajatus:

tasa-arvo-ongelmat on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä käsitteellistämään siten, että niiden ratkaisusta hyötyvät naiset ja miehet. [...]

Miesten esittämää kritiikkiä ja [...] toimintaehdotuksia kannattaa jalostaa [...] erityisesti silloin, jos toimintaehdotukset [...] asettavat naisten ja miesten edut vastakkain ja jos jalostetulla ehdotuksella on alkuperäistä myönteisempi vaikutus naisten ja miesten asemaan.⁷

Periaate on mielenkiintoinen, sillä se sivuaa alussa mainitsemaani aiheen keskeistä jännitettä. Se tarjoaa yhden reitin tilaan, jossa tasa-arvo on samanaikaisesti miehiä varten ja miehet tasa-arvoa varten. Periaatetta voi pyrkiä viemään käytäntöön erityisesti sellaisista tasa-arvopolitiikan tai -keskustelun miehiä koskevista alueista, joihin liittyy ristiriitoja ja jännitteitä. Hahmottelen seuraavaksi periaatteen sovellusta suhteessa miesten asemaan parisuhteen päättyessä.

On yleisesti tunnettua, että naiset ovat aloitteellisempia parisuhteen päättämässä ja että lapsiperheen erossa lähivanhemmaksi päätyy useimmiten äiti. Vuoden 2003 *Perhebarometrin* mukaan miehet ovatkin naisia tyytymättömämpiä vanhemmuuteensa eron jälkeen. Miesten aseman edistämiseen keskittyvät toimijat, kuten Miesten tasa-arvo ry miespoliittisessa ohjelmassaan tai Vihreä miesliike, vaativat tyyppillisesti eronneiden isien aseman kohentamista.

Eronneiden isien kysymystä voi lähestyä myös toisesta suunnasta. Voidaan olettaa, että ero sisältää aina riskin, että isän suhde lapsiinsa heikentyy⁸. Tätä riskiä voidaan ainoastaan vähentää ko-

7. Tämä jalostamisen ajatus on sovellettu Connellin erinomaisesta artikkelista ”The role of Men and Boys in Achieving Gender Equality” vuodelta 2003.

8. Ero sisältää toki myös mahdollisuuden isän vanhemmuuden vahvistumiseen, jos esimerkiksi tosiasiallisesti lasten kanssa vietetty aika lisääntyy eron myötä.

hentamalla eronneiden isien vanhemmuuden edellytyksiä, mutta sitä ei voida kokonaan poistaa. Siksi isien vanhemmuutta olisi hyvä tukea ehkäisemällä eroja ennalta. Tällöin eron vaihtoehtona on puolisoiden tyytyväisyys parisuhteessa – ei suinkaan sinnittely epätyytyttävässä tai vahingoittavassa suhteessa. Erojen ehkäisy olisi myös lasten etu.

Erojen taustat ovat samalla sekä yksilöllisiä – jokainen tapaus on ainutlaatuinen – että yleisiä. Eri tutkimuksista tiedetään, että varsinkin pienten lasten vanhempien parisuhteissa arjen vastuun jakaminen on yksi ristiriitojen aiheuttajista. Erojen syinä pidetään erityisesti yhtäältä rakkauden toisaalta arjen tuen puutetta. Tasa-arvo-barometri kertoo puolestaan sen, että naiset kokevat sangen yleisesti olevansa liikaa vastuussa kotitöistä. Toisaalta ansio- ja kotityöstä koostuvan kokonaistyöajan on todettu jakautuvan melko tasaisesti naisten ja miesten välillä. Vaikka tilastot ja keskiarvot kätkevät huomattavan variaation perheiden tilanteissa, voidaan silti hahmotella seuraava pelkistetty (kenties karrikoitukin) kuva. Miehet käyttävät naisia suuremman osan energiastaan työelämäänsä. Naiset vastaavasti kokevat kokonaisvastuunsa perheen arjesta liian suureksi. Kyse ei ole pelkästään ajankäytöstä, ”siitä, mitä keho tekee”, vaan myös vastuusta ja ajatusten sekä energian suuntaamisesta – siitä, mitä ajattelee kaupan kassajonossa tai kumpi puolisoista viime kädessä vastaa lasten talvihaalareiden hankkimisesta.

Yksi tulokulma asiaan on pienten lasten vanhempien työnjako suhteessa lastenhoitoon. Tutkimuksista tiedetään, että pääsääntöinen vastuu lasten kasvattamisesta on Suomessa naisilla. Niin kotimaisissa, kuin ulkomaisissakin tutkimuksissa on todettu isien perhevapaiden käytön lisäävän puolisoiden tyytyväisyyttä parisuhteeseen ja vähentävän eroriskiä. Oletuksena näissä tutkimuksissa on, että perhevapaiden jakaminen on indikaattori myös muusta vanhemmuuden vastuun jakamisesta.

Parisuhteen näkökulmasta johtopäätös on kohtalaisen selvä. Eronneiden isien aseman kohentamisen sijaan tai lisäksi suurempi

hyöty isille – sekä myös äideille ja lapsille – koituisi, jos pyrittäisiin lisäämään miesten mahdollisuuksia ja motivaatiota työn ja perheen yhteensovittamiseen, erityisesti pikkulapsivaiheessa. Tästä hyötyisivät myös ne isät, jotka eivät (vielä) ole eronneet ja joiden kohdalla ero saattaa siintää tulevaisuudessa, mutta olisi vältettävissä. Tavoitteena olisi tutkia parisuhteen tyytyväisyyteen ja perheiden arjen toimivuuteen liittyviä tekijöitä sekä tiedottaa näistä voimakkaasti esimerkiksi ensimmäistä lastaan odottaville pareille. Tyytyväisyys parisuhteisiin ei ole pelkästään perheiden sisäisen asia. Ehkäistävissä olevat erot tuottavat nimittäin yhteiskunnalle huomattavia kustannuksia palveluiden ja sosiaalisten tukien (esim. asumistuki) muodossa.

Yllä oleva keskustelu miesten roolista erojen ehkäisemisessä havainnollistaa sitä, miten miesten tilanteiden ja roolien tarkastelu (ns. tasa-arvon miesnäkökulma) voi uudistaa tasa-arvokeskustelua. Se mahdollistaa toisaalta uusien näkökulmien saamisen vanhoihin kysymyksiin (kotitöiden jakaminen), toisaalta nostaa esiin uusia tai harvinaisempia näkökulmia (miesten ylikuolleisuus potentiaalisenä tasa-arvokysymyksenä). Keskeistä on myös havainto, että miehiä koskettavat erityisesti sellaiset tasa-arvokeskustelun teemat, jotka ovat tasa-arvopolitiikan kovan ytimen, työmarkkinakysymysten, ulkopuolella.

Kirjallisuus

- Commission on the Status of Women (2004), The role of men and boys in achieving gender equality. Thematic issue before the Commission – Report of the Secretary General. [<http://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw48/Thematic1.html>] (luettu 5.2.2012)
- Connell, Raewyn (2003), The role of Men and Boys in Achieving Gender Equality. United Nations Expert Group Meeting on “The role of men and boys in achieving gender equality” 21 to 24 October 2003. EGM/Men-Boys-GE/2003/BP.1. [<http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/men-boys2003/Connell-bp.pdf>] (luettu 2.12.2011)

- Holter, Øystein (2003), *Can men do it? Men and gender equality - the Nordic experience*. Temanord 2003:510. Nordic Council of Ministers, Århus.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2009), Työnjako ja tyytyväisyys parisuhteeseen pikkulapsiperheissä. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna; Karvonen, Sakari & Ahlström; Salme (2009), *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Nieminen, Tarja (2008), *Tasa-arvobarometri 2008*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:24. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Oláh, Livia Sz (2001), Gender and family stability: Dissolution of the first parental union in Sweden and Hungary. *Demographic Research*, vol 4, article 2. [<http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol4/2/>] (luettu 2.12.2011)
- Paajanen, Pirjo (2003), *Perhebarometri 2003. Parisuhde koetuksella. Käsitteitä parisuhteesta ja sen purkautumisesta*. Katsauksia. Väestöntutkimuslaitos E 17/2003. Väestöntutkimuslaitos, Helsinki.
- Miehet ja tasa-arvopolitiikka* (2006). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:23. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta* (2010). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- The Men's Bibliography - A comprehensive bibliography of writing on men, masculinities, gender, and sexualities (19th edition) Compiled by Michael Flood. First published in 1992. Updated 24 January 2008. [<http://www.mensbiblio.xyonline.net/>] (luettu 14.10.2011)
- Pekingin julistus ja toimintaohjelma. YK:n neljäs maailmankonferenssi naisten aseman edistämiseksi* (1996). Peking 4–15.9.1995. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 6/1996. Edita, Helsinki.

Hanna Onwen-Huma

MITÄ ON SUKUPUOLINÄKÖKULMAN VALTAVIRTAISTAMINEN

Ihmisillä on sukupuoli. Tilastojen keskiarvoihmiset ja arkielämän kansalaiset ovat tosiasiaa naisia ja miehiä. Esimerkiksi työntekijät, opiskelijat, maahanmuuttajat, lapset, nuoret, työttömät, edunsaajat sekä joukkoliikenteen käyttäjät ovat aina myös naisia ja miehiä, tyttöjä ja poikia. Kun sukupuoli tehdään näkyväksi, saadaan selville miesten ja naisten elämäntilanteet, toimintatavat ja tarpeet. Näin saadaan tarkempaa tietoa kohderyhmistä ja siten toimenpiteet ja resurssit voidaan kohdentaa paremmin. Tämä parantaa merkittävästi valmistelutyön ja päätöksenteon laatua sekä lisää toimenpiteiden ja palvelujen tehokkuutta.

Sukupuolella on merkitystä. Sukupuoli ja siihen liittyvät oletukset ja odotukset vaikuttavat ihmisten toimintaan ja valintoihin. Näillä on usein vaikutusta heidän elämäntilanteisiinsa, edellytyksiinsä ja tarpeisiinsa. Esimerkiksi perhetilanne vaikuttaa edelleen eri tavoin naisten ja miesten elämään. Työelämässä miehet ja naiset ovat usein kokonaan eri aloilla, ja muun muassa palkkauksessa eri asemassa. Jos sukupuolinäkökulmaa (eli sitä, miten asia koskee naisia

ja miehiä) ei oteta valmistelutyössä huomioon, saatetaan hukata asian kannalta merkittävää tietoa. Näennäinen neutraalius saattaa palvella paremmin toisen sukupuolen tarpeita tai jopa sivuuttaa toisen tarpeet kokonaan.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen on poliittisten ja hallintoprosessien muuttamista niin, että sukupuolten tasa-arvon näkökulma sisällytetään kaikkeen toimintaan kaikilla tasoilla ja kaikissa vaiheissa osana normaalien toimijoiden työtä. Esimerkiksi alkoholiohjelmasta vuosina 2004–2007 tehdyssä selvityksessä tarkastellaan alkoholipolitiikkaa sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta. Selvitys osoittaa, että myös alkoholipolitiikalla on vaikutuksensa naisten ja miesten asemaan ja olosuhteisiin yhteiskunnassa. Selvityksen mukaan alkoholipolitiikan tavoitteita on syytä tarkastella sukupuolinäkökulmasta ja pyrkiä tunnistamaan niiden tasa-arvorelevanssi sekä mahdolliset sukupuolittuneet ongelmat. Alkoholiohjelman tavoitteista esimerkiksi alkoholin riskikäyttöön sekä sosiaalisiin ja terveydellisiin haittoihin (tapaturmiin, väkivaltaan, sairastavuuteen ja kuolleisuuteen jne.) liittyvät teemat pitävät sisällään useita sukupuolittuneita ongelmia, joita on kunkin teeman osalta tarkasteltava erikseen.

Yksi sukupuolittuneista ongelmista on nuorille aikuisille miehille päihtyneenä tapahtuneet tapaturmat ja kuolemat. Tämän vuoksi pohdittiin, miten voidaan parhaiten tavoittaa suuri määrä nuoria miehiä. Varusmiehille valmisteltiin elämäntapaohjelma. Ohjelma tehtiin niin, että se kohdistuisi mahdollisimman hyvin nuorille miehille ja kiinnostaisi heitä.

Tasa-arvon edistäminen

Sukupuolten välinen tasa-arvo on suomalaisen yhteiskunnan keskeinen arvo ja tavoite. Sen eteen tehdään aktiivisesti työtä tasa-ar-

vopolitiikan toimenpitein. Sen saavuttaminen edellyttää kuitenkin sukupuolinäkökulman huomioon ottamista kaikkien yhteiskunnallisten asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Jos muilla politiikan alueilla toimitaan sukupuolisokeasti, ei tasa-arvopolitiikan toimenpiteillä välttämättä päästä tavoitteeseen. Kaikilla yhteiskunnan alueilla on kysymyksiä, joissa sukupuolinäkökulmaa tarvitaan.

Sukupuolinäkökulman huomioonottaminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa vähentää sukupuoleen perustuvaa syrjintää yhteiskunnassamme. Tasa-arvolaisia kielletään sekä välitön että välillinen sukupuoleen perustuva syrjintä. Välillisellä syrjinnällä tarkoitetaan näennäisen neutraalia käytäntöä, lainsäädäntöä tai muuta toimenpidettä, joka käytännössä asettaa naiset ja miehet eriarvoiseen asemaan. Sukupuolinäkökulman avulla pyritään tunnistamaan myöskin nämä välilliset vaikutukset.

Viranomaisvelvoitteet ja toimijat

Tasa-arvolain tavoitteena on estää sukupuoleen perustuva välitön ja välillinen syrjintä, edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Tasa-arvolain uudistuksen yhteydessä vuonna 2005 täsmennettiin viranomaisten velvoitetta edistää tasa-arvoa. Nykyisen lain mukaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen velvoite koskee kaikkea viranomais-toimintaa.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609

4 §

Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä

luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen tulee ottaa huomioon 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla palvelujen saatavuudessa ja tarjonnassa.

On huomattava, että lain velvoite koskee kaikkia viranomaisia ja päätöksenteon tasoja. Tavoitteena on edistää tasa-arvoa systemaattisesti ja suunnitelmallisesti niin valtiolla, kunnissa kuin muissa julkista valtaa käyttävissä organisaatioissa. Viranomaisten on harkittava, miten työ käytännössä organisoidaan. Kyse on toimintatapojen ja toiminnan sisältöjen muuttamisesta ja kehittämisestä niin, että sukupuolinäkökulma tulee olennaiseksi osaksi viranomaisen normaalia työtä.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen on kansallisen lainsäädännön ohella sitouduttu myös muun muassa YK:n Pekingin toimintaohjelmassa sekä Amsterdamin sopimuksesta vuodelta 1997 lähtien EU:n perustamissopimuksissa. Lisäksi se on ollut tärkeä osa hallitusohjelmien sekä hallituksen tasa-arvo-ohjelmien toimenpiteitä 1990-luvun lopulta lähtien.

Sukupuolivaikutusten arviointi

Sukupuolivaikutusten arviointi on suunnittelun ja valmistelun menetelmä. Se tarkoittaa toimenpiteen tai ehdotuksen vaikutusten arviointia erikseen naisten, miesten ja sukupuolten tasa-arvon kannalta. Sukupuolivaikutukset arvioidaan aina, kun toiminnalla arvellaan olevan vaikutuksia eri ihmisryhmiin.

Sukupuolivaikutuksia on hyvä arvioida valmistelutyön kaikissa vaiheissa. Tätä kutsutaan jatkuvaksi arvioinniksi. Lisäksi toteutetaan tarpeen mukaan syvällisempi analyysi hankkeen välittömistä ja välillisistä sukupuolivaikutuksista. Sukupuolinäkökulman tulee olla mukana yhtenä tarkastelunäkökulmana läpi koko valmistelutyön.

Sukupuolinäkökulma avain parempaan sääntelyyn

Sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen säädösvalmistelussa parantaa lainvalmistelun laatua. Erilaiset tarkastelunäkökulmat tuottavat monipuolista tietoa lain kohdentumisesta, soveltamisesta ja vaikutuksista. Näin saadaan aikaan laki, joka soveltuu paremmin ihmisten todellisiin elämäntilanteisiin ja tarpeisiin. Samalla myös varmistetaan ennakkoon, ettei lainsäädännöllä ole toiselle sukupuolelle haitallisia vaikutuksia. Sukupuolinäkökulman avulla lain ennakoitavuus ja vaikuttavuus paranevat.

Heti lainvalmistelun alkaessa selvitetään sukupuolivaikutusten arvioinnin tarve. Käytännössä heti valmisteluvaiheen alussa selvitetään, miten asia koskee naisia ja miehiä, tyttöjä ja poikia sekä mitä jo tiedetään naisten ja miesten tilanteista ja tarpeista. Jos perusteelliselle sukupuolivaikutusten arvioinnille on tarvetta, sen toteutus ja vaadittavat resurssit on syytä suunnitella jo tässä vaiheessa. Sukupuolivaikutusten arviointi lainvalmistelussa merkitsee sitä, että

lain vaikutukset naisiin ja miehiin selvitetään etukäteen, jotta laki ei sovellettuna syrjisi suoraan tai välillisesti kumpaakaan sukupuolta.

Monilla valtionhallinnon hankkeilla ja ohjelmilla on suoria vaikutuksia kansalaisten elämään. Hankkeilla voi olla myös merkittäviä sukupuolivaikutuksia. Sukupuolinäkökulmalla on merkitystä erityisesti hankkeen alkutilanteen ja tavoitteiden määrittelyssä sekä niiden keinojen valinnassa, joilla tavoitteisiin pyritään.

Talousarvioesityksen laatiminen

Talousarvio on valtion keskeisin talouden ja toiminnan ohjausväline. Se, miten yhteiset varat jaetaan, vaikuttaa myös suoraan naisten ja miesten elämään.

Ministeriöiden talousarvioehdotuksissa tulee esittää yhteenvedo hallinnonalan toiminnasta, jolla on merkittäviä sukupuolivaikutuksia. Talousarviossa voi myös nimetä konkreettisia tavoitteita ja toimenpiteitä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi.

Kirjallisuus

Sukupuolisilmäläsit – opas sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin. [<http://www.sukupuolisilmalaset.fi>] (luettu 13.12.2011)

Sosiaali- ja terveysministeriö, valtavirtaistaminen, [<http://www.stm.fi/tasa-arvo/tasa-arvopolitiikka/valtavirtaistaminen>] (luettu 13.12.2011)

Sukupuolivaikutusten arvioiminen lainsäädäntöhankkeissa (Suvaopas) (2007). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2007:25. [http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1083268] (luettu 13.12.2011)

Tasa-arvotiedon keskus – minna.fi, [<http://www.minna.fi>] (luettu 13.12.2011)

Tasa-arvovaltuutettu, [<http://www.tasa-arvo.fi>] (luettu 13.12.2011)

II

MIESLIIKE

Arto Jokinen

MIEHET OSANA
TASA-ARVOKESKUSTELUA JA -POLITIIKKAA

Nykyinen tasa-arvokeskustelu Suomessa alkoi vuonna 1965 sukupuoliroolikeskustelun nimellä, ja sen vaikutteet tulivat pitkälti Ruotsista. Vuonna 1966 perustettiin Yhdistys 9 ylläpitämään sukupuolirooleihin liittyvää keskustelua, selvittämään asiaa systemaattisesti ja vaikuttamaan tasa-arvo- ja perhepolitiikan kehittämiseen. Yhdistys 9 oli tasa-arvoliike, ei naisliike, ja sen jäsenistä kolmasosa oli miehiä.

Yhdistys 9 ajoi molempia sukupuolia koskevia uudistuksia ja roolien murtamista. Tuolloin todettiin, että naisten rooli oli muuttunut kaksoisrooliksi: perheen lisäksi oli tullut työelämän paineet. Miesten rooli oli pysynyt ennallaan. Miehet joutuivat kantamaan päävastuun perheen taloudellisesta hyvinvoinnista, ja heiltä odotettiin aktiivisuutta kaikkialla muualla paitsi kotona ja lastenkasvatuksessa. Se merkitsi pitkälti miesten eristämistä perhe-elämän tarjoamasta läheisyydestä. Naisten aseman muuttaminen tulisi merkitsemään myös miesten aseman muuttamista. Miesten ja isien aseman esiin nostaminen erotti yhdistyksen naisliikkeestä.

Yhdistys 9 kiinnitti huomiota muun muassa siihen, että miehet kohtasivat naisia enemmän työtapaturmia ja -kuolemia, psyykkisiä sairauksia ja liikennetapaturmia; he tekivät enemmän itsemurhia sekä omaisuus- ja väkivaltarikoksia; heidän elinajanodotteensa oli lyhyempi; heillä oli enemmän alkoholi-ongelmia. Lisäksi isien asema huoltajuusriidoissa oli äitiä heikompi. Nämä ongelmat ovat yhä 2010-luvulla ajankohtaisia, kun puhutaan miehiin liittyvistä tasa-arvoperustaisista ongelmista. Tuolloin ei vielä keskusteltu miesten naiseen kohdistamasta väkivallasta, kaupallisesta seksistä tai miesten vallasta, minkä takia miesten saattoi olla helppo lähteä toimintaan mukaan.

Vuonna 1966 perustettiin myös komitea naisten aseman parantamiseksi, mikä kuvaa modernin tasa-arvopolitiikan luonnetta. Alkujaan länsimaalaisessa tasa-arvon ideassa kyse oli kaikkien kansalaisten yhtäläisestä tasa-arvosta demokratian nimissä, mikä käytännössä tarkoitti useimmissa maissa ”sukupuolettomien” miesten oikeuksia ja velvollisuuksia. Tasa-arvosta tuli myöhemmin nimenomaan naisten resurssi. Siihen keskusteluun miehet eivät ole juuri osallistuneet, eikä mieskysymys ole ollut keskeinen.

Valtiofeminismistä miesryhmiin

Sukupuoliroolikeskustelun aktivistit tulivat 1970-luvulle tullessaan siihen tulokseen, että asiaa edistetään parhaiten valtionhallinnon sisältä käsin ja puolueiden kautta. Yhdistys 9 lopetti toimintansa, ja tasa-arvopolitiikka onnistuttiin vakiinnuttamaan yhdeksi politiikan alueeksi muiden joukkoon. Tämä merkitsi niin sanotun valtiofeminismin alkua, mikä tarkoittaa sukupuolten välisen tasa-arvon ja naisten asemaa parantavien pyrkimysten ajamista osana yleistä politiikkaa. Naisliikkeet toimivat yhteistyössä valtion kanssa ja pyrkivät muutokseen sisältäpäin. Suomessa on tästä lähtien puhuttu tasa-ar-

vosta sukupuolten yhteisenä etuna painottamatta, että ensisijaisesti ajetaan naisten asiaa, josta hyötyvät myös miehet.

Valtiohallintoon perustettiin pysyvä tasa-arvoelin vuonna 1972, ja sen nimeksi tuli tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE). TANE ehdotti jo vuonna 1973 sairaan lapsen hoitolomaoikeuden ulottamista myös isiin ja esitti isyysslomaa. Ehdotus oli aikanaan radikaali, ja monille ajatus miehistä hoitamassa pieniä lapsia oli käsittämätön. Isyyden vahvistaminen on ollut pysyvästi tasa-arvopolitiikan keskeisiin miehiin liittyvä tasa-arvotema. Se on myös osa tasa-arvopolitiikan ydinkysymystä: naisten aseman parantamista työmarkkinoilla. Jos miehet jakavat hoivavastuun lapsista yhdessä naisten kanssa, se mahdollistaa naisten yhtäläisen osallistumisen työelämään miesten kanssa ja jakaa kotityön rasitukset. Samalla lapsista koituvat kustannukset jakautuvat tasaisemmin mies- ja naisvaltaisten alojen kesken. Kyse on tasa-arvopolitiikasta, jossa kaikki voittavat: miehet, naiset ja lapset. Myöhemmin isille korvamerkittyjen vapaapäivien määrä on lisätty, ja miehet ovat niitä myös käyttäneet. Sen sijaan vaikeaksi on osoittautunut miesten saaminen käyttämään molemmille vanhemmille suunnattua vanhempainvapaata. Lasten kasvatuksesta päävastuun kantavat yhä äidit, ja lapsista koituvat kustannukset jakautuvat epätasaisesti nais- ja miesvaltaisten alojen kesken. (Ks. Lammi-Taskula tässä kirjassa.)

1970-luku merkitsi kansainvälisen feminismin erilaisten vaikutteiden rantautumista Suomeen. Valtiofeminismin rinnalle Suomessa virisi feministisiä tiedostamisryhmiä ja ajatus naisten erityisyyden korostamisesta, joka merkitsi sukupuolieron korostamista. Miehet ja naiset ovat erilaisia, mutta sellaisenaan yhtä arvokkaita. Eron korostamiseen liittyi myös toinen juonne, jossa naiseus nostettiin miehisyyttä arvokkaammaksi. Se oli ristiriidassa tasa-arvopolitiikan kanssa, jossa naisille pyrittiin saamaan samat oikeudet kuin miehillä, esimerkiksi työelämässä ja politiikassa. Tämä perustui ajatukseen, että olisi olemassa abstrakti normi, yksilö ja kansalainen, johon miehet ja naiset voidaan palauttaa. Pian kuitenkin todettiin, että

tämä normi oli varsin miehinen. Tasa-arvo merkitsikin naisten tekemistä miesten kaltaiseksi, koska se auktoriteetti, johon heitä verrattiin, oli miesnormi.

Naisryhmien rinnalle ilmaantui muutama miesryhmäkin. Helsinkiläinen Adam oli opintopiiri ja ryhmä (1975–1982), joka järjesti leirejä, keskustelutilaisuuksia ja ryhmäistuntoja. Ryhmässä keskusteltiin muun muassa siitä, miten miehen rooli on anastanut osan miesten persoonallisuudesta, kuten herkkyyden ja kyvyn puhua omista tunteista ja antipatriarkalisista tavoista olla mies. Ryhmässä miehet etsivät uusia tapoja olla mies, ja sillä oli vahva kytkös naisliikkeeseen. Ryhmän päättymisen jälkeen siinä toiminut suomalaisen miestoiminnan pioneeri Bert Bjarland toimi luennoitsijana ja kursisttajana sekä esitteli 90-luvulla pohjoismaisen ja yhdysvaltalaisen miesliikkeen työskentelytapoja, joiden innoittajana toimi Robert Blyn kirja *Rautahannu*. Vuonna 1992 Adamin perinnöstä syntyi Adonis.

Miesasia uusiin kehyksiin

1970-luvun lopulla ilmestyi miehiä käsitteleviä kirjoja, joita voi kutsua miesasiakirjallisuudeksi. Juha Nummisen kirjassa *Minä, keski-ikäinen mies* ääneen pääsivät keski-ikäiset miehet, jotka kertoivat eri teemojen kautta mielipiteensä esimerkiksi naisista, miehistä, seksistä ja tasa-arvosta. Matti J. Kurosen kirja *Suojelkaa Suomen miestä* on nimensä mukaisesti puolustuspuhe feministejä, naisasianaisia ja tasa-arvokehitystä vastaan. Sama keskustelu on sittemmin jatkunut vuosikymmenestä toiseen ja alkanut 2000-luvulla rehottaa internetissä ilman kustannustoimittajan sensuroivaa punakynää.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti marraskuussa 1983 seminaarin ”Miehen mallit ja mahdollisuudet”, joka herätti paljon kiinnostusta. Seuraavana vuonna TANE asetti oman työryhmän

pohtimaan miestutkimusta. Mielenkiinto miehiä kohtaan kasvoi ja vuodesta 1986 lähtien voidaan puhua omasta mieskeskustelusta, joka erosi muusta tasa-arvo- ja naisasiakeskustelusta. Sitä inspiroivat eteenpäin myös vuosikymmenen puolivälissä ilmestyneet kirjat, kuten Seppo Helmisen ja Merja Hurrin *Miehen kuvat* ja Martti Lindqvistin *Miehen mittainen mies*.

Miehiin liittyvä iso ongelma on miesten ennenaikainen kuolleisuus, tapaturmat ja sairastavuus mutta samalla vähäinen terveydenpalvelujen käyttö. Vuonna 1986 toteutettiin Mies 2000 -projekti, joka oli uudentyypinen terveyskasvatuskokeilu, jossa terveyttä tarkasteltiin kokonaisvaltaisesti elämäntyylistä ja elämänhallinnasta käsin puuttumatta yksittäisen ihmisen terveystapoihin. Miesten terveysongelmien syyt nähtiin olevan kulttuurisissa ja sosiaalisissa tekijöissä. Tarkoituksena oli tukea miehiä selviytymään ja terveempään elämäntyyliin laajentamalla keskustelua yhteiskunnalliseksi.

Jälkiarvioinnin mukaan Mies 2000 -projekti ei täysin onnistunut. Ohjelmaa kritisoitiin kurjuustutkimukseksi, jossa miehet nostettiin esiin vain ongelmien kautta. Julkista keskustelua leimasi jyrkkä vastakkainasettelu, jossa oppositioon asettuivat miehet ja naiset, paha ja hyvä. Ongelma oli siis miesten naista lyhyempi elinajanodote, mutta kun siihen pyrittiin puuttumaan ja se nostettiin keskusteluun, todettiin, että aina miehiin liittyen puhutaan vain ongelmista.

TANE:n Tutkimusjaostossa oli käyty toistuvasti keskustelua nais- ja miestutkimuksesta ja todettu, että sukupuolten tasa-arvokeskustelu on vuoropuhelua naisten ja miesten välillä. Tähän tarpeeseen perustettiin 1988 ensimmäinen Miesjaosto¹. Jaosto käsittelee poikiin ja miehiin liittyviä tasa-arvokysymyksiä ja valmistelee ne neuvottelukunnalle. Samalla se toimii kohtaamis- ja yhteistyöfoorumina

1. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toimikausi oli aluksi kolmivuotinen. Se muutettiin eduskunnan toimikauden pituiseksi 2000-luvun alusta. Puolueet nimeävät jäsenet TANE:en parlamentaaristen voimasuhteiden mukaan. Neuvottelukunta voi asettaa toimintansa tueksi jaostoja. Vuoden 2011 eduskuntavaalien jälkeen TANE asetti kaksi jaostoa, jotka ovat Miesjaosto ja Sukupuoli ja valta -jaosto.

miesten ja naisten asemasta sekä tasa-arvosta eri tavoin ajatteleville. Miesjaosto on todennäköisesti maailman pisimpään valtionhallinnossa yhtäjaksoisesti toiminut taho, joka keskittyy miehiin ja poikiin liittyviin kysymyksiin ja nostaa niitä esiin.

Keskustelu miehistä vaimeni vuosikymmenen taitteeseen mennessä. Uusi tuleminen koettiin 90-luvun puolivälissä. TANE järjesti Miesjaoston ehdotuksesta yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) Kansanrunousarkiston kanssa miesten elämäkertojen keruun vuosina 1992–1993. Samalla kansainvälisen miestutkimuksen vaikutteet olivat saapuneet maahan ja muutaman vuoden kuluessa ilmestyi useita miehiä ja poikia käsitteleviä tutkimuskirjoja, joissa uutta oli miehen sukupuolen käsitteleminen sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena. (ks. Jokinen, Ahlbäck & Kinnunen tässä kirjassa.) Tämä antoi uutta pontta myös mieskeskustelulle.

Keskustelu monipuolistui miesten puolustamisesta erilaisten miesten elämäntapojen ja maskuliinisuuksien käsittelemiseen. Eri puheenvuoroissa ja miesasiakirjoissa tuotiin esiin, että miehet eivät ole yhtenäinen patriarkaalisten hallitsijoiden luokka, jotka ovat mahdollisia naisten hakkaajia ja raiskaajia, kuten miehet kokivat naisten väittävän. Monista miehistä tasa-arvokeskustelu hylki miehiä. Heidät asetettiin ennalta syyllisen asemaan eikä heitä oikeasti haluttu kuulla. Ei siis ihme, etteivät miehet osallistuneet innokkaasti tasa-arvokeskusteluun tai -työhön, jota heidän mielestään käytiin naisten valitsemista aiheista heidän ehdoillaan ja kielellään.

Miesliikkeen herääminen

Uuden mieskeskustelun ja -tutkimuksen lisäksi 90-luku merkitsi suomalaisen miesliikkeen syntyä. Antti-Veikko Perheentupa perusti vain miehille tarkoitettuja kasvuryhmiä, joissa toinen toistaan peilinä käyttäen lähdettiin hakemaan aineksia omaan henkiseen kasvuun.

Idea oli, että sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät kysymykset ovat samanlaisia miehille ja naisille, mutta sukupuoleen liittyvistä sosiokulttuurisista ja biologisista tekijöistä johtuen tarvitaan myös sukupuolierityisiä yhteisöjä. Miehet tarvitsevat kasvuryhmiä, joissa toiset miehet tukevat heitä. Ryhmissä mukana olleet miehet kokivat toiminnan niin merkittäväksi, että he perustivat yhdessä Perheentuvan kanssa Miessakit ry:n vuonna 1995. Sen tavoitteeksi asetettiin valtakunnallisen, miehille tarkoitetun sosiaalisen tukiverkoston rakentaminen. Miessakkien kehitystä voi kuvata menestystarinaksi. Vertaisryhminä alkanut toiminta kattaa tänä päivänä monenlaisia miehille suunnattuja kriisi- ja sosiaalipalveluja, ja yhdistys työllistää nykyään peräti 14 miestä.

Tampereella päädyttiin toisenlaiseen ratkaisuun. Siellä ei perustettu yhdistystä, mutta syksyllä 1997 järjestettiin Tampereen mieskulttuuripäivät, joka ensimmäisinä vuosina veti hyvin väkeä ja lehdistö uutisoi tapahtumasta värikkäästi väittäen muun muassa, että päivillä feministit ja miesaktivistit olivat ilmiriidassa tai että miestutkijat järjestivät yhtenä vuonna vastavedoksi seminaarin, jotta väki ei menisi Miespäiville. Tapahtumien järjestäjät lähinnä ihmettelivät toimittajien halua rakentaa vastakohtaisuuksia sinne, missä niitä ei ollut. Miespäivät on tästä lähtien järjestetty vuosittain yhden vuoden taukoa lukuun ottamatta. Teemoina on ollut esimerkiksi, miksi miehet syrjäytyvät miesten hallitsemassa yhteiskunnassa, seksuaalisuus, miehen ilo, isyys, miehen voimavarat ja onnellinen mies.

Vuosikymmenen jälkipuoliskolla Helsingissä alkoi kokoontua myös Profeministimiehet. Profeminismi viittaa miesten aktiiviseen tukeen ja solidaarisuuteen feministiselle työlle, mutta ajattelun mukaan miehet eivät voi kutsua itseään feministeiksi. Tämä käsitys on angloamerikkalaista perua, kun Pohjoismaissa ei yleensä nähdä estettä sille, että mies pitää itseään feministinä. Profeministimiehet ry on järjestänyt muun muassa hiljaisia mielenosoituksia miesten naiseen kohdistamaa väkivaltaa vastaan. Mielenosoitusten hiljaisuus viittaa siihen, että profeministien mukaan miehet ovat liiaksikin äänessä

yhteiskunnassa, joten miesten olisi syytä osoittaa tukensa naisille, mutta antaa heidän puhua ja opetella myös kuuntelemaan heitä.

Suomalainen mies, metroseksuaalisuus ja äijä

Viimeisen 20 vuoden aikana yhteiskunnallinen ja kulttuurinen muutos ovat merkinneet muun muassa uusliberalistista talouspolitiikkaa ja kulutuskulttuurin kasvua, uuden teknologian luomia mahdollisuuksia ja kulttuurin medioitumista. Se on merkinnyt myös uutisten nopeaa kierrättämistä, joten miehet sukupuolisina olentoina sekä tasa-arvopolitiikan ja median kohteina on löydetty aina uudelleen. Samalla, kun on määritelty 'suomalaista miestä', on julistettu 'uuden miehen' syntymää. Medioitumisen ohella kulutuskulttuuri tarvitsee uusia kohderyhmiä, joille myydä tuotteita. Näin on luotu miesilmiöitä ja annettu niille erilaisia nimiä, mikä mahdollistaa yhden tavan jäsentää viimeaikaista keskustelua.

Miehistä puhutaan usein yksikössä 'suomalainen mies', joka viittaa sodanjälkeiseen Kekkonen Suomessa muodostuneeseen hegeemonisen maskuliinisuuden kansalliseen versioon, jonka piirteet ulottuvat yhteiskuntaluokasta tai sosioekonomisesta ryhmästä toiseen. Presidentti Kekkonen oli aikoinaan tämän miehisyyden perusmalli poliittisesta menestyksestä henkilökohtaisiin suorituksiin perinteisillä miehisillä alueilla, kuten alkoholikäytössä, hiihdossa ja kalastuksessa. Tämän kansallisen mallin juuret menevät fennomaanien luomaan kansanmiehen ideaaliin 1800-luvulle saakka. Sen mukaan suomalainen mies on jorö ja vähäpuheinen. Hän on rehellinen, kova tekemään töitä ja pärjää yksin; hän ei ole sosiaalisesti taitava, ja hän on taipuvainen juomaan liikaa viinaa. Nämä ovat suomalaisen mieheen liitettyjä määreitä, vaikka samalla yhä selvemmin tajutaan, ettei tällaista yksikkömuotoista miestä edes esiinny. Suomalaiset miehet ovat monenlaisia, ja heistä tulisi puhua monikossa.

'Suomalaisen miehen' mallin haastoivat jo naisasianaiset 1960-luvulla. Sen jälkeen se on haastettu edelleen monin eri tavoin. Yksi 2000-luvun kestävimmistä termeistä on 'metroseksuaalisuus'. Käsitteen kehitti Mark Simpson jo vuonna 1994. Hän viittaa sillä uudenlaiseen heteromieheen, joka sekoittaa naisille ja homomiehille ominaisia piirteitä oman heteromaskuliinisuutensa ilmaisuun. Metroseksuaali mies voi meikata hillitysti, keikaroida vaatteilla, käyttää runsaasti kosmetiikkaa, kiinnostua ruuanlaitosta ja sisustamisesta. Metroseksuaali asettuu tietoisesti katseen kohteeksi ja nauttii siitä. Simpson viittaa käsitteellä homo- ja heterokulttuurin sekoittumiseen nimenomaan kulutus-kulttuurissa ja urbaanissa ympäristössä, jossa miehet perheen sijaan satsaavat itseensä. Käsitteessä olennaista on se, että metroseksuaalit miehet ostavat markkinoilta ne palvelut, joita vaimo perinteisesti kotona tarjoaa, kuten ruuan, kodinhoidon, vaatteiden pesun ja myös seksin. Jälkimmäistä on tietenkin tarjolla myös ei-kaupallisilla sinkkumarkkinoilla. Metroseksuaalisuus ilmiönä horjuttaa siis heteroydinperhettä.

Metroseksuaalin vastapainoksi Briteissä ilmaantui 'New Lad', jota suomen kieleen yritettiin tuoda nimellä 'uusi jätkä'. Se ei onnistunut, mutta sen sijaan kehittyi äijä-ilmiö. 'Äijä' on machon pohjoinen vastine. Äijyyteen liittyvät stereotyyppiset suomalaisen miehen piirteet miesten välisestä veljeydestä ruokailutottumuksiin, seksistiseen huumoriin ja fyysisyyden korostamiseen. Ilmiön ikoneiksi tulivat muusikko Jorma Hynynen ja TV-kasvo Jone Nikula. He kykenivät ironisoimaan rooliaan äijän perikuvana, mikä tuskin pitää paikkansa kaikkien heitä seuraavien poikien ja miesten keskuudessa, jotka pukeutuvat äijäpipoon ja kuuntelevat kovaäänistä äijämusiikkia eli raskasta rockia. Samaan aikaan äijiksi nimitettiin valtaa hankkineita kypsään keski-ikään ehtineitä miehiä, kuten Paavo Lipposta. Etymologisesti äijä-sana viittaaakin suomen murteissa talon vanhaan isäntään, isoisään, aviomieheen tai isoon ja runsaaseen.

Äijä oli 2000-luvun vastaus naisten emansipaatioon ja siitä juontuvaan vaatimukseen, että myös miesten on muututtava esi-

merkiksi metroseksuaalin suuntaan. Äijä on modernisoitu versio perinteisestä suomalaisesta miehestä. Sillä lienee jotain pohjaa poikien ja miesten arjessa, mutta ilmiöksi se kasvoi vasta, kun media tarttui siihen ja alkoi levittää äijä-kuvaa kaikkien tietoisuuteen. Sen jälkeen markkinat tarttuivat ilmiöön, tuotteistivat sen ja tekivät siitä brändin. Viesti oli, että olemalla äijä, olet todistetusti heteromies, etkä mikään puolihomo metroseksuaali. Naisten yhteiskunnallisen ja kulttuurisen merkityksen kasvaminen ei tapahdu ilman vastustusta, mikä ilmenee muun muassa sellaisten puhetapojen ja mieskuvien ilmaantumisenä, jotka pyrkivät palauttamaan perinteiseksi ymmärrettyjä miehisiä oikeuksia ja määreitä takaisin valtaan.

Äänenpainot kiristyvät

Vuoden 2008 *Tasa-arvobarometrin* mukaan kansalaisten enemmistö oli virallisen tasa-arvopolitiikan linjoilla. Tasa-arvotyö oli institutionalisoitunut valtionhallintoon ja tasa-arvokeskustelussa vallitsi yksimielisyys, jonka yksi vivahde oli käsitys, että tasa-arvo on jo toteutunut. Vaikka tasa-arvossa on merkittävästi edistetty, keskeiset kysymykset ovat yhä ratkaisematta, kuten palkkatasa-arvo tai naisiin kohdistuva väkivalta. Puhe Suomesta tasa-arvon mallimaana on itse asiassa yksi tapa vaientaa puhe koko aiheesta.

Kun naisia käsittelevässä tai virallisessa tasa-arvokeskustelussa vallitsee joko hiljaisuus tai yksimielisyys, niin mieskeskustelu on melkoista myllerrystä, mihin osaltaan vaikuttaa internetin luomat uudet kansalaiskeskustelun muodot. Miesjaosto avasi MAN-sähköpostilistan vuonna 1997. Se oli ensimmäinen miesasioihin ja tasa-arvoon keskittynyt kanava verkossa. Keskustelu oli vilkasta, mutta 2000-luvulla sähköpostilista oli jo vanhentunut muoto. Sen tilalle tulivat keskustelufoorumit, joista käytetyin oli Miessakkien ylläpitämä foorumi. Molemmat kanavat olivat erittäin suosittuja, mutta ne

kompastuivat nettikeskustelun lieveilmiöön: henkilökohtaisuuksiin menevään herjaamiseen ja törkeään, provosoivaan kielenkäyttöön. Kumpikin suljettiin aikanaan, mutta keskustelu jatkuu yhä netin muilla alueilla.

Tärkeimmän alustan jyrkimmän äänensävyyn miesasiamiehille tarjoaa nykyään ilmeisesti Henry Laasasen sivut. Hän ponnahti julkisuuteen vuonna 2008 kirjallaan *Naisten seksuaalinen valta*, jossa hän esitti teorian, että heteromiehet hankkivat valtaa saadakseen mahdollisimman paljon seksiä. Tämän takia todellinen yhteiskunnallinen valta on naisilla, jotka säätelevät heteromiesten seksin saantia. Kirjan tiimoilta on käyty paljon keskustelua, ja Laasanen on jatkanut tasa-arvokysymysten parissa sekä omalla sivustollaan että luetuissa blogi-kirjoituksissaan. Tämä on tulkittu muun muassa niin, että Laasanen sanoo sen, mitä monet miehet ajattelevat, mutta ovat poliittisesti liian korrekteja sanomaan. Toisaalta monet hänen väitteensä edustavat vanhoja, poikkeuksellisen vastakohtaisia käsityksiä sukupuolten välisistä suhteista.

Miesyhdistysten esiinmarssi

Keskustelun kiivaus enteili uusien miesryhmien perustamista, mikä tapahtui vuonna 2009. Tammikuussa Miesten tasa-arvo ry:n nimen alle ryhmittäytyivät ne miehet, jotka ovat esittäneet jyrkintä kritiikkiä Suomessa tehtyä tasa-arvopolitiikkaa kohtaan. Yhdistyksen mukaan sukupuolten tasa-arvoa käsitellään pelkästään naisten kannalta, vaikka monissa asioissa miesten asema on heikompi kuin naisten. (Ks. Malmi ja Erno tässä kirjassa.)

Maaliskuussa 2009 perustettiin Vihreä miesliike ry, jonka miespoliittisessa ohjelmassa todetaan, että maailma on 1900-luvulta muuttunut siten, että nyt myös miehet tarvitsevat tasa-arvoa. Naisten aseman parantamisen sijaan tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Hämmentävää on, että Miespoliittisessa ohjelmassa puhutaan miehistä ja naisista, mutta liikkeen maaliskuun 13. päivän julistuksessa ja yhdistyksen edustajien monissa kommenteissa on todettu, että liike tavoittelee yksilöiden välistä tasa-arvoa ikään kuin sukupuoli ei olisi enää relevantti sosiaalinen kategoria, joka vaikuttaa ihmisten elämään muun muassa palkansaajina. Toisaalta puhe yksilöstä voi olla yksi tapa ylittää käsitys kaksijakoisesta sukupuolesta.

Vihreiden ohella myös Vasemmistoliitossa virisi miestoimintaa, kun puolueeseen perustettiin miespoliittinen työryhmä. Se on ottanut kantaa muun muassa perhevapaajärjestelmän uudistamisen puolesta ja nostanut esiin miehiin kohdistuvan väkivallan sukupuoli- ja tasa-arvokysymyksenä. (Ks. Nieminen tässä kirjassa.) Näistä kahdesta ryhmästä Vihreiden miesliike on yhä ainoa puolueeseen kuuluva rekisteröity jäsenyhdistys. Sen sijaan jokaisella puolueella on omat naisyhdistyksensä. Naiskansanedustajien verkoston rinnalle perustettiin mieskansanedustajien verkoston vuonna 2010.

Vaikka useimmissa puolueissa ei miehiin ja poikiin liittyviä kysymyksiä nähdä ainakaan vielä sellaisina, että niiden ympärille olisi järjestäytynyt omat toimintamuotonsa, mieskeskustelu on kuitenkin politisoitunut. Tämä tuli selkeästi ilmi hallituksen teettämän tasa-arvoselonteon yhteydessä vuonna 2010. Selonteossa arvioitiin tehtyä tasa-arvopolitiikkaa ja linjattiin tulevaa. Eduskunnassa käydyissä keskusteluissa selonteosta mies- ja poikakysymys nousi esiin kaikissa ryhmäpuheenvuoroissa sekä useissa henkilökohtaisissa puheenvuoroissa.

Miesyhdistysten ja -tahojen ajamat asiat ovat monelta osin samoja, vaikka äänenpainot ja viittekehukset vaihtelevat. Keskeisiä kysymyksiä ovat naista lyhyempi elinajanodote ja siihen liittyen miesten yliedustus tapaturmissa, ennenaikaisissa kuolemissa, sairastavuudessa ja itsemurhissa; huoltajuuskiistat ja etävanhemman asema; miesten asevelvollisuus; poikien ongelmat koulussa, miehiin kohdistuva väkivalta ja miesten osuuden kasvattaminen tasa-arvopolitiikassa. Miesyhdistysten ilmaantuminen johti Miesjärjestöjen keskusliiton

perustamiseen vuonna 2011, jossa ovat mukana Miessakit, Vihreä miesliike ja Miesten tasa-arvo. Liitto käy vielä sisäistä keskustelua tulevasta linjastaan eikä ole lähtenyt aktiiviseen toimintaan. (Ks. Timperi tässä kirjassa.)

Lopuksi

Vaikka kahdessa vuodessa ilmaantui kaksi uutta miesyhdistystä, yksi puolueen miestyöryhmä, keskusliitto, mieskansanedustajien verkosto ja aihe näyttää vakiinnuttaneen paikkansa poliittisessa keskustelussa, on syytä muistaa, että mies- ja naisliike eivät ole symmetrisiä ilmiöitä. Naisliikkeellä on yli 100 vuotta vanha historia, kymmeniä yhdistyksiä ja satoja tuhansia jäseniä. Miesliikkeen historia Suomessa on parikymmentä vuotta vanha, ja järjestöjä on alle kymmenen. Mies- ja naisyhdistysten koko historia ja poliittinen tilaus poikkeavat toisistaan. Mieskysymys, miespolitiikka tai miesten sijainti tasa-arvopolitiikassa ei tunnu vielääkään liikuttavan kuin pientä osaa miehistä. Myönteistä on, että tuo osa on kasvussa.

Miehistä käytävässä keskustelussa ei ole nostettu selkeästi esiin positiivisen sukupuolieron tai moninaisuuden näkökulmaa. Keskustelun keskeinen teema käsittelee miesten ja naisten välistä suhdetta, mutta miesten keskinäisiä eroja ei ole kunnolla käsitelty. Esimerkiksi miesten naisia lyhyemmästä elinajanodotteesta puhutaan, mikä on muodostunut fraasiksi ”miehen elinikä on 11 kuukautta”. Siitä ei kuitenkaan puhuta, että miesten keskinäiset erot elinajanodotteessa ovat kaksi kertaa suuremmat kuin sukupuolten välillä. Ruumiillista työtä tekevät miehet elävät hädin tuskin lokakuuhun.

Mieskeskustelu kaipaa teoreettisia ja käytännön pohdiskelua aiheesta. Millä tavoin miehet voivat olla erityisiä suhteessa naisiin ilman, että se tarkoittaa ylemmyyttä? Voivatko miehet purkaa naisten esittämää miehistä tasa-arvon normia, sillä sitä ei kaikki miehetkään

saavuta. Yhtenäisen suomalaisen miehen sijaan tulisi tuoda esiin, ettei miehisuus tai maskuliinisuus rakennu yhtenäiselle miesidentiteetille vaan moneudelle. Mieskeskustelun normi – valkoihoinen, keskiluokkainen, keski-ikäinen, hetero – tulee purkaa ja huomioida miesten ja miesryhmien väliset erot. Ja lopuksi: miksi käsitys miehistä päivittyy niin hitaasti ja vastentahtoisesti 2000-luvulle?

Kirjallisuus

- Eskola, Katarina (toim.) (1969/1968), *Miesten maailman nurjat lait*. 3. painos. Tammi, Helsinki.
- Ingström, Pia (2007), *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Suom. Tarja Teva. Schildt, Helsinki.
- Jokinen, Arto (1999), Suomalainen miestutkimus ja -liike: muutoksen mahdollisuus? Teoksessa Jokinen, Arto (toim.), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press, Tampere, 15–51.
- Laasanen, Henry (2008), *Naisten seksuaalinen valta*. Multikustannus, Helsinki.
- Maaliskuun 13. päivän julistus. Vihreä miesliike ry. [http://www.vihreamiesliike.fi/?page_id=7] (luettu 9.1.2012)
- Maasilta, Mari (1987), *Mies 2000 -ohjelman vastaanotto julkisuudessa*. UKK-instituutti, Tampere.
- Man-sähköpostilista 1997–2006. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. [<http://www.tane.fi/fi/jaostot/miesjaosto/man>] (luettu 9.1.2012)
- Mickwitz, Margaretha; von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) (2008), *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Nieminen, Tarja (2008), *Tasa-arvobarometri 2008*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:24. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Simpson, Mark (1994), Here come the mirror men. [http://www.marksimpson.com/pages/journalism/mirror_men.html] (luettu 1.2.2012)
- Vilkamaa-Viitala, Marjatta (2005), Äijät ja isot. Verkkojulkaisu. Kotimaisten kielten keskus. [<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=778>] (luettu 29.2.2012)
- Ylöstalo, Hanna (2012), *Tasa-arvotyön tasa-arvot*. Tampere University Press, Tampere.

Jukka Relander

MIKSI MIESLIIKE?

Laki sukupuolten tasa-arvosta keskittyy niihin elämänalueisiin, joilla naiset kärsivät tasa-arvovajeesta. Itse en osaa kuvitella miesliikettä, joka vastustaisi naisten tasa-arvoa. Päinvastoin: miesliikkeen ainoa mahdollinen lähtökohta on se, että sukupuolten tasa-arvo eri elämänalueilla on kaikkien yhteinen etu.

Sukupuolten tasa-arvoa käsittelevällä lailla on kuitenkin keskeinen puute. Lain perusteluissa mainitaan, että sen tehtävänä on erityisesti naisten tasa-arvon kehittäminen. Itse laissa pyrkimys näkyy siten, että se kohdistuu niihin elämänalueisiin, joilla naisten asema on perinteisesti heikompi. Miesten tasa-arvovajeet on rajattu lain ulkopuolelle. Huoltajuuskysymyksiin laissa ei edes viitata, ja maanpuolustusvelvollisuudesta todetaan, että se ei kuulu tämän lain piiriin.

Nähdäkseni ei olisi kohtuuton vaatimus, jos sukupuolten tasa-arvoa edistävän lainsäädännön tavoitteena olisi sukupuolten tasa-arvo.

Perustavin ongelma ei kuitenkaan ole itse laissa, vaan sitä taustoittavissa asenteissa: kyse on naiskuvasta ja mieskuvasta.

Tasa-arvopuhe on hienosti päivittänyt käsityksemme naisista vastaamaan 2000-luvun todellisuutta. Jokunen vuosikymmen sitten Uudessa Suomessa julkaistiin naisten omaa palstaa, jolla vaihdettiin vinkkejä kodinhoitoon liittyvissä kysymyksissä ja kerrottiin, miten tuo kodin suloinen hengetär parhaiten voisi valmistautua ottamaan miehensä vastaan kun tämä palaa töistä. Ei näin. Naiset ovat aktiivisia toimijoita työelämässä, politiikassa ja muilla yhteiskunnan perinteisesti tärkeiksi miellettyillä sektoreilla. Kukaan ei halua noita aikoja takaisin.

Miehistä puhuttaessa tämä päivitys on jäänyt tekemättä. Naiskuvamme on ajan tasalla, mieskuva laahaa sukupolven, pari jäljessä. Ikään kuin mies olisi edelleen se, joka toimii ensisijaisesti kodin ulkopuolella, joka panssaroi yksityisen minänsä julkisen roolinsa pakkopaitaan, joka joko laiminlyö tai pahoinpitelee perhettään, jos nyt lapsiaan ylipäättään edes tunnustaa, ja joka pitää jollakin tavalla sivilisoida ja kesyttää, että sitä voisi ylipäättään säilyttää sisätiloissa.

Miksi ajattelemme miehistä puhuessamme edellistä sukupolvea, sen sijaan että katselisimme ympärillemme?

Aktiivisesti perheensä arkeen osallistuva mies ei ole poikkeus vaan sääntö. Ylivoimainen enemmistö miehistä haluaa kokea läheisyyttä ja kumppanuutta suhteessa lapsiinsa ihan siinä missä naisetkin. Samalla huomattava enemmistö miehistä kykenee suhtautumaan naispuolisiin työtovereihinsa tasa-arvoisesti ja tunnustamaan kykyjen riippumattomuuden sukupuolesta.

Lausumattomat taustaoletukset elävät kuitenkin sitkeästi.

Olin Vihreän miesliikkeen puheenjohtajan ominaisuudessa kommentoimassa erästä tasa-arvopolitiikkaa käsittelevää ohjelmaluonnosta. Yksikään ohjelmaluonnoksen lauseista ei sinällään ollut ongelmallinen, mutta paperin kokonaisuus välitti aika erikoista mieskuvaa. Miehiin viitattiin siinä vain kahdessa kohdassa: joko

potentiaalisina väkivallantekijöinä, tai maailmalla huitelevina ha-peleina, joiden ”isääntymistä” pitäisi tukea.

Väkivaltaisia miehiä on, ja kaikki eivät osaa ottaa vastuuta silloin kuin pitäisi. Mutta myös miehiin pitäisi soveltaa samoja ajatuksia kuin mihin tahansa yhteiskunnan osaryhmään: pienen vähemmistön huono käytös ei saa leimata kunnollista enemmistöä.

Nykyisin vallitsevan stereotypian mukaan miehet jakautuvat kolmeen ryhmään: on Archie Bunkereita, Uuno Turhapuroja ja Dirty Harreja. Samoin miehiin kohdistuvat kehityshankkeet jakautuvat kolmeen osaan. Yksiä pitää kasvattaa, toisia sivilisoida ja kolmansia kuohita. Näitä miestyyppejä yhdistää lisäksi se, että yksikään ei voittaisi huoltajuuskiistaa oikeudessa.

Näitä hahmoja yhdistää myös se, että ne ovat fiktiivisiä. Miesten enemmistö tunnistaa noista hahmoista korkeintaan isoisänsä. Jos nyt ehtivät edes telkkaria katsella, kun illat sujuvat lasten harrastuksissa, ennen kuin on aika laittaa perheelle ruokaa.

Tomi Timperi

MIESJÄRJESTÖJEN KESKUSLIITTO

Asioiden tarkastelu sukupuolinäkökulmasta on muodostunut tärkeäksi osaksi yhteiskunnallista päätöksentekoa Suomessa. Esimerkiksi miesten ja naisten osuudet erilaisissa tilastollisissa tarkasteluissa huomioidaan suhteessa sosiaaliseen hyvinvointiin ja tasa-arvokysymyksiin. Naistyötä tekevät ja naisten etuja ajavat tahot ovat yhdistäneet vaikuttamisresurssejaan yhteisten katto-organisaatioiden alle. Miestoimijat ovat toistaiseksi keskittyneet pääosin melko itsenäiseen työskentelyyn, joskin joitakin yhteistyöhankkeita on käynnistetty ja toteutettu.

Mieslähtöisen sosiaali-, terveys- ja opetussektoriin liittyvän toiminnan lisääntyttyä merkittävästi viime vuosien aikana ja miesnäkökulmaisen tiedontarpeen muututtua, aika oli kypsä yhteistyöorganisaation perustamiselle. Miesjärjestöjen keskusliiton perustamisvalmistelut tähtäsivät siihen, että miesnäkökulmaisesti toimivat, miesten tukemiseen keskittyneet ja merkittävässä määrin miesten tueksi kohdennettua toimintaa ylläpitävät tahot voisivat yhteisen keskusorganisaation kautta vahvistaa hyvinvointi- ja ta-

sa-arvoperusteiden kehittämistä eri sektoreilla. Liitto perustettiin tammikuussa 2011.

Tarkoitus ja toiminta

Miesjärjestöjen keskusliiton tarkoituksena on edistää hyvinvoinnin ja sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista miesnäkökulmasta. Liitto tavoittelee toimintansa avulla sellaista yhteiskuntaa, jossa hyvinvointi- ja tasa-arvotarpeet kohdataan asettamatta niitä sukupuolen perusteella arvojärjestykseen, ja jossa yhteistyötä vahvistetaan toisia kunnioittavan, kuuntelevan vuorovaikutuksen kautta.

Liitto toteuttaa tarkoitustaan tukemalla jäsenjärjestöjään ja näiden keskinäistä yhteistyötä, toimimalla miesten ja poikien hyvinvointia ja asemaa kuvaavan tutkimus-, kehittämis- ja tilastotiedon kokoajana, vaikuttamalla yhteiskunnalliseen asenneilmastoon, päätöksentekoon ja lainsäädäntöön sekä toteuttamalla kampanjoita ja seminaareja. Liitto myös edustaa miesnäkökulmaa erilaisissa yhteistyörakenteissa.

Liiton varsinaiseksi jäseneksi voivat liittyä sen tarkoituksperien mukaisesti toimivat miesjärjestöt, jotka liiton hallitus hyväksyy jäseniksi. Miesjärjestöt ovat rekisteröityjä yhdistyksiä, joiden sääntöjen mukaisena tavoitteena on miesten ja poikien hyvinvoinnin tukeminen, sekä tasa-arvon edistäminen miesnäkökulmasta. Varsinaisten jäsenten lisäksi liitolla voi olla jäseninä oikeuskelpoisia yhteisöjä, jotka liiton hallitus hyväksyy yhteistyöjäseniksi.

Miesjärjestöjen keskusliittoon kuuluvat varsinaisina jäseninä Miessakit ry, Vihreä miesliike ry ja Miesten tasa-arvo ry. Ensimmäisellä toimintakaudellaan vuosina 2011–2012 liitto pyrkii keräämään piiriinsä kaikki miesjärjestöt ja -verkostot sekä myös miesten ja poikien hyvinvointipalveluita tuottavat yhdistykset. Keskeisenä toimintamuotona liitolla on säännöllisesti kokoontuvan, miehiin

liittyviä aiheita pohtivan foorumitoiminnan ylläpitäminen. Liitto julkisti ensimmäisen tavoiteohjelmansa marraskuussa 2011.

Liiton teksteissä puhutaan miesnäkökulmasta. Se tarkoittaa asioiden tarkastelemista suhteessa siihen, miten ne vaikuttavat poikiin ja miehiin, miten pojat ja miehet ne kokevat ja miten olisi hyvä toimia heidän tukemiseksi. Yksikkömuodosta 'näkökulma' huolimatta ei ole olemassa vain yhtä miesnäkökulmaa, vaan monta. Lisäksi on väärinkäsitysten välttämiseksi tärkeitä muistaa ja esiintuoda – erityisesti liiton toiminnan alkuvaiheessa –, että miesnäkökulma ei ole vasta-argumentti naisnäkökulmalle.

Miesnäkökulmaa hyvinvoinnin tasa-arvoon

Miesjärjestöjen tavoitteita kuvaavissa kirjallisissa materiaaleissa toistuvat sanat miesnäkökulma, hyvinvointi ja tasa-arvo. Liittoa perustettaessa onkin pohdittu, miten eri miesjärjestöjen tavoitteet voitaisiin yhdistää, mitä yhdessä tavoitellaan ja miten eri termit yhdessä ymmärretään. Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että kaikki tavoittelevat (vaikka käytetyt termit vaihtelevat) hyvinvointia ja tasa-arvoa, ja että kyseiset termit mielletään positiivisiksi ja siksi tavoittelemisen arvoisiksi.

Hyvinvoinnista puhuttaessa tuodaan esille niitä asioita, joihin halutaan voimavaroja ja kehitystyötä kohdennettavan, jotta poikien ja miesten hyvinvointi, erityisesti sosiaalinen hyvinvointi, lisääntyisi. Merkittäviä erityiskysymyksiä miehiin liittyen ovat miesnäkökulman kapea-alaisuus hyvinvointi- ja tasa-arvopoliittisessa päätöksenteossa, mieserityisen osaamisen ohuus sosiaali- ja terveystyössä, isien asema lapsiinsa nähden erotilanteissa, miesten nimeäminen keskeisiksi ongelmanaiheuttajiksi ja miesten syyllistymiskokemus sosiaalisista ongelmista puhuttaessa. Muita sosiaalisen hyvinvoinnin ongelmia ovat myös esimerkiksi yksinäisyys ja syrjäytyminen, taloudellisen

taantumien vaikutukset miesvaltaisiin aloihin ja siten miesten työllisyystilanteeseen sekä koulujärjestelmän muutosten vaikutukset nuoriin miehiin. Kun edellisiä peilataan perinteisesti miesten tasa-arvopoliittisiksi haasteiksi nimettyihin asiakokonaisuuksiin, voidaan huomata, että ne ovat merkittävällä tavalla yhtenevät.

Haasteissa piilee mahdollisuus

Suurin haaste löytyy – kuten juurtuvuuden kannalta aina – yhteistyörakenteen sisältä. Miesjärjestöjen ja -toimijoiden on tärkeätä keskittyä keskinäisen kumppanuuden ja erilaisuuden kestämissä vaalimiseen. Tämä edellyttää sitkeyttä, rohkeutta, kuuntelua ja vahvasti aikuista arvojohtamista. Näitä ominaisuuksia tulisikin oman oppimisen kautta levittää ympärilleen, sillä hyvinvointi- ja tasa-arvotyö Suomessa kaipaa kipeästi uusia tuulia. Edelleen syvenevät yhteiskunnallisten muutosvaiheen tuomat kriisivaikutukset ovat hallittavissa naisten ja miesten toisiaan kunnioittavalla yhteistyöllä. Hyvinvointi- ja tasa-arvotyö on vaa’ankielen asemassa ihmisten sosiaalisen ja henkisen hyvinvoinnin tukemisessa. Miesjärjestöjen keskusliitolla on mahdollisuus olla tämä tarvittava uusi voimavara.

Jiri Nieminen

VASEMMISTOLAISEN MIESPOLITIIKAN MAHDOLLISUUDET

Johdanto

Vasemmistoliitto lanseerasi miespoliittisen työryhmän alkuvuodesta 2009 – ensimmäisenä puolueena Suomessa. Työryhmän tarkoituksena on luotsata vasemmistolaista miespolitiikkaa ja ottaa kantaa ajankohtaisiin mies- ja sukupuolipoliittisiin kysymyksiin. Käynnissä olevan puoluekokouskauden (2010–2013) aikana ryhmä valmistelee miespoliittisen ohjelman. Uusia näkökulmia avaavan ohjelman tavoitteena on sukupuolten tasa-arvon lisääminen ja miesten syrjäytymisen vähentäminen.

Työryhmän perustamiseen ja käytäntöihin liittyy kaksi mielenkiintoista seikkaa. Ensinnäkin idea miespoliittisen työryhmän perustamisesta tuli naisilta. Aloitteen työryhmän perustamisesta teki syksyllä 2008 Helsingin Työväenyhdistyksen naisosaston silloinen puheenjohtaja Tiina Harpf. Vasemmistolaiset naiset olivat huolissaan miehistä. HTY:n naisosaston aloitteesta todetaan esimerkiksi, että Vasemmistoliitolle tulisi tehdä miespoliittinen ohjelma, jotta

tasa-arvon tiellä edistytään ja valtavirtaistaminen toteutuu. Myös miesnäkökulman tulee perustua avoimesti ilmaistuun ohjelmaan.

Toiseksi työryhmä toimii puoluevaltuuston alaisena työryhmänä, ei itsenäisenä puolueosastona. Sen puheenjohtajana on toiminut kansanedustaja Kari Uotila ja muut jäsenet edustavat erilaista yhteiskunnallista kokemusta ja asiantuntemusta: miehiä ja naisia, nuoria ja vanhoja.

Vasemmistolaiselle tavalle tarkastella mieskysymystä on ominaista ymmärtää, ettei mieheys ole kaikille sama. Luokkayhteiskunta asettaa miehet eriarvoiseen asemaan suhteessa pääomaan ja taloudelliseen tuotantoon selittäen monilta osin miesten syrjäytymistä ja yhteiskunnallisia ongelmia.

Vasemmistolla on pitkä historia mieskysymyksessä, ja se on ollut edelläkävijä sukupuolipoliittisissa kysymyksissä. Esimerkiksi vuosina 1966–1970 vaikuttanut Yhdistys 9:n yhtenä perustajajäsenenä oli SKDL:n entinen kansanedustaja ja nykyinen Vasemmistoliiton kaupunginvaltuutettu Kati Peltola. Yhdistys 9 halusi herättää keskustelua sekä miesten että naisten sukupuolirooleista ja vaati muun muassa miesten oikeutta ihmisyyteen tai kuten sen julkilausumassa vuodelta 1968 todetaan:

Miehet, vaatikaa oikeutta pitempään elinikään, oikeutta parempaan terveyteen, mahdollisuutta elintasarobotin roolista vapautumiseen, mahdollisuutta antautua ammatteihin, joita on totuttu pitämään yksinomaan naisten ammatteina, oikeutta osoittaa tunteita muutoinkin kuin jääkiekko-ottelussa tai humalassa, oikeutta olla lapsillenne yhtä läheinen kuin äiti.

Niin ikään homomiesten oikeuksien puolesta taistelleen SKDL:n pääsihteerin (1977–1984) ja Seta ry:n entisen puheenjohtajan (1983–1990) Jorma Hentilän panosta mieskysymykselle ei voi ohittaa.

Seuraavassa käyn läpi lyhyesti ensin mieskysymyksen teoreettista taustaa vasemmistolaisesta näkökulmasta ja sen jälkeen tarkastelen tämän päivän vasemmistolaisen miespolitiikan teemoja.

Vasemmistolaisen miespolitiikan teoreettisia lähtökohtia

Marxilaisittain käsitteellistettynä taloudellisen tuotannon järjestäytyminen, heijastuu myös siihen, kuinka sukupuoli ymmärretään. Mies täytyy ymmärtää sukupuolena – kuten feministit ovat toivoneet asian olevan – eikä ihmisen normina yleensä. Näin avautuu mahdollisuus käsitteellistää vasemmistolaisesta näkökulmasta yleistynyttä puhetta miesten ongelmista ja mieheyden kriisiytymisestä.

Ihmiskunnan talous- ja sosiaalishistoriassa on kolme siirtymää. Keräilyyn ja metsästyksen perustuvasta tuotannosta siirryttiin maanviljelykseen perustuvaan talouteen. Modernisaationa tunnettu kehitys, johon liittyy kansallisvaltioiden kehittyminen ja teollistuminen, alkoi Euroopassa 1700-luvulla ja Suomessa seuraavalla vuosisadalla jatkuen 1970-luvulle asti. Jälkiteolliselle yhteiskunnalle on ominaista uuden tekonologian kehitys, palveluammattien kasvu ja median merkitys. Siirtyminen jälkiteolliseen tuotantoon alkoi Yhdysvaltojen länsirannikolla 1960-luvun lopulla ja saavutti Pohjois-Euroopan 1980- ja 1990-lukujen taitteessa.

Suomalaisessa sosiologiassa on kartoitettu modernin miehen kriisiytymistä, joka aiheutui kun maatalousyhteiskunnan normeihin ja sukupuolirooleihin tottuneet miehet joutuivat muuttamaan ahtaisiin lähiöihin, joissa ei työpäivän jälkeen ollut muuta miehekästä tekemistä kuin mennä lähiöravintolaan oluelle ja heittämään tikkaa. Vielä raskaampaa perinteisille miehille on ollut viime vuosien teolliseen logiikkaan perustuneen yhteiskuntajärjestyksen alasajo ja siirtyminen jälkiteolliseen tuotantoon.

2000-luvulla ei ainoastaan yhä useampi uusi työpaikka synny hoiva- ja sosiaalialalle tai palvelusektorille, vaan työelämässä on alettu arvostaa aikaisemmin feminiinisiksi ymmärrettyjä ominaisuuksia, kuten sosiaalisia taitoja, joustavuutta, liikkuvuutta, kansainvälisyyttä ja kulttuurien kohtaamista. Johtamisopitkin suosivat tunnejohtamista aikaisemmin armeijassa opetetun autoritaarisen johtajuuden ja kuuliaisuuden sijaan.

Siinä missä teollisen yhteiskunnan logiikkaa noudattanut hyvinvointivaltio tasa-arvoisti ihmisiä normalisoimalla heidät väkisin yhteen ainoaan oikeaan ja valkoiseen heteroseksuaaliseen mies- tai naiskansalaisen muottiin, jälkiteollisessa yhteiskunnassa ei ole yhtä oikeaa miehenä tai naisena olemisen tapaa. Nykyään jokaisen on luotava oma identiteettinsä, valittava se lukemattomista eri variaatioista kuin marketin hyllyltä – alistettava itsensä globaalille kapitalismille.

Toinen tekijä mieheyden politisoitumisessa on ollut feministinen liike ja naistutkimus, jotka ovat tehneet mahdolliseksi miesten ymmärtämisen sukupuolena ja luonut sellaisen teoreettisen käsitteistön, jolla mieheyden tutkiminen on tullut mahdolliseksi. Feministinen liike – mukaan luettuna jo mainittu Yhdistys 9 – on ollut myös keskeisenä tekijänä murtamassa teollisen yhteiskunnan mies- ja naiskansalaisuuden normia.

Vasemmistolainen näkökulma pyrkiikin olemaan tarkkana käsitellessään mieheyden kriisiä ja välttämään populismia. Esimerkiksi puhuttaessa poikien heikosta koulumenestyksestä on huomautettava, että kyseessä ei ole uusi ilmiö, eivätkä pojat ole yhtenäinen ryhmä: työväenluokkalaisilla pojilla – ja usein myös tytöillä – on aina ollut vaikeuksia soveltua keskiluokan ehdoilla toimivaan koulumaailmaan niin kauan kun rahvaalla on yleensäkin ollut pääsy kouluun.

Miesten tai poikien ongelmien ratkaisuksi ei käy paluu teolliseen massatuotantoon perustuneeseen yhteiskunnan mies- ja naiskansalaisuuden normeihin. Tällainen nostalginen puhe ei ainoastaan syyllisty naisvihamielisyteen väittäen miesten ongelmien johtuvan naisista tai

feministisestä liikkeestä, vaan unohtaa myös teollisen yhteiskunnan miehiä rajoittaneet roolimallit väheksyen miesten moneutta.

Toisaalta vasemmistolaisen miespolitiikan ei tule pyrkiä sopeuttamaan miehiä kapitalistisen tuotannon muutoksiin esimerkiksi kehottaen miehiä kouluttautumaan sosiaali- ja terveysalalle tai syömään terveellisemmin. On kysyttävä, että jos työväenluokkainen mies haluaa elää lujaa ja kuolla nuorena, niin onko se ongelma hänelle itselleen vai kapitalistille. Vasemmiston historiassa on huonoja kokemuksia pakottamisesta ja vallan väärinkäytöstä.

Vasemmistolaisen miespolitiikan tehtävänä on muistuttaa, että miehet eivät ainoastaan käytä valtaa naisiin, lapsiin ja ennen kaikkea toisiin miehiin. Kapitalismissa miehiä hallinnollispoliittisesti luokitellaan sukupuolena eri yhteiskunnallisten instituutioiden, kuten valtion, koululaitoksen, armeijan, kirkon, liikemaailman ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen, taholta.

2010-luvun vasemmistolaisen miespolitiikan teemoja

Ensimmäisenä vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä tarttui teollisen yhteiskunnan keskeisimpään mieskansalaisuutta tuottavaan ja miesten välisiä valtarakenteita ylläpitävään instituutioon: miesten yleiseen asevelvollisuuteen. Kannanotossa todetaan, että olisi siirryttävä molempia sukupuolia koskevaan vapaaehtoiseen turvallisuus-koulutusjärjestelmään, joka vastaa turvallisuusuhkiin paremmin ja edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Toiseksi vasemmistoliiton miespoliittinen ryhmä on ajanut – mikä on myös puoluekokouksen tahto – niin sanotun 6 + 6 + 6 -perhevapaajärjestelmän käyttöönottoa. Vaikka mieheyden moninaistuminen on tehnyt sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi miehen jäämisen kotiin hoivaamaan lapsia, se on edelleen käytännössä enemmän poikkeus kuin sääntö. Puolen vuoden isyysvapaa loisi

isän ja lapsen väliselle suhteelle vahvan perustan, ja pelkästään isälle suunnattuna jaksona se horjuttaisi niitä kapitalistisen talouden lainalaisuuksia, jotka ovat estäneet isien aktiivisen vanhemmuuden. Vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä on todennut myös, että uutta mallia rakennettaessa on huomioitava yrittäjävanhempien erityistarpeet, ja varus- ja siviilipalvelusmiesten isyyttä on tuettava saattamalla heidät samaan asemaan työntekijöiden kanssa.

Kolmanneksi vasemmistoliiton miespoliittinen työryhmä on ehdottanut, että miesten terveyttä johdettaisiin paremmille urille ikäkausitarkastuksilla. Ne tekisivät sosiaalisesti hyväksytyimmäksi miesten itsensä terveydestä huolehtimisen. Miehillä kun on valitettavan helppoa ”hoitaa” ongelmiaan esimerkiksi ennemmin alkoholilla kuin terveellisellä ruokavaliolla, lääkkeillä tai terapialla.

Neljänneksi työryhmä on ehdottanut Suomelle sukupuoliteitoista väkivallan vähentämisen ohjelmaa. Työryhmä ei pidä riittävänä hallituksen vuonna 2010 julkaisemaa poikkihallinnollista naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa¹. Väkivalta on ennen kaikkea miehiin liittyvä sosiaalinen ongelma: miehet ovat usein väkivallan tekijöitä ja uhreja.

Vasemmistoliiton miespoliittisen työryhmän muistiossa todetaan, että väkivaltaisuus kuvastaa hyvinvointieroja maamme sisällä, mutta se on myös syvällä yhteiskuntajärjestyksessä. Viihteeseen, kulttuuriin, peleihin ja urheiluun liittyvä väkivaltaisuus lisää epäsosiaalisen käyttäytymisen hyväksyttävyyttä yhteiskunnassa. Toisaalta kovenevaan kapitalismiin sisäänrakennettu yksilöiden asettaminen toisiaan vastaan ja yksin pärjäämisen ideologia luo osaltaan väkivallan purkauksille otollista maaperää. Omin voimin toimeen tuleminen vaatimus koskee edelleen erityisesti miehiä, joille on sosiaalisesti hankalampaa asettua avuntarvitsijan tai tuettavan rooliin.

1. Suomi sitoutui kansainvälisissä sopimuksissa laatimaan naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman, joka saatiin aikaiseksi vuonna 2010 useiden Naisten oikeuksien sopimuksen komitealta (CEDAW-komitea) saatujen huomautusten jälkeen (toim.huom.).

Osana väkivallan vastaista ohjelmaa on luotava esimerkiksi sukupuolisensitiivisiä apujärjestelmiä, turvakoteja miehille, verotuksella vähennettävä alkoholin käytön haittoja, kiinnitettävä erityistä huomiota koulukiusaamiseen ja maahanmuuttajamiesten kokemaan rassistiseen väkivaltaan. On myös vähennettävä käsiaseiden määrää ja varmistettava väkivaltatutkimuksen rahoitus tiedon saamiseksi vaikeasta aiheesta.

Kirjallisuus

- Heinonen, Jari (2005), *Työläismies abdingossa? Kolmen eri sukupolven miesten elämää rakennemuutosten Suomessa*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hardt, Michael & Antonio Negri (2005), *Imperiumi*. WSOY, Helsinki.
- Julkunen, Raija (2010), *Sukupuolen järjestykset ja paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Mickwitz, Margaretha; Essen, Agneta von & Nordgren, Elisabeth (toim.) (2008), *Roolien murtaajat: Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Taavetti, Riikka (2010), *"Sinunko rintasi? Ei vaan pääoman!": Marxist-Feministerna-ryhmä ja sosialistisen feminismin mahdollisuus 1974–1978*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Julkaisematon.
- Vähämäki, Jussi (2009), *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Like, Helsinki.
- Willis, Paul (1984/1977), *Koulunpenkiltä palkkatyöhön. Miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt?* Suom. Airi Mäki-Kulmala. Vastapaino, Tampere.

Pasi Malmi & Juuso Erno

MIEHET JA TASA-ARVOPOLITIikka
– MIESTEN TASA-ARVO ry:n NÄKÖKULMA

Miesten tasa-arvo ry:n tavoitteena on täydentää aikaisempaa 1900-luvulta peräisin olevaa tasa-arvopoliittista diskurssia tuomalla siihen mukaan miesnäkökulma. Pyrimme valtavirtaistamaan (ks. Onwen-Huma tässä teoksessa) miesnäkökulman osaksi kaikkea julkista hallintoa sekä poliittista päätöksentekoa aluksi Suomessa ja Pohjoismaissa, mutta myöhemmin myös EU-tasolla. Tämä tavoite ei ole ristiriidassa Suomen hallituksen eikä EU:n virallisen tasa-arvopoliitiikan kanssa, koska miesnäkökulman huomioiminen ei tarkoita naisten tarpeiden ja ongelmien sivuuttamista. On kuitenkin tärkeä tiedostaa, että jos valtavirtaistamisessa sovelletaan pelkkää naisnäkökulmaa, päätöksentekijöillä ei ole käytössään sukupuolisilmälaseja vaan pelkkä monokkeli (naisnäkökulma).

Tavoitteenamme on parempi maailma, jossa kukaan ei joudu sukupuolensa vuoksi suoranaisen tai välillisen syrjinnän kohteeksi ja jossa ei esiinny tasa-arvon toteutumista estäviä syrjiviä rakenteita. Jotta nämä tavoitteet voidaan saavuttaa, on päästävä eroon sellaisista

asenteista, uskomuksista ja ideologioista, jotka asettavat ihmisiä sukupuolen perusteella toista sukupuolta heikompaan asemaan.

Haluamme yhteiskunnan, jossa sukupuolten tasa-arvo toteutuu työmarkkinoilla, viranomaistoiminnassa, asiakaspalvelutilanteissa, kotona, ihmissuhteissa sekä mediassa. Vaikka tuemme pyrkimystä naisten aseman parantamiseksi niissä tilanteissa, joissa naiset ovat miehiä heikommassa asemassa, keskitymme toiminnassamme sekä tässä artikkelissa kuitenkin miesten tasa-arvo-ongelmien kuvaamiseen sekä korjaavien toimenpiteiden esittämiseen.

Velvollisuuksien tasa-arvo

Suomen lain mukaan miesten on suoritettava vankeusrangaistuksen uhalla joko ase- tai siviilipalvelus. Tämä velvoite ja siihen liittyvä vankeuden uhka asettavat nuoret miehet naisia huonompaan asemaan ja täyttävät mielestämme sukupuolisyrynnän tunnusmerkistön.

Kannatamme sitä, että totaaliikieltäytyjien vankeustuomioista luovutaan välittömästi, jonka lisäksi asevelvollisten kuukausitulot on saatettava minimipalkan tasolle. Lisäksi edellytämme, että puolustusministeriö laatii vähintään kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa siitä, miten maanpuolustus voitaisiin järjestää sellaisella tavalla, joka ei aseta miehiä ja naisia eriarvoiseen asemaan. Hallituksen ja eduskunnan tulee valita näistä vaihtoehdoista paras.

Palkkatyön ja vapaa-ajan oikeudenmukainen jakautuminen

Naisten ongelmana työmarkkinoilla on se, että heidän ansionsa ovat ainoastaan 82 prosenttia miesten ansioista, laskutavasta riippuen. Miesten ongelmana vastaavasti on se, että he tekevät Tilastokes-

kuksen *Työvoimatutkimuksen* mukaan jopa 27 prosenttia pidempiä työviikkoja kuin naiset. Naisten ongelmana ovat siis pienet ansiot ja miesten ongelmana ylipitkät työviikot.

Miesten roolina on yhteiskunnassamme tehdä pitkien työviikkojen lisäksi keskimääräistä vaarallisempia töitä: Tilastokeskuksen mukaan 67 prosenttia työtapaturmista tapahtuu miehille. Myös työperäiset uupumus- ja rasitussairaudet sekä stressistä aiheutuvat sydänsairaudet keskittyvät miehille. Vaikuttaa siltä, että olisi molempien sukupuolten sekä myös perheiden etu, jos miehiin kohdistuva paine pitkien työviikkojen tekemiseen ja perheen pääasiallisena elättäjänä toimimiseen hellittäisi.

Edellytämme, että jatkossa tasa-arvopolitiikassa ja tilastoinnissa ei vertailla pelkästään miesten ja naisten kuukausipalkkoja vaan huomiota kiinnitetään myös tuntiansioihin, joiden laskennassa on huomioitu miesten selvästi pidemmät työajat¹. Lisäksi katsomme, että miesten työuupumus- ja stressiperäisiä sairauksia tulisi pyrkiä vähentämään isille korvamerkittyä vanhempainvapaata pidentämällä.

Koulutus, hyvinvointi, terveys ja pitkä elinikä kuuluvat myös miehille

Pojat viihtyvät kouluissa keskimäärin tyttöjä huonommin ja syrjäytyvät koulujärjestelmän piiristä helpommin kuin tytöt. Tämä on osasyynä siihen, että 64 prosenttia yliopistotutkinnon suorittavista on nykyisin naisia. Asia on tiedostettava tasa-arvo-ongelmaksi, koska Sitran tutkimuksen mukaan kouluikäisten poikien taidot, kyvyt, oppimisvalmiudet ja osaaminen ovat aivan yhtä hyvällä tasolla kuin tytöillä.

1. Palkkaeroa kuvaavana mittarina käytetään miesten ja naisten säännöllisen työajan kuukausikeskiansiota. Jos sukupuolten välisen palkkaeron kuvaamiseen otetaan mukaan myös yli- ja lisätöiden sekä osa-aikatyön vaikutukset, palkkaero kasvaa reippaasti yli 18 prosentin miesten hyväksi. (Toim. Huom.)

Miehet syrjäytyvät yhteiskunnasta helpommin, velkaantuvat pahemmin, tekevät enemmän itsemurhia, kuolevat useammin työtapaturmiin ja elävät keskimäärin lyhyemmän elämän kuin naiset. Nämä ongelmat ovat suurelta osin seurausta miehiin kohdistuvista rooli-odotuksista, jotka saavat miehet tavoittelemaan menestystä, varakkuutta sekä valtaa ja jotka painostavat miehiä vaarallisiin ammatteihin sekä toisinaan myös yltiöpäiseen oman terveyden vaarantamiseen.

Emme hyväksy sellaista ajattelutapaa, jonka mukaan naisten terveysongelmat, kuten vaikkapa anoreksia tai kauneusleikkauksista aiheutuvat komplikaatiot, ovat yhteiskunnan ja sukupuolijärjestelmän vika ja siksi selkeästi tasa-arvopoliittinen ongelma – mutta miesten terveysongelmat puolestaan olisivat täysin heidän oma vikansa ja sen vuoksi ne eivät kuuluisi tasa-arvopoliittikan piiriin. Yhteiskunnan on otettava vastuuta myös miesten ongelmista sekä miesten terveyttä vaarantavien seksististen roolipaineiden purkamisesta.

Sukupuolten valtapiirien purkaminen

Suomalainen yhteiskunta on jakautunut nais- ja miesvaltaisiin toimialoihin. Miesvaltaisille toimialoille muodostuu miesten ”hyvä veli” -verkostoja sekä miestapainen toimintakulttuuri. Nämä seikat saattavat tehdä naisten urakehityksen hankalaksi. Vastaavalla tavalla sosiaali- ja terveydenhuollon kaltaisille naisvaltaisille aloille muodostuu naisten ”hyvä sisar” -verkostoja sekä naiskeskeinen organisaatiokulttuuri ja tapa hahmottaa asioita. Tämä on johtanut siihen, että miehillä on näillä aloilla suurempi riski kuin naisilla joutua sukupuolisyrynnän kohteeksi toisaalta työntekijöinä ja toisaalta myös asiakkaina.

Tämän vuoksi kannatamme sitä, että kaikkien yliopistojen tiedekuntiin ja koulutusohjelmiin määrättäisiin väliaikainen 10

prosentin sukupuolikiintiö, jotta miesnäkökulmaa saataisiin mukaan sosiaalialalle, terveydenhuoltoon sekä nykyisille naisvaltaisille opiskelualoille, kuten esimerkiksi sukupuolentutkimukseen. Emme kannata pysyviä sukupuolikiintiöitä, mutta jos uusia kiintiöitä ollaan aktiivisesti ajamassa tilanteissa, joissa ne hyödyttävät naisia (esimerkiksi pörssiyhtiöiden hallituksissa), on kohtuullista, että uusia kiintiöitä otetaan käyttöön myös miehiä hyödyttävällä tavalla kuten yliopistojen opiskelijavalinnoissa.

Myös tieteen piirissä on purettava jakoa miesten ja naisten tieteesiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sukupuolentutkimusta tulisi kehittää siihen suuntaan, että se houkuttelisi nykyistä tehokkaammin piiriinsä myös miespuolisia opiskelijoita.

Miesten heikko asema avioeron jälkeen

Yhä useammassa perheissä miehet ovat eteväiä kotitöissä ja lastenhoidossa. Toisaalta yhä useammat naiset ovat omaksuneet kielteisiä, perinteisesti miehiseksi leimattuja käyttäytymismalleja. Silti monet sosiaalityöntekijät, tuomarit ja muut viranomaiset elävät sellaisessa menneisytydessä, jossa lapsen etu oli avioeron jälkeen asua vain äitinsä kanssa. Tällaiset vanhentuneet käsitykset ovat ilmeisesti johtaneet tilanteeseen, jossa toistuvasti kuullaan oikeustapauksista, joissa äiti on saanut avioeron jälkeen lapset itselleen, vaikka isä olisi puolueettomasti arvioituna ollut parempi huoltaja.

Yhdistyksemme esittää, että sosiaalityöntekijöille, tuomareille ja muille viranomaisille annettaisiin koulutusta, jossa osoitetaan se, kuinka paljon miehet ja naiset ovat muuttuneet viimeisten 50 vuoden aikana, sekä se, millä tavoin vanhanaikaiset roolikäsitykset ovat todistettavasti aiheuttaneet miehiin kohdistuvaa syrjintää huoltajuusriitojen aikana.

Toivomme, että tasa-arvolakia muutettaisiin siten, että äideille ja isille tarjoutuu mahdollisuus saada tasa-arvokanteeseen perustuva rahallinen hyvitys siitä, mikäli heitä on syrjitty avioeroon tai huoltajuuteen liittyvissä viranomaismenettelyissä. Mahdollisuus tasa-arvokanteeseen on välttämätön isien oikeusturvan kannalta, koska oikeusproessin alkuvaiheessa tehtyä syrjivää päätöstä ei ole yleensä enää mahdollista korjata hovioikeudessa tai korkeimmassa oikeudessa. Esimerkiksi Lahden käräjäoikeuden tapauksessa Saikkonen vs. Saikkonen lapsi määrättiin väliaikaispäätöksellä 1.2.2006 asumaan äitinsä luona, ja päätöksen ainoa perustelu oli se, että lapsi on vasta kaksivuotias, ja siksi on lapsen etu, että hän asuu äitinsä luona. Tämä päätös vaikuttaa syrjiviltä, koska päätöksen perusteluista ilmenee seksistinen ajatus, jonka mukaan pienten lasten on parasta asua äitinsä kanssa.

Syrjivien väliaikaispäätösten korjaaminen käräjäoikeuden päätöksittelyssä on vaikeaa, koska tuomioistuimet painottavat sitä, että lapsen vakiintuneen asumistilanteen muuttaminen on pääsääntöisesti lapsen edun vastaista. Jos isä valittaa käräjäoikeuden seksistisen tuomarin päätöksestä hovioikeuteen, kyseinen ”vakiintunut olotila” on kestänyt mahdollisesti jopa puolitoista vuotta ennen kuin hovioikeus ehtii asiaa käsitellä. Jos isä valittaa korkeimpaan oikeuteen, oikeus todennäköisesti edelleenkin painottaa 2–3 vuotta jatkuneen olotilan säilyttämistä, vaikka tiedostaisi, että alkuperäisessä käräjäoikeuden väliaikaispäätöksessä olisi ollut lapsen edun mukaista valita lapsen lähihuoltajaksi isä. Oikeusproessin hitauden ja vallitsevien olosuhteiden suuren merkityksen vuoksi on tärkeää, että tuomioistuimessa tai sosiaalityöntekijöiden arvioinneissa tapahtunut sukupuolisyrittäminen käsitellään erillisellä tasa-arvokanteella – ei varsinaisten huoltajuus-oikeudenkäyntien aikana.

Yhtenä eroisille tyypillisenä ongelmana on se, että valtio ja kunnat eivät tue etävanhempia, vaikka lapsi tosiasiallisesti asuisi suuren osan ajastaan etävanhemman luona. Etävanhempien – eli käytännössä eroisien – vakavia ongelmia ovat seuraavat: he eivät

saa elatusapua, elatustukea, lapsilisää, perhepoliittista asumistukea eivätkä vanhempainvapaata. Kunnat eivät myöskään tarjoa heille riittävän isoja vuokra-asuntoja, koulukyytejä eivätkä perheneuvoloiden palveluita. Nämä puutteet, jotka voivat vaarantaa etävanhemman suhteen lapsiinsa, tulisi korjata tavalla joka parantaa sekä lapsen että etävanhemman asemaa.

Lapsen oikeus biologiseen isään

Nykyinen isyyslaki on vanha, eikä siinä huomioida sitä, että yli puolet esikoisista syntyy nykyisin avioliiton ulkopuolella. Tämä on johtanut tilanteisiin, joissa kansainvälisissä sopimuksissa vahvistettu lapsen oikeus biologiseen isään ei ole toteutunut. Samalla myös biologisten isien oikeudet lapsen tapaamiseen ja hoitamiseen ovat jääneet hyvin heikoiksi.

Yhdistyksemme mielestä isyyslakia tulisi uudistaa siten, että isien heikko asema paranee ja samalla lapsen oikeus biologiseen isään toteutuu kaikissa olosuhteissa kansainvälisten sopimusten edellyttämällä tavalla. Isyyslaista on esimerkiksi poistettava isyyden toteamista koskeva avioliittoon perustuva isyysolettama, ja biologiselle isälle on taattava oikeus oman isyytensä vahvistamiseksi äidin vastustuksesta huolimatta.

Lähisuhdeväkivallan torjunta

Naisiin kohdistuva väkivalta on vakava ongelma, jonka vastaisia toimenpiteitä on jatkettava. Suomessa suoritetut kyselytutkimukset eivät kuitenkaan anna tukea sille, että parisuhde- ja lähisuhdeväkivallan torjunnassa pitäisi keskittyä suojelemaan erityisesti vain naisia.

Esimerkiksi Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin (HEUNI) tutkimuksen *Tuhansien iskujen maa* vuodelta 2010 mukaan miehet ja naiset kokevat Suomessa suunnilleen saman verran parisuhdeväkivaltaa. Venla Salmen tutkimus ”Nuoret seurustelusuhdeväkivallan uhreina” puolestaan osoittaa, että nuoremmissa ikäryhmissä parisuhdeväkivallan uhrien pääosa muodostuu nuorista miehistä.

Myöskään poliisin tietoon tullutta vakavaa perheväkivaltaa² koskevat tilastot eivät tue olettamusta siitä, että väkivallan torjunnassa tulisi keskittyä vain naisten suojelemiseen. Tilastokeskuksen mukaan poliisin tietoon tuli vuosina 2006–2011 yhteensä 1003 sellaista saman ruokakunnan sisällä tapahtunutta perheväkivaltatapausta, joissa uhri oli iältään aikuinen (vähintään 20-vuotias). Näistä tapauksista miespuolisia uhreja oli 514 ja naispuolisia uhreja 489. Miesten osuus uhreista oli siis yli 51 prosenttia.³

Edellä kuvatuista tuloksista ja tilastoista huolimatta suurin osa viranomaisista – erityisesti tasa-arvopolitiikan piirissä mieltää pari- ja lähisuhdeväkivallan pelkästään naisten ongelmaksi. Ongelman monitahoisuus tulisi kuitenkin tunnustaa ja samalla alkoholin keskeinen yhteys lähisuhdeväkivaltaan tulisi tuoda nykyistä paremmin esiin. Esitämme, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjeistaa lääkärit kirjaamaan väkivaltatapaukset Hoitoilmoitusrekisteriin (HILMO) nykyistä paremmin, jotta saataisiin entistä selvempää ja luotettavampaa tietoa parisuhdeväkivallan aiheuttamien sairaalahoitoa vaatineiden vammojen jakautumisesta miehille ja naisille.⁴ On suo-

2. Termi ”parisuhdeväkivalta” viittaa parisuhteessa olevien henkilöiden väliseen väkivaltaan. Termi ”perheväkivalta” viittaa samassa ruokakunnassa asuvien henkilöiden väliseen väkivaltaan. Perheväkivalta on siis laajempi käsite kuin parisuhdeväkivalta.
3. Poliisin tietoon tulleissa lievemmissä perheväkivaltatapauksissa uhrien selvä enemmistö on Tilastokeskuksen mukaan naisia. On kuitenkin syytä epäillä, että miehet eivät ilmoita itseensä kohdistunutta puolison tekemää väkivaltaa poliisille samalla tavoin kuin naiset.
4. HILMO-rekisterin vuosia 2003–2004 koskevien tietojen mukaan jopa 65 prosenttia parisuhdeväkivallasta aiheutuneista hoitajaksoista olisi kohdistunut miehiin (tieto saatu puhelimitse). Rekisteriä ylläpitävä THL ilmoittaa kuitenkin, että tuloksia ei voi pitää luotettavina, koska lääkärit eivät aina merkitse ulkoisen syyn luokkaa tai sitä koskevat tiedot ovat epävarmoja. Lisäksi HILMO ei kata

ranaista sukupuolisyryntää, mikäli parisuhdeväkivallan torjunnassa keskitytään vain naisiin kohdistuvaan parisuhdeväkivaltaan, ellei asiasta ole olemassa luotettavaa tutkimustietoa.

Kannatamme myös, että kouluissa, puolustusvoimissa ja järjestöissä tapahtuvan väkivallattomuuskampanjoinnin osaksi otetaan asennekasvatusta, jossa korostetaan fyysisen koskemattomuuden olevan myös poikien ja miesten oikeus. On romutettava ajatus tosimmästä, johon ei satu ja joka ei kerro viranomaisille siitä, jos joutuu tyttöystävän tai vaimon pahoinpitelemäksi.

Vaikuttaa siltä, että myös poliisin ja äitiysneuvoloiden tulisi muuttaa käytäntöjään: poliisin olisi hyvä antaa kotihälytyskäyntejä varten ohjeet siitä, että epäselvissä tapauksissa putkaan rauhoittumaan viedään yleensä se, joka on eniten humalassa (olettaen, että jompikumpi tai molemmat ovat juopuneita). Tämä käytäntö on erityisen tärkeä silloin, jos kotona on myös alaikäisiä lapsia, joiden ei ole hyvä jäädä kotiin voimakkaasti päihtyneen vanhemman kanssa. Äitiysneuvoloissa muutoksen tulisi lähteä siitä, että neuvoloiden nimi muutettaisiin lapsiperheneuvoloiksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että parisuhdeväkivaltaa torjuttaessa kysyttäisiin myös isän väkivaltakokemuksia – ei siis pelkästään äidin kokemuksia, kuten Suomessa nykyisin tehdään.

Tasa-arvopolitiikan uusi tavoite

Viime vuosisadalla tasa-arvopolitiikan oikeutettu ja itsestään selvä tavoite oli naisten aseman parantaminen. Maailma on kuitenkin muuttunut ja nykyisin myös miehet tarvitsevat tasa-arvoa sekä sitä, ettei heitä syrjitä sukupuolensa vuoksi.

polikliinista hoitoa, ja suurin osa väkivallan aiheuttamista vammoista hoidetaan nykyään avohoidossa.

Tämän vuoksi tasa-arvolakia tulisi mielestämme muuttaa siten, että tasa-arvolain ja tasa-arvopolitiikan tavoitteeksi nostettaisiin selkeästi ja yksiselitteisesti sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen – ei siis naisten aseman parantaminen, kuten nykyisen Tasa-arvolain 1980-luvulta oleviin perusteluihin on kirjattu. Haluamme, että kussakin tilanteessa pyritäisiin edistämään sen sukupuolen asemaa, joka on epäedullisemmassa asemassa. On irtisanouduttava sellaisesta ajatuksesta, että olisi yleisluontoisesti olemassa syrjitty sukupuoli (naiset) ja parempiosainen sukupuoli (miehet). Tasa-arvo on kaikkien yhteinen asia.

Samat oikeudet ja velvollisuudet

Poliittiseen päätöksentekoon ja viranomaistoimintaan ei saisi kuulua seksismi eikä sellainen ajatustapa, jossa naiset hahmotetaan heikommaksi astiaksi ja jossa miesten velvollisuudeksi ajatellaan naisten jatkuva suojeleminen ja suosiminen.

Kun pystymme irtautumaan seksistisestä naisten ylisuojelemisesta ja -suosimisesta, voimme havahtua huomaamaan, että naisilla ja miehillä tulisi olla samat oikeudet ja velvollisuudet. Tämä tarkoittaisi muun muassa sitä, että vain miehiä koskeva asevelvollisuus tunnustettaisiin tasa-arvo-ongelmaksi. On myös hyvin tärkeää, että miehille ei jatkossa annettaisi samoista rikoksista ja rikkomuksista ankarampia rangaistuksia kuin naisille. Oikeusministeriön tulisi tämän vuoksi selvittää, mistä johtuu se, että Suomessa miehillä on Pasi Malmin väitöskirjan *Discrimination against Men* mukaan jopa neljä kertaa suurempi tilastollinen todennäköisyys joutua törkeästi pahoinpitelystä vankilaan kuin naisella. Selvitys on erityisen tärkeä siksi, että ulkomaisissakin tutkimuksissa on saatu todisteita miehiin kohdistuvasta sukupuolisyrynnästä. Viranomaisten tulee ottaa vakavasti mahdollisesta sukupuolisyrynnästä kertovat tilastot sekä

varmistaa, että mahdollisista naisista suosivista tuomioistuinikäytännöistä päästään eroon.

Viranomaisten on myös kaikissa tilanteissa kohdeltava miehiä ja naisia tasa-arvoisesti: emme hyväksy sellaisia kaksoisstandardeja, joiden mukaan esimerkiksi valkoihoisiin ja lihaa syöviin heteromiehiin kohdistuva vihapuhe on täysin hyväksyttävää toimintaa, mutta samalla media, poliitikot ja virkamiehet ovat äärimmäisen sensitiivisiä naisiin sekä joihinkin muihin erityisryhmiin kohdistuvaa kriittistä kirjoittelua kohtaan. On päästävä tilanteeseen, jossa miehiin kohdistuva vihapuhe sanktioidaan yhtä tehokkaasti kuin naisiin kohdistuva vihapuhe.

Yhteenveto

Edellä on kuvattu monia miesten ongelmia, joita voidaan kutsua tasa-arvo-ongelmiksi siksi, että ne kohdistuvat erityisesti miehiin ja koska näiden ongelmien taustalla on yleensä jonkinlaisia seksistisiä tai miehiä syrjiviä diskursseja ja käytäntöjä.

Kannatamme sitä, että sekä miehiä että naisia vaivaavat tasa-arvo-ongelmat korjataan. Mielestämme on tärkeää, että myös miesten ongelmiin paneudutaan: ilman miesten ongelmien huomioimista on vaikea saada miehet sekä Suomen valtaväestö kokemaan tasa-arvopolitiikkaa legitimiiksi ja kannatettavaksi asiaksi.

Kirjallisuus

Ahola, Angela (2010), *Justice needs a blindfold: Effects of defendants' gender and attractiveness on judicial evaluation*. Tukholman yliopisto, Tukholma. [<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-38639>] (luettu 6.1.2012)

- Alatupa, Saija (toim.); Karppinen, Krister; Keltikangas-Järvinen, Liisa & Savioja, Hannele (2007), *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta?* Sitran raportteja 75. Helsinki [http://www.sitra.fi/julkaisut/raportti75.pdf] (luettu 6.1.2012)
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina (2010), *Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti*. Heuni, Raportti 66, Helsinki. [http://www.heuni.fi/Etu-sivu/Publications/1284990374295] (luettu 6.1.2012)
- Jeffries, Samantha (2001), *Gender Judgments: An Investigation of Gender Differentiation in Sentencing and Remand in New Zealand*. Canterburyn yliopisto, Canterbury. [http://ir.canterbury.ac.nz/bitstream/10092/4629/1/jeffries_thesis.pdf] (luettu 6.1.2012)
- Malmi, Pasi (2008), *Discrimination against Men: Appearance and Causes in the Context of a Modern Welfare State*. Lapland University Press, Rovaniemi. [http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=277968c1-0dd2-44c3-8c87-0625f73a5049] (luettu 6.1.2012)
- Nieminen, Tarja (2008), *Tasa-arvobarometri 2008*. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisuja 2008:24, Helsinki. [http://pre20090115.stm.fi/hu1227593165232/passthru.pdf] (luettu 6.1.2012)
- Palkansaaajien työtapatuimat* (2007). Tilastokeskus, Helsinki.
- Poliisin tietoon tullut, rikoksena ilmoitettu, perheväkivalta asianomistajan iän mukaan 2006-2010 . Verkkajulkaisu Tilastokeskus, Helsinki. Tilastotietokanta: PX-Web Stafin. [http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/oik/polrik/polrik_fi.asp] (luettu 9.1.2012)
- Salmi, Venla (2009), Nuoret seurustelusuuhdeväkivallan uhreina. Teoksessa Salmi, Venla (toim.) *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisoriikollisuuskyseilyiden tuloksia 1995–2008*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki, 123–151.
- Sirén, Reino; Kivivuori, Janne; Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007), Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 1/2007. [http://www.optula.om.fi/Etu-sivu/Julkaisut/1247667032448] (luettu 6.1.2012)
- Työtapatuimat 2009. Verkkajulkaisu. Tilastokeskus, Helsinki. [http://www.stat.fi/til/ttap/2009/ttap_2009_2011-11-30_tie_001_fi.html] (luettu 3.3.2012)
- Työvoimatutkimus: Naiset ja miehet Suomessa 2007*. Verkkajulkaisu. Tilastokeskus, Helsinki. [http://stat.fi/meta/til/tyti.html] (luettu 6.1.2012)

Timo Honkasalo

ASEVELVOLLISUUS JA TASA-ARVO

Kysymys asevelvollisuuden jatkamisesta on viime aikoina ollut yhä useammin julkisen keskustelun aiheena, ja se on noussut esiin myös tasa-arvokysymyksenä. Vaikka onkin selvää, etteivät sukupuoleen perustuvat kansalaisvelvollisuudet kuulu tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, on asevelvollisuuden esittäminen ”miehiin kohdistuvana syrjintänä” harhaanjohtavaa. Jos asevelvollisuus syrjii miehiä, niin kuka sitä syrjintää harjoittaa ja kuka siitä hyötyy?

Asevelvollisuusarmeija on miesten luomus (ks. Ahlbäck tässä teoksessa) – se on luotu aikana, jolloin naisten edustus päätöksenteossa on ollut hyvin vähäinen ja miltei koko sen olemassaolon ajan miehillä on ollut riittävä enemmistö perustuslain muuttamiseen. Edelleenkin miehillä on mahdollisuus purkaa asevelvollisuus ilman naisten myötävaikutusta. Asevelvollisuutta pidetään yllä vankilatuomiopelotteen avulla, mutta oikeus- ja vankeinhoitojärjestelmä pystyy käsittelemään totaalkieltäytyjiä vain yksittäistapauksina. Jos vain prosenttikin asevelvollisista kieltäytyisi palveluksesta, lakkaisi rangaistusmenettely käytännössä olemasta, koska oikeuslaitos ei

pystyisi kieltäytyjiä tuomitsemaan eikä heille olisi vankiloissa paikkokajaan. Asevelvollisuus siis jatkuu, koska miehet itse haluavat sen jatkuvan.

Asevelvollisuuden väitetään usein asettavan miehet naisia huonompaan asemaan urakehityksessä, koska heiltä menee yksi vuosi ”hukkaan”. Naisten väitetty etumatka ei kuitenkaan näy palkoissa eikä ylennyksissä, joissa miehet johtavat jo työuran alkupuolelta lähtien. Monet nuoret sitä paitsi pitävät välivuosia tai vaihtavat koulutusala kesken opintojen, eikä ole mitenkään itsestään selvää, että ammattiin valmentavaa koulutusta kannattaakaan lähtökohtaisesti aloittaa heti peruskoulun tai lukion jälkeen. Varusmieskoulutuksesta (ja siviilipalveluksesta) miehet saavat kokemusta, jonka merkitsemisestä ansioluetteloon on heille harvoin ainakaan haittaa.

Tulee pitää mielessä, että rajoittamalla asevelvollisuus miehiin, on samalla myös rajattu ammattisotilaan ura miehille. Vaikka Suomessa upseerikunta ei virallisesti osallistu poliittiseen päätöksentekoon, ovat heidän asemansa asevoimien johdossa ja työnsä kansainvälisessä sotilasyhteistyössä hyvin vaikutusvaltaisia. Kaikki tämä vaikutusvalta on tähän saakka ollut miesten käsissä. Myös muut väkivaltaa yhteiskunnan luvalla käyttävät instituutiot, poliisi ja yksityinen turvallisuusala, ovat miesvaltaisia ja toimintakulttuureiltaan maskuliinisia. Miten vaikuttaa sukupuolten tasa-arvoon, että yhteiskunnan väkivaltaorganisaatiot ovat miesten hallinnassa?

Armeijalla, ”miesten koululla”, on merkittävä vaikutus miesten sukupuoli-identiteetille. Vaikka nuoret miehet kokevat armeijan ikävänä velvollisuutena, tuntevat he yleensä myös ylpeyttä sen suorittamisesta ja katsovat olevansa oikeutettuja katsomaan alaspäin niitä, jotka eivät sitä ole suorittaneet. Miten vaikuttaa sukupuolten suhteisiin siviilielämässä, että valtaosa miehistä on käynyt läpi valtiollisen väkivaltakasvatuksen, jossa heidät on opetettu tappamaan sekä vihaamaan ja halveksimaan ”vihollista” ja valtaosa naisista ei ole?

Kun keskustellaan asevelvollisuudesta tasa-arvokysymyksenä, unohtuu usein, että vaikka asevelvollisuus koskee vain miehiä, ovat

sota-aikana myös naiset maanpuolustusvelvollisia. Toisin sanoen, naiset ovat yhtä lailla alistaisia valtion käskytykselle, mutta vain miehille jaetaan aseet puolustautumista varten. Nykyajan sodankäynnissä siviiliuhrien osuus voi olla hyvinkin suuri, eikä ole itsestään selvää, että naisten asema siviilissä olisi sodan aikana parempi kuin miesten armeijassa.

Koska armeija vaikuttaa tasa-arvoon monimutkaisesti yhteiskunnan eri tasoilla, on sukupuolisidonnaisen asevelvollisuuden poistaminen vain yksi askel armeijan tasa-arvoistamisessa. Vapaaehtois- tai palkka-armeija ei edistä tasa-arvoa yhteiskunnassa, jos se säilyy miesvaltaisena ja toimintakulttuuriltaan miehisenä. Toisaalta ratkaisuna voisi olla luopua kokonaan väkivallasta yhteiskunnan säilyvyyden perustana ja kehittää väkivallattomaan kansalaistottele mattomuuteen perustuva maanpuolustusdoktriini. Sen sijaan, että valtio antaa väkivaltakoulutusta miehille, se antaisi väkivallattomuuskoulutusta kaikille ja maahantunkeutujat karkotettaisiin samoin menetelmin, moderniin informaatioyhteiskuntaan sovellettuina, joilla Gandhi kannattajineen karkotti brittiläiset valloittajat. Aseet ja oikeus käyttää niitä tulee olla jaettu tasan miesten ja naisten kesken, tai sitten niitä ei tule olla ollenkaan.

III

MIESTYÖ

MIESTYÖ LAPISSA

Kattavasti miesten kriisejä huomioon ottavaa palvelujärjestelmää odoteltiin Suomessa varsin kauan. Lapissa miehille suunnattua palvelua odotettiin vielä useita vuosia miestyön käynnistymisen jälkeen, vaikka erilaiset psykososiaalisia ongelmia – työttömyyttä, syrjäytymistä, itsemurhia, väkivaltaa ja alkoholin kulutusta – koskevat aluekohtaiset vertailut kielivät mieserityisen avun tarpeellisuudesta. Helsingissä vuosina 2003–2006 toiminut Miesten kriisikeskus -hanke vahvisti entisestään ajatusta siitä, että miehille suunnattua, matalakynnyksistä palvelua tarvitaan pohjoisemmassakin Suomessa. Lappia lähinnä oleva miestyötä tekevä taho löytyi pitkään Oulun ensi- ja turvakodista, johon Rovaniemeltä on matkaa lähes 250 kilometriä ja Utsjoelta 750 kilometriä.

Lapissa miestyö otti ensiaskeleensa elokuussa 2008, jolloin käynnistyi useiden kuntien ja lääninhallituksen aloitteesta Miestyö Lapissa -hanke. Sen toteuttamisesta ja kehittämisestä vastasi Lapin ensi- ja turvakoti ry tarkoituksenaan kehittää paikallisiin olosuhteisiin sopivat miestyön toimintamallit ja -menetelmät. Kehittämis-

työssä hyödynnettiin ensi- ja turvakodilla olevaa kokemusta sekä muiden miestyötä tekevien tahojen kokemusta, materiaalia ja koulutusosaamista. Toimintamallien kehittämisessä tehtiin yhteistyötä paikallisten yhteistyökumppaneiden kanssa huomioiden heidän tarpeitaan asiakastyössä sekä yhteistyökumppaneina.

Miestyö Lapissa -hankkeen myötä ensi- ja turvakotiin perustettiin matalan kynnyksen Miestyön keskus. Se tarjoaa tukea yhteistyökumppaneille perhe- ja lastensuojelutyöhön koordinoiden miestyön osaamista, verkostoituen yhteistyökumppaneiden kanssa järjestämällä konsultaatioita sekä ammatillista apua ja tukea erilaisissa elämän kriiseissä oleville miehille Lapin läänissä.

Hankkeen kohderyhmäksi valikoituivat miehet, joilla oli elämäntilanteeseen liittyvä kriisi, kuten avioero, perheväkivalta, päihdeongelma, masennus, itsetuhoisuus, menetys, työttömyys, väkivallan uhriksi joutuminen, isyyteen liittyvä ongelma tai fyysinen sairastuminen. Varsinaisiksi keskuksen tulosityksi muodostuivat erokriisit, parisuhdeongelmat, väkivaltaisuus, päihdeongelmat ja isyyteen liittyvät asiat muun muassa huoltajuuskiistat ja lasten tapaamiset. Yleisin miestyön keskuksen tulosityy oli ero- tai parisuhdeongelma.

Miestyö Lapissa -hankkeen aikaiset tilastot ja luvut kertovat paitsi miestyön tarpeellisuudesta myös miesten kanssa tehtävän työn mahdollisuuksista niissä palvelujärjestelmissä, joissa kohdataan miesasiakkaita. Lappilaiset miehet tarttuivat varsin hyvin heille suunnattuun, matalan kynnyksen apuun. Miesten, puolisoitten ja yhteistyökumppaneiden yhteydenotot ja miesten käyntimäärät lisääntyivät tasaisesti koko ajan. Hankkeen aikana, vuosina 2008–2010, yhteyttä otti 138 miestä, joista lähes kaikki sanoivat hakevansa apua ensimmäistä kertaa. Kävijöistä suurin osa oli 30–49-vuotiaita, työssäkäyviä ja perheellisiä miehiä, jotka edustivat hyvin laajaa jakaumaa eri sosiaaliluokista. Yli 80 prosenttia apua hakeneista asiakkaista ei ollut aikaisemmin hakenut apua mistään muualta, mikä kielii Miestyön keskuksen matalan kynnyksen toimivuudesta.

Miestyön keskus 2011

Vuonna 2011 Lapin ensi- ja turvakoti ry:n Miestyön keskuksen toiminta jatkuu Raha-automaattiyhdistyksen rahoituksen turvin. Sen tarkoituksena on edelleen toimia miestyön erityisosaajana koko läänin alueella ja tavoitteena on juurruttaa miestyö alueen kuntiin verkostoitumalla yhteistyökumppaneiden kanssa. Keskuksen kiinteä toimipiste sijaitsee ensi- ja turvakodissa, jossa se toimii yhteistyössä kaikkien yhdistyksen yksiköiden kanssa. Yhdistyksen kotisivulla Lapissa tehtävää miestyötä esitellään muun muassa seuraavalla tavalla:

Miestyö tarjoaa ammatillista apua vaikeassa elämäntilanteessa oleville miehille. Syitä hakea apua voivat olla erokriisit, parisuhdeongelmat, väkivalta joko tekijänä tai kokijana sekä isyyteen liittyvät asiat. [...] Toiminta-ajatuksena on tehdä avun hakeminen helpoksi: Palvelu on maksutonta, oma yhteydenotto riittää, lähetettä ei tarvita ja halutessaan mies voi tulla nimettömänä. [...] Miestyön keskus tarjoaa neuvontaa, konsultaatioapua ja koulutusta sekä tekee yhteistyötä muiden auttamistahojen kanssa.

Vuonna 2011 asiakasmäärät ovat edelleen kasvaneet. Hankkeen aikaiset, hyväksi havaitut toimintamallit muodostavat asiakastyön perustan. Puhelimitse tapahtuvan yhteydenoton jälkeen miestyöntekijä järjestää asiakkaalle ensimmäisen tapaamisen mahdollisimman pian. Tapaaminen järjestetään Lapin ensi- ja turvakodille tai tarvittaessa asiakkaan omaan kuntaan. Työntekijä tai työntekijät suorittavat välittömän kriisi-intervention. Miestyö tapaa asiakasta 1–3 kertaa, minkä jälkeen asiakas saa yksilöllisen ohjauksen palvelujärjestelmään, mikäli siihen on tarvetta. Asiakastapaamisissa kartoitetaan jo olemassa olevia palveluja ja pyritään eroon päällekkäisistä palveluista. Keskus ei ole tarkoitettu hoitavaksi yksiköksi, vaan asiakastyön

kautta kehitetään miehille suunnattuja palveluita kriisi-, väkivalta- ja isyytyön sekä suomalaisten miesten näkökulmasta.

Lapin ensi- ja turvakodilla miestyöntekijä tapaa yhteistyökumppaneiden työparina myös miehen avo- tai aviopuolisoa sekä heidän lapsiaan. Sovittaessa työntekijät ovat valmiita toimimaan yhteistyökumppaneiden työpareina läänin kunnissa. Yhteistyötahoina toimivat muun muassa poliisi ja poliisin sosiaalityöntekijä, kuntien ja sairaanhoitopiirin sosiaalityöntekijät, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiset, seurakunnat, Ylitornion avovankila, puolustusvoimat ja eri järjestöt.

Miesten kriisitilanteet ovat usein varsin vakavia, pitkittyviä ja kroonistuvia, minkä takia ennaltaehkäisevän toiminnan merkitys korostuu. Miestyö tulee nähdä tärkeänä osana koko perheen auttamista, joka vahvistaa sekä lappilaisten miesten että perheiden hyvinvointia. Isyyden ongelmat, parisuhdeongelmat, avioerot ja väkivalta ovat miestyön kannalta merkittäviä kipupisteitä, joihin voidaan vaikuttaa nopealla puuttumisella. Tällainen ennaltaehkäisevä toiminta vaikuttaa koko perheen hyvinvointiin, myös lasten ja naisten elämään. Miestyön keskuksen merkitys ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta on siten merkittävä. Miesten voimauttaminen tukee hyvinvointia ja ennaltaehkäisee perheen, lasten sekä heidän itsensä syrjäytymistä.

Miestyön keskuksen tavoitteena on saada miesten moninaisuus näkyväksi Lapissa. Keskus jakaa tietoa kriisityössä kerätyn kokemuksen pohjalta koulutuksen ja konsultaation avulla eri järjestöjen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmille. Kehittämisyhteistyötä jatketaan Lapin yliopiston kanssa sekä luodaan tiiviit verkostot ammattikorke- ja ammattikouluihin. Tällainen yhteistyö oppilaitosten kanssa mahdollistaa miestyön käsitteen siirtymisen tuleville terveydenhuolto- ja sosiaalialan ammattilaisille. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluu oleellisesti Miestyön keskuksen toimintaan.

Asiakastyön rinnalle Miestyön keskus vahvistaa ryhmätoiminnan käyttöä ja vertaistukea. Ryhmätoiminnan avulla on tarkoitus lisätä miesten mahdollisuuksia jakaa kokemuksiaan, jotka muuten jäisivät jakamatta. Keskus kehittää myös vapaaehtoistoimintaa ja vertaistukea yhdessä miesten kanssa. Niin ikään Lapin miestyö edistää ja yhdistää ryhmätoimintaa yhdessä Rovaniemen kaupungin ja Erityislasten Omaiset ry:n kanssa. Yhteistyö muiden järjestöjen kanssa juurruttaa miestyön osaamista yhteistyökumppaneille.

Lapin ”erityisolosuhteet”

Toimivien mallien ja menetelmien juurruttaminen läänin kaikkiin kuntiin vaatii edelleen paljon työtä, ja pitkien matkojenkin takia siinä on haastetta. Toiminta-alueen laajuutta kuvaa ilmaisu ”puoli Suomea”, onhan läänissä kokonaiset 21 kuntaa. Asiakkaita Lapin miestyöllä on ollut kaikkialta läänistä, ja yhteistyötä on tehty kolmentoista kunnan kanssa. Kauimmaiseen kuntaan on Rovaniemeltä matkaa 500 kilometriä. Alueen laajuus ja välimatkojen pituus vaativat työntekijältä valmiuksia liikkua joustavasti ja ennakkoluulottomasti.

Lapin miestyössä ei ole täysin poikkeuksellista ajella aamulla 500 kilometrin päähän asiakaskäynnille ja palata vielä illalla takaisin. Toki apuna käytetään pitkien välimatkojen takia muun muassa videoneuvotteluvälineitä, joiden käyttöä kehitetään yhteistyössä Lapin ensi- ja turvakodissa toimivan Visioverkko-hankkeen kanssa. Miestyön menetelmien juurruttaminen vaatii miestyöntekijältä luovuutta ja oman persoonan monipuolista käyttöä. Lapin miestyössä, jos missä, työ on tekijänsä näköistä.

Lapissa miestyön näkyvyyttä on levitetty esimerkiksi erilaisiin teemapäiviin osallistumalla ja levittämällä aktiivisesti omia esitteitä ja käyntikortteja. Tietoa löytyy myös internetistä. Jo nyt miestyö on

tunnettu osaaja yhteistyötoimijoiden keskuudessa. Miestyöntekijät ovat aina olleet valmiita pitämään esittelyjä ja luentoja erilaisissa tapahtumissa – onpa miestyöntekijä toiminut Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen pyynnöstä perheleirin ohjaajanakin. Näkyvyyttä miestyö on saanut myös radiohaastattelujen sekä lehtijuttujen muodossa, esimerkiksi Lapin kansa teki kattavan jutun miestyöstä, mikä asiakkailta saadun palautteen perusteella toimi myös avun hakemisen kynnyksestä madaltavana tekijänä. On ollut ilahduttavaa huomata miestyön herättämä kiinnostus. Kiinnostus poikii yleensä yhteistyötä ja yhteistyö lisää näkyvyyttä ja juurruttaa miestyön toimintamalleja Lapin läänin kuntiin.

Lapissa on etäisyyksien lisäksi muitakin miestyön tekemiseen vaikuttavia ”erityisolosuhteita”, esimerkiksi vähäinen julkinen liikenne, miesten työllisyysilanteen vaihtelut, haja-asutus, väestökato, alkoholin suurkulutus ja kotihälytysten lisääntyminen perheväkivaltatilanteissa. Lisäksi täytyy muistaa, että Lapin kunnat ovat pieniä väkiluvultaan, mikä luo omalta osaltaan esteitä matalan kynnyksen toimintaperiaatteelle. Pohjoisen kunnissa tulevat haasteena vastaan myös kulttuuri- ja kielierot, muun muassa saamelaisuus ja saamen kieli asettavat joitakin rajoitteita miesten tapaamisiin. Lapissa on 21 kuntaa, joissa tehtävä miestyö vaatii työntekijältä niin kulttuuristen arvojen ja oletamusten kuin elämäntapojen ymmärrystä.

Toisaalta lappilaisiin miehiin ja mieskulttuureihin on liitetty myös liioiteltuja myyttejä ja stereotyyppioita. Lapin jätkä on kuvattu lähteestä riippuen hyvinkin maskuliiniseksi, viinaan meneväksi, itse-riittoiseksi, sulkeutuneeksi, kestäväksi ja tunteettomaksi. Kuitenkin Miestyö Lapissa -hanke lievensi omalta osaltaan myös Pohjoisen mieheen liitettyjä myyttejä muun muassa sulkeutuneisuudesta. Lappilainen mies kyllä puhuu, kun annetaan oikea aika, paikka ja mahdollisuus.

Kirjallisuus

- Lapin ensi- ja turvakoti – kotisivut, [http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/lapin_ensi-ja_turvakoti_ry/miestyo_lapissa/] (luettu 13.12.2011)
- Nyqvist, Leo (2006), Miesten kriisikeskuksen loppuarviointi. Teoksessa *Sanasta miestä. Kokemuksia miesten kriisityöstä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 36, Helsinki, 86–171.
- Pulli, Jussi (2006), Miten tästä eteenpäin? Teoksessa *Sanasta miestä. Kokemuksia miesten kriisityöstä*. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 36, Helsinki, 172–174.

Peter Peitsalo

MISSAKIT ry – MIESTYÖTÄ VUODESTA 1995

Miessakit ry:n toteuttaman miestyön lähtökohtana on vahvistaa miesten hyvinvointia huomioimalla miesten tarpeet ja kokemukset. Tämä mieslähtöinen työskentelytapa edistää miehen kokemusta kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta sekä luo edellytyksiä refleктоivalle työskentelylle, jossa mies itse pohtii omaa elämäänsä, tarpeitaan ja toimintaansa suhteessa omaan hyvinvointiin ja lähiyhteisöihin. Eri toimintamuodoista saadun palautteen mukaan tämäntyyppisen toiminnan myötä miehet kokevat tulleen kuulluiksi ja kohdatuiksi juuri niine kysymyksineen, jotka kulloisessakin elämäntilanteessa askarruttavat heidän mieltään. Myös haastavat tunteet, kuten suru, ahdistus ja pelko, saavat usein mahdollisuuden tulla kohdatuiksi ja käsitellyiksi.

Miessakit ry:n miestyön perustana on mieslähtöisyyden lisäksi miehille suunnatut palvelut sekä miehet palveluiden tuottajina. Palveluiden kohdentaminen suoraan miehille näyttäisi madaltavan heidän kynnystään hakea itselleen apua. Näin miehet kokevat ikään kuin saavansa oikeutuksen omille tunteilleen, esimerkiksi surulle ero-

tilanteessa, sekä luvan näiden läpikäymiseen ammattilaisen kanssa. Myös se, että palveluiden tuottajat ovat miehiä, näyttäisi olevan monelle tärkeitä, koska mieheltä tyypillisesti puuttuu omasta elämästä miespuolinen keskustelukumppani, jonka kanssa hankaliakin asioita olisi mahdollista käydä läpi erityisesti emotionaalisella tasolla.

Tällä hetkellä Miessakit ry:llä on neljä eri toimintamuotoa, joiden puitteissa miestyötä toteutetaan. Näitä toimintamuotoja ovat perheväkivaltatoiminta (Lyömätön Linja), erokriisitoiminta (Erosta Elossa), isätoiminta (Isyyden Tueksi) ja maahanmuuttajatoiminta (Vieraasta Veljeksi). Yhdistyksen ylläpitämä Miestyön Osaamiskeskus kokoaa miestyöstä kertyvän osaamisen edelleen koulutettaviksi kokonaisuuksiksi sosiaali-, terveys- ja opetuslalla.

Perheväkivaltatoiminta (Lyömätön Linja)

Miessakit ry:n toimesta on tarjottu apua väkivaltaa läheisiään kohtaan käyttäneille miehille vuodesta 1997. Lyömättömän Linjan nykymuotoisen työskentelymallin kehittäminen aloitettiin kahta vuotta myöhemmin, ja nykyinen työryhmä on työskennellyt yhdessä vuodesta 2001 lähtien, mikä on mahdollistanut pitkäjänteisen kehittämistoiminnan toteuttamiseen. Keskeistä mallin kehittämisessä on ollut säännöllinen asiakastyö sekä intensiivinen ryhmätyönohjaus ja työntekijöiden välinen vuorovaikutuksellinen yhteistyö.

Lyömättömän Linjan työskentelyn tavoite on auttaa asiakkaina olevia miehiä sekä lopettamaan että pidättäytymään väkivallankäytöstä läheistään kohtaan. Työmuodon teoreettisen perustan muodostavat kriisi- ja traumaterapian sekä psykodynaamisen psykoterapian lähestymistavat. Työskentelymuodoksi on vakiintunut yksilötyöskentely, jonka eduksi voidaan laskea joustavuus ja paremmat mahdollisuudet tavoittaa asiakkaana olevan miehen yksilölliset väkivallan käytön taustalla olevat tekijät.

Ohessa esitetyt yksikön asiakkaita ja toimintaa kuvaavat tulokset perustuvat vuosien 2005–2010 välisenä aikana kerättyyn tietoon. Vastajia on ollut 80 miestä, jotka ovat täyttäneet Lyömättömän Linjan työntekijän hänelle antaman kirjallisen kyselylomakkeen.

Asiakastiedot

Vuoden 2010 aikana Lyömättömässä Linjassa tavattiin 104 eri yksilötapaamisiasiakasta ja tapaamisia oli yhteensä 1358. Paritapaamisia toteutettiin neljän parin kanssa yhteensä 58 kertaa. Valtaosa asiakkaista (59 %) oli 28–43-vuotiaita, keski-ikä ollessa 37 vuotta. Miehistä oli asiakkuuden alkaessa joko avo- tai avioliitossa 89 prosenttia. Monet asiakkaista olivat myös hakeneet aikaisemmin apua omaan tilanteeseensa. Suurin osa oli hakenut apua joko itselle tai yhdessä kumppaninsa kanssa. Miehistä 61 prosenttia raportoi hakeneensa yksilöllistä apua itselle omaan tilanteeseensa ja 42 prosenttia oli hakenut apua yhdessä kumppaninsa kanssa. Noin joka viides ilmoitti kumppanin hakeneen itselleen apua ja 6 prosenttia puolestaan kertoi lasten saaneen apua tilanteeseen.

Lähisuhdeväkivallassa ei yleensä ole kyse ohimenevästä tapahtumasta vaan pitkäaikaisesta prosessista, jossa eri väkivallan muodot voivat olla vaihtelevina yhdistelminä läsnä. Väkipaltaongelman kesto (aika ensimmäisestä väkivaltatilanteesta asiakkuuden alkuun) on Lyömättömän Linjan asiakkailla ollut keskimäärin 2 vuotta ja 8 kuukautta. Lyhimmillään kesto oli yhden päivän ja pisimmillään kaksikymmentä vuotta. Merkittävin syy, miksi miehet ovat ottaneet yhteyttä ja hakeutuneet palveluun asiakkaaksi oli fyysisen väkivallan käyttö kumppania kohtaan (37 %). Vajaa kolmannes (29 %) on ilmoittanut syyksi pelon väkivaltaiseen käyttöön tukeutumisen. 20 prosenttia ilmoitti avun hakemisen syyksi oman henkisen väkivallankäytön kumppania kohtaan. Lapsiin kohdistuva henkinen tai fyysinen väkivalta oli syynä 8 prosentilla. Hieman alle puolet asiakkaista

(44 %) on nimennyt yhden syyn avun hakemiselle, 29 prosenttia eli vajaa kolmannes ilmoitti kaksi syytä ja 23 prosenttia kolme. Neljä tai enemmän syytä nosti esiin 6 prosenttia vastaajista.

Työskentelyn tuloksia

Asiakkaiden erilaisista taustoista, kuten iästä, väkivaltaongelmien kestosta tai väkivallan luonteesta huolimatta, saadut tulokset osoittavat Lyömättömän Linjan asiakkuuden vaikuttavan myönteisesti väkivaltaongelman katkeamiseen. Henkilöistä, joiden asiakkuus on kestänyt alle vuoden, 46 prosenttia uskoi väkivallan käytön loppuneen ja 44 prosenttia ilmoitti väkivallan käytön vähentyneen. Vastaajista 4 prosenttia puolestaan ilmoitti, ettei työskentelyllä ole ollut vaikutusta. Mikäli Lyömättömän Linjan asiakkuus oli kestänyt yli vuoden, 58 prosenttia vastaajista uskoi väkivallan käytön loppuneen ja 41 prosenttia ilmoitti käytön vähentyneen. Vain 1 prosentilla asiakkaista työskentely ei heidän oman arvionsa mukaan ole ollut vaikutusta.

Saatuja tuloksia liittyen sekä työn vaikutuksiin että asiakkuuden keston merkitystä väkivalta-problematiikan työstämisessä voidaan pitää erittäin merkittävänä. Syy, miksi yli vuoden kestäneissä asiakkuuksissa miehet uskoivat väkivallan käytön päättyneen huomattavasti useammin, on varmasti monien eri tekijöiden tulos. Yksi merkittävä tekijä, joka osaltaan selittää pidemmän asiakkuuden parempia vaikutuksia, liittyy yleisesti Aune Flinckin mukaan miesten väkivalta-problematiikan taustalla oleviin tekijöihin, joita ovat muun muassa heikot sosiaaliset taidot, vaikeus ilmaista tunteita ja hallita vihaa, lapsuudessa väkivallan tai kiusaamisen kohteeksi joutuminen, mustasukkaisuus, erityinen riippuvuus kumppanistaan sekä verbaalisesti väkivaltaisen kumppani. Näiden lisäksi väkivaltaa voidaan Gustav Schulmanin mukaan pitää oireena piilomasennuksesta sekä työstämättömistä traumakokemuksista. Väkivaltaiseen käyttäytymisi-

seen vaikuttavien taustatekijöiden kanssa työskentely edellyttää siis usein riittävän pitkää prosessia, jotta yksilölle kehittyisi riittävästi psykologisia valmiuksia käsitellä kokemiaan vaikeuksia ja löytää hankalissa tilanteissa väkivaltaiselle käyttäytymiselle vaihtoehtoisia toimintamuotoja.

Erokriisitoiminta (Erosta Elossa)

Erosta Elossa yksikön toteuttama miesten eroauttaminen jakaantuu kahteen pääasialliseen toimintamuotoon: yksilötyöhön ja miesten eroryhmätoimintaan. Molemmista toimintamuodoista on kerätty järjestelmällisesti palautetta näihin osallistuneilta miehiltä. Saatua palautetta on myös hyödynnetty oheisten tulosten taustalla. Laajemmat kuvaukset on ladattavissa ilmaiseksi Miessakit ry:n Internet-sivuilta osoitteesta www.miessakit.fi.

Miesten eroauttaminen yksilötyön keinoin

Erosta Elossa -palvelun yksilötapaamisissa on kaksi erityistä elementtiä, jotka auttavat miehiä erokriisin käsittelyssä: keskusteluapu ja asiakkaan kokemus toisen ihmisen kohtaamisesta eroteemaa käsiteltäessä. Erosta Elossa -palvelun asiakkuus koetaan pääsääntöisesti hyvin myönteiseksi ja merkittäväksi tekijäksi miesten eron läpityöstämisessä. Huomattavaa on, että taustatekijöillä, kuten missä erokriisin vaiheessa mies oli hakeutuessaan palveluun, kauanko asiakkuudesta vastaushetkellä oli aikaa tai iällä, ei ollut vaikutusta miesten kokemuksiin palvelun vaikuttavuudesta. Eräs asiakas kirjoittaa:

Erosta Elossa vaikutti positiivisesti elämäntilanteeseeni ja helpotti selvittämään omia tuntemuksia erotilanteessa ja antoi mahdollisuuden jakaa tunteitaan muiden vastaavan tilanteen kokeneiden kanssa.

Samalla opin itse käsittelemään avioerotilannetta ehkä jopa vielä paremmin ja tapaamisten myötä omat ajatukset erotilanteesta ja eron vaikutuksista elämään ja huoltajuuteen selkenivät. Ryhmä- ja paritapaamisten ansiosta erotilanne oli helpompi ”nollata” ja uuden parisuhteen aloittaminen on ollut varmasti helpompaa myös näiden tapaamisten ansiosta. Olen pystynyt jatkamaan elämää täysillä eteenpäin ja aloittamaan uuden ihmissuhteen ilman taakkaa aikaisemmasta avioerosta.

Miesten eroryhmätoiminta

Eroryhmissä mies voi kertoa ja jakaa luottamuksellisessa 5–8 hengen ryhmässä eroonsa liittyviä kokemuksia ja tunteita. Toiminnan tarkoituksena on auttaa oman ero prosessin jäsentämisessä sekä tarjota miehelle kokemus, ettei hän ole yksin eroon liittyvien tunteiden tai vaikeuksien kanssa. Eteenpäin jaksamisessa, vanhasta irtipäästämisessä ja menetyksen suremisessa, miesten keskinäisellä tuella ja ymmärryksellä on mahdollista luoda parempia edellytyksiä kriisin läpi elämiselle.

Eroryhmät koostuvat kymmenestä kaksi tuntia kestävästä tapaamisesta, jotka toteutetaan pääsääntöisesti kerran viikossa. Ensimmäinen kerta on varattu tutustumiselle ja kunkin miehen elämäntilanteen kuulemiselle. Seuraavat tapaamiset sisältävät kuulumiskierroksen, edellisellä kerralla annettujen kotitehtävien punn, alustuksen päivän aiheeseen sekä tästä keskustelua. Viimeisellä kerralla toteutetaan parisuhteen ”rituaaliset hautajaiset”, täytetään eroryhmien palautelomake ja sovitaan mahdollisista jatkotapaamisista. Eroryhmien tapaamisten teemat ovat:

Ensimmäinen tapaaminen (tutustuminen)

Sopimusasiat ja käytännönjärjestelyt

Erokriisin eri vaiheiden tunnistaminen

Suhteen historia

Ilmaisemattomat tunteet ja tarpeet
– kommunikaation merkitys parisuhteessa

Seksuaalisuus ja läheisyys parisuhteessa

Itsetunto

Mitä olet oppinut itsestäsi ja parisuhteesta?
Yhteisen vanhemmuuden hoitaminen eron jälkeen

Tulevaisuus

Rituaaliset hautajaiset – päätös

Eroryhmistä saatujen palautteiden mukaan dialogille perustuva vuorovaikutuksellinen vertaisryhmätyöskentely soveltuu hyvin miesten erokriisin käsittelyyn. Keskeisimmät eroryhmissä miehiä hyödyttäneet asiat ovat vertaisuus (vertaisuus/vertaistuki, muiden ongelmien näkeminen ja jakaminen), vuorovaikutus toisten kanssa (kuuntelu, keskustelu/ajatustenvaihto, puhuminen ja asioiden/tunteiden purku) sekä tiedon ja ymmärryksen kasvu. Ohessa muutamia kommentteja miesten kokemuksista:

”Sain puhua vaikeista asioista luottamuksellisessa porukassa.”

”Että miesten kanssa on näinkin helppo keskustella.”

”Sain kuulla miesten näkökulmia eroasioista, aikaisemmin olen kuullut vain naisten.”

Merkittävä tieto eroryhmätoiminnan jatkon kannalta on se, että palautelomakkeen jättäneistä miehistä 94 prosenttia oli sitä mieltä, että eroryhmätyöskentely oli hyvä tapa käsitellä eroa / eroprosessia. Kysyttäessä eroryhmän vaikutuksia kuusi kuukautta ryhmän päättymisen jälkeen 39 prosenttia miehistä koki eroryhmään osallistumisen vaikuttaneen merkittävästi siihen, että oma tilanne on parantunut. 53 prosenttia puolestaan koki osallistumisen parantaneen jonkin verran omaa tilannetta ja 6 prosenttia koki, ettei ryhmä ole vaikuttanut omaan tilanteeseen.

Isätoiminta (Isyyden Tueksi)

Miessakit ry:n isätoiminta tekee nykyaikaisen aktiivisen isyyden aiempaa enemmän kuulluksi, osallistuvaksi ja näkyväksi. Toiminnan avulla tuetaan isiä itseään muun muassa rakentamalla ja ylläpitämällä heidän keskinäistä vertaistoimintaa, tuotetaan tietoa ja täydennyskoulutusta isien kanssa toimiville sekä luodaan ja ylläpidetään ammatillisia ja yhteiskunnallisia verkostoja isyyden tukemiseksi. Isyyden tueksi -mallin mukainen toiminta jaetaan kolmeen päälohkoon, jotka ovat vertaisuus, osaaminen ja verkostot. Näistä toimintamuodoista käsitellään tässä yhteydessä vain vertaisuutta, koska tähän liittyvä toiminta on ensisijaisesti sitä, mikä kohdentuu suoraan miehiin itseensä.

Vertaisuus

Vertaisryhmätoiminta mahdollistaa isille ja isyyttä pohtiville miehille keskinäisen tuen erilaisissa isyyteen liittyvissä kysymyksissä. Toiminta vahvistaa isien osallisuutta vanhemmuuteen ja sitä kautta välillisesti koko perheen hyvinvointia. Kertomalla omia isyyskokemuksia ja kuuntelemalla muita miehet huomaavat muidenkin pohtivan samanlaisia kysymyksiä - eikä kaikkeen edes ole olemassa valmiita vastauksia. Vertaisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne vahvistavat ryhmäkokemuksen turvallisuutta sekä lisäävät keskinäistä luottamusta, jolloin myös keskustelu hankalistanakin asioista mahdollistuu paremmin. Isien vertaisryhmiä vetävät koulutetut ohjaajat, ja ryhmät toteutetaan huomioiden kulloinkin kohderyhmä, eli kootaan esimerkiksi ensimmäistä lastaan odottavien ryhmä, isoisäryhmä tai lapsettomien miesten ryhmä.

Rytkösen, Sanerin ja Tikan artikkelista löytyy esimerkki miesten isyysvalmennusryhmän toteutuksen teemoista ja sisällöistä:

Tieto isäksi tulemisesta. Missä olin ja kuinka minulle kerrottiin, että minusta tulee isä? Oma lapsuuteni perhe.

Perheeksi valmistautuminen. Miten olen valmistanut kotiani lapsen tuloa varten? Muutokset parisuhteessa: ajankäyttö miehenä (puolisona) sekä vastuut. Työn ja perheen yhteensovittaminen. Kuinka tuen puolisoani/kuka tukee minua?

Synnytys isän kokemana. Synnytystapahtuma. Ensikosketus lapseen.

Varpajaiset ja sen jälkeinen arki. Parisuhde ja seksi. Isovanhemmat, sukulaiset ja ystävät. Lapsenhoito, isänrooli. Kenellä valta ja vastuu. Perheystävällisyys työpaikalla.

Maahanmuuttajatoiminta (Vieraasta Veljeksi)

Miessakit ry:n Vieraasta Veljeksi -toiminta (ViVe) tukee maahanmuuttajien kotoutumista luomalla maahanmuuttaja- ja syntysuomalaismiesten välille uusia kanssakäymisen ja yhteistoiminnan muotoja. Järjestettävä toiminta kotouttaa myös kantaväestöä muuttuneeseen yhteiskuntaamme. Suomessa on tähän saakka ollut vähän erityisesti maahanmuuttajamiehille suunnattua kotouttamista tukevaa toimintaa. Vieraasta Veljeksi on vastannut puutteeseen rakentamalla toimintamallin, jossa kaksisuuntaista kotoutumista toteutetaan tukihenkilötoiminnan, oppimisryhmien, harrastustoiminnan ja vaikutustyön avulla.

Oppimisryhmätoiminta

Vieraasta Veljeksi -toiminnan oppimisryhmät kokoontuvat 32 kertaa ja tapaamisia järjestetään kerran viikossa. Oppimisryhmissä maahanmuuttajamiehet oppivat suomen arkista keskustelukieltä ja yhteiskunnallista yleistietoa pidempään maassa olleen omakielisen ohjaajan sekä kantaväestöön kuuluvan ohjaajan muodostaman työparin avulla. Ryhmissä on myös kantaväestön miehiä, joiden kanssa vahvistetaan arjen käyttökieltä. Toiminta kasvattaa eritaustaisten miesten yhteisiä kommunikointi- ja kohtaamisvalmiuksia sekä yleistietoja ja näin helpottaa yhteisen arjen syntymistä.

Keskustelu- ja oppimisryhmissä käytetään selkokieltä kielioppiharjoituksissa ja pyrkimyksenä on käyttää selkeästi artikuloitua suomen kieltä keskustelutilanteissakin. Kielioppiharjoitusten tukena hyödynnetään Selkouutisia, joista nostetaan yhteiseen keskusteluun ajankohtaisia, ryhmäläisiä koskevia uutisia ja aiheita politiikan, taitteen ja urheilun piiristä niin paikalliselta kuin valtakunnalliseltakin tasolta.

Tukihenkilötoiminta

Tukihenkilötoiminta vahvistaa yksinäisten ja vaikeassa asemassa olevien maahanmuuttajamiesten sosiaalisia kontakteja sekä itseluotamusta kantaväestön kanssa toimimiseen. Tukihenkilötoiminnassa kantaväestöön kuuluvat tai hyvin Suomeen kotoutuneet miehet toimivat tukihenkilöinä haavoittuvassa asemassa oleville, syrjäytyneille ja syrjäytymisen vaarassa oleville maahanmuuttajamiehille. Kyse on ennen kaikkea vapaaehtoisuuteen perustuvasta ystävätoiminnasta, jossa tukihenkilön roolina on olla keskustelukumppani, arjen aktivoija, elämänhallinnan kohentaja, miesvertainen kantaväestökontaktien vahvistaja, maallikkopohjainen kielensparraaja ja kulttuuritulkki, mutta ei asiainhoitaja, tulkki tai esimerkiksi maallikkoterapeutti.

Kirjallisuus

- Flinck, Aune (2006), *Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana – rikottu lemменmarja*. Tampereen University Press, Tampere.
- Koko perhe kierteessä – lähisuhdeväkivalta ja alkoholi* (2007). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:27. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Miessakit ry – Eroryhmät, [http://www.miessakit.fi/fi/erosta_elossa/eroryhmat] (luettu 12.8.2011)
- Miessakit ry – Vieraasta veljeksi, tukihenkilötoiminta, [http://www.miessakit.fi/fi/vieraasta_veljeksi/tukihenkilotoiminta] (luettu 16.9.2011)
- Miessakit ry – Vieraasta veljeksi, oppimisryhmät, [http://www.miessakit.fi/fi/vieraasta_veljeksi/oppimisryhmat] (luettu 19.8.2011)
- Peitsalo, Peter (2010), *Erosta Elossa – miesten eroryhmät*. Miessakit ry, Helsinki.
- Peitsalo, Peter (2011), *Erosta Elossa -palvelun asiakaskyselyn tulokset*. Miessakit ry, Helsinki.
- Peitsalo, Peter (2011), *Lyömätön Linja – miesten kanssa tehtävän väkivaltatyön tuloksia*. Miessakit ry, Helsinki.

- Rytkönen, Timo; Saneri, Ilmo & Tikka, Timo (2011), Isyyden vahvistamisella turvaa koko perheelle. Teoksessa Simola, Jaana; Ihalainen Jukka; Kuusinen-James, Kirsi; Seppänen, Marjaana & Rytkönen, Timo (toim.), *Turvallinen perhe-elämä ei synny sattumalta*. Kuntien palvelurakenteiden kehittämisprojekti. Päijät-Hämeen liitto A189*2011, 27–31.
- Schulman, Gustav (1998), Miehen osa – rakkaus ja viha: ikuinen taistelu vai onnistunut liitto? Esitelmä pääkaupunkiseudun Turvakoti ry:n koulutustilaisuudessa. Tiivistelmä esityksestä kirjoittajan hallussa. Julkaisematon.

Maaret Vuorenmaa, Risto Tervonen ja Matti Kuusilehto

ISYYDEN ELINKAARELLA
– MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITON ISÄ-HANKE

Isä-hanke

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) isä-hanke toteutetaan vuosina 2010–2013 laajassa verkostomaisessa yhteistyössä MLL:n viiden piirin ja keskusjärjestön kesken. Mukana ovat Hämeen, Kainuun, Kymen, Pohjois-Karjalan ja Varsinais-Suomen piirit, joka vastaa hankkeen johtamisesta ja koordinaatiosta. Hanke nivoutuu tiiviisti osaksi MLL:n ohjelmatyötä, mikä varmistaa työmuotojen juurtumisen ja leviämisen koko maahan. Hanketiimi koostuu koordinaattorista, assistentista ja neljästä isätoiminnan ohjaajasta. Hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys.

Isä-hankkeen päätavoitteena on luoda MLL:n valtakunnallisiin ohjelmiin pohjautuva isä-ohjelma, jonka avulla miehet jo ennen lapsen odotusaikaa saavat vahvistusta ja tukea omalle hyvinvoinnilleen ja heti lapsen odotusajasta lähtien aina murrosikäisen nuoren isäksi asti saavat vertaistukea isänä olemiseen, malleja ja vahvistusta lapsen ja isän väliseen vuorovaikutukseen sekä eväitä tasavertaiseen perhe-elämään. Hankkeen tavoitteena on tukea ja lisätä tasavertaista ja kestävää vanhemmuutta. Erityisalueena on isien osallisuus ja läsnäolo

vanhempana ja parisuhteen toisena osapuolena. Isä-hanke nostaa isien asemaa esille myös yhteiskunnallisena ja sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja isien rooli työelämässä on tärkeä teema.

Isä-hankkeessa edetään kolmella laajalla osa-alueella eri toimijoiden kanssa yhteistyötä tehden. Osa-alueina ovat MLL:n paikallisyhdistysten kanssa tehtävä yhteistyö, terveydenhuollon ammattihenkilöstön kanssa tehtävä yhteistyö ja Puolustusvoimien kanssa tehtävä yhteistyö.

Isä-lapsitoiminta

Isä-hankkeessa kehitetään leikki- ja kouluikäisille lapsille, murrosikäisille nuorille ja heidän isilleen suunnattua toimintaa yhteistyössä MLL:n paikallisyhdistysten kanssa. MLL haluaa olla koko perheen järjestö. Toimintaa onkin aina tarjottu molemmille vanhemmille ja lapsille. Tosiasia kuitenkin on, että toiminta on tavoittanut suurelta osin vain äidit. Tavoitteena on järjestää yhteistyössä paikallisyhdistysten kanssa enemmän isille ja eri-ikäisille lapsille ja nuorille suunnattuja isä-lapsiryhmiä, isien vertaisryhmiä, toiminnallisia kursseja ja tapahtumia ja saada näin lisää isiä sekä MLL:n toimijoiksi että toimintaan osallistujiksi.

Isä-toiminnan tarkoituksena on tukea lapsen ja isän välistä vuorovaikutusta sekä kannustaa tasavertaiseen vanhemmuuteen. Useissa kunnissa urheilutoiminta on jo valmiiksi kattavaa, mutta esimerkiksi kädentaitoihin ja ulkoiluun keskittyvät palvelut saattavat puuttua varsinkin alle kouluikäisiltä lapsilta kokonaan.

Leikki- ja kouluikäisille lapsille sekä heidän perheilleen isä-hanke järjestää yhteistyössä MLL:n paikallisyhdistysten kanssa muun muassa puutyökerhoja, ulkoilutapahtumia, kalastusreissuja sekä isä-lapsileirejä. Murrosikäisille nuorille ja heidän perheilleen ollaan kehittämässä

yhteistä toimintaa. Suunnitteilla on esimerkiksi polkupyörien korjaus- ja tuunauspajaa sekä jalkapallokerhoa höntsäilyn merkeissä.

Toimintaa muokataan isien kanssa käytyjen keskustelujen sekä toiminnasta saatujen kokemusten perusteella. Monet isät ovat tuoneet esiin sen, ettei alle kouluikäisille lapsille ole esimerkiksi jumppakerhojen lisäksi muita aktiviteetteja tarjolla. Ulkona liikkuamiseen, kädentaitoihin, luontoon sekä seikkailuun liittyvä toiminta onkin saanut hienosti isiä ja lapsia mukaan.

Varsinais-Suomen piirin alueella on käynnissä ainutlaatuinen seurantatutkimus, joka tarjoaa mahdollisuudet tutkimustiedon hyödyntämiseen osana Isä-hanketta. Turun lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus toteuttaa Hyvän kasvun avaimet -seurantatutkimusta, jossa on mukana noin 1800 perhettä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueelta. Tämä tutkimus tarjoaa mahdollisuuden selvittää useiden tieteenalojen näkökulmista niitä tekijöitä, joiden katsotaan vaikuttavan lasten terveyseen kehitykseen raskausajalta aina nuoreen aikuisuuteen asti.

Hyvän kasvun avaimet – seurantatutkimuksessa tietoa kerätään erilaisin menetelmin: vuosittain perheet täyttävät kyselylomakkeita ja käyvät keskuksessa tutkimuskäynneillä. Kyselylomakkeiden avulla selvitetään muun muassa perheiden elämäntilannetta, vanhemmuutta ja Isä-hankkeen kannalta tärkeänä osana isyyttä ja isien vertaisuutta käsitteleviä kysymyksiä. Alustavat tutkimustulokset osoittavat, että isille on tärkeää jakaa kokemuksia isyydestä ja vanhemmuudesta toisten isien kanssa. Isien välinen vertaistuki onkin MLL:n isätoiminnassa tärkeässä asemassa. Erilaisten kerhojen ja tapahtumien lisäksi isät keskustelevat heille tärkeistä kysymyksistä Isä-lapsikahviloissa, jotka ovat saaneet hyvän vastaanoton erityisesti pienten lasten isien keskuudessa.

Isien palautteissa ovat toistuvasti tulleet esille toiveet toiminnallisista sisällöistä. Myös leirit ja yön yli kestävät retket ovat olleet kysytyjä. Suurin osa isistä ei ole halunnut sitoutua liian usein tapahtuvaan toimintaan, minkä perusteella monissa kunnissa on

järjestetty isä-lapsikerhoja esimerkiksi kerran kuukaudessa. Isät ovat erityisesti kiitelleet mahdollisuudesta keskittyä vain ja ainoastaan oman lapsen kanssa yhdessä tekemiseen. Vaikka kotona tehtäisiin asioita yhdessä, lapsi ei usein saa isän sataprosenttista huomiota. Myös muiden isien näkeminen vastaavissa tilanteissa sekä keskustelut samassa elämäntilanteessa olevien isien kanssa ovat olleet tärkeitä elementtejä isille.

MLL:n isä-lapsitoiminta on kaikille avointa matalan kynnyksen toimintaa. Tapahtumia ja kerhoja mainostetaan paikallisyhdistysten, koulujen, eri medioiden sekä päiväkotien kautta. Noin 70 prosenttia isistä ilmoittautuu itse toimintaan mukaan, loput osallistujat tulevat lasten äitien ilmoittamina. Tulevaisuudessa pääosa toiminnasta tulee olemaan isien itsensä vetämää ja MLL:n isätyöntekijöiden tehtävänä on tukea vapaaehtoisia vetäjiä, jakaa ideoita sekä levittää toimintamalleja uusille alueille.

Isän kohtaaminen

Isä-hankkeessa tuetaan isää lapsen odotusaikana isyyteen ja tasavertaiseen vanhemmuuteen kasvamisessa. Lapsen odotusaikana isä usein keskittyy tukemaan ja auttamaan äitiä. Miehen omat tuntemukset ja kysymykset isäksi tulemisesta voivat jäädä taka-alalle, jolloin vasta lapsen syntymä tekee isyydestä konkreettista. On tärkeää, että neuvolassa isä huomioidaan jo odotusaikana. Hankkeessa kehitetäänkin perhevalmennusta isät huomioivammaksi yhteistyössä neuvolaväen kanssa. Isää pitää kuunnella ja antaa hänelle mahdollisuus kertoa tuntemuksistaan sekä vertailla niitä toisten samassa tilanteessa olevien miesten kanssa. Isän on tärkeää sisäistää oma roolinsa tasavertaisena vanhempana jo ennen lapsen syntymää. Molempien vanhempien on hyvä oppia kommunikoimaan sekä kunnioittamaan toistensa ajatuksia ja odotuksia vanhemmuudesta. Keskusteleminen vahvistaa

luottamusta sekä auttaa ymmärtämään toisen ajatuksia ja kokemuksia muuttuvassa elämäntilanteessa.

Hankkeen tavoitteena on kehittää terveydenhuollon ammattihenkilöstön valmiuksia isän kohtaamiseen. Tarkoituksena on tarjota uusia työtapoja tukea isyyttä ja tätä kautta vahvistaa isän ja lapsen vuorovaikutusta sekä koko perheen hyvinvointia. Hankkeen aikana kehitetään yhdessä ammattihenkilöstön kanssa toimivia työprosesseja neuvolatyöhön ja perhevalmennukseen. Kehitystyö tapahtuu kokemusoppimisena. Isätoiminnan ohjaaja toimii tarvittaessa työparina ammattihenkilön tai -ryhmän kanssa. Usein tarve edellä mainitulle yhteistyölle lähtee neuvolatyötä tai perhetyötä tekevältä henkilöltä itseltään. Ammattihenkilön tunne siitä, että vain äidin viesti ymmärretään isän jäädessä ulkopuoliseksi, johtaa pyyntöön saada isätoiminnan ohjaaja työpariksi perhetyöhön. Yhteistyön tarkoituksena on sekä mahdollistaa ja sitouttaa isän osallistuminen perheen tilanteiden hoitamiseen että tukea ja ohjata konkreettisesti ammattihenkilöä isän kohtaamisessa. Tämän yhteistyön tavoitteena on tukea myös kuntien ja järjestöjen yhteistyötä ja siten mahdollistaa erilaisten toimivien työtapojen mallinnus koko työkentän käyttöön.

Hanke tuottaa ammattihenkilöille isyyteen sekä isyyden kohtaamiseen liittyvää täydennyskoulutusta ja materiaaleja. Koulutusten tavoitteena on tuoda viimeisintä tietoa isyyteen liittyvistä odotuksista ja haasteista niin ammattihenkilöstön kuin isienkin tietoon.

Hyvinvointia varusmiehille

Isä-hankkeessa paneudutaan aikaan jo ennen isyyttä. Suuri osa nuorista miehistä kohdataan Puolustusvoimissa ja siksi palvelusaika tarjoaa otollisen mahdollisuuden vahvistaa nuorten miesten hyvinvointia ja tukea parisuhteeseen sitoutumista. Vaikuttamalla myönteisesti varusmiesten näkemykseen omasta itsestä ja tarjoamalla

työkaluja hyvän parisuhteen luomiseen ja ylläpitämiseen voidaan luoda hyvää ja kestäväää pohjaa tulevaan vanhemmuuteen. Hankkeen aikana kehitetään, pilotoidaan ja mallinnetaan varusmiesten hyvinvointia vahvistavat koulutuskokonaisuudet sekä varusmiehille että varusmiesten kouluttajille. Koulutuksen pohjaksi toteutettiin laajat kyselyt varusmiehille ja heidän kouluttajilleen. Seurantakyselyiden ja palautteiden avulla kokonaisuuksia kehitetään ja niiden vaikuttavuutta seurataan.

Varusmiesten koulutuksen tavoitteena on vahvistaa varusmiesten itsetuntoa ja elämänhallintavalmiuksia, tukea sosiaalisia suhteita sekä lisätä valmiuksia hyvään, tasapainoiseen parisuhteeseen ja isyyteen. Koulutus ei ole opettamista tai valistamista vaan ajattelemaan herättelyä. Koulutuksella pyritään tukemaan tervettä itsetuntoa muun muassa herättelemällä miettimään, millaisena itsensä näkee, tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja arvostamaan itseään sellaisena kuin on. Elämänhallintavalmiuksia tuetaan korostamalla esimerkiksi omien vaikutusmahdollisuuksien kuten omien valintojen, suhtautumistapojen ja asennoitumisen merkitystä omalle hyvinvoinnille. Sosiaalisten suhteiden ylläpitoa tuetaan korostamalla toimivan ja vastavuoroisen vuorovaikutuksen merkitystä. Parisuhdetta käsitellään nostamalla esiin kyselyssä ilmenneitä tyyppillisiä parisuhteen solmu-kohtia ja herätellään miettimään keinoja niiden ratkaisemiseen ja sitä kautta hyvän parisuhteen ylläpitämiseen.

Varusmiesten kouluttajilla on merkittävä rooli varusmiesten arjessa ja heidän toiminnallaan on selkeä yhteys varusmiesten hyvinvointiin. Tavoitteena kouluttajien koulutuksessa on, että kouluttajat tiedostavat tärkeän roolinsa ja ymmärtävät merkityksensä ja mahdollisuutensa varusmiesten minäkuvan ja itseluottamuksen tukemisessa ja vahvistamisessa. Koulutuksen avulla lisätään valmiuksia ja tarjotaan työkaluja varusmiesten hyvinvoinnin vahvistamiseen. Suuri osa kouluttajista on itsekin nuoria aikuisia, monet myös vanhempia, joten koulutuksella voidaan tukea ja vahvistaa myös heidän omaa hyvinvointiaan, parisuhdettaan ja vanhemmuuttaan.

Hankkeen aikana tuotetaan myös varusmiehille ja heidän läheisilleen materiaalia, jonka tarkoituksena on helpottaa varusmiesten ja heidän läheistensä sopeutumista palvelusaikaan, ennaltaehkäistä ongelmia sosiaalisissa suhteissa ja tukea ja edistää toimivaa vuorovaikutusta.

Vuonna 2014

Tulevaisuuden visio on, että Mannerheimin Lastensuojeluliitosta on tullut aidosti koko perheen järjestö ja isät ovat mukana aktiivisina toimijoina. MLL:n paikallisyhdistyksissä on isyyden eri vaiheisiin tarjolla vertaistukea, jonka avulla isät voivat saada kokemuksellista tietoa ja malleja isänä olemiseen. Tarjolla on myös isien ja lasten väliseen vuorovaikutukseen liittyviä työmuotoja. Kaikissa MLL:n vanhemmuutta tukevissa toimintamuodoissa isät on huomioitu tasavertaisina äitien rinnalla.

Isät on huomioitu neuvolatyössä ja päivähoitossa tasaveroisina äitien rinnalla. Ammattihenkilöillä on osaamista ja työtapoja kohdata ja tukea isyyttä ja vahvistaa tätä kautta isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja koko perheen hyvinvointia.

Varusmiespalvelukseen on liitetty varusmiesten hyvinvointia vahvistava koulutuskokonaisuus, jonka myötä nuoret miehet saavat valmiuksia muun muassa elämänhallintaan, parisuhteeseen ja isyyteen liittyvissä asioissa. Varusmiesten kouluttajilla on osaamista varusmiesten itsetunnon ja myönteisen minäkuvan vahvistamiseen.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa isyys on noussut tärkeäksi teemaksi, ja tämä on rohkaissutisiä isyysvapaan ja hoitovapaan käyttöön.

LISÄTIETOJA ISÄ-HANKKEESTA: Juhani Rantanen Mannerheimin Lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry., Perhetalo Heideken Sepänkatu 3, 20700 Turku juhani.rantanen(at)mll.fi, p. 040 5496012

JUSSI-TYÖ – YHTEISTYÖTÄ VÄKIVALTAAN VASTAAN

Jussi-työ alkoi vuonna 1994 Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) tukemana projektina ja on tällä hetkellä laajin, eniten miehiä tavoittava väkivaltatyöhön erikoistunut työmuoto Suomessa. Rahoituksessa tärkein tukija on edelleen RAY. Työtä on alusta alkaen tehty Ensi- ja turvakotien liiton koordinoimana asiakastyön tapahtuessa liiton jäsenyhdistyksissä. Jussi-työntekijän nimikkeellä työtä tekee 12 sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaista kahdeksalla eri paikkakunnalla. Miesten väkivaltatyötä tehdään myös muilla nimikkeillä Ensi- ja turvakotien liitossa, mutta tavoitteena on, että kaikkeen jäsenyhdistyksissä tapahtuvaa miesten väkivaltatyötä kutsutaan jatkossa Jussi-työksi.

Jussi-työn tarve havaittiin, kun turvakodeissa nähtiin, että väliaikaisen turvapaikan takaaminen naisille ja lapsille ei riitä. On tehtävä jotain myös väkivaltaa käyttäneelle miehille, etenkin kun huomattava osa turvakotiin tulleista naisista palaa samaan kotiin ja parisuhteeseen takaisin. Väkivaltaa vähentämään pyrkivän työn on vaikutettava ihmiseen, joka väkivaltaa käyttää. Ensi- ja turvakotien

liiton perhekeskeinen ideologia on vaikuttanut siihen, että samassa organisaatiossa tehdään työtä väkivallan kaikkien osapuolien: miesten, naisten ja lapsien kanssa. Tätä lähestymistapaa kutsumme integroiduksi työtavaksi. Tässä kohdassa lähestymistapa on poikennut feministisesti suuntautuneesta tai miehiin keskittyneestä väkivaltatyöstä, jossa naisten ja miesten auttajat eivät ole tehneet yhteistyötä keskenään. Integroitu malli ei ole Euroopassa yleinen, yleisempää on väkivallan osapuolien auttamisen eriyttäminen.

Integroidussa työtavassa kaikki osapuolet voivat saada apua samalta organisaatiolta, paikalliselta turvakotiyhdistykseltä. Jussi-työtä ja turvakotityötä velvoittavat valtakunnalliset laatukriteerit ja työn peruseriaatteet ovat samat ympäri Suomea. Käytännöissä voi kuitenkin olla joitain eroja ja jatkossa kuvaan Pääkaupungin turvakoti ry:n työtappaa Helsingissä.

Helsingin malli

Jussi-työn asiakkaaksi voi tulla itse yhteyttä ottamalla, työntekijän (sosiaalityöntekijä, poliisi, lääkäri jne.) ohjaamana tai puolison ja lapsien lähdettyä turvakotiin. Viimeksi mainitussa tilanteessa Jussi-työntekijät ottavat itse yhteyttä mieheen saatuaan tämän yhteystiedot turvakodilta. On merkittävää, millä tavalla työskentely alkaa. Paras lähtökohta väkivallan lopettamiseen tähtäävälle työlle on tietenkin se, että asiakas on vahvasti motivoitunut ja on itse aktiivinen apua hakiessaan. Väkivalta on kuitenkin ongelma, johon avun hakeminen ei ole helppoa, väkivaltaa käyttänyt kieltää tilanteen usein ulkopuolisten lisäksi myös itseltään. Lisäksi lähisuhdeväkivallan dynamiikkaan tuntuu kuuluvan, että myös lähipiiri kieltää helposti väkivallan olemassaolon tai ainakin pyrkii vähättelemään sitä. Ahdistavaa asiaa on vaikea ajatella. Kun perhe lähtee yllättäen turvakotiin, todellisuus

tulee näkyville voimalla. Tämä ei kuitenkaan aina poista tekijän ambivalenssia suhteessa tapahtuneeseen väkivaltaan.

Jussi-työssä on ymmärretty se, että väkivallan taustalla on hyvin monenlaisia syitä. Pienimpään yhteiseen nimittäjään työstäminen ei ole asiakkaan hoitoon sitoutumisen kannalta hyvä vaihtoehto. Kun asiakkaan elämäntilanteen kokonaisuus otetaan huomioon, lähtökohta yhteistyölle ja sitä kautta väkivallan loppumiselle on parempi kuin valmiiksi annettuja malleja esille tuodessa. Meidän Jussi-työntekijöiden on kuunneltava asiakkaita, jotta he kuuntelisivat meitä. Asiakkaan kuuntelu ja hänen näkemyksensä käsittely on eri asia kuin väkivallan pois selittäminen tai vastuun pakoilu. Väkivallan-tekijän oma näkemys on keskustelun ja työskentelyn pohja. Asiakas ja työntekijä siis tuovat yhteiseen dialogiin omat todellisuutensa. Työn onnistuessa syntyy uutta todellisuutta, väkivalta vähenee ja loppuu. Yhdessä puhutaan siitä, mistä on vaikea puhua, ja ajatellaan sitä, mitä on vaikea ajatella. Työskentelyä voi kuvata tasapainotte-luksi empaattisen ymmärtämisen ja väkivallan vastaisen, haastavan puheen välillä. Tähän asetelmaan kiteytyy myös työn suurin haaste työntekijälle: miten säilyttää kontakti ihmiseen ja tukea häntä hänen vaikeuksissaan ja vetää samalla selkeästi rajoja? Rajojen vetäminen ja turvallisuuden painottaminen on tärkeää. Väkivallalla on vakavia seurauksia ja työskentelyn täytyy tunne-elämän ja taustojen lisäksi olla vahvasti kiinni tämän hetken reaali maailmassa.

Väkivaltaa käyttänyt mies asiakkaana on puolison lisäksi usein myös isä. Isyys on väkivaltatyölle haaste ja voimavara. Haaste siinä mielessä, että lapset ovat usein joutuneet kärsimään ja kaikkien asiakkaiden ei ole helppo ajatella omaa väkivallankäyttöään lapsen näkökulmasta. Voimavarana isyys on motivoiva tekijänä: mitä mies haluaisi oman lapsensa kokevan ja näkevän.

Jussi-työssä on pitkä yksilötyön perinne, ja työskentely on painottanut kahdensivälisyyttä. Helsingissä olemme halunneet jo pitkään kehittää työtämme systeemiseen, kokonaisuuden huomioonottavaan

suuntaan. Tähän kehittämistyöhön on kuulunut yhteistyön tiivistäminen turvakodin kanssa. Käytännössä se tarkoittaa säännöllisiä tapaamisia yhdessä turvakodin kriisityöntekijöiden ja lasten- ja nuorten psykologin kanssa. Tapaamisissa käydään läpi kaikki turvakodin asiakkaat ja Jussi-työn tilanne miesten osalta. Tiedon jakaminen on tärkeää. Puhelimitse voidaan olla yhteydessä tarvittaessa päivittäin ja se, että eri osapuolien auttajat ovat ajan tasalla, lisää turvallisuutta. Pari- ja perhetapaamiset ovat mahdollisia, kun kaikki osapuolet niitä haluavat ja ne on turvallista järjestää. Turvallisuus on peruste myös sille, että emme lupaa ehdotonta luottamuksellisuutta asiakkaillemme. Kerromme tietoomme tulevista asioista tarvittaessa turvakodin henkilökunnalle ja teemme yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Asiakas saa tietää luottamuksellisuuden rajat heti työskentelyn alussa. Avoimuus luo selkeyttä. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa ei kuitenkaan ole vähentänyt tai poistanut kahdenkeskisen työn tärkeyttä. Emme koe sitä mitenkään ristiriitaisena edellä mainitun kanssa. Väkivaltaa käyttäneelle on kuitenkin tehtävä selväksi, että väkivallan voima liittyy salaisuuteen ja puhumattomuuteen ja me työntekijöinä emme sitoudu jatkamaan vaikenemista.

Miesten keskusteluryhmä on oma erityinen työmuotonsa: on eri asia puhua väkivallasta kahden kesken työntekijän kanssa kuin ryhmässä, jossa istuu vetäjien lisäksi jopa kahdeksan miestä. Ryhmän jäsenillä on mahdollisuus jakaa kokemustaan toistensa kanssa sekä saada että antaa tukea. Parhaimmillaan vetäjien puuttuminen käsiteltäviin asioihin on melko vähäistä, ryhmän jäsenet pysyvät teemassa, jonka vuoksi ovat ryhmään tulleet. Ryhmässä mieskulttuuri tulee laajemmin näkyviin, kun miehet muodostavat suhteen toisiinsa ja arvioivat sitä, millä tavalla väkivallasta voi puhua. Jussi-työssä järjestettiin aiemmin lyhyitä, kymmenen kerran ryhmiä. Nykyinen ryhmä on kokoontunut viikoittain, täydentyvänä kohta kahden vuoden ajan.

Arviointia

Jussi-työstä teetettiin vuonna 2010 julkaistu Sosiaalikehitys Oy:n tekemä ulkopuolinen arviointi. Sen mukaan Jussi-työllä on ollut selkeää vaikuttavuutta siihen sitoutuneiden asiakkaiden kannalta. Eniten tulivat esiin pienet askeleet kohti väkivallattomuutta, miehen itsehillinnän kasvu, perheen tilanteen rauhoittuminen, kriisistä yli pääseminen ja auttamisjärjestelmän piiriin pääseminen. Samaa vaikuttavuutta osoitti Jussi-työn selkeä miesten hyvinvointia lisäävä vaikutus ja uusien oivallusten ja ratkaisukeinojen saaminen. Väkivalta on vähentynyt merkittävästi ja runsaalla kolmanneksella tutkituista loppunut kokonaan. Perheistä noin 70 prosenttia on pysynyt koossa, mitä voitaneen pitää hyvänä tilanteena, kun otetaan huomioon, että perheet ovat olleet vaikeissa kriiseissä. Vaikka eroja oli tullut melko paljon, kaikki eronneet olivat kuitenkin kokeneet hyvinvointinsa kasvaneen. Erityisesti Jussi-työstä ovat hyötäneet ne, joilla on ollut pitkä asiakkuus. Tutkimus on luettavissa Jussi-työn internet-sivustolla www.jussityo.fi.

Jussi-työn haasteena on jatkossa lisätä tietoa siitä, mikä työssä auttaa ja pyrkiä edelleen kehittämään työmenetelmiä. Tiedon lisääminen myös niistä asiakkaista, jotka ilman ilmoitusta jäävät pois käynneiltä olisi tärkeää. Mikä johtaa käyntien lopettamiseen? Onko kyseessä motivaatio-ongelma? Onko tapahtunut uusi väkivaltatilanne? Onko työntekijän kanssa tapahtunut jotain, joka vaikeuttaa jatkamista? Jussi-työn rahoitus on myös haaste: raha-automaattiyhdistyksen rahoitus ei ole pysyvä, vaan siitä päätetään vuosittain. Rahoitus täytyy ennen pitkää juurruttaa osaksi julkista palvelujärjestelmää, jotta pitkän ajan kuluessa Jussi-työhön ja turvakotiyhdistykseen kerääntynyt väkivaltatyön asiantuntemus voidaan hyödyntää nykyistä laajemmin. Nykyisin vain pieni osa väkivaltaa käyttäneistä saa erikoistunutta apua.

Kirjallisuus

Törmä, Sinikka & Tuokkola, Kati (2010), *Jussi-työ – Miesten perhe- ja lähi-suhdeväkivaltatyön ulkoinen arviointi*. Sosiaalikehitys Oy, Helsinki. [<http://www.jussityo.fi/JUSSI-ARVIOINTITUTKIMUS.pdf>] (luettu 2.11.2011)

Jari Hautamäki

ESPOOLAISTA VÄKIVALTA- JA MAAHANMUUTTAJATYÖTÄ

Johdanto

Lyömätön Linja Espoossa -toiminnot on tarkoitettu miehille, jotka ovat käyttäneet tai pelkäävät käyttävänsä väkivaltaa lähi- tai perhesuhteessaan. Toiminnot koostuvat kahdesta eri palvelusta, Lyömätön Linja Espoossa ja Miehen Linja. Kantaväestön miehille tarkoitettu Lyömätön Linja aloitettiin Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksenä toimivan Naisten Apu Espoossa ry:n toimesta vuonna 1993 ja maahanmuuttajamiehille tarkoitettu Miehen Linja vuonna 2005. Toimintoja rahoittavat Espoon kaupunki ja Raha-automaattiyhdistys.

Esitykseni on jaettu kahteen osaan. Kuvaan aluksi Lyömätön Linja Espoossa -toimintaa, sen tavoitteita ja toimintamuotoja. Seuraavaksi kuvaan vastaavalla tavalla Miehen Linjaa. Lopussa reflektoin lyhyesti toimintoja ja niiden kokemuksia subjektiivisten kokemusteni näkökulmasta käsin. Lisätietoja toiminnoista on esillä Internet-sivuilta osoitteessa www.lyomatonlinja.fi.

Lyömätön Linja Espoossa -toiminta

Toiminta perustuu tasa-arvoasian neuvottelukunnan vuonna 1991 julkaiseman mietinnön ehdotuksiin sekä Espoossa vuosina 1993–1994 toteutettuun Perheväkivallan katkaisu -projektiin. Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan alkuvaiheessa on perehdytty kansainvälisiin väkivaltatyön toimintoihin ja niitä koskeviin suosituksiin. Pitkäjänteisen kehittämistyön tuloksena on syntynyt Väkivallan katkaisu -ohjelma, jota on sovellettu erilaisissa konteksteissa, kuten maahanmuuttajien parissa Miehen Linjalla ja vankiloissa.

Väkivallan katkaisu -ohjelma

Ohjelmassa huomioidaan jokainen perheenjäsen ja heidät pyritään saattamaan myös avun piiriin. Ohjelman periaatteisiin kuuluu verkostoituminen ja perheenjäsenten auttaminen eri tahojen yhteistyönä. Väkivallan katkaisu -ohjelmassa pyritään toimimaan aina niin, ettei se vaaranna naisen tai lapsen turvallisuutta. Ohjelman aikana miehiä tuetaan väkivallattomuuteen voimavarakeskeisten työmenetelmien avulla. Väkivallan katkaisu -ohjelma koostuu kriisityötä noudattelevasta puhelinpalvelusta, yksilökeskusteluista ja miesten vertaistukea hyödyntävästä Veturi-ryhmäohjelmasta (vertaistukiryhmä). Väkivallan katkaisu -ohjelmaan sitoudutaan kirjallisella sopimuksella, joka sisältää tietoa ohjelmaan liittyvistä periaatteista. Siihen sisältyy myös miehen nimeämän tukihenkilön yhteystiedot. Kopio miehen sopimuksesta toimitetaan myös tukihenkilölle ja puolisolle.

Miehet ottavat itse yhteyttä ja tulevat ohjelmaan vapaaehtoisesti. Yhteydenoton taustalla voi olla puolison toiveet ja se, että miehen avun hakeminen on edellytys parisuhteen jatkumiselle. Usein myös mies itse on pelästynyt omaa käytöstään ja päättänyt ottaa yhteyttä Lyömättömään Linjaan. Tärkeän kanavan ovat vuosien

aikana luoneet myös miehet, jotka ovat aikaisemmin osallistuneet toimintaamme. He myös välittävät tietoa toiminnastamme muille miehille ja toimivat siten ikään kuin ”puskaradiona”. Osa miehistä tulee ohjelmaan myös Länsi-Uudenmaan poliisin kautta Perheväkivalta rikosprosessissa -yhteistyömallin mukaisesti. Miehiä ohjautuu asiakkaaksi myös lastensuojelun, perheneuvoloiden, turvakodin tai muiden tahojen kautta.

Miehen tultua asiakkaaksi hänen puolisolleen tehdään palveluohjaus, jossa kartoitetaan puolison ja lasten tilanne ja heille etsitään tarkoituksenmukainen apu tarjolla olevasta palvelujärjestelmästä. Palveluohjaus tapahtuu pääasiassa puhelimitse, mutta puolison tapaamisia on toteutettu kokeiluluontoisesti myös Lyömättömän Linjan toimitiloissa. Palveluohjauksessa puolisolalle kerrotaan Väkivallan katkaisu -ohjelmasta ja sen periaatteista sekä työskentelytavoista. Tarvittaessa puolison kanssa voidaan laatia turvasuunnitelma mahdollisten väkivaltatilanteiden varalle. Palveluohjaukseen sisältyy myös seurantaa.

Ennen Veturi-ryhmäohjelmaan osallistumista asiakkaat käyvät yksilötapaamisissa ja ryhmäohjelman aloitusajankohta sovitaan jokaisen miehen kohdalla erikseen. Yhtenä periaatteena on, ettei akuutissa kriisissä oleva mies osallistu ryhmätoimintaan, koska osallistuminen edellyttää ryhmätyöskentelyyn vaadittavia taitoja ja valmiuksia.

Veturi-ryhmäohjelma kestää 15 viikkoa sisältäen yhden puoli-toista tuntia kestävästä istunnosta viikossa. Ohjelma on strukturoitu niin, että jokaisella kerralla on etukäteen valittu teema ohjelman mukaan. Teemat käsittelevät muun muassa väkivallan eri muotoja ja väkivallan seurauksia sekä miehen mittaa ja kunniaa. Ryhmästä luodaan yhdessä sellainen tila, jossa miehet voivat puhua avoimesti väkivallan käytöstään muille miehille. He voivat pohtia väkivallan käytön taustalla olevia tekijöitä. Miehet voivat myös yhdessä ohjaajien tuella kehittää toimintatapoja, joilla he kykenevät ehkäisemään väkivallan käyttöä parisuhteessaan tai perheessä. Miehet saavat ryhmästä tukea toisiltaan myös muihin miehenä ja isänä olemisen

haasteisiin. Pääpiirteittäin voi todeta, että keskustelu jakautuu kahden osaan. Puolet ajasta keskustellaan miesten elämäntilanteiden kuulumisista ja puolet ajasta keskitytään ryhmäkerran teemaan. Ohjaajat huolehtivat siitä, että ryhmässä tapahtuva keskustelu on aina sopivassa suhteessa ryhmäistunnon teemaan ja tavoitteisiin.

Yksilötapaamisia järjestetään myös ryhmään osallistumisen aikana ja siten työskentelyä voidaan syventää miesten yksilölliset tarpeet huomioiden. Ryhmäohjelman päättymisen jälkeen miehet jatkavat yksilökeskusteluja tarpeidensa mukaisesti. Väkivallan katkaisu -ohjelmaan sitoutuneen miehen työskentelyprosessi ohjelmassa kestää yleensä vuodesta puoleentoista vuoteen. Aika vaihtelee mieskohtaisesti.

Väkivallan katkaisu -ohjelmaan sisältyy miehen kanssa tehtävää väkivallan käyttöön ja sen vähenemiseen liittyvää arviointia. Tätä toteutetaan keskusteluina ja lomakkeiden avulla ohjelman eri vaiheissa. Ohjelman aikana voidaan järjestää myös paritapaamisia, jotka toteutetaan pääasiallisesti eri yhteistyötahojen kanssa. Tapaamisen järjestämisessä huomioidaan aina puolison ja lasten turvallisuuteen liittyvät näkökohdat.

Väkivallan katkaisu -ohjelmaan yhteyttä ottaneista miehistä kaikki eivät voi osallistua koko ohjelmaan, ja osa heistä saatetaan myös jonkun muun auttamistahon piiriin. Tällaisia ovat esimerkiksi päihdehoitoa vaativat henkilöt tai ne, jotka eivät muilla perusteluilla voi osallistua ryhmätoimintaan.

Väkivallan katkaisu -ohjelma päättyy tilaisuuteen, jossa mies saa ilman arvosanaa olevan todistuksen ohjelman suorittamisesta. Siitä toimitetaan kopio miehen sopimuksessa mainitsemalle tukihenkilölle ja puolisolle. Tilaisuuden jälkeen mies siirtyy itsenäiseen työskentelyyn. Ohjelmaan kuuluva arviointitapaaminen tapahtuu puolen vuoden kuluttua ohjelman päättymisestä.

Väkivaltaa ennaltaehkäisevien toimintamallien kehitystehtävät

Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan yhteydessä toteutetaan asiakastyön rinnalla väkivaltaa ennaltaehkäisevää kehittämistyötä erilaisten kokeilujen avulla. Kokeilujen tavoitteena on aikaansaada uusia toimivia tapoja lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyyn ja katkaisun toteutumiseksi. Tavoitteena on, että kehitettyjä malleja voidaan levittää ja juurruttaa myös muihin alan toimipisteisiin. Kehittämistyössä huomioidaan se, että erilaiset kokeilut kytkeytyvät aina Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan perustehtävään ja tavoitteisiin. Tällä hetkellä pääasialliset kehittämissuhteet tapahtuvat nuorten, siviilipalvelusvelvollisten ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella kohdattavien henkilöiden parissa.

Verkostotyö

Eri toimijoiden välinen koordinoitu yhteistyö on ollut aina tärkeä osa Lyömätön Linja Espoossa -toimintaa. Verkostotyön tavoitteena on kehittää toimintamalleja, joiden avulla jokainen perheenjäsen saa tarvitsemaansa apua ja tukea väkivallasta selviytymiseen. Verkostotyössä on kehittynyt yhteistoimintamalleja, kuten Länsi-Uudenmaan poliisin väkivaltarikosyksikön kanssa toimiva Perheväkivalta Rikosprosessissa -yhteistyömalli ja Väkivallan katkaisu -ohjelmaan kuuluva Naisten ja lasten palveluohjausmalli.

Yhteiskunnallinen vaikuttamistyö

Lyömätön Linja Espoossa -toimintaan ja myös Miehen Linjalle kuuluu yhteiskunnallista vaikuttamistyötä, joka palvelee laajasti ajateltuna myös terveyden edistämisen näkökulmia. Terveyden edistämisenä tarkoitetaan tässä yhteydessä arvoihin ja oikeuksiin

perustuvaa tavoitteellista toimintaa ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin aikaansaamiseksi. Työn tuloksia ovat terveyttä ja henkistä hyvinvointia vahvistavat muutokset, jotka ovat seurausta elämäntapojen muutoksesta. Toiminnan vaikutukset, kuten väkivallan väheneminen, näkyvät yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan terveytenä ja hyvinvointina.

Yhteiskunnallisen vaikuttamistyön tavoitteiden toteutumiseksi työntekijät osallistuvat esimerkiksi alan seminaareihin ja asiantuntijatyöryhmiin sekä ottavat kantaa mediassa käytävään väkivaltakeskusteluun. Lyömätön Linja Espoossa toimii yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon oppilaitosten ja muiden erilaisten yhteisöjen kanssa. Oppilaitosyhteistyö on tuottanut alaa opiskeleville tilaisuuksia tutustua toimintaan harjoitteluidensa kautta. Tämän tuloksena on syntynyt uutta tietoa ja aiheesta on julkaistu useita alan opinnäytetöitä.

Miehen Linja -toiminta

Miehen Linjalla sovelletaan Lyömätön Linja Espoossa -toiminnassa kehitettyä Väkivallan katkaisu -ohjelmaa maahanmuuttajamiehille. Soveltamisessa lähestymistapa lähisuhde- ja perheväkivaltaan on kulttuurisensitiivinen. Väkivaltaa ei kuitenkaan hyväksytä kulttuurin nimessä. Toimintaa on kehitetty arvioimalla kriittisesti miesten parissa tehtyä työtä. Arvioinnin tulosten perusteella toiminnan painopiste asiakastyössä on siirtynyt väkivallan ennaltaehkäisyyn näkökulmia etsiväksi ja toteuttavaksi.

Miehen Linjan asiakastyöhön kuuluvat kriisiityön periaatteella toimiva puhelinpalvelu, yksilökeskustelut sekä erilaiset ryhmätöinnat. Asiakastyötä voidaan toteuttaa tällä hetkellä suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, ranskaksi, kreikaksi ja espanjaksi. Tulkkipalveluja käytetään tarvittaessa apuna.

Väkivallan katkaisu -ryhmäohjelma

Miehen Linjalla toteutetaan englanninkielistä väkivallan katkaisuun tähtäävää ryhmäohjelmaa. Se koostuu yhteensä 15 ryhmäistunnosta ja perustuu Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan Veturi-ryhmätoiminnan malliin. Hyvin suomen kieltä puhuvat maahanmuuttajamiehet saatetaan kantaväestön miehille tarkoitettuun ohjelmaan.

Väkivaltaa ennaltaehkäisevä ryhmätoiminta

Ennaltaehkäisevän ryhmätoiminnan yhtenä tavoitteena on, että maahanmuuttajamies voi lähisuhde- ja perheväkivallan eri muotoja tiedostamalla kehittää itselleen toisenlaista tapaa olla, ajatella ja toimia parisuhteessa tai perheessä. Miehille tarjotaan myös mahdollisuus hakeutua tarvittaessa Miehen Linjan yksilöasiakkaaksi, jossa mahdollista väkivaltaa voidaan käsitellä syvällisemmin. Afganimiesten parissa toteutetussa ryhmätoiminnassa on kehittynyt Dusti¹-ryhmätoiminnan malli, jota on kehitetty yhteistyössä Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Dusti-toimintaa on sovellettu myös Hyvinkäällä yhteistyössä seurakunnan ja kaupungin sekä Väestöliiton kanssa.

Jatkossa ryhmätoiminnassa toteutetaan kokeilua, jossa Väkivallan katkaisu -ohjelman läpikäyneille miehille tarjotaan niin sanottua sopeuttavaa ryhmätoimintaa. Toiminnan tavoitteena on toteuttaa tilaisuuksia, joissa miehet voivat olla yli kulttuurirajojen vertaistukena toisilleen. Miehen Linjan maahanmuuttajamiesten ja Lyömättömän Linjan kantaväestön miesten kohtaamisessa toteutuvat kotoutumisen näkökulmat konkreettisella tasolla. Sopeuttava ryhmätoiminta on kaksisuuntaista ja se avaa myös suomalaisille miehille ikkunan toisenlaisen miehisyyden käsitteeseen. Miesten

1. Dusti = ystävyys.

henkilökohtaisella tasolla tapahtuva kohtaaminen vähentää myös erilaisia ennakkoluuloja ja vahvistaa erilaisuuden ymmärtämistä.

Verkostotyö

Miehen Linja toimii myös tiiviissä yhteistyössä eri auttajatahojen ja toimijoiden kanssa. Erilaiset yhteistyömallit ovat olleet tärkeitä, ja ne ovat edistäneet miesten hakeutumista palvelun piiriin. Toimivat yhteistyösuhteet Espoon sosiaali- ja terveystoimen, kuten maahanmuuttajapalveluiden, kanssa ovat olleet tärkeä osa paikallista yhteistyötä. Miehen Linjalla on toimivat yhteistyösuhteet myös alan eri järjestöjen kanssa.

Väkivaltaa ennaltaehkäisevät kehittämistehtävät

Miehen Linjalla toteutetaan asiakastyön rinnalla myös väkivaltaa ennaltaehkäisevää kehittämistyötä erilaisten kokeilujen avulla. Kokeilujen tavoitteena on aikaansaada uusia toimivia tapoja lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn ja katkaisun toteutumiseksi. Tavoitteena on, että kehitettyjä malleja voidaan levittää ja juurruttaa myös muihin alan toimipisteisiin. Kehittämistyössä huomioidaan se, että erilaiset kokeilut kytkeytyvät aina Miehen Linja -toiminnan perustehtävään ja tavoitteisiin. Tällä hetkellä järjestöyhteistyönä toteutettavia kehittämistehtäviä toteutetaan esimerkiksi Ensi- ja turvakotien liiton, Ihmisoikeusliiton, Mannerheimin lastensuojeluliiton, Monika-Naiset liiton ja Väestöliiton kanssa. Paikallisesti uusia malleja kehitetään muun muassa Espoon maahanmuuttajapalveluiden, seurakunnan ja Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen kanssa.

Lopuksi

Lyömätön Linja Espoossa -toimintojen lähtökohtana on se, että miehen tulee ottaa vastuu väkivallastaan ja ryhtyä työskentelemään itsensä kanssa väkivallattomuuden saavuttamiseksi. Linjoilla tapahtuvassa työskentelyssä mies kohdataan aina aluksi oman tarinansa kanssa. Jatkossa keskusteluihin tuodaan erilaisia näkökulmia esimerkiksi väkivallan eri muodoista ja niiden seurauksista. Näissä keskusteluissa luodaan sopivia olosuhteita miehen tarinan kehittymiselle. Miehen kanssa käytävä keskustelu ei yleensä rajaudu pelkästään väkivallan ympärille, vaan miehen elämäntilanne on keskusteluissa aina mukana kokonaisuutena. Linjoilla tapahtuvissa kohtaamisissa on usein esillä jotain sellaista, josta mies ei aikaisemmin ole puhunut ulkopuolisille henkilöille. Tästä näkökulmasta tarkasteluna Linjoilla tapahtuva toiminta on ainutkertaista ja sensitiivistä yhteistoimintaa.

Miehen Linjalla toimivan Kostas Tassopouloksen mukaan Miehen Linja näyttää olevan monikulttuurisuus-, väkivalta- ja miestyön kohtaamispaikka. Maahanmuuttaja-asiakkaiden kulttuurinen ympäristö on vaatinut toisenlaista suhtautumista väkivaltaan käsitteenä. Miesten kanssa tapahtuvissa keskusteluissa on tapahtunut niin, että väkivaltatyöhön on otettu etäisyyttä ja nykyisin käsitellään enemmän maahanmuuttajamiehen olemista suomalaisessa yhteiskunnassa. Miehet ovat voineet Miehen Linjan kohtaamispaikassa tutustua suomalaiseen todellisuuteen. He ovat voineet ikään kuin välimaastossa tarkastella kriittisesti itseään ja toimintatapojaan sekä omaa asemaansa alkuperäisen ja suomalaisen kulttuurin suhteessa. Miehen Linja on ollut paikka, jossa tietyssä ajassa tapahtuneet keskustelut ovat luoneet osallistujille yhteistä ja uutta todellisuutta.

Lyömätön Linja Espoossa -toimintoja kehitetään niin, että käytännön työssä toteutetaan jatkuvaa arviointia. Toimintaan osallistuneilta miehiltä kerätään palautetta hyödyntäen säännönmukaista palautejärjestelmää. Työn vaikuttavuuden seurantalpalautetta voidaan

saada verkostoyhteistyön avulla myös miesten puolisoilta. Lisäksi palautetta kerätään tapauskohtaisesti myös yhteistyöverkoston kuuluvilta yhteistyöviranomaisilta.

Toimintojen laadun varmistamiseksi ja edelleen kehittämiseksi toteutetaan erilaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita. Vuonna 2006 toteutettiin oikeusministeriön tuella ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen toimesta tutkimushanke, jolla arvioitiin Espoossa toteutettavaa verkostojen yhteistoimintaa. Vuosien aikana toiminnoista on tehty myös useita muita erilaisia opinnäytetöitä ja muita kirjallisia tuotoksia.

Lyömätön Linja Espoossa -toiminnan kehittämistyössä on mielestäni erityisen arvokasta se, että toimintaa on kehitetty pitkäjänteisesti vuosien ajan seuraamalla ja hyödyntämällä alan kotimaista ja kansainvälistä tutkimustietoa. Toimintaa on kehitetty yhteistyössä naisten ja lasten palveluiden kanssa. Erityisesti turvakodin ja perheneuvoloiden kanssa tehtävä yhteistyö on avannut tärkeitä näkökulmia työtämme varten. Toiminnoillemme on ollut suureksi avuksi yhteiskunnan eri tasoilla olevat yhteistyöverkostomme jäsenet, joiden kautta on tullut arvokasta tietoa ja tukea työllemme. Tästä laajasta yhteistyöverkostosta on ollut valtavasti hyötyä myös Miehen Linja -toiminnan kehittymiselle.

Olen työskennellyt Lyömättömällä Linjalla vuodesta 1995 ja saanut työvuosieni aikana paljon kokemustietoa ja oppia myös toiminnan alkuvaiheista. Huomaan, että tarkastelen usein suhdettani tähän kaikkeen: mitä tärkeää tässä on, josta haluan pitää edelleen kiinni, ja mistä asioista olen valmis luopumaan, jotta säilytän avoimuuteni uusille asioille. Tällä hetkellä ja tänään tuntuu siltä, että on ollut etuoikeutettua olla mukana kehittämässä Lyömätön Linja Espoossa -toimintaa ja Miehen Linjaa ajassa, jossa suomalainen yhteiskunta ja sukupuolten eri roolit ovat muuttuneet suurella rytinällä. Ennen, tänään ja myös tulevaisuudessa tarvitsemme erilaisia ”Lyömättömiä Linjoja”, joissa miehet voivat eri kulttuuritaustastaan käsin keskustella ja tavata muita miehiä elämänsä käännekohtissa.

Tiedän, kuten myös muut väkivaltatyössä olevat sen, että mies voi muuttua ja lopettaa väkivallan käytön parisuhteessa tai perheessä. Parhaimmillaan miehen muutos näkyy usealla elämän eri alueella. Se näkyy miehen tavassa ajatella, olla ja toimia isänä ja kumppanina. Se näkyy myönteisenä ”vireenä” miehen elämässä. Tästä muutoksesta on suuri hyöty myös tuleville sukupolville. Mielestäni juuri tässä kaikessa on jotain sellaista, joka on aina kiinnostanut itseäni niin ammatillisesti kuin myös erityisesti ihmisenä.

Kirjallisuus

- Hautamäki, Jari (1997), *Perheväkivalta käännekohta miehen elämässä*. Mies-sakit ry, Helsinki.
- Hautamäki, Jari; Kaski, Jukka & Poukka, Heikki (2002), *Perheväkivalta rikos-prosessissa: selvitys Espoossa toteutetusta yhteistyökokeilusta 2001-2002*. Lyömätön Linja Espoossa, Espoo.
- Hangaslahti, Helena & Paavola, Jouni (2010), *Miehet tulilla. Lyömätön Linja Espoossa – apua väkivallan katkaisuun*. Opaskansio. [<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010121418162>] (luettu 15.12.2011.)
- Hyvärinen, Salla ja Nyqvist, Leo (toim.) (2012), *Dusti – Luottamusta Miehen Linjalla. Maahanmuuttajamiehet ja ennaltaehkäisevä väkivaltatyö*. Naisten Apu Espoossa ry ja Lyömätön Linja, Espoo.
- Keisala, Hertta (2006), *Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena*. Arviointitutkimus Espoon yhteistyöverkoston ja Lyömättömän Linjan toiminnasta parisuhdeväkivallan lopettamiseksi. OPTL:n tutkimustiedonantoja 68. [<http://www.optula.om.fi/Oikeapalsta/Haku/1215523702892>] (luettu 15.12.2011)
- Mattila, Marika (2009), *Selitysmallit ja niiden muutos vastuunoton ja toimijuuden näkökulmasta lähisuhdeväkivaltaisten miesten vankilaryhämähöjelmässä*. Julkaisematon Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Reijomaa, Lasse (1994), *Aikapommista aikamieheksi*. KSL, Helsinki.
- Värränkivi, Mika (2010), *Dusti-bengessä: vertaisryhmätöimintä väkivallan ehkäisyyn ja kotouttamisen välineenä sekä asiakkaan kokemuksena*. Humanistinen-ammattikorkeakoulu, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. [<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010052410396>] (luettu 15.12.2011)

Antti Ervasti

POIKIEN TALO

Kalliolan Nuoret ry on käynnistänyt keväällä 2011 Poikien Talo -hankkeen, jonka tavoitteena on tukea poikien psykososiaalista kasvua. Keskiössä on poikien kokonaisvaltainen kasvun tukeminen ja kohde-ryhmänä 10–28-vuotiaat pojat ja miehet. Nelivuotista (2011–2014) hanketta rahoittaa Raha-automaattiyhdistys, ja se on kumppanuushanke Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen kanssa. Poikien Talo sijaitsee Helsingissä Vallilan kaupunginosassa.

Poikien Talo -hankkeen aikana luodaan toimintamalli, joka on suunnattu suoraan pojille ja nuorille miehille ja jossa otetaan huomioon heidän erityispiirteensä ja -tarpeensa yksilöllisesti ja kokonaisvaltaisesti. Toiminnan keskiössä on poikien ja nuorten miesten kohtaaminen, kuuleminen ja reagointi heidän tarpeisiinsa. Hankkeen osatavoitteina on tarjota kohdennettua, intensiivistä tukea toiminnan piirissä oleville pienryhmätyöskentelyn, yksilötuen ja perheiden parissa tehtävän työn muodossa. Lisäksi palveluihin kuuluu pojille ja nuorille miehille suunnattu ammatillinen seksuaalikasvatus ja -neuvonta.

Poikien Talo -hankkeen aikana luodaan myös sukupuolisensitiivisen poikatyöntekijöiden verkosto, jonka avulla tavoitetaan poikia eri alueilta toiminnan piiriin sekä syvennetään verkoston työntekijöiden osaamista sukupuolitietoisessa poikatyössä työnohjauksen, mieserityisyysryhmien ja koulutuksen avulla. Lisäksi kehitetään sukupuolisensitiivisen poikatyön koulutusmalli, joka on suunnattu verkoston jäsenille ja joka tukee heitä heidän työssään poikien ja nuorten miesten kanssa.

Poikien Talon työssä painottuu voimakkaasti sukupuolisensitiivinen työote, yhteisöllisyys sekä yhteistyö eri toimijoiden välillä. Sukupuolisensitiivinen työ on kokonaisvaltaista nuoren kasvun tukemista ja väljyyden luomista perinteisiin kapeisiin sukupuoli-rooleihin. Sukupuolitietoinen nuorisotyö ei ole perinteistä tyttö- ja poikatyötä, vaan osa nuoren kasvua ja sen tukemista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuoren kasvun tukemisessa otetaan entistä enemmän huomioon ne tekijät, joihin sukupuoli vaikuttaa. Toisaalta taas sukupuolisensitiivisessä nuorisotyössä pyritään siihen, että nuorilla olisi mahdollisimman laajat mahdollisuudet tehdä juuri sitä, mistä he pitävät ilman, että sukupuoli rajaa heitä.

Poikien Talon toimintamalli luodaan voimauttavaa ja osallistavaa työtettä käyttäen yhdessä toiminnan piirissä olevien kanssa. Poikien Talolle voi tulla keskustelemaan esimerkiksi aikuistumisesta, koulun- tai työssäkäyntiin liittyvistä asioista, kiusaamisesta, ystävyys-, seurustelu- tai perhesuhteista, isyydestä, seksuaalisuudesta, mielenterveydestä tai päihteistä. Poikien Talolla kohdellaan kaikkia yhdenvertaisesti kansallisesta alkuperästä, uskonnosta, mielipiteestä, seksuaalisesta suuntautumisesta, terveydentilasta tai vammaisuudesta / vammattomuudesta huolimatta.

Puhuttaessa tavoittamisen haasteellisuudesta, on Poikien Talolla havaittu, että seksuaalista kaltoinkohtelua ja väkivaltaa kokeneiden poikien ja nuorten miesten tavoittaminen Poikien Talon palveluiden piiriin on erityisen haastavaa. Heidän kohtaamansa seksuaalinen väkivalta on huonosti tunnistettua ja asian puheeksi ottamista vai-

keuttaa ilmiön arkaluontoisuus. Perinteiset käsitykset sukupuolista vaikeuttavat väkivaltakokemusten tunnistamista. Kun naisten ja erityisesti tyttöjen on vaikea puhua seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta, niin poikien ja nuorten miesten on vielä vaikeampaa puhua siitä. Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen ei mahdu perinteiseen käsitykseen miehisyydestä, sillä se on ristiriidassa seksuaalisesti aktiivisen mieskuvan kanssa. Nuorten seksuaaliseen kaltoinkohteluun keskittyviä sukupuolisensitiivisiä hoitotahoja on vähän. Seksuaalisen häirinnän ja väkivaltakokemusten hoitaminen myös vaihtelee alueellisesti.

Poikien Talolla tehdään myös ammatillista työtä seksuaalista kaltoinkohtelua ja väkivaltaa kohdanneiden poikien ja nuorten miesten kanssa. Tämän työmuodon mahdollistaa Poikien Talon ja Tyttöjen Talon yhteinen Aino & Ilmari -hanke. Kyseisen hankkeen puitteissa tehdään työtä matalan kynnyksen menetelmin seksuaalisen kaltoinkohtelun ja väkivallan tunnistamiseksi, puheeksi ottamiseksi ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden nuorten auttamiseksi. Aino & Ilmari -hankkeen tarkoituksena on myös kouluttaa ja konsultoida seksuaaliseen kaltoinkohteluun ja väkivaltaan liittyvistä teemoista. Kolmivuotista (2011–2013) Aino & Ilmari -hanketta rahoittaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Stadilaispojat ovat vuosikymmenten ajan ottaneet kaupunkitilan haltuunsa, mutta tilan raivaaminen on usein edellyttänyt sopeutumista maskuliiniseen ja kovaankin kulttuuriin. Monilla pojilla ja nuorilla miehillä ei juurikaan ole paikkoja, joissa voi tulla kohdatuksi sukupuolirooleista ja – odotuksista vapaana. (Elina Pekkarinen, Nuorisotutkimusverkosto)

Poikien ja nuorten miesten mahdollisuuksia ilmaista tunteitaan rajoittavat usein kapeat ennakkokäsitykset heidän pärjäävyydestään. He tarvitsevatkin kohdennettua tukea kasvuunsa sekä poikana ja miehenä olemiseen liittyvien erityiskysymysten huomiointia. Poikien Talolla tiedostetaan, että pojat ja nuoret miehet hyötyvät siitä, että

heidän sukupuolensa erityispiirteet huomioidaan ja tuetaan heitä heidän kasvussaan omanlaisiksi miehiksi.

Erityisiä riskivaiheita pojilla ja nuorilla miehillä on nuoruusikä, jolloin mahdolliset lapsuudesta saakka alkaneet ongelmat saattavat kehittyä ja kasautua monimutkaisemmiksi ongelmavyöhdiksi. Siksi on tärkeää kehittää suoraan pojille ja nuorille miehille kohdennettuja palveluja, joissa otetaan huomioon heidän erityiskysymyksensä ja -piirteensä. Nuoruusiässä alkaa myös oman identiteetin etsiminen ja peilaaminen. On olennaisen tärkeää, että tällöin ympärillä on turvallisia aikuisia, miehen malleja, joista voi ottaa aineksia omaan kasvuunsa miehenä.

Pojat ja nuoret miehet tulevat Poikien Talolle paikallisten verkostojen kautta, kuten koulujen, julkisen terveydenhuollon, lastensuojelun, eri järjestötoimijoiden sekä muun verkoston kautta. Osa tavoitetaan netissä tehtävän työn kautta. Lisäksi jotkut ottavat yhteyttä Poikien Taloon oma-aloitteisesti tai esimerkiksi huoltajien kautta.

Poikien Talo tavoittaa eri elämäntilanteessa olevia poikia ja nuoria miehiä. Osalla palveluiden piiriin hakeutuneista on eritasoinen kriisi tietyllä elämäntilanteella. He tarvitsevatkin ammatillista tukea päästäkseen elämässään eteenpäin. Osalla Poikien Taloon yhteyttä ottaneilla ei ole mitään erityistä ongelmaa, vaan heillä on pelkästään tarve jutella turvallisen, aikuisen miehen kanssa.

Poikien Talo -hankkeen aikana kehitetään muun muassa

- eri kulttuuritaustaisille pojille ja nuorille miehille suunnattuja palveluja
- matalan kynnyksen (ilman ajanvarausta, mahdollisuus asioida nimettömästi) seksuaalineuvontavastaanottotoimintaa
- Poikien Talon perhetyön mallia
- nuorille isille suunnattuja isän ja lapsen välistä vuorovaikutusta edistäviä palveluja

- seksuaalisuuden monimuotoisuuden huomioonottavia palveluja
- pojille suunnattuja harrasteryhmiä
- netissä tehtävää asiakastyötä

Kirjallisuus

Poikien Talo, [<http://www.poikientalo.fi/>] (luettu 14.12.2011)

Jussi Pulli

ENSI- JA TURVAKOTIENLIITTO JA MIESTYÖN FOORUMI SUOMALAISEN MIESTYÖN KEHITTÄJÄNÄ

Miesten keskus Helsingissä toimii valtakunnallisena miestyön kehittämisyksikkönä Ensi- ja turvakotien liitossa. Sen tehtävänä on nostaa esiin ilmiöitä suomalaisen miehen elämästä ja isän roolista lapsen ja perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi painottuen erityisesti lastensuojeluperheiden haasteisiin sekä niiden miesten tukemiseen, joiden perheessä esiintyy väkivaltaa. Toiminta keskittyy Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistysten (29 yhdistystä) ja kumppaneiden miestyön ja isätyön kehittämiseen ja tukirakenteiden ylläpitoon. Miesten keskus koordinoi Ensi- ja turvakotien liiton miestyötä ja pitää yllä yhteisyöverkostoja.

Jussi-työtä, joka on väkivallantekijöille suunnattu auttamismuoto, tehdään kahdeksassa jäsenyhdistyksessä Helsingissä, Vantaalla, Lahdessa, Turussa, Porissa, Mikkelissä, Oulussa ja Lappeenrannassa. Jussi-työ on valtakunnallisesti kattavin väkivallantekijöille suunnattu palvelu, ja se tavoittaa asiakkaita 100 kunnasta Suomessa. Lyömätön linja Espoossa on palvelua väkivallantekijöille sekä maahanmuuttajamiehille suunnattuna Miehen linja -toimintana. Lapin ensi- ja

turvakotiyhdistyksessä toimii Miestyön keskus, jossa otetaan vastaan miesasiakkaita erilaisissa elämäntilanne kriiseissä sekä kehitetään palveluja yhdessä kuntien kanssa Lapin alueella. Mikkelissä Viola – väkivallasta vapaaksi ry:ssä toimiva Miesten asema toiminnan tavoitteena on parantaa miesten asemaa palvelujärjestelmässä kehittämällä sosiaali- ja terveydenhuollon seudullista palvelujärjestelmää siten, että elämäntilanteissaan vaikeuksiin joutuneiden miesten mahdollisuudet avun saamiseen paranevat. Asiakaspalvelun lisäksi kootaan, ylläpidetään ja luodaan uutta tietoa miehestä ja miehenä olemisesta ja kohtaamisesta sekä yhdistetään olemassa olevia toimintoja alueellisesti verkostoiksi.

Ensi- ja turvakotien liiton yhdessätoista jäsenyhdistyksessä on ensikotitoimintaa. Ensikotityön tavoitteena on auttaa vaikeissa ja turvattomissa oloissa eläviä vauvoja ja heidän perheitään. Keskeistä työssä on vauvan ja vanhemman suhteen tukeminen sekä sujuvan arkielämän ja vauvan hoidon yhdessä opettelua. Isien määrä perheiden auttamispalveluissa on lisääntynyt viime vuosien aikana. Ensi- ja turvakotien liiton ensikodeissa isien määrä on lähes kolminkertaistunut viimeisen 10 vuoden aikana. Ensikodeista apua saavista aikuisista joka neljäs on mies. Isien roolin vahvistaminen ja näkyväksi tekeminen on tämän hetken kehittämiskohteena. Kehittämistyötä on tehty Helsingin ja Turun ensikodeissa, joissa isien rooli perheen arjessa on vahvistunut. Lähitulevaisuudessa kehittämistä jatketaan kaikissa yhdessätoista ensikodissa ja luodaan siten yhteinen malli, jossa isät ovat vahvasti osa perhettä.

Ensi- ja turvakotien liiton miestyö tavoittaa vuosittain yli 1500 uutta miesasiakasta ja asiakas käyntimäärät lasketaan tuhansissa. Miesten ongelmien moninaisuus on tuonut uusia näkökulmia ja lähestymistapoja miestyölle.

Miestyön foorumi

Suomalainen mieskeskustelu on viimeisten vuosien aikana laaja-alaistunut ja siirtynyt ”kurja mies” -keskustelusta miehen voimavaroja tunnistavaksi ja tukevaksi. Mielenkiinto miehenä olemiseen yksilönä ja perheenjäsenenä sekä sosiaalisessa verkostossa on haastanut yhteiskuntamme eri tasot pohtimaan ja kehittämään uudella tavalla palvelujärjestelmiämme. Mieskeskustelu ja miesten ympärillä toimivat tahot ovat tuoneet miehiä pois ulkokehältä lähemmäs tasa-arvoisempaa yksilön ja perheen kehitystä. Miehenä oleminen on tämän päivän Suomessa muutakin kuin perheen talouden turvaaja. Se on kokonaisvaltaista vastuullisuutta, turvallisuutta, huolenpitoa ja läheisyyttä suhteessa yksilöön ja perheenjäseniin. Kuva suomalaisista miehistä on muuttunut ja muuttumassa positiiviseksi esikuvaksi ja miehen malliksi tuleville sukupolville.

Miesten tuen tarve heidän elämänkaarensa aikana on viimeisten vuosien aikana liittynyt vanhemmuuden, isyyden, avioerojen, päihdeongelmien ja väkivallan kysymyksiin. Monilla mittareilla katsottuna miesten hakeutuminen ulkopuolisen avun piiriin on kasvanut miehen elämän haastekohdissa. Ajatus siitä, että miehen tulee kestää ja kantaa kaikki asiat sisällään, on onneksi taakse jäänyttä historiaa.

Miesten oma halu vahvistaa miehisyyttä, isyyttä ja vanhemmuutta on tuonut esiin esteitä, jotka johtuvat miehestä itsestään, miesten puolisoista ja organisaatioiden rakenteista. Olemme 2010-luvulla muutosten edessä ja rakennamme tulevaisuutta, jossa poikien, nuorten ja vanhempien miesten tarpeet tulevat kuulluiksi ja huomioituiksi heidän kohtaamisen paikoissa. Muutos vaatii tekoja ja asenteiden tarkastelua, johon tarvitaan aika, paikka ja työkalut. Ensi- ja turvakotien liiton Miesten keskus yhdessä eri miestyön toimijoiden kanssa on rakentanut vuosittaisen Miestyön foorumin vastaamaan tähän tarpeeseen.

Miestyön foorumi on vuosittainen koulutus- ja verkostotapaaminen sosiaali-, terveys- ja järjestötyön ammattilaisille, jotka haluavat

kehittää poikien, miesten ja isien kanssa tehtävää työtä yksiköissään. Miestyön foorumi on koonnut yhteen vuodesta 2008 lähtien yli 500 osallistujaa. Foorumin nettisivusto on kerännyt 25 000 kävijää viimeisten kolmen vuoden aikana. Luvut kertovat mies- ja isätyön kiinnostuksen kasvusta palvelujärjestelmissä.

Miestyön foorumissa on vuosittain oma teemansa. Se on historiansa aikana luonut kuvaa Suomalaisesta miehestä, miehen äänestä, miehen kohtaamisesta sekä miehen ja perheen hyvinvoinnista. Kuva miehestä on muodostunut eri ammattialojen ammatillisista viitekehysistä käsin. Minkälainen kuva miehestä on poliisilla, sosiaalityöntekijällä, opettajalla, päihdetyöntekijällä, sairaanhoitajalla, lääkärillä ja tutkijalla? Mitä eroja tai samankaltaisuuksia tuossa kuvassa on – vai onko mitään? Miten mies asiakkuudessa näyttäytyy? Kuva on joskus yksipuolinen ja miesten moninaisuus jää huomioimatta.

Miesten kyky olla vuorovaikutuksessa muodostaa miehen äänen. Miehen ääni on hyvin moniääninen. Miesten tapa olla vuorovaikutuksessa vaihtelee suuresti yksilöstä riippuen. Vanha klisee ”suomalainen mies ei puhu, eikä pussaa” ei istu tämän päivän suomalaisten miesten tyylisiin.

Miehiä kohdataan palvelujärjestelmissä erilaisissa elämänvaiheissa. Mies ja isyys liittyvät vahvasti toisiinsa, joten miehen kohtaamisessa huomio kiinnittyy hyvin usein tähän teemaan. Isyydessä on voimaa ja sen merkityksen vahvistaminen miehille, lapsille ja äideille on haastava kokonaisuus, mutta yhteistyöllä eri palvelujärjestelmien kanssa voimme siihen vaikuttaa. Isyyden kauttahan me luomme miehen mallia tuleville sukupolville ja näin ollen tuleekin kannustaa miehiä oman isyytensä vahvistamiseen ottamalla heidät aktiivisesti mukaan kasvatustehtävään.

Foorumin historiassa on kokemusasiantuntijoiden käyttö lisääntynyt. Miesten omat kokemukset yhdistettynä kehittämistyöhön luovat pohjaa aidolle ja tuloksia tuottavalle työskentelylle. Kokemusasiantuntijat ovatkin avanneet silmiä arjen kokemuksista käsin, miten suomalainen mies kokee ja näkee itsensä sekä miten

hän kokee tulleen kohdatuksi palvelujärjestelmissä. Näistä onkin syntynyt useita hyviä kehittämishaasteita eri toimijoille valtakunnallisesti. Jokainen on oman elämänsä asiantuntija ja sitä meidän tulee kuulla avoimin mielin.

Keskustelu foorumeissa on ollut avointa ja rakentavaa. On ollut selkeä halu löytää yhteisiä polkuja, joilla voimme lisätä miesten hyvinvointia elämänhaasteista riippumatta. Foorumin osallistujat ovatkin katsoneet asioita käytännön arjen näkökulmasta huomioiden miesten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen tilan. Vahvana on myös keskustelussa koko perheen huomiointi, joka toteutuu miesten voimavaroja hyödyntämällä.

Miestyö on kehittynyt

Viimeisten vuosien aikana suomalainen miestyö on kehittynyt ison askeleen. Miehet ja isät nähdään voimavarana puheissa, eri ratkaisuissa ja organisaatioiden keskusteluissa. Vuoden 2011 alusta tulleen neuvolalain mukaan isät tulee kutsua mukaan neuvolaan yhdessä äidin ja vauvan kanssa. Tämä on hyvä tilanne tutustua tuoreen isän ajatuksiin ja kokemuksiin uudesta elämäntilanteesta käsin.

Miestyöhön suunnattu koulutustarjonta on lisääntynyt ja sen tarve on ilmeinen. Koulutuksen on vain suuntauduttava siten, että sen vaikutus tukee ja vahvistaa rakenteita ja jää näin ollen elämään organisaatioon.

Miesten oma aktiivisuus mieskuvan korjaamiseen on lisääntynyt. Miehet ovat perustaneet erilaisia keskusteluryhmiä, sosiaalisessa mediassa he kertovat kokemuksiaan, tuovat aktiivisesti esiin haastekohtia ja pyrkivät siten vaikuttamaan yhteiskunnan monilla eri tasoilla.

Miestyön kehittyminen on Suomessa hyvässä vaiheessa. Siitä on tullut avointa, keskustelevaa ja sitä kautta miesten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäävää toimintaa.

Kirjallisuus

Hellsten, Sari & Salonen, Santtu (2011), Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Ensi- ja turvakotien liiton Työpapereita 2/2011. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki.

Miestyön Foorumi, [<http://www.miestyonfoorumi.fi>] (luettu 1.10.2011)
Sanasta miestä – kokemuksia miesten kriisityöstä (2006). Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsinki

Mika Pyykkö

MIESTYÖ JA SEN KEHITTYMINEN RAY:n AVUSTUSTOIMINNAN YLEISIIN LINJAKSIIN PEILATEN

Raha-automaattiyhdistys tarkastelee yhteiskuntaa ja sen kehittymistä painotetusti sosiaali- ja terveystaloudellisesta näkökulmasta ja siihen liittyen erityisesti järjestötyön kannalta. Tästä näkökulmasta voidaan yleisesti ottaen todeta, että terveys ja hyvinvointi ovat kehittyneet maassamme viime vuosien aikana myönteiseen suuntaan. Samalla eriarvoisuus on kuitenkin syventynyt sekä sosioekonomiset terveys- ja hyvinvointierot jatkaneet kasvuaan.

Tutkimusten mukaan toimihenkilöt ovat terveempiä kuin työntekijät ja työssäkäyvät terveempiä kuin työttömät. Hyvätuloiset ja eniten koulutusta saaneet ihmiset ovat terveempiä kuin pienituloiset ja pelkän perusasteen koulutuksen saaneet. Naiset ovat puolestaan terveempiä kuin miehet. Yhteiskuntaa haastavat niin ikään lisääntyneet köyhyys ja syrjäytyminen.

Väestötasolla terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisessä yksi keskeisimmistä kysymyksistä on voimakas ikärakennemuutos. Tämä muutos vaatii toimintojen kehittämistä, jotta eläkeiän

ylittäneille voidaan turvata hyvä elämä, mutta varmistaa samalla esimerkiksi lasten ja nuorten turvallinen kasvu ja kehitys.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on puolestaan viisinkertaistunut ja vieraskielisten kahdeksankertaistunut viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Maahanmuutto hyödyttää pitkällä aikavälillä, esimerkiksi työvoiman saatavuuden näkökulmasta, koko suomalaista yhteiskuntaa. Se myös haastaa yhteiskuntaa monella tapaa.

Kansanterveyden ja -sairauksien näkökulmasta esimerkiksi mielen hyvinvoinnin uhat, päihteet ja ylipaino vaativat erityistä huomiota. Ikääntyneen väestön määrän suhteellisen osuuden kasvaminen yhteiskunnassa lisää myös esimerkiksi muistisairauksien määrää.

Yhteiskunnassa tapahtuvista muutoksista huolimatta ja toisaalta juuri niistä johtuen RAY:n avustusstrategia 2012–2015 korostaa edelleen ihmisten oman osallistumisen ja tekemisen merkitystä. RAY:n näkemyksen mukaan ihminen on sekä järjestötoiminnan lähtökohta että aktiivinen toimija. RAY myös näkee avustamansa järjestöt hyvin merkittävinä vapaaehtoistyön mahdollistajina.

Avustusstrategian päälinjojen – vahvistamisen, ehkäisemisen ja auttamisen – osalta RAY haluaa haastaa järjestöt miettimään mahdollisuuksiaan vahvistavassa ja ehkäisevässä työssä. Vahvistamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä olemassa olevien terveyden ja hyvinvoinnin edellytysten vahvistamista ja uusien mahdollisuuksien luomista. Tavoitteita ja toimintaa, jota kutsutaan monissa yhteyksissä ennalta ehkäisyksi. Ehkäisevällä työllä tarkoitetaan puolestaan toimintaa terveyttä ja hyvinvointia uhkaavien riskitekijöiden varhaiseksi tunnistamiseksi ja niihin vaikuttamiseksi. Joissakin yhteyksissä tätä näkökulmaa kutsutaan myös korkean riskin strategiaksi.

Haaste vahvistavan ja ehkäisevän työn päälinjoihin sijoittuvan toiminnan kehittämistä ei tarkoita missään nimessä auttamisen päälinjaan sijoittuvan toiminnan merkityksen vähenemisestä. RAY

haluaa edelleen ohjata avustuksiaan ennen kaikkea myös ongelmia kohdanneiden auttamiseen ja tukemiseen.

RAY käynnistää vuonna 2012 alkavalla avustusstrategiakaudella myös kaksi avustusohjelmaa: lapsiin ja lapsiperheisiin keskittyvä Emma ja Elias sekä Ikääntyneen hyvä arki. RAY näkee, että avustusohjelmat ovat keskeinen keino tulosten ja vaikutusten saavuttamiseksi sekä toiminnan lopullisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden edistämiseksi.

RAY uskoo, että sosiaali- ja terveystalouden järjestöt ovat eri väestöryhmien arjessa työskentelevinä jopa ratkaisevan tärkeitä toimijoita eri-ikäisten ja toimintakyvyltään erilaisten ihmisten terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen laaja-alaisessa kentässä. Järjestöjen osaamisen täysimääräinen ja järkevä hyödyntäminen edellyttää kuitenkin, että valtiolta ja erityisesti kunnat todella lisäävät suunnitelmallista yhteistyötä järjestöjen kanssa. Lisäksi tuloksellisuus edellyttää ennen kaikkea myös järjestöjen keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämistä ja todellista halua yhteiseen suunnitteluun julkisen sektorin edustajien kanssa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmällä on vähintään aika ajoin merkittävä rooli lähes jokaisen ihmisen elämässä. Siitä huolimatta suurimmalle osalle ihmisistä hyvän arjen edellytykset rakentuvat tai vaarantuvat ensisijaisesti aivan muiden toimijoiden ja hallinnonalojen kuin sosiaali- ja terveydenhuollon organisaatioiden toiminnan tuloksena. Siksi on ensisijaisen tärkeää löytää keinot julkisen palvelujärjestelmän eri hallinnonalojen toiminnan yhteensovittamiseksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta järkevällä tavalla. Vähintään yhtä tärkeää on myös julkisen palvelujärjestelmän ja järjestöjen välisen vuorovaikutuksen vahvistaminen.

Järjestöt voivat olla mukana toiminnan kehittämisessä itsenäisinä palveluiden tuottajina tai julkisen palvelujärjestelmän toimintaa keskittyvinä uusien toimintatapojen kehittäjäkumppaneina. Usein järjestöjen toimintaa tarkastellaankin juuri tuossa palveluntuottajan

roolissa. Tällöin unohtuu kuitenkin ainakin RAY:n näkökulmasta olennaisin osa järjestöjen toimintaa: vapaaehtoiseen osallistumiseen ja tekemiseen, vertaistukeen yms. perustuva järjestötyö. RAY toivookin seuraavalla avustusstrategiakaudella kiinnitettävän erityistä huomiota nimenomaan tuon ns. perinteisen järjestötyön tuloksellisuuden varmistamiseen ja ennen kaikkea myös sen järkevään nivoutumiseen osaksi terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kokonaisuutta, jonka peruspilarit rakentuvat verorahoitteen palvelujärjestelmän varaan. Käytännössä tämä uudenlainen toiminnallisten kokonaisuuksien hahmottaminen ja kehittäminen voinee tapahtua monilta osin seuraavaa Kaste-ohjelmakautta hyödyntäen.

Samalla, kun yhteistyötä kehitetään, on RAY:n näkökulmasta osattava tehdä perusteltuja valintoja erilaisten ongelmien ja mahdollisuuksien välillä. On tärkeää hahmottaa ne asiat, joiden osalta apua tarvitaan eniten ja mahdollisuudet, joita voidaan hyödyntää ja rakentaa järjestölähtöisellä toiminnalla tuloksellisimmin.

Neljä näkökulmaa miestyöhön

Mitä kaikki edellä mainittu sitten tarkoittaa miestyön näkökulmasta. Tähän asti RAY-avusteisessa miestyössä on ollut neljä näkökulmaa: isyyden tukeminen, väkivallattomuuden edistäminen, omaishoitoisuus ja maahanmuuttajat. Nämä näkökulmat ovat ilmeisen tärkeitä myös tulevaisuudessa, mutta miesten näkökulmaa tarvitaan terveys- ja hyvinvointilähtöisessä järjestötoiminnassa paljon laajemminkin.

Järjestöissä tarvitaan niiden elinvoimaisuuden säilyttämiseksi ihmisiä, jotka tarkastelevat asioita teoreettisesta näkökulmasta, mutta myös heitä, jotka ovat valmiita mitä erilaisimpiin käytännön tekemisiin. Tarvitaan ihmisiä, jotka suunnittelevat pitkällä tähtäimellä, mutta myös heitä, jotka reagoivat nopeasti. Tarvitaan puhujia, mutta myös kuuntelijoita. Ihmisten ja heidän elämänsä samanlaisuuden ja

erilaisuuden ymmärtämiseksi tarvitaan naisia, mutta RAY:n kesällä 2010 teettämän vapaaehtoistoimintatutkimuksen mukaan ennen kaikkea lisää miehiä.

Jotta sosiaali- ja terveystalouden järjestöt ovat myös tulevaisuudessa ihmisiä kiinnostava väylä osallistua, toimia ja vaikuttaa, niiden on uskallettava kehittyä toimintaympäristönsä muuttumisen edellyttämällä tavalla. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että järjestöjen on osattava pohtia, minkälaisen teemojen ja tavoitteiden puolesta ihmiset haluavat toimia. Yhtä lailla niiden on pystyttävä tarjoamaan aivan uudenlaisia vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia. Useiden vuosien yhteen asiaan keskittymisen sijasta ihmiset voivat haluta tehdä hyvää yhdessä järjestössä verrattain lyhyenkin ajan. Järjestöjen on myös osattava ennakoita ja uudistua tarvittavassa määrin koko ajan, jotta niiden toiminnassa mukana olevat ihmiset voivat kokea saavansa, niin halutessaan, vertaistukea elämässään, jota määrittävät tekijät voivat muuttua nyky maailman myllerryksessä hyvinkin nopeasti. Kaiken tämän haltuun ottamisessa tarvitaan aivan varmasti myös miesten näkökulmaa, jotta uudet ratkaisut ovat aidosti hyödyllisiä eri-ikäisille ja toimintakyvyltään erilaisille naisille ja miehille.

IV

MIES- JA MASKULIINISUUSTUTKIMUS

NÄKYMÄTÖN SUKUPUOLI NÄKYVÄKSI

Miehet ja pojat ovat yhteiskuntatieteellisen ja humanistisen tutkimuksen ”näkymätön sukupuoli”. Tämä ilmaisuhan viittasi alkujaan naisten näkymättömyyteen miesten dominoimassa ihmistieteellisessä tutkimuksessa Nykyään tutkimus huomioi naiset paremmin, mutta paradoksaalisesti se samalla vahvistaa sukupuolen ja naisen välistä yhteyttä, koska miehet pysyvät yhä sukupuolitietoisien tarkastelun ulkopuolella. Tämä näkyy esimerkiksi siten, että sukupuolentutkimusta esittelevissä artikkelikokoelmissa kaikki tekstit saattavat käsitellä vain naisia ja tyttöjä tai miehet ovat aiheena vain yhdessä tekstissä. Miehistä tehdään yhä vähän sukupuolitietoista tutkimusta. Kun miehet ja pojat ovat tutkimuksen kohteena, tutkijat kirjoittavat edelleen ”ihmisistä”, ”poliitikoista”, ”metallityöläisistä” tai ”jalkapallofaneista” näkemättä kohteensa sukupuolistuneisuutta, toisin sanoen sitä, miten sukupuoli vaikuttaa esimerkiksi poliitikon etenemiseen uralla, hänen verkostoihinsa, kannanottoihinsa ja niihin teemoihin, joita hän pitää tärkeinä politiikassa.

Miehiä ja poikia tutkitaan monien oppialojen puitteissa, mutta suurimmassa osassa tutkimusta ei huomioida kohteen sukupuolistuneisuutta. Mies- ja maskuliinisuustutkimus sen sijaan tekee miesten ja poikien sukupuolta näkyväksi. Se tutkii, miten sukupuoli vaikuttaa miehiin ja poikiin sekä mitä heidän sukupuolisuutensa merkitsee yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Me tarkoitamme tässä mies- ja maskuliinisuustutkimuksella sellaista tutkimusta, joka hyödyntää feministisessä tutkimuksessa kehitettyjä sukupuolen teorioita – välillä niitä kritisoidenkin – sekä kehittää niitä käsittelemään tutkimuskohteita. Tästä on varsinkin Suomessa usein käytetty nimeä ’kriittinen miestutkimus’, mutta tämä termi ei ole pohjoismaisessa tai kansainvälisessä tutkimuksessa laajemmin käytössä. Miestutkimukseksi halutaan joskus lukea myös tutkimusta, joka keskittyy muun muassa miesten ja poikien sukupuolistuneisiin arjen käytäntöihin, mutta ei ole kiinnostunut niiden sukupuoliteoreettisesta ulottuvuudesta. Tästä voi mielestämme mieluummin käyttää termiä ’miestä koskeva tutkimus’.

Tässä kirjoituksessa hahmotamme lyhyesti mies- ja maskuliinisuustutkimuksen kansainvälistä kehitystä 1970-luvulta näihin päiviin saakka ja suomalaisen tutkimuksen hidasta kasvua. Pohdimme alan tilannetta nykypäivänä ja syitä siihen, miksi tutkimustieto liittyen teemaan miehet, pojat ja tasa-arvo on yhä hyvin vähäistä, sekä tutkimusalan tulevaisuudennäkymiä.

Miestutkimuksen synty

Kansainvälisesti miestutkimuksen varhaisvaihe (ensimmäinen aalto) voidaan paikantaa 1960–70-luvulle Yhdysvaltoihin, jossa feministit kritisoivat patriarkaattia ja totesivat muun muassa, että henkilökohtainen on poliittista. Samalla homoliike nosti esiin heteroseksismin, miesroolin ahtauden ja seksuaalisuuden merkityksen identiteetille.

Kansalaisyhteisöiden puolesta marssivat värikkäät miehet kiinnittivät huomiota miesten keskinäisiin eroihin ja sortomekanismeihin. Tällöin joukko feminismin ja tuolloin sosiaalitieteissä vallalla olleeseen sukupuoliteoriaan perehtyneitä heteromiehiä kiinnostui näiden ajatusten soveltamisesta myös heteromiehiin. Feminismissä rooliteoria oli suosittu, koska jos naisen rooli on sosiaalisesti opittu eikä biologinen kohtalo, sitä voidaan myös muuttaa ja siten naisen asemaa voidaan parantaa. Aluksi ilmestyi miesten terapiakirjallisuutta ja syntyi miesten kasvu- ja terapiaryhmiä. Myöhemmin tästä kehittyi miestutkimusta, jossa tultiin muun muassa siihen tulokseen, että patriarkaatti sortaa myös miehiä ja heille on hyödyllistä vapautua miehen roolista oman hyvinvointinsa tähden.

Miehiä miehinä tutkiva, sukupuolta merkityksenantona ja sukupuolikategorioita kriittisesti tarkasteleva miestutkimus (toinen aalto) kehittyi akateemiseksi tutkimukseksi 1970-luvun lopulta lähtien Australiassa, Britanniassa, Pohjois-Amerikassa ja Skandinaviassa. Uusi miestutkimus syntyi vaihtoehdoksi sukupuoliteorialle, jota kritisoitiin abstraktisuudesta, vähäisestä empiirisestä tutkimuksesta, miesten välisten erojen sivuuttamisesta, ja siitä, ettei se tarjonnut välineitä ymmärtää vallan, talouden ja sukupuolen monimutkaisia kytkeitä.

Tim Carrigan, R.W. Connell ja John Lee esittelivät artikkelissaan vuonna 1985 hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ja teorian monista maskuliinisuuksista, niiden välisestä hierarkiasta ja naisten sulkemisesta tämän järjestelmän ulkopuolelle. Lähtökohta oli yhtäältä feministisissä patriarkaattiteorioissa, joiden perusteella miehillä on ylivalta naisista, ja toisaalta niissä keskusteluissa, joita käytiin miesten välisistä eroista ja miesten mahdollisuudesta muuttaa patriarkaattia. Puhuttaessa miehistä kategorisesti hallitsevana sukupuoliluokkana oli sivuutettu esimerkiksi yhteiskuntaluokkaan, seksuaalisuuteen ja etniseen taustaan liittyvät erot. Miestutkimuksen toinen aalto sisältää sekä teoreettista että empiiristä tutkimusta, ja se on painotukseltaan sosiaalitieteellistä.

Hegemonisesta maskuliinisuudesta kehittyi 1980-luvun lopulta lähtien miestutkimuksen keskeinen ja tutkimusta liikaakin hallitseva käsite. Se viittaa ensinnäkin siihen, miten tiettyssä historiallisessa ajassa ja paikassa esiintyvä kulttuurisesti idealisoitu maskuliinisuus ja siihen liittyvät arvot ja maailmankatsomus ovat hallitsevassa asemassa. Toiseksi, käsite viittaa siihen, miten yhteiskunnassa poliittista, taloudellista, sosiaalista ja uskonnollista valtaa käyttävä ryhmä miehiä muodostaa johtavan luokan, vaikka he eivät yleensä ole hegemonisen maskuliinisuuden ”mannekiineja”. Hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluu 2000-luvulla ainakin länsimaissa yritysmaailman ja valtiohallinnon yläportaana miesten esittämä ”korporaatiomaskuliinisuus”. Kolmanneksi, hegemoninen maskuliinisuus sisältää myös ideaalikuva, ihanteen, joka ilmentää tai symboloi sitä. Symboli voi olla fiktiivinen tai faktuaalinen, mutta idealisoituina lähempänä tarua kuin totta. Hegemoninen maskuliinisuus onkin symbolisesti glorifioitu kulttuurituotteissa ja mediassa.

Hegemonisen maskuliinisuuden voi ymmärtää säätelyjärjestelmäksi, joka asettaa miehet keskinäiseen järjestykseen ja sisältää resurssin, josta ammentamalla miehet esiintyvät hyväksytyllä tavalla miehinä. Hegemonisen maskuliinisuuden johtava asema perustuu sen kykyyn hallita todellisuudesta tehtäviä tulkintoja erityisesti siitä, mikä on luonnollista ja normaalia. Johtavalla luokalla on käytössään suostuttelukeinojen lisäksi pakkokeinot, kuten poliisi, armeija ja rangaistuslaitos, sekä johtava asema parlamentaarisessa elämässä kuten valtiopäivillä ja puolueissa.

Teoriaa on kuitenkin myös paljon kritisoitu muun muassa juuri siitä, että se jättää epäselväksi, mikä hegemoninen maskuliinisuus loppujen lopuksi on – ihanne, tietyn miesryhmän ”tyyli” vai tiettyjen miesten valta-asema. Kritiikkiä on myös kohdistettu Connellin väitteeseen että hegemonisen maskuliinisuuden keskeinen tehtävä on legitimoida patriarkaattia. Miesten välisissä nokkimisjärjestyksissä voi olla kyse paljosta muustakin kuin miesten vallasta suhteessa naisiin – esimerkiksi jonkun yhteiskuntaluokan, uskontoryhmän tai

etnisen ryhmän valta yli muiden ilmaistaan usein mielikuvilla siitä, mikä ryhmä on ”miehekkäämpi” kuin toiset. Lisäksi tietyn yhteiskunnan hegemoninen maskuliinisuus on vaikeaa ellei mahdotonta empiirisesti paikantaa, se, mikä maskuliinisuus on hegemonisessa asemassa, voi vaihdella ryhmästä ja tilanteesta toiseen.

Ennen kuin siirrymme kolmanteen aaltoon, käymme läpi, miten yllä kuvattu kansainvälinen kehitys näkyi Suomessa.

Suomalainen tutkimus

Sukupuoliroolitutkimuksen pioneerityö on Elina Haavio-Mannilan teos *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttuvat roolit* vuodelta 1968. Jo siinä tuli esiin miesten sukupuolen merkitys heidän elämässään, mutta kyse ei toki ollut vielä miestutkimuksesta. Miehiä ja isyyttä käsittelevää populaaria tietokirjallisuutta alkoi ilmestyä 70-luvun lopulla, ja sitä on ilmestynyt tasaisesti näihin päiviin saakka (ks. Jokinen osassa 2 tässä kirjassa). Teoksissa ollaan joko huolissaan miesten tilasta esimerkiksi suhteessa emansipoituvaan naiseen tai puolustetaan innokkaasti suomalaista miestä. Isyyden suhteen katsotaan sekä taaksepäin ja kaivataan perinteistä jakoa vanhempien kesken että innostuneena visioidaan isyyden uusia mahdollisuuksia.

Nimenä ”miestutkimus” pulpahti pintaan 1980-luvun puolivälissä, kun tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) Tutkimusjaosto asetti työryhmän selvittämään kotimaista miestutkimusta. Ryhmä julkaisi raportin *Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta*, jossa esiteltiin ennemminkin miehistä ja pojista tehtyä tutkimusta kuin sukupuolitietoista miestutkimusta. Tällaista tutkimusta on Suomessa tehty yllättävän paljon. Esimerkiksi 1980-luvulla tutkittiin ilmiöitä, jotka käsittelivät keskeisesti miehiä, kuten asunnottomuutta, alkoholismia, työelämää, terveyttä ja lähiöravintolakulttuuria. Tutki-

muksessa tuli myös esiin, miten perinteisen maatalousyhteiskunnan nopea katoaminen, teollistuminen ja kaupungistuminen mursivat perinteisen suomalaisen mieskulttuurin, eivätkä miehet löytäneet paikkaansa lähiöissä. Tutkimukset nostivat esiin miesten elämän nurjia puolia ja sitä alettiin kutsua ”kurjuustutkimukseksi”¹.

TANE järjesti yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) kanssa miesten elämäkertojen keruun vuosina 1992–1993, joka poiki artikkelikokoelman *Miehen elämää*. Kirjassa käsiteltiin muun muassa isyyttä, työttömyyttä, seksuaalisuutta ja sodan läpikäyneiden isien jättämää perintöä pojilleen. Juha Siltala kirjoitti samasta aineistosta myös oman aikansa myyntitykin *Miehen kunnia*, joka on psykohistoriallinen tutkimus miesten kunniasta ja taistelusta häpeää vastaan. Nämä tutkimukset pitkälti sivuuttivat feministisen teorian ja olivat enemmän kytköksissä omien tieteenalojensa perinteisiin.

Kuitenkin ajatus, että miesten sukupuoli on sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentunut, kuten naistenkin, inspiroi osaa ihmistieteilijöistä. Edellisten teosten ohella 90-luvun puolivälissä ilmestyi myös neljä artikkelikokoelmaa, joissa kirjoittajat käyttivät vaihtelevasti sukupuolen teorioita hyväkseen. Kokoelmissa *Mieheyden tiellä*, *Aatamin puvussa*, *Miehenkuvia* ja *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan* käsiteltiin muun muassa väkivaltaa, tunteita, urheilua, partiota, satamatyöläisten mieskulttuuria ja mieskuvia elokuvissa ja kirjallisuudessa.

Miestutkimusbuumi oli lyhyt ja kiihkeä, ja sen suhde naistutkimukseen vaihteli kirjoittajien mukaan. Osa tunsi käsitteen ’sosiaalinen sukupuoli’, mutta ei liittänyt sitä esimerkiksi sukupuolittuneeseen valtaan tai kysynyt, mitä sukupuolittumisesta seuraa ihmisille arjen käytännöissä, koska he eivät tunteneet sukupuolen käsitteeseen liittyvää teoreettista keskustelua. Ensimmäinen ulostulo sukupuol-

1. Termi sai lisäpontta vuonna 1986 toteutetusta Mies 2000 -ohjelmasta, jossa kiinnitettiin huomiota miesten terveystottumuksiin ja pyrittiin tukemaan miehiä aiempaa terveellisempään elämäntapaan. Koska kampanjan yhteydessä nostettiin esiin miesten epäterveelliset elämäntavat, sitä kritisoitiin miesten käsittelemisestä vain ongelmien kautta ja että miehistä luotiin kurja mies -kuvaa.

litietoisesta miestutkimuksesta oli tapahtunut kuitenkin jo ennen 90-luvun puolivälin buumia. *Naistutkimus*-lehden miestutkimusteemanumerossa vuonna 1992 Jorma Hänninen lanseerasi suomen kieleen termin 'kriittinen miestutkimus' artikkelissaan "Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit". Käsite on suomennos brittiläisen sosiologin Jeff Hearnin käyttöönottamasta termistä 'Critical Studies on Men and Masculinities', joka viittaa feministisesti orientoituneeseen tutkimukseen, jonka tavoitteena on miesten emansipaatio ja uusien miehiä koskevien puhetaipojen kehittäminen.

Hänninen luonnehtii kriittisen miestutkimuksen poliittisuutta siten, että sillä on muusta miestä koskevasta tutkimuksesta ja naistutkimuksesta eroava erityinen kriittinen intressi. Maailma, Suomi mukaan lukien, on yhä edelleen viime kädessä pienen hallitsevan miesryhmän käsissä ja miesten enemmistö tukee tuota valtaa, vaikka se ei olisi heidän etujensa mukaista. Miesten maailma ei silti ole yhtenäinen monoliitti, vaan osa miehistä on marginalisoitunut ja pudonnut yhteiskunnan pohjalle. Samalla suuri osa miehistä kärsii heihin kohdistuvista sukupuoliperusteisista odotuksista ja velvollisuuksista. Miehet ovat luoneet yhteiskunnan, jonka uhreiksi he ovat itse joutuneet. Kriittisen miestutkimuksen haaste onkin, miten esittää miesvaltaan ja maskuliinisuuden kohdistuvaa, tasa-arvoistumista tukevaa kritiikkiä sekä samalla välttää miehiä yleistävä syyllistäminen ja tuoda esiin maskuliinisuuden positiivisia puolia.

Vuosituhanneen taitteessa ilmestynyt artikkelikokoelma *Mies ja muutos – Kriittisen miestutkimuksen teemoja* ja Arto Jokisen miesten väkivaltaa käsittelevä kirja *Panssaroitu maskuliinisuus* sekä kriittisen miestutkimuksen verkkosivujen avaaminen liittivät etuliitteen 'kriittinen' miestutkimukseen sen verran tiukasti, että mieskeskustelussa ja -tutkimuksessa on 2000-luvulla käyty keskustelua siitä, mihin 'kriittinen' viittaa ja onko kriittinen miestutkimus kuitenkin kritiikitöntä feminismiä kohtaan.

Tutkimuksen kolmas aalto

Ruotsalaisen sukupuolentutkimuksen professorin Ulf Mellströmin mukaan 1970-luvun ensimmäisen vaiheen yksinkertaistavista patriarkaattiteorioista siirryttiin 1980-luvun aikana kohti ”toisen aallon” paradigmaa, jossa painotettiin maskuliinisuuksien moninaisuutta ja eri maskuliinisuuksien välisiä hierarkioita. Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteen ympärillä käydystä kriittisestä keskustelusta ja muun muassa queer-teoriasta² tarkastelevien vaikutteiden myötä nousi 1990-luvun aikana ja 2000-luvulla nykyinen, miestutkimuksen ”kolmas aalto”. Siinä nostettiin entistä voimakkaammin esille maskuliinisuus-rakennelmien tilannesidonnaisuudet sekä niiden ristiriitaisuudet, paradoksaalisuudet ja ambivalenssit. Valotettiin, kuinka miesten itsevaltaisuus ja voimattomuus toimivat rinta rinnan, sekä pyrittiin pois yksinkertaistavista kaksijakoisista sukupuolikäsityksistä, kun tutkittiin valtaa ja alistussuhteita. Samalla kulttuuristen kuvien, maskuliinisuuden representaatioiden, tutkiminen eri historiallisissa vaiheissa ja nykyajan populaarikulttuurissa sekä mediatodellisuudessa valtasivat alaa sosiaalitieteellisen miestutkimuksen rinnalla.

Sukupuolentutkimuksen 2000-luvun muotikäsitteestä ”intersektionalisuudesta” tuli keskeinen kolmannen aallon miestutkimukselle. Se tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa huomioidaan, kuinka ihminen elää sukupuolen ohella muiden sosiaalisten kategorioiden, kuten etnisyyden, iän, luokan, seksuaalisen suuntautumisen ja uskonnon risteymäkohdassa ja vuorovaikutusten alaisena. Ei siis riitä, että ottaa sukupuolen huomioon, vaan pitää nähdä, kuinka sukupuolisuus määrittyy monen muunkin kategorian yhteisvaikutuksen kautta. On aivan eri asia olla valkoihoinen, keskiluokkainen homomies kuin tummaihoisin, työväenluokkainen heteromies. Yhdessä tilanteessa miestä määrittää

2. Queer-teorialla viittaamme teoriaperinteeseen ja tutkimuskenttään, jossa problematisoidaan ja kriittisesti tutkitaan seksuaalisuuden normeja sekä seksuaalisen ”normaaliuden” ja ”poikkeavuuden” kulttuurista ja sosiaalista rakentumista.

sukupuolta enemmän yhteiskuntaluokka, kun taas toisessa tilanteessa etninen tausta liittää ihmisiä yhteen sukupuolen ylittäen.

Kolmas aalto Suomessa

Suomalainen mies- ja maskuliinisuustutkimus vahvistui ja laajeni hiljalleen 2000-luvulla. Tematiikka on kiinnostanut ennen kaikkea uuden sukupolven tutkijoita ja väitöskirjatekijöitä eri tieteenaloilla, mutta ei juurikaan vaikutusvaltaisia akateemisten virkojen haltijoita. Tutkimuksen ”kolmas aalto” on näyttäytynyt tutkimuksen painopistealueiden kirjon kasvuna. Sosiaalipolitiikan ja sosiologian sekä kulttuurintutkimuksen representaatiotutkimuksen lisäksi miestutkimuksen uusia keskittyimiä on muodostunut historian tutkimukseen, kasvatustieteeseen sekä taide- ja kirjallisuustieteeseen – ei niinkään naistutkimukseen. Uutta on ollut se laajuus, jolla tutkimus on kiinnittynyt kansainväliseen ja pohjoismaiseen tutkimukseen ja teoriamuodostukseen. Vaikka tutkimusprojektien taustalla on havaittavissa pyrkimys edesauttaa perinteisten sukupuolikäsitysten ja -järjestysten kritiikkiä ja purkamista, tutkimus ei ole kohdistunut varsinaisesti sukupuoliseen emansipaatioon tai vastannut yhteiskunnallisten toimijoiden tarpeisiin. Kysymyksenasettelut ovat nousseet enemmän tieteellisestä ymmärtämisen halusta kuin tasa-arvopoliittisesta tarpeesta.

Merkittävää on ensimmäisten alan väitöskirjojen ilmestyminen. Niissä on tarkasteltu muun muassa miesten välistä ystävyyttä ja intiimiyyttä, maskuliinisuuden rakentumista päiväkodeissa ja rock-bändeissä, miesten ruumiillisia kokemuksia urheilussa, maskuliinisuuksia kirjallisuudessa ja kuvataiteessa, koulupoikia ja kouluväkivaltaa, maalaisyhteiskunnan maskuliinisuuksia esi- sekä jälkiteollisella kaudella, asevelvollisuusarmeijan historiaa ja suomalaismiesten avioliittoja thaimaalaisten naisten kanssa.

Tutkimuksen yhdeksi painopistealueeksi on muodostunut väkivallan, sodan ja armeijan tutkimus, joka ei kansainvälisesti ole hallitsevassa asemassa. Siihen lienee yksi syy sotien merkitys kansallisessa itseymmärryksessä, johon liittyy Suomessa 1990-luvun aikana esiinnoussut uusisänmaallisuus, joka ammentaa 1920–1930-luvun sotilaallisesta nationalismista. Tutkimuksen voi nähdä reaktiona siihen. Toinen syy on niin kutsutun 'uuden sotahistorian' esiintulo, jossa tutkitaan sodan ja asevoimien sosiaali-, kulttuuri- ja sukupuolihistoriaa (ks. Ahlbäck tässä kirjassa). Kolmas syy on raadollinen: vähäisen tutkijamäärän takia riittää puolen tusinaa miestä ja naista, jotka kiinnostuvat samoista kysymyksenasetteluista, niin siitä jo kehittyä suomalaisen miestutkimuksen keskeinen alue.

Määrällisesti eniten Suomessa on kuitenkin tehty isyystutkimusta, jonka suhde sukupuolen käsitteeseen on osittain ollut ohutta. Maskuliinisuutta tai sukupuolta yleensä ei ole teoretisoitu. Isyystutkimusta hallitsee myös ajatus, että muuttamalla isää muutetaan miehiä ja suomalaista maskuliinisuutta. (Ks. Aalto; Lammi-Taskula tässä kirjassa.) Samaten on tehty homoseksuaalisuus- ja queertutkimusta, jonka yhteys miestutkimukseen on kuitenkin heikkoa. Pedagogiikan alalla on kuitenkin julkaistu joitakin tutkimuksia, joissa miestutkimuksen käsitteet ja teoriat ovat olleet keskeisiä. Nämä koulupoikia, kouluväkivaltaa ja poikien ystävyyttä koskevat tutkimukset ovat siitakin poikkeuksellisia, että niihin liittyen on myös käynnistetty sovellettua tutkimusta, jonka tavoitteena on kehittää uusia sukupuolitietoisia käytäntöjä kasvatustieteen ammattilaisten käyttöön. (Ks. Manninen; Huuki tässä kirjassa.)

Kulttuuritieteiden tutkijoiden voimakkaasti lisääntyneen kiinnostuksen myötä on viimeisen vuosikymmenen aikana saatu paljon uutta tietoa suomalaisten maskuliinisuuksien historiallisista muutosprosesseista, miesihanteista ja -stereotyyppioista sekä maskuliinisuuteen liittyvistä symboleista ja identiteeteistä. Tasa-arvopolitiikan tarpeisiin tarvittaisiin kuitenkin paljon enemmän sosiaalipolitiikan ja sosiologian alan miestutkimusta, jossa saataisiin määrällistäkin

tietoa miesten ja poikien elämästä. Varsinkin politiikan tutkimuksen kentällä eli valtiotieteilijöiden keskuudessa kiinnostus miestutkimusnäkökulmiin on ollut lähes olematonta.

Suomen Miestutkimuksen Seura

Suomen Miestutkimuksen Seura (SuMS) perustettiin vuonna 2007 kokoamaan yhteen eri tutkijoita, järjestämään alan seminaareita ja tutkijatapaamisia sekä tiedottamaan julkiselle sanalle miestutkimuksesta. Seuran pääasiallisena tavoitteena on ollut alan tutkijayhteisön vahvistaminen ja laajentaminen. Koordinoivien tahojen puuttuessa yhteistyö eri alojen miehiä ja maskuliinisuuksia tutkivien tieteentekijöiden välillä on ollut satunnaista ja hyvin pienimuotoista. Monet tutkijat eivät halua identifioitua miestutkijoiksi. He ennemmin samastuvat laajempaan ja vanhempaan nais- ja sukupuolentutkimuksen kenttään ja pitävät kenties miestutkimuksen eriytymistä omaksi kentäksi sukupuolipoliittisesti epäilyttävänä. Toisaalta monet miehiä, poikia ja maskuliinisuuksia tutkivat henkilöt eivät ole tulleet aiheeseen varsinaisesti sukupuolentutkimuksen vaan jonkun muun tieteenalan sisältä ja identifioituvat pikemminkin tähän oppialaansa.

Seuran hallituksessa on käyty keskustelua muun muassa etuliitteen 'kriittinen' tarpeellisuudesta. Mihin tarvitaan termiä, joka liittyy tutkimuksen feministiseen tutkimukseen tai tasa-arvopoliittikan valtavirtaan, kun siitä erottautuvaa tutkimusta ei muutamaa teosta lukuun ottamatta ole ilmestynyt, eikä tätäkään tutkimusta ole torjuttu. Muualla Pohjoisessa termiä 'kriittinen' ei käytetä, koska sijoittuminen sukupuolentutkimuksen viitekehukseen ja sitoutuminen naisten ja miesten emansipaatioon on itsestään selvyys.

Miestutkimuksella ei ole ollut käyttövoimana sellaista naisliikkeen aktivismia ja poliittista omistautumista kuin naistutkimuksella

oli 1970–1980-luvulla, mikä luultavasti olisi ajanut voimakkaampaan yhteisömuodostumiseen ja identiteettirakentumiseen. Kriittisen miestutkimuksen alkuvaiheessa 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla Suomessa ei edes ollut miesjärjestöjä. Myöhemmin tutkijoiden ja miesliikkeessä toimivien miesaktivisten ja miesasiamiesten välillä ei ole ollut paljoakaan vuoropuhelua. SuMS ei liittynyt Miesjärjestöjen keskusliittoon vuonna 2011 kutsusta huolimatta, koska yhdistyksen vuosikokouksessa todettiin, että SuMS on tieteellinen yhdistys, jonka hallituksen jäsenet eivät voi edustaa jäsenistönsä miespoliittisia mielipiteitä. Yhdistys tarjoaa kuitenkin pyydettyä asiantuntemusta miesjärjestöille, virkamiehille, päättäjille ja medialle.

Miestutkimuksen nykyisyys ja tulevaisuus Suomessa

Mies- ja maskuliinisuustutkimus Suomessa on kehittynyt empiiriseksi ja teoreettiseksi teema-alueeksi, jossa tutkijoita yhdistää tutkimuskohde: miehet, pojat ja maskuliinisuudet. Siitä voi ammentaa virikkeitä ja näkökulmia omaan tutkimukseensa jollain vakiintuneella tieteenalalla kuten sosiologiassa, historiantutkimuksessa ja kulttuurintutkimuksessa. Sen ympärillä voi myös käydä poikkitieteellistä keskustelua eri oppialojen välillä ja näin kehittää moniulotteisempia analyyseja miehistä, pojista ja maskuliinisuuksista. Tätä jälkimmäistä on kuitenkin Suomessa harrastettu valitettavan vähän.

Mies- ja maskuliinisuustutkimuksen kehittymistä jarruttaa miestutkijoiksi identifioituvien tutkijoiden vähäisyys. Useimmat piipahtavat mieskysymyksissä, mutta eivät jatka tutkimusta näiden teemojen parissa. Sen sijaan opiskelijoiden kiinnostus aiheeseen on innokasta. Tässä ongelmaksi nousee se, että mies- ja maskuliinisuustutkimus ei ole institutionalisoitunut osaksi akateemista elämää. Yhdessäkään suomalaisessa yliopistossa ei ole työsuhteessa miestutkimusta tuntevaa henkilöä, joka voisi edistää tätä teema-

aluetta osana työtään. Opetus on koko ajan perustunut satunnaisiin luento- ja seminaarikursseihin. Miestutkimukseen liittyvät opintokokonaisuudet ja opetus lisääntyivät 2000-luvun alkupuoliskolla lähes kaikissa naistutkimuksen yksiköissä jopa siinä määrin, että Joensuun (nyk. Itä-Suomen) yliopistoon naistutkimuksen (nyk. sukupuolentutkimus) peruskurssin rinnalle tuli kriittisen miestutkimuksen peruskurssi sekä muita opinto- ja tenttikokonaisuuksia. Yliopistojen perusopetuksen määrärahojen leikkaukset ovat kuitenkin pyyhkineet miestutkimuksen pois siinä määrin, että lukuvuonna 2011–2012 ei opetusta järjestetä muutamaa kurssia ja paria luentoa lukuun ottamatta opiskelijoiden vaatimuksista huolimatta. On ristiriitaista, että samaan aikaan, kun myös yhteiskunnalliset päättäjät kaipaavat kipeästi tietoa miehistä ja pojista ja tuovat sen eri yhteyksissä julki, sille ei saada taloudellisia resursseja.

Miestutkimus tuskin eriytyy tulevaisuudessakaan omaksi tieteenalaksi. Siihen sillä ei ole tarpeeksi kiinteää ja omaleimaista teoreettista tai menetelmällistä ydintä tai perinnettä, vaan se on luonteeltaan hyvin poikkitieteellistä. Eriytymiselle ei ole myöskään sellaista tutkimuspoliittista tarvetta kuin mitä oli aikoinaan naistutkimukselle. Sen sijaan olisi tärkeää, että miesten ja maskuliinisuuksien tutkimus ja opetus vakiintuisivat luonnolliseksi osaksi sukupuolen- ja naistutkimuksen yksiköiden ja oppiaineiden toimintaa ja että sen kysymyksenasetteluja ja näkökulmia ylipäänsä sisäistettäisiin osaksi kaikkien eri tieteenalojen sukupuolisensitiivistä tutkimusta. Aiempaa tiiviimpi kansallinen ja pohjoismainen verkostoituminen tämän tutkimustematiikan ympärille olisi myös tärkeää kriittisen dialogin ja tutkimuksen laadullisen kehittymisen kannalta. Toinen haasteellinen alue, jota olisi syytä kehittää, on tutkimuksen yhteistyö miestyön kanssa.

Kun ajatellaan mies- ja maskuliinisuustutkimuksen tulevaisuutta Suomessa, sen suhdetta politiikkaan ei voi olla pohtimatta. Koko tutkimuskentän ilmaantuminen ja olemassaolo poliittisena ilmiönä on seurausta 1960-luvulta alkaneen toisen aallon feminismin aka-

teemisestä ja poliittisesta vaikutuksesta. Viimeisen vuosikymmenen aikana suhde poliittiseen kenttään on kuitenkin saanut uuden ulottuvuuden sitä myötä, kun miesten ja poikien huomioiminen tasa-arvopolitiikassa ja varsinkin isyyden politiikassa on luonut uudenlaisen yhteiskunnallisen tilauksen mies- ja poikatutkimustiedon tarpeelle.

Ruotsissa ja Norjassa uusi poliittinen tilaus on jo näkynyt konkreettisesti tutkimusmäärärahoina ja jopa virkoina. Tanskassa sen sijaan tilanne on hyvin Suomen kaltainen tai jopa huonompi siinä, että sukupuolentutkimuksen määrärahat ylipäänsä on leikattu kovien arvojen hallitusten toimesta eikä korvamerkittyjä määrärahoja miestutkimukselle ole myönnetty. Nähtäväksi jää, toistuuko tälläkin alalla kuvio, jossa Suomi seuraa ruotsalaista progressiivista yhteiskuntapolitiikka 10–20 vuoden viiveellä. Toisaalta, jos maskuliinisuus teemana ja näkökulmana jatkaa vahvistumistaan vakiintuneiden tieteenalojen sisällä, sen kehitys ei ehkä ole niin kovin riippuvainen korvamerkityistä määrärahoista, jotka tietenkin tullessaan myös ohjaavat tutkimusta tietynlaisiin yhteiskunnassa tärkeinä pidettyihin teemoihin. Näistä miehet ja tasa-arvopolitiikka -aihe on ehkä keskeisin, mutta valitettavasti juuri tämä alue ei ole kiinnostanut tutkijoita Suomessa (ks. Malmi tässä kirjassa). Kansainvälisesti tutkimusta on jonkin verran mutta yksipuolisesti. Tämä on haaste tulevalle suomalaiselle mies- ja maskuliinisuustutkimukselle.

Kirjallisuus

- Ahokas, Pirjo & Lahti, Martti & Sihvonon, Jukka (toim.) (1993), *Miehyyden tiellä. Maskuliinisuus ja kulttuuri*. Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimusyksikkö, Jyväskylä.
- Autonen-Vaaranemi, Leena (2009), *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. Tampere University Press, Tampere.
- Carrigan, Tim; Connell, R.W. & Lee, John (1985), Towards a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society* 14:5, 551–604.
- Haavio-Mannila, Elna (1968), *Suomalainen nainen ja mies – asema ja muuttavat roolit*. WSOY, Helsinki.

- Hearn, Jeff; Emmi Lattu & Teemu Tallberg (2003), Minne mies menossa? Miehiä koskevan tutkimuksen kehitys Suomessa, *Naistutkimus–kvinnoforskning* 16:1, 18–29.
- Hekanaho, Livia (2006), *Yhden äänen muotokuvia: queer-luentoja Marguerite Yourcenarin teoksista*. Yliopistopaino, Helsinki.
- Hoikkala, Tommi (toim.) (1996), *Miehenkuvia. Välähdyksiä nuorista miehistä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hänninen, Jorma (1992), Kriittisen miestutkimuksen poliittiset intressit ja virittyneet subjektit. *Naistutkimus–kvinnoforskning* 5:2, 26–33.
- Jokinen, Arto (toim.) (1999), *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press, Tampere.
- Jokinen, Arto (2000), *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere University Press, Tampere.
- Jokiranta, Harri (2003), *Se on miehen elämää. Maaseudulla asuvia miehiä elämäänsä kertomassa*. Tampere University Press, Tampere.
- Lehtonen Jukka (toim.) (1999), *Homo fennicus. Miesten homo- ja biseksuaalisuus muutoksessa*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Naistutkimusraportteja 1/1999.
- Lehtonen, Mikko (toim.) (1995), *Aatamin puvussa. Liaanilla Hemingwaysta Königiin*. Tampereen yliopisto, Yleinen kirjallisuustiede, Tampere.
- Mellström, Ulf (2008), Pääkirjoitus. Norma 3:1, 1–4. [<http://www.idunn.no/ts/norma/2008/01/leder>] (luettu 9.1.2012)
- Miestä päin – keskustelua miestutkimuksesta* (1986), Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 7/1986, Helsinki.
- Roos, J-P & Eeva Peltonen (toim.) (1994), *Miehen elämää. Kirjoituksia miesten omaelämäkertoista*. SKS, Helsinki.
- Siltala, Juha (1994), *Miehen kunnia. Modernin miehen taistelu häpeää vastaan*. Otava, Helsinki.
- Sipilä, Jorma & Arto Tiihonen (toim.) (1994), *Miestä rakennetaan, maskuliinisuuksia puretaan*. Vastapaino, Tampere.
- Soilevuo-Grønnerød, Jarna (2005), *Miesten kesken, naisen silmin. Tutkijanaisen naistutkimuksia miesten välisistä suhteista*. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Suomen Miestutkimuksen Seuran verkkosivut, [<http://www.miestutkimus.fi/>] (luettu 2.1.2012)
- Tihinen, Juha-Heikki (2008), *Halun häilyvät rajat. Magnus Enckellin teosten maskuliinisuuksien ja feminiinisyksien representaatioista ja itsen luomisesta*. Taidehistorian seura, Helsinki.
- Tiihonen, Arto (2002), *Ruumiista miestä, tarinasta tulkintaa: oikeita miehiä - ja urheilijoita?* LIKES, Jyväskylä.
- Östman, Ann-Catrin (2000), *Mjolk och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett österbottniskt jordbruksamhälle ca 1870-1940*. Åbo Akademi, Åbo.

Ilana Aalto

ISYYS

– SUOMALAISEN MIESTUTKIMUKSEN MUKAVUUSALUE?

Isyyttä on varmasti tutkittu enemmän kuin mitään muuta miehiä käsittelevää aihetta Suomessa. Johanna Mykkäsen ja Ilana Aallon vuonna 2010 laatimasta isyystutkimuskatsauksesta *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset* ilmenee, että parin viime vuosikymmenen aikana tutkimuksen määrä on merkittävästi kasvanut, mikä on ollut yhteydessä samanaikaisesti lisääntyneeseen julkiseen keskusteluun isistä ja isyydestä. Aiheeseen kytkeytyviä kysymyksiä onkin tutkittu lähes kaikissa ihmis- ja yhteiskuntatieteissä, mutta eritoten sosiologian, kasvatustieteen, psykologian ja sosiaalityön aloilla. Isyystutkimukselle ei kuitenkaan ole sen suosiota huolimatta juuri karttunut omaa tutkimusperinnettä, vaan yksittäiset tutkimukset ovat melko irrallaan toisistaan. Tutkimuksessa ei myöskään ole laaja-alaisesti problematisoitu maskuliinisuuteen tai sukupuoleen liittyviä kysymyksiä.

Monipuolista tutkimusta – ristiriitaisia tutkimustuloksia

Suomalaisen isyystutkimuksen aiheet ja lähestymistavat ovat olleet moninaisia. Isäksi tulo, isänä toimiminen, isien tunteet, isien ansio-työ ja työttömyys, miesten perhevapaiden käyttö, erohuoltajuus tai isyyden muuttuminen ovat esimerkkejä tutkijoita kiinnostaneista seikoista. Tutkimuksissa on saatu tietoa esimerkiksi isän merkityksestä lapsen kehitykselle. Tämä kysymys on kuitenkin ollut myös kiistan kohteena: psykoanalyttisessä viitekehyksessä on usein korostettu isän toissijaisuutta pienen lapsen hoitajana mutta olennaista merkitystä hieman vanhemman lapsen sukupuoli-identiteetin kehityksessä. Viimeaikainen kiintymyssuhteisiin kohdistunut tutkimus on puolestaan tuonut isää esille tärkeänä ihmissuhteena nimenomaan jo vauvalle.

Isyystutkimuksen kysymyksenasettelut ovat kytkeytyneet yhteiskunnallisiin keskusteluihin, joissa miehiä on sukupuolten tasa-arvon sekä oman ja lastensa hyvinvoinnin tähden kannustettu ja tuettu työstämään identiteettiään isänä ja osallistumaan lastenhoitoon. 2000-luvun alkupuolella isyyttä koskevan tutkimuksen suomalainen uranuurtaja, kasvatustieteilijä Jouko Huttunen peräänkuulutti lisää tutkimusta isien arjesta. Viimeisen vuosikymmenen aikana isien kokemusten tutkiminen esimerkiksi haastattelemalla onkin ollut tutkimuksen keskiössä. Miesten identiteettiprojektien tarkastelu on tarkoittanut tutkimuksen aikuiskeskeisyyttä; lasten tai nuorten näkökulmaa isyyteen on tutkittu varsin harvoin. Kokemuksiin keskittyminen ilmenee myös siinä, että miestutkimuksessa muutoin suosittu representaatiotutkimus, kuten esimerkiksi isyyden kuvien tarkastelu populaarikulttuurissa, puuttuu isyyttä käsittelevistä tutkimuksista lähes tyystin.

Useissa tutkimuksissa on todettu isänä olemisen myönteinen vaikutus miesten hyvinvoinnille ja isäksi tulon merkitys elämän käännekohtana. Lukuisissa tutkimuksissa, jotka ovat usein olleet tilastollisia, on tarkasteltu miesten tekemän koti- ja lastenhoitotyön sekä ansiotyön määrää sekä vastuujakoa naisten ja miesten välillä.

Tulosten perusteella kotityö ja lastenhoito ovat enemmän äitien kuin isien kontolla. Lisäksi lastenhoito eriytyy sukupuolen mukaan siten, että äidit tyypillisesti huolehtivat enemmän esimerkiksi lasten ruokkimisesta ja vaatettamisesta, isät taas ulkoilusta ja harrastuksiin kuljettamisesta. Myös isien asemaa erilaisissa hyvinvointivaltion instituutioissa on tutkittu, mutta tulokset ovat keskenään ristiriitaisia. Päiväkotien, koulujen ja sosiaalivirastojen on todettu kohtaavan miehet yhtäällä äitikeskeisen ajattelutavan lävitse ja toisaalla taas isyyttä tukien. Kaikkiaan tutkimuksen kentällä näkyy monia ristiriitaisia lähestymistapoja ja tutkimustuloksia. Ne juontuvat tutkimusten taustalla oleviin isyyskäsitteisiin, ja näitä ristiriitoja olisikin suotavaa tutkia tarkemmin.

Sukupuolen analyysi tutkimuksen haasteena

Isyyden määrittely ja erilaisten isätyyppien tai isyyden mallien hahmottelu on ollut tutkimuksessa suosittua. Sukupuoleen tai maskuliinisuuteen kohdistuvia analyyttisiä kysymyksiä ei kuitenkaan ole esitetty kovin tiuhaan. Maskuliinisuus on pikemminkin nähty jonakin sellaisena, joka miehillä on ja jota pitää sopeuttaa isyyteen, mikäli miehet valitsevat aktiivisen ja osallistuvan isyysmallin. On paradoksaalista, että miehiä koskevan tutkimuksen valtavirta – siinä määrin kuin sellaisesta voi näin hajanaisen kentän kohdalla puhua – ei ole sijoittunut (kriittisen) miestutkimuksen alueelle. Tämä näkyi konkreettisesti esimerkiksi vuonna 2010 järjestettyjen miesten ja maskuliinisuuksien tutkimuksen päivien ohjelmassa, jonka 24 esitelmästä vain yksi käsitteli isyyttä. On mahdollista, että isyyttä tutkivat eivät vain ole kokeneet sukupuolikriittistä lähestymistapaa omakseen. Voi kuitenkin kysyä, olisiko itse tutkimusaiheessa ja sen ymmärtämisessä jotakin sellaista, joka ohjaa ohittamaan tämän lähestymistavan.

Pohjoismaisen miestutkimuslehden *NORMAn* päätoimittaja Ulf Mellström kirjoittaa viimeaikaisesta tasa-arvopolitiikkaa ja maskuliinisuutta koskeneesta ruotsalaiskeskustelusta, jossa on kritisoitu valtion tasa-arvoagendaa ja sen käsityksiä hyvästä, tasa-arvoisesta miehestä. Hänen mukaansa tarkemmassa katsannossa tasa-arvopolitiikan ajama ihannemieskuva rakentuu kansallisuuden, keskiluokkaisuuden, valkoisuuden ja heteronormatiivisuuden ideoille eikä lopulta onnistu liikuttamaan ”taustalla piileviä klassisen patriarkaalisia rakenteita”. Keskeistä ruotsalaiselle tasa-arvopolitiikalle on ollut eräänlainen kaksoisemansipaation tavoite, jossa naisten vapautumista tasapainottaa miesten muuttuminen ja vapautuminen. Mellström katsoo, että pohjoismaisella tutkimuskentällä juuri isyystutkimus on ollut eniten mukana toteuttamassa tätä emansipaatioprojektia. On ajateltu, että nimenomaan isyyden kautta löytyy ratkaisu siihen, miten miehet voivat ”parantua sukupuolena”. Mellström kutsuu isyystutkimusta ”mukavuusalueeksi”, jossa on helppo liittää miehiin positiivisia merkityksiä mutta samalla sivuuttaa esimerkiksi sukupuoleen, valtaan ja miesten välisiin eroihin liittyvät hankalat aiheet. Tämän takia hän kuuluttaa miestutkimuksen siirtymistä isyystutkimuksen muodostamalta ”mukavuusalueelta” kohti moninaisempaa aihepertuaaria ja teoretisoimisen tapaa, joka huomioisi miesten ja maskuliinisuuksien monet risteävät erot, jotka liittyvät esimerkiksi luokkaan ja etnisyyteen.

Mellströmin kriittiset huomiot voi ulottaa Suomeen. Myös täällä isyystutkimuksessa on seurattu ”miesten muuttamis”-paradigmaa, kuten Mellström sitä kutsuu. Ilana Aalto on analysoinut kysymystä suomalaisten isyyttä käsittelevien tutkimusten lähtökohtana ja todennut, että isyyden muutos on nähty mahdollisuutena miesten henkiseen kasvuun ja vapautumiseen maskuliinisuuden kielteisinä nähdystä piirteistä. Miesten muuttamisesta on Suomessa puhuttu usein myös ”isyyden tukemisena”. Houkuttelu uuteen, osallistuvaan isyyteen on ollut keskeinen osa myös aihetta koskevaa asiantuntijapuhetta, kuten Jaana Vuori on osoittanut. Isyystutkimusraportista

ilmenee, että myös suomalainen tutkimus on useimmiten käsitelty nimenomaan biologista isyyttä heteroydinperheen kontekstissa. Sen sijaan isien keskinäisiä eroja, vaikkapa yhteiskuntaluokan tai etnisen taustan mukaan, ei ole juuri hahmoteltu.

Kriittisten sukupuoleen ja valtaan liittyvien kysymysten vähäisyyttä suomalaisen isyystutkimuksen ”valtavirrassa” voi kenties selittää yrityksenä pysyä mukavuusalueella. Samalla kun on tavoiteltu isyyden muutosta ja uudennaisen isyyden tukemista, on vältelty miesten syyttelyä ja syyllistämistä, jollaisena sukupuolikriittisten kysymysten esittäminen saattaa näyttäytyä. Mukavuusalueella pysyttely on myös tarkoittanut miesten isyyteen liittyvän emansipaatioprojektin tukemista, ei sen kriittistä analysoimista tai siihen piilotettujen sukupuolittuneiden rakenteiden purkamista. Vastaavasti voi kysyä, miksei suomalaisessa kriittisessä miestutkimuksessa ole tiukemmin tartuttu isyyteen tutkimusaiheena. Onko isyys vaikuttanut liian ”pehmeältä” tutkimusaiheelta esimerkiksi sellaisten miehiin ja maskuliinisuuksiin kohdistuvassa tutkimuksessa suosittujen teemojen rinnalla, kuten maskuliinisuuden representaatiot, väkivalta tai sota?

Isyyden sukupuolinäkökulmainen tutkimus

Suomalaiselta tutkimuskentältä löytyy toki myös isyyttä sukupuolen näkökulmasta analyttisesti tarkasteleva sivupuro, vaikka se ei kaikilta osin asetukaan isyys- tai miestutkimuksen nimikkeiden alle. Yhden ensimmäisistä isyyden ja maskuliinisuuden suhteita käsittelevistä malleista esitti Jouko Huttunen 1990-luvun lopussa. Rawyn Connellin teoretisointeihin hegemonisesta maskuliinisuudesta pohjautuvassa mallissa hahmoteltiin isyyden muutosta perinteisestä uudeksi, moniin eri suuntiin hajoavaksi isyydeksi. Myös 2000-luvun puolivälissä julkaistussa *Isäkirjassa* pohdittiin isyyttä sukupuolen näkökulmasta. Siinä ideoitiin isyyden sukupuolinäkökulmaista

tutkimusta, joka huomioisi paitsi vanhemmuuden sukupuolieron tuottamisen myös isien keskinäiset erot, liittyivätpä ne sitten esimerkiksi luokka-asemaan tai seksuaalisuuteen. Johanna Lammi-Taskula on puolestaan tutkinut vanhemmuuteen liittyviä sukupuolitettuja käsityksiä ja käytäntöjä miesten perhevapaisten käyttöä koskevassa väitöskirjassaan (ks. Lammi-Taskula tässä kirjassa).

Myös kriittisen perhe- tai sukupuolentutkimuksen nimikkeiden alle sijoittuvassa, perheasiantuntijoiden kirjoituksia ja perhepoliittisia dokumentteja diskurssianalyttisesti peranneissa tutkimuksissa on esitetty tärkeitä kysymyksiä isyydestä, vallasta ja sukupuolesta. Jaana Vuoren ja Kirsi Erärannan tutkimukset vanhemmuuden sukupuolittamisesta isyydeksi ja äitiydeksi asiantuntijoiden teksteissä ja kasvatusoppaissa ovat avanneet uusia näkökulmia siihen, miten asiantuntijatieto ohjaa ja hallitsee vanhemmuuden ymmärtämistä ja lopulta myös vanhempana toimimista. Vaikka historiallinen näkökulma pääosin puuttuu suomalaisen isyystutkimuksen kentältä, Jaana Vuori on tuonut esiin myös nykyisten isyyskäsitusten historiallisia juuria esimerkiksi 1970-luvun tasa-arvokeskusteluissa. Näiden tutkimusten ei voi sanoa sijoittuvan ”mukavuusalueelle”, sillä siinä määrin kriittisesti niissä on lähestytty kysymyksiä heteroseksuaalisuuden ja maskuliinisuuden rakentamisesta sekä ydinperheen normalisoimisesta lapsen parhaana kasvuympäristönä.

Suomalaisen isyyttä käsitelleen tutkimuksen valtavirta on avannut monia huomionarvoisia näkökulmia miesten arkeen, läheisiin suhteisiin ja tunne-elämään. Siinä on pohdittu isyyden malleja ja isätyyppejä sekä osoitettu esimerkiksi isien hoivan merkitys lasten hyvinvoinnille. Samalla tutkimukset ovat usein vähintään impliittisesti asettuneet tukemaan poliittista tavoitetta muuttaa isyyttä ja sitä kautta miehiä ja maskuliinisuutta. Tätä lähtökohtaa tulisi isyystutkimuksessa pohtia lähemmin. Lisäksi kriittiset kysymykset maskuliinisuudesta ja sukupuolesta kaipaavat edelleen lisää huomiota isyyttä tutkittaessa.

Kirjallisuus

- Aalto, Ilana (2004), Perinteisestä uuteen? Isyyden muutoskertomusta purkamassa. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.), 65–87.
- Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) (2004), *Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Vastapaino, Tampere.
- Eräranta, Kirsi (2005), Heteroseksuaalinen matriisi ja isän vanhemmuus. *Naistutkimus–kvinnoforskning* 18:3, 19–29.
- Eräranta, Kirsi (2006), Isyys, perhe ja yhteiskunnallinen hallinta: hoivaa vai tasa-arvoa? *Sosiologia* 43:4, 293–305.
- Eräranta, Kirsi (2007), Isäksi tulossa ja tekemässä. Isäryhmät ja omaelämäkerrallinen työ isyyteen ohjaamisen välineinä. *Nuorisotutkimus* 25:1, 33–46.
- Huttunen, Jouko (1999), Muuttunut ja muuttuva isyys. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere University Press, Tampere, 169–193.
- Huttunen, Jouko (2001), *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Katsaus 2010-luvun miestutkimukseen - Mansforskning på 2010-talet. Miesten ja maskuliinisuuden tutkimuksen päivät, Helsingin Yliopisto 27.5.–28.5.2010. [http://www.miestutkimus.fi/index.php?option=com_eventlist&view=details&id=66:ohjelma&Itemid=5] (luettu 16.9.2011)
- Lammi-Taskula, Johanna (2007), *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Stakes, research report 166. Acta Electronica universitatis Tamperensis 664, Tampere. [<http://acta.uta.fi/teos.php?id=10993>] (luettu 16.9.2011)
- Mellström, Ulf (2011), Moving beyond the comfort zone of masculinity politics? *NORMA – Nordic Journal for Masculinity Studies* 6:1. [<http://www.idunn.no/ts/norma/2011/01/art05>] (luettu 16.9.2011)
- Mykkänen, Johanna & Aalto, Ilana (2010), *Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisu 34. [<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/isyydenihanteet.pdf>] (luettu 16.9.2011)
- Vuori, Jaana (2001), *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnellat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Vuori, Jaana (2004), Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.), 29–63.

VANHEMPAINVAPAATA ISILLE?

Sekä äidit että isät ovat lasten vanhempia. Onko yksi työn ja perheen yhteensovittamisen kulmakivistä, pienten lasten hoidon vanhemmille mahdollistava perhevapaa työstä, siis tarkoitettu myös isille? Jos luemme poliittisia ja hallinnollisia asiakirjoja, vastaus on selvästi myönteinen. Toki ennen synnytystä ja heti sen jälkeen pidettävä noin neljän kuukauden äitiysvapaa on tarkoitettu vain äideille, mutta sen aikana isä voi pitää kolmen viikon isyysvapaan. Lapsen ollessa noin kolmikuinen alkaa reilun puolen vuoden mittainen vanhempainvapaakausi, jonka myös isä voi pitää. Vanhempainvapaakauden päätteeksi isälle on tarjolla niin sanottu isäkuukausi, jota äiti ei voi pitää.

Isien lastenhoitovastuun lisääminen ja erityisesti kannustaminen vanhempainvapaalle on jo pidemmän aikaa ollut erilaisten perhe- ja tasa-arvopoliittisten ohjelmien, työryhmämuistioiden ja lakiesitysten keskiössä. Toisaalta jos suuntaamme katsemme suomalaisten pikkulapsiperheiden arkielämään, vastaus otsikon kysymykseen saa vähintään empiäviä sävyjä. Satunnaisesti valittu otos vauvaperheistä

paljastaa sukupuolittuneen työnjaon, jossa lastenhoito ja kotityöt ovat äidin vastuulla äitiys- ja vanhempainvapaan ajan, mutta usein myös sen jälkeen. Useimmat äidit jatkavat vanhempainvapaan jälkeen ainakin joksikin aikaa hoitovapaalle, eikä hoivavastuuta pohdita uusiksi vielä äidin työhön palaamisenkaan myötä. Lainsäädäntöön ja toimintaohjelmiin kirjattujen tavoitteiden ja kansalaisten toimintatapojen välillä vallitsee siis melkoinen kuilu.

Perhevapaajärjestelmiä käsittelevä vertaileva tutkimus on pitänyt pohjoismaita edistyksellisimpinä isien lastenhoitovastuun edistäjinä. Isän riittävän pitkäaikainen päävastuu lapsensa hoitajana voi muuttaa sukupuolten työnjakoa niin, että hoiva jaetaan tasaisemmin ja sitä myötä äitien ja yleisemminkin naisten asema työmarkkinoilla paranee. Siinä missä Suomi on tullut jälkijunassa isien vapaakiintiöiden suhteen, Norja ja Ruotsi olivat 1990-luvulla edelläkävijöitä isänhoivaan liittyvän sääntelyssä. Islannista tuli tässä suhteessa kärkimaa 2000-luvulla. Siellä vanhempainvapaan 3+3+3 -malli tarkoittaa, että niin isällä kuin äidilläkin on kolmen kuukauden kiintiö vanhempainvapaasta, ja yhden kolmen kuukauden jakson vanhemmat voivat jakaa haluamallaan tavalla. Norja on kesällä 2011 kirinyt Islannin rinnalle ja pidentänyt isäkiintiönsä kolmen kuukauden mittaiseksi.

Suomessa säädettiin vanhempainvapaan isäkuukausi ensin neljän viikon mittaiseksi vuonna 2003. Isäkuukauden saa, jos pitää kaksi viikkoa jaettavaa vanhempainvapaata. Neljä vuotta myöhemmin isäkuukauden käyttöä joustavoitettiin, mikä lisäsi sen suosiota. Verrattuna aikaan ennen isäkuukautta vanhempainvapaata pitävien isien määrä on kuusinkertaistunut, mutta pidetyt kaudet ovat lyhentyneet ja isien osuus kaikista vanhempainvapaapäivistä on kasvanut vain parilla prosenttiyksiköllä. Isäkuukausi piteni kahdella viikolla vuonna 2010. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama laajapohjainen vanhempainvapaatoimikunta selvitti perhevapaiden kehittämismahdollisuuksia ja päätyi esittämään tarjolle kolme erilaista mallia, joissa

kaikissa isän osuus vapaista kasvaa. Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa tavoitteeksi muotoiltiin varsin yleisluontoisesti ”lisätä isille merkittäviä vapaita”. Lokakuussa 2011 työmarkkinakeskusjärjestöt pääsivät osana kaksivuotista raamisopimusta yksimielisyyteen siitä, että isyysvapaata pidennettäisiin edelleen kahdella viikolla vuonna 2013. Suomi etenee siis pienin askelin kohti isien suurempaa osuutta perhevapaista.

Pieni annos isänhoivaa

Äitien ja isien työnjakoa työn ja perheen välillä on syytä tarkastella osana laajempaa sukupuolijärjestelmää. Raewyn Connellin sukupuolten suhteita jäsentävä rakennemalli erottelee neljä suhteisiin liittyvää näkökulmaa: symbolinen, emotionaalinen ja työnjaollinen sekä valtasuhteet. Sukupuolten suhteet rakentuvat paitsi feminiiniseksi tai maskuliiniseksi ymmärrettyjen ilmiöiden välillä sekä itsensä naiseksi tai mieheksi kokevien henkilöiden välillä, myös erilaisiin muihin jakoihin liittyen miesten kesken tai naisten kesken.

Kun sukupuoli ymmärretään tällä tavoin tuotettuna monitasoisena ja dynaamisena suhteena, sen tiettyyn aikaan tai paikkaan kiinnittyviä ilmenemismuotoja ei voi pitää pysyvinä tai yleispätevinä. Sen sijaan sukupuolten suhteet näyttävät jatkuvasti muuttuvina poliittisen ja kulttuurisen muovauksen kohteina. Näin ollen myös äitiyteen ja isyyteen liittyvät käsitykset ja toiminta on ymmärrettävä sosiaalisesti tuotettuina, ja niihin nojaava vallitseva lastenhoitovastuun jakamisen käytäntö (jota Arnlaug Leira kuvaa sanoilla ”pieni annos isänhoivaa”) voi tulevaisuudessa muuttua joko kohti tasapuolisempaa mallia, tai entistäkin eriytyneempää mallia.

Yvonne Hirdmanin 1990-luvun alussa esittämän teorian mukaan ero ja hierarkia ovat sukupuolijärjestelmän keskeisiä jäsentäjiä.

Vallitsevan sukupuolijärjestelmän logiikan mukaisesti isien kuuluu siten olla erilaisia ja tehdä erilaisia asioita kuin äitien. Niin kauan kuin lastenhoito ymmärretään naismaiseksi toiminnaksi, miesten ei ole syytä harrastaa sitä liiallisessa määrin. Palkkatyötä ja perheen elättämistä sen sijaan pidetään maskuliinisena ja miehille ominaisena toimintana, jolle myös annetaan yhteiskunnassa enemmän arvoa kuin lastenhoidolle.

Kenen on vastuu?

Isäkuukauden myötä vanhempainvapaata pitävien isien määrä on kuitenkin Suomessa kasvanut moninkertaiseksi. Koska isien vapaat ovat melko lyhyitä, heidän osuutensa pidetyistä vapaajaksoista on kasvanut vain muutamalla prosentilla. Vuonna 2010 noin 15 prosenttia isistä piti vanhempainvapaan isäkuukauden, ja 7 prosenttia kaikista vanhempainvapaapäivistä oli isien pitämiä. Sen sijaan lapsen syntymän jälkeen pidettävää muutaman viikon mittaista isyysvapaata piti kolme isää neljästä. Miten perheissä sitten ratkaistaan vapaiden käyttö, ja minkälaiset isät pitävät vapaita muita enemmän? Näihin kysymyksiin haettiin vastauksia vuonna 2006 kerätyllä postikyselyllä, johon vastasi lähes 5000 vapaata pitänyttä äitiä ja isää.

Symbolisten sukupuolisuhteiden tasolla kyselyn tulokset kertovat vanhemmuuteen liittyvistä sukupuolistuneista käsityksistä. Sekä äidit että isät tasapainoilevat ristiriitaisten käsitysten välillä: yhtäältä isien vanhempainvapaiden yleinen lisääntyminen saa laajaa tukea, mutta toisaalta hyväksyttävää on myös se, että äidit käyttävät pääosan perhevapaista. Oman perheen tasolla kaksinaisuus näkyy hoiva- ja elättäjävastuuta koskevissa käsityksissä. Äidit katsovat olevansa päävastuussa lastenhoidosta mutta ovat valmiita jakamaan perheen elättämisen vastuun; isät puolestaan ottavat itselleen ensisijaista vastuuta perheen elättämisestä samalla, kun ajattelevat lapsenhoidon

kuuluvan molemmille vanhemmille. Kuitenkaan sen enempää äidit kuin isätkään eivät odota puolisoitaan yhtä selkeästi sukupuolen mukaan eriytynyttä vanhemmuuden vastuuta kuin itseltään. Käsitusten ristiriitaisuus yleisellä ja oman perheen tasolla viittaa siihen, että perheiden arkielämässä on tilaa myös vaihtoehtoisille sukupuolten työnjaon käytännöille. Palkkatyön ja palkattoman työn epätasainen jakautuminen äitien ja isien kesken uusinnetaan kuitenkin helposti, jos ja kun sukupuolistuneeseen vastuunjakoon liittyvistä käsityksistä ei keskustella puolisoitten välillä, eikä mahdollisia vääriä oletuksia puolisoon kohdistuvista odotuksista korjata.

Vanhempainvapaisiin liittyvät käsitykset sukupuolten suhteista rakentuvat perheiden lisäksi myös työyhteisöissä. Työelämän vaatimusten kasvaessa ja työsuhteiden epävarmuuden lisääntyessä yhä useammat isät katsovat pidemmän vanhempainvapaan olevan pulmallinen, eivätkä siksi ota sitä lainkaan puheeksi työpaikalla. Tasapainoillessaan työn ja perheen välillä isät yrittävät pitkien poissaolojen sijaan mieluummin joustaa perheen tarpeiden mukaan päivittäisissä työajoissa esimerkiksi karsimalla työtehtäviä ja vähentämällä ylityötä. Jossain määrin he ovat tässä onnistuneetkin: Tilastokeskuksen mukaan isien ylityöt ovat viime vuosina vähentyneet. Pienet joustot voivat toki helpottaa perheen arkea, mutta pitkä perhevapaa tekisi isän hoivavastuun näkyvämmäksi työpaikalla ja viestittäisi esimiehille ja työtovereille, että vastuu lapsista kuuluu myös miehille ja heidän työyhteisöilleen.

Tunteiden kuohua

Työnjakoon liittyvät kyselytutkimuksen tulokset kertovat, että vanhempainvapaan jakaminen äitien ja isien kesken on läheisesti yhteydessä siihen, miten päivittäiset kotityöt perheissä jaetaan. Epäoikeudenmukaiseksi koettu kotitöiden jako on puolestaan merkittävä

riidanaihe suomalaisissa lapsiperheissä. Pitkän vanhempainvapaajakson aikana isä vastaa yksin lapsen hoidosta ja näkee läheltä kaiken sen kotityön määrän, joka arjen pyörytykseen liittyy. Ruuanlaittoa, siivousta ja pyykkäystä on vaikea välttää, kun on koko päivän kotona puolison ollessa työssä. Koska isien vanhempainvapaat ovat kuitenkin melko lyhyitä – isät pitävät lähinnä heille suunnatun isäkuukauden –, vaikutus kotitöiden jakamiseen ei välttämättä ehdi muodostua kovin järjestyttäväksi. Nykyistä pidempi isäkiintiö vanhempainvapaaseen voisi sen sijaan tuottaa merkittävämpiä vaikutuksia arjen työnjakoon. Tasaisempi ja oikeudenmukaisempi työnjako pikkulapsivaiheessa voisi auttaa välttämään turhia riitoja ja jopa ehkäistä eroja.

Käytännön työnjaon ohella myös tunnesuhteet ovat tärkeä osa vanhempainvapaita. Monille vanhemmille läheinen hoivasuhde pienen lapsen kanssa merkitsee tärkeää vastapainoa vaativalle ja kuormittavalle työelämälle. Kyselyn tulosten mukaan tarve pitää taukoa työelämästä toimii merkittävänä motivaation lähteenä vanhempainvapaan pitämiselle. Tästä ei kuitenkaan useinkaan keskustella vanhempien kesken. Niissäkin perheissä, joissa vanhempainvapaata on jaettu, äidit ja isät raportoivat oman, mutta ei puolisonsa osalta, tauon tarpeen vaikuttaneen vanhempainvapaan pitämiseen. Vallitseva tunnekulttuuri näyttää ehkäisevän työhön liittyvän turhautuneisuuden, epävarmuuden tai uupumuksen ilmaisemista varsinkin miesten kohdalla. Äitien käytettävissä oleva tunnesanasto on erilainen: hyvälle äidille työelämä, tulot tai urakehitys eivät saa olla liian tärkeitä. Pitämällä vanhempainvapaan kokonaan itse äidit saavat osakseen paitsi suuren määrän palkatonta kotityötä, myös tunne-elämän nautintoa yhdessäolosta lapsen kanssa. Saman voisi sallia myös isille. Vain isälle tarkoitettu kiintiö vanhempainvapaasta antaisi nykyistä suuremmalle joukolle isiä “luvan” vapaan pitämiseen, kun kautta ei voisi siirtää äidille.

Kohti yhteistä etua

Raha ratkaisee monia asioita ja antaa valtaa tehdä valintoja. Jos isä haluaa viettää aikaa lapsensa kanssa ja pitää samalla taukoa työelämän rasituksesta, hänen mahdollisuutensa käyttää oikeuttaan vanhempainvapaaseen riippuvat usein äidin asenteista, jotka ovat puolestaan yhteydessä sosioekonomiseen asemaan. Korkeasti koulutetut äidit pitävät muita äitejä yleisemmin tärkeänä, että vastuu lapsenhoidosta jaetaan vanhempien kesken niin yleisesti yhteiskunnassa kuin myös omassa perheessä. Näillä äideillä on keskimääräistä paremmat tulot ja uramahdollisuudet, ja heidän puolisonsa pitävätkin muita isiä enemmän sekä isyys- että vanhempainvapaita. Parantamalla naisten asemaa työelämässä edistetään siis samalla myös isien asemaa perheessä, ja päinvastoin.

Kun yhteiskunta muuttuu, monet vallitsevat ja itsestään selvinä pidetyt käsitykset, ihmisiin kohdistuvat odotukset ja vuorovaikutuksen muodot joudutaan neuvottelemaan uusiksi. Tämä pätee myös sukupuolijärjestelmään. ”Pieni annos isänhoivaa” -malli voi nyt tuntua luonnolliselta tavalta jakaa vanhemmuuteen kuuluvaa hoivavastuuta. Sen sijaan, että otamme vallitsevan mallin annettuna, meidän tulee olla avoimia myös uusille käytännöille ja erilaisille mahdollisuuksille muokata sukupuolten suhteita ja työnjakoa. Tarvitsemme sellaisen vanhempainvapaajärjestelmän, joka vie sukupuolten suhteita lähemmäksi naisten ja miesten symmetriisiä ja tasa-arvoisia asemia yhteiskunnassa, niin työmarkkinoilla kuin perheessäkkin.

Kirjallisuus

- Connell, Raewyn (1987), *Gender and Power*. Polity Press, Cambridge.
Connell, Raewyn (2000), *The Men and The Boys*. Polity Press, Cambridge.
Hirdman, Yvonne (1990), Genussystemet. Teoksessa *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport*. SOU, Stockholm 1990:44.

- Lammi-Taskula, Johanna (2007), *Parental leave for fathers? Gendered conceptions and practices in families with young children in Finland*. Stakes, Research report 166. Vaajakoski.
- Leira, Arnlaug (2006), Parenthood change and policy reform in Scandinavia, 1970s-2000s. Teoksessa Ellingsaeter, Anne Lise & Leira, Arnlaug (toim.), *Politicising Parenthood in Scandinavia*. Policy Press, Bristol.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (2010), 6+6+6 -malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. Päätösten tueksi 1/2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Vanhempainvapaatyöryhmän muistio* (2011). Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2011:12. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

Sari Manninen

POIKIEN MASKULIINISUUDET, VALTAHIERARKIAT JA VÄKIVALTA KOULUSSA

Muistatko omalta kouluajaltasi niitä poikia, jotka juoksivat pallon perässä välituntisin, pitivät puolensa tappeluissa, pukeutuivat mustiin, sinisiin tai harmaisiin vaatteisiin ja tekivät huimia temppuja porukalla, siis niitä tavallisena pidettyjä poikia? Entä muistatko, ketä olivat oman koulusi kovikset; ne pojat, joiden tielle et halunnut joutua ja joita pelkäsit koulumatkalla? Entä oliko luokallasi kenties hiljaisempia poikia, joita ei tappeluissa näkynyt ja jotka olivat useimmiten niiden huimien temppujen katsomossa? Ehkäpä poikien sakista löytyi myös joku, jota eivät jalkapallo ja leikkitaip pelut kiinnostaneet. Saatettiinpa häntä kiusatakin tyttöjen kanssa leikkimisestä tai epäurheilullisuudesta.

Tulitko koskaan miettineeksi, kenellä heistä oli korkein valta-asema ja miten sitä ylläpidettiin? Huomasit varmaan, miten vallasta ja 'respektistä' (minä-orientoituneesta, maskuliinisena pidetystä kunnioituksesta) käytiin jatkuvaa neuvottelua. Tässä neuvottelussa käytettiin ehkäpä myös kyseenalaisia keinoja, joilla toisia väheksyttiin ja painettiin hierarkiassa alaspäin samalla, kun omaa asemaa pyrittiin nostamaan tai uusintamaan.

Maskuliinisuudet, väkivalta ja valtahierarkiat

Väitöskirjassani tutkin, miten koulupojat rakentavat maskuliinisuuksia ja hierarkkisia järjestyksiä sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissaan. Näitä teemoja olen tarkastellut vallan, etnisyyden, statuksen ja väkivallan näkökulmista hegemonisen maskuliinisuuden viitekehksessä. Maskuliinisuuksien muotoja olen tarkastellut erityisesti väkivallan näkökulmasta. Tutkimukseni vahvisti käsitystä siitä, että vaikka maskuliinisuuksilla on vaikutusta pojan asemaan ja hänen saamaansa kunnioitukseen hierarkkisissa vertaissuhteissa, maskuliinisuudet, kuten valtahierarkiatkaan, eivät ole kiveen kirjoitettuja tai monoliittisen pysyviä vaan alttiina muutokselle ja neuvotteluille.

Väkivallalla viitataan Vappu Sunnaria, Susanne Kappeleria ja Caroline Ramazanoglua mukaillen sellaiseen toimintaan, prosessiin tai rakenteeseen, jotka alistavat toista tai toisia tai jotka vähättelevät heitä vallan väärinkäytön keinoin. Tällaisessa laajemmassa merkityksessä väkivalta voidaan ymmärtää myös piiloiseksi ja normalisoituneeksi. Se sisältyy vallan käsitteeseen siten, että väkivalta toimii vallan instrumenttina ja ilmenee yleensä siinä vaiheessa, kun valta-asema on uhattuna tai kaipaa uusintamista. Kuten muiden muassa Hannah Arendt ja Raewyn Connell ovat todenneet, hegemoninen valta ei välttämättä tarvitse väkivaltaa suoran dominanssin muodossa, koska se perustuu pikemmin hyväksyntään ja suostutteluun kuin pakkokeinoihin.

Jaottelin pojat neljään eri ryhmään. Tutkimissani koululuokissa ”koviksiksi” nimeämäni pojat käyttivät väkivaltaa näkyvimmin. ”Tavalliset tasapainoilijat” käyttivät väkivaltaa usein itsepuolustus-tarkoituksessa, mutta myös epäsuorin tai piiloisin keinoin. Esimerkiksi tyttöjen huorittelu tai toisten poikien homottelu muuttuivat piiloisiksi tai normalisoituneiksi väkivallan muodoiksi toistojen myötä ja ”pojat on poikia” -puhetavan oikeuttamana. ”Rauhalliset myötäilijät” oikeuttivat väkivaltaista toimintaa sivusta seuraamalla osallistumatta itse siihen aktiivisesti. ”Hegemonisen maskuliinisuus-

den pettäjät” puolestaan irtisanoutuivat väkivallasta ja muistakin kulttuurisesti hyväksytyin maskuliinisuuden ideaaleista.

Hegemoninen maskuliinisuus tarkoitti tässä tutkimuksessa kulttuurisesti hyväksyttyä, normaalina pidettyä maskuliinisuutta ja siihen liitettyjen paikallisten ideaalien tavoittelua. Se näyttäytyi tutkimuksessani mosaikkimaisena, muuttavana ja hankalana teoreettisena ja pragmaattisena käsitteenä. Siitä huolimatta se osoittautui käyttökelpoiseksi viitekehyykseksi analysoitaessa poikien liikkeessä olevia statusasemia ja valtasuhteita paikallisesti, missä myös etnisellä taustalla oli merkitystä vedettäessä erottavaa rajaa meihin ja muihin.

Sosiaalisissa järjestyksissä koulussa tapahtuvien erontekojen ja rajojen asettamisten välineinä toimivat paitsi sukupuoli ja etnisyyttä, myös esimerkiksi sosioekonominen tausta, ikä, erityisen tuen tarve, seksuaalinen orientaatio, uskonto, harrastukset tai koulumenestys, vaikka tässä tutkimuksessa analysoitiinkin lähinnä kahta ensin mainittua ulottuvuutta. Lähimpänä hegemonista maskuliinisuutta olivat tutkimuksessani tavalliset tasapainoilijapojat. He tasapainoilivat muun muassa liian kovan ja pehmeän maskuliinisuuden välillä sekä virallisen koulun ja informaalin koulun vertaissuhteiden odotusten välillä. Tasapainoilu liittyi myös statuksen ulottuvuuksiin, joista respektin lisäksi erotimme Tuija Huukin kanssa kaverisuosion ulottuvuuden. Liian kovista kavereista, joilla oli runsain mitoin respektiä, ei välttämättä kavereina pidetty. Korkealla respektillä puolestaan oli aineistossani vahvempi yhteys valta-asemaan kuin kaverisuosiolla. Niissä tutkimissani luokissa, joissa ”koviksia” ei ollut, ylin valta-asema oli korkean statuksen ”tavallisilla tasapainoilijoilla”.

Karski puhetyyli on esimerkki resurssista, jota strategisesti käyttämällä poika saattaa saada respektiä vertaisryhmässä ja sitä kautta myös korkeamman statusaseman. Vallan väärinkäytön näkökulmasta kamppailu statuksesta ja vallasta on väkivaltaista silloin, kun siihen liittyy toisia väheksyvää paremmuusajattelua, jossa omaa asemaa pyritään parantamaan toisten kustannuksella. Kiusaamisen ennaltaehkäisyin

näkökulmasta näitä kamppailuja ja niihin liittyvää normalisoitunutta väkivaltaa tulisi tehdä näkyviksi ja tarjota kasvaville malleja yhteisöllisyyttä rakentavasta vallan käytöstä pelkovallan käytön sijaan.

Maskuliinisuudet ja vallan vinoumat

Koulukiusaamista koskeva keskustelu kehityspsykologian tutkimusperinteessä on keskittynyt pitkäkestoiseen, systemaattiseen kiusaamiseen. Sen sijaan niitä epätasa-arvoisia valtasuhteita tuottavia prosesseja, rakenteita ja käytäntöjä, jotka voivat jatkuessaan johtaa systemaattiseen kiusaamiseen, on tutkittu vähemmän. Toin tutkimuksessani esiin tähän tematiikkaan liittyvää näkyvää ja piiloista väkivaltaa, jolla osaltaan tuotetaan eriarvoisuutta koululuokkaan. Toisin sanoen olen tehnyt näkyviksi luonnollisina ja annettuina pidettyjä sekä toisaalta niistä eroavia toimija-asemia, joissa on läsnä valtasuhteiden epätasapainoa.

Oletin, että toimijat – tässä tutkimuksessa koulupojat – voivat kokea, ruumiillistaa ja tuoda poikana elämisen tapoja tai maskuliinisuuksia käytäntöön monin tavoin. Arjen toimintakäytännöillä, keholla, sen pinnan merkitsemisellä ja puhetavoilla rakennetaan ja osoitetaan asemoitumista erilaisiin maskuliinisuuksien diskursiivisiin muotoihin, jotka voivat asettua hallitseviin, haastaviin, marginaalisiin tai vastakkaisiin asemiin suhteessa toisiinsa. Toisia näistä maskuliinisuuksien muodoista pidetään arvokkaampina kuin toisia koululuokan vertaissuhteissa. Usein myös ympäröivä yhteiskunta tukee ”pojat on poikia” -puhetapaa ja normalisoi samalla hegemonisen maskuliinisuuden ongelmallisia piirteitä, kuten paremmuusajattelua, eron tekemistä feminiinisenä pidettyyn, väkivallan oikeuttamista ja tunteiden peittämistä.

Epätasa-arvoisten asemien olemassaoloa ei usein edes huomata, koska ne ovat toistuvia ja näyttäytyvät siksi luonnollisina.

Tähän luonnollistamiseen kytkeytyy usein vallan väärinkäyttöä. Itsestään selvinä pidettyjä ryhmärajoja koskevassa määrittelyssä ja vahvistamisessa epätasa-arvoa tuottavalla tavalla ei ole aina kyse tarkoituksellisesta toiminnasta. Sama koskee myös rasismia. Kyse on usein kulttuuris-sosiaalisesti omaksutuista, normalisoituneista tavoista luokitella ihmisiä tiettyjen kriteereiden mukaan paremmuusjärjestyksiin. Kuten Annemari Souto toteaa väitöskirjassaan *Arkipäivän rasismi koulussa*, yksilöt voivat kuitenkin myös haastaa vakiintuneita ja normalisoituneita eron tekemisen tapoja ja niiden avulla ylläpidettyjä ryhmärajoja. Olen osaltani pyrkinyt purkamaan kulttuurisesti vallitsevia mielikuvia maskuliinisina pidetyistä käytännöistä ja avaamaan mahdollisuuksia muutokselle maskuliinisuuden ideaaleissa tuomalla esiin myös vaihtoehtoisia maskuliinisuusdiskursseja. Myös tiettyssä kulttuurisessa kontekstissa ei-hegemoniseksi asettuvat tavat olla poika tulisi legitimoida ilman ajatusta erilaisten maskuliinisuuksien asettumisesta paremmuusjärjestykseen.

Julmuuden kulttuureista kohti välittämisen kulttuureita

Toivon, että tutkimus lisää kasvattajien tietoisuutta vallitsevista epätasa-arvoa tuottavista ja uusintavista diskursseista ja siitä, mitä ne ihmisille tekevät. Pyrkimyksenäni on koulun kehittäminen siten, että tasa-arvoperspektiivi osattaisiin ottaa huomioon koulussa niin, että koulu yhteisönä pystyisi omalta osaltaan tukemaan poikien ja tyttöjen kehittymistä tasavertaisiksi, tasapainoisiksi ja toisiaan kunnioittaviksi ihmisiksi. Pyrin myös tekemään näkyväksi monissa koululuokissa vallalla olevaa maskuliinisuuksiin ja yhteisöllisyyttä hajottavaan pelkovan käyttööseen kytkeytyvää ”julmuuden kulttuuria” tai ”dominoinnin teatteria”. Kyseenalaistan samalla paremmuusajatteluun perustuvia arvoja, joilla voi olla varsin kauaskantoisia seurauksia joidenkin oppilaiden elämälle ja omanarvontunnolle sekä

peräänkuulutan välittämisen kulttuurin tärkeyttä, minkä luomisessa eettisesti kestävät valtasuhteet ovat keskiössä.

Tutkimus paikantuu sukupuolitietoiseen, kriittiseen poika-tutkimukseen, jonka näen osaksi feminististä tutkimusta, mutta se risteää myös nuorisotutkimuksen, sosiologian ja kasvatustieteen kanssa. Useiden tutkijoiden tavoin en näe valtasuhteita ja epäta-sa-arvoa tuottavia käytäntöjä muuttumattomina, vaan avaamalla niitä tutkimuksessa pyrin luomaan mahdollisuuksia vaihtoehtoisille toimintatavoille, rakenteille ja prosesseille.

Kirjallisuus

- Arendt, Hannah (1995), *Macht und Gewalt*. 10. Auflage. Piper. München.
- Connell, RW (1995), *Masculinities*. Polity Press, Cambridge.
- Howson, Richard (2006), *Challenging Hegemonic Masculinity*. Routledge, London.
- Huuki Tuija (2010), *Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokii-lassa*. Acta Universitatis Oulensis E113. Juvenes Print, Tampere.
- Kappeler, Susanne (1995), *The Will to Violence. The Politics of Personal Behav-iour*. TJ Press, Cornwall Padstow.
- Manninen, Sari; Huuki, Tuija & Sunnari, Vappu. (2011), "Earn Yo' Respect!" Respect in the Status Struggle of Finnish School Boys. *Men and Masculinities*, Volume 14 Issue 3 pp. 335–357.
- Manninen, Sari. (2010), "Iso, vahva, robkee – kaikenlaista." *Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa*. Acta Universitatis Oulensis 112. Juvenes Print, Tampere.
- Ramazanoglu, Caroline (1987), Sex and violence in academic life: or, you can keep a good woman down. Teoksessa: Hanmer, Jalna & Maynard, Mary (toim.), *Women, Violence, and Social Control*. Macmillan, London: 87–95.
- Souto Anne-Mari (2011), *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.
- Sunnari, Vappu; Heikkinen, Mervi & Kangasvuo, Jenny (2003), Johdanto. Teoksessa Sunnari, Heikkinen & Kangasvuo, *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa*. Oulun yliopiston oppimateriaalia E1. Oulu University Press, Oulu: 9–15.

Tuija Huuki

KAMPPAILUA JA KAVEERAUSTA – VÄKIVALTA JA VÄLITTÄMINEN KOULUPOIKIEN STATUSTYÖSSÄ

Yhteisöllisen toiminnan ohella monenlainen näkyvä ja hienovarainen toisen satuttaminen on kouluoppilaiden keskuudessa tavallista. Toisarvoistamisen helposti piiloon jääviä muotoja on tarkasteltu kouluväkivaltatutkimuksessa vähän. Väitöskirjatutkimukseni keskeisenä tehtävänä oli selvittää, millaisia väkivallan eri muotoja poikien sosiaalisen arvostuksen tavoitteluun liittyy sekä miten välittäminen on osa poikien statustavoittelua. Pääkysymykseen vastatakseni tarkastelin ensiksikin keskeisiä valta-asemia pitäviä maskuliinisuuden muotoja sekä erityisesti käytänteitä, joilla ylimpiin valta-asemiin pyritään. Toiseksi tutkin poikien sosiaalisen arvoaseman eli statuksen eri ulottuvuuksia. Kolmanneksi selvitin, miten statusta tavoitellaan eri ikäkausina sekä miten muutokset sosiaalisissa asemapaikoissa ovat yhteydessä sukupuoleen. Neljänneksi tarkastelin sitä, miten toisista ihmisistä välittäminen ovat mukana sosiaalisen aseman rakentamisessa.¹

1. Tutkimus oli osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia, jossa tarkasteltiin sellaisia koululaisten kaverisuhteisiin liittyviä tekijöitä, jotka tuottavat väkivaltaa sekä turvattomuutta. Lisäksi projektissa kehitettiin pedagogiikkaa, joka perustuu välittämisen, toisen kunnioittamisen ja tasa-arvon periaatteille.

Pitkittäistutkimukseni kohdentui tutkimusprosessissa ensin kaikkiin poikiin ja toisessa vaiheessa niihin, joita luokassa arvostetaan eniten. Kutsuin heitä ”korkean statuksen” pojiksi. Viimeisessä tutkimusvaiheessa keskityin niihin korkean statuksen poikiin, jotka Sari Manninen on nimennyt ”tasapainoilijoiksi” väitöskirjatutkimuksessaan. Tutkimukseni tulokset käsittelevät erityisesti sellaisia käytänteitä ja prosesseja, joilla tämän ryhmän pojat hankkivat sosiaalista asemaa koulussa.

Käytin tutkimuksessani kolmesta suomalaisesta peruskoulusta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana hankittua pitkittäistutkimuksellista laadullista tutkimusaineistoa. Ensimmäisestä, pohjoissuomessa sijaitsevasta koulusta 46 oppilasta haastateltiin ja havainnoitiin heidän ollessa kuudennella vuosiluokalla. Tästä oppilasjoukosta kahdeksan oppilasta osallistui uudelleen haastatteluun yhdeksännellä luokalla sekä kolmannen kerran 19-vuotiaana. Lisäksi käytin kahdessa osatutkimuksessa kahdesta eteläsuomalaisesta koulusta kahdessa vaiheessa hankittua haastattelu-, havainnointi- ja kyselylomakeaineistoa. Tutkimukseni paikantuu sukupuolentutkimuksen ja kasvatustieteen aloille. Siinä hyödynnetään feminististä metodologiaa ja aineiston analyysissä feminististä lähiluvun otetta.

Lähestyin väkivaltaa vallan väärinkäyttönä, sisällytin ei-systeemaattisen ja vähäpätöiseltä vaikuttavan vahingoittavan toiminnan väkivallan määritelmään sekä pyrin olemaan herkkätuntoinen sosiaalisia eroja tuottaville tekijöille. Ajattelen, että väkivaltaa on mikä tahansa sellainen toiminta tai rakenne, joka alistaa toista tai toisia tai joka vähättelee heitä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna väkivalta muodostaa jatkumon, johon kuuluvat fyysinen, verbaalinen, emotionaalinen ja muu vallan väärinkäyttö yksilön, ryhmän ja sosiaalisten rakenteiden tasolla. Välittämistä lähestyin poikien vuorovaikutussuhteissa tapahtuvana dialogisena toimintana, jota määrittää luottamus, empatia ja vastavuoroisuus ja huolenpito.

Väkivallan hienovaraiset muodot

Koulupoikien keskuudessa esiintynyt väkivalta oli usein hienovaraista kontrollointia, kurinpitoa sekä sosiaalisten rajojen ylläpitoa, ja normalisoitui ”luonnolliseksi” osaksi poikuutta. Lisäksi väkivalta ei ollut pelkästään tarkoituksellista harmin tuottamista toiselle, vaan usein myös oppilaiden keskinäisen yhteisöllisen toiminnan sivutuote.

Huumori palveli korkean statuksen poikien sosiaalisessa toiminnassa paitsi yhteisöllisiä tarkoituksia myös väkivallan välineenä. Psykologisissa koulukiusaamistutkimuksissa kiertoteitse tapahtuvaa toisen vahingoittamista kutsutaan epäsuoraksi aggressioksi tai -kiusaamiseksi. Kiusaamista kartoittavissa mittareissa kuitenkin selvitetään erilaisia huumorin ulottuvuuksia harvoin, ja silloinkin kapeasti. Tutkimukseni osoitti, että esimerkiksi toisarvoistava ”läpänheitto”, huiputtaminen, painostavan ilmapiiirin luominen sekä rauhaton, usein huumorin sävyttämä ”hässäköinti” olivat korkean statuksen poikien keskuudessa yleisiä. Tämä toiminta aiheutti usein muille pojille ja tytöille monenlaista harmia. Se häiritsi heidän koulunkäyntiään, kapeutti heidän toimimisen edellytyksiä sekä vähensi heidän mahdollisuuksiaan saada olla rauhassa. Se, ettei tätä toimintaa ole sisällytetty kiusaamismittareihin, voi osaltaan selittää sitä aiempaa tulosta, että epäsuoraa kiusaamista esiintyisi pojilla vähemmän kuin tytöillä. Tutkimukseni peräänkuuluttaakin tarkentamaan, mitä epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan ja miten sitä mitataan. Huumori ja kiusoittelu tarjoavat tärkeän sisääntuloväylän väkivallan tunnistamisessa, ennaltaehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa. Tarkastelun keskittäminen kiusoitteluun ja huumoriin voisi auttaa tunnistamaan kouluväkivallan mekanismeja vaiheessa, jolloin se ei vielä ole muodostunut toistuvaksi samaan henkilöön kohdistuvaksi haitanteoksi.

Lisäksi väkivallan systemaattisuutta on syytä tutkia yksilökeskeisen tarkastelun yllättävästä näkökulmasta. Sellainen toiminta, joka vaikutti yksilötasolla ei-systemaattiselta, näyttäytyikin ryhmätasol-

la usein systemaattisena: ne, joilla oli enemmän valtaa, pystyivät toisarvoistamaan niitä, joilla oli vähemmän valtaa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, miten korkean statuksen omaavien keskuudessa esiintyi pyrkimystä kontrolloida ja rajoittaa alemman statuksen omaavien mahdollisuuksia rakentaa omaa tyyliään, harrastaa haluamiansa harrastuksia tai seurustella tyttö- tai poikaystäviensä kanssa. Vähättelyä ei välttämättä edes tapahtunut, mutta pelkkä toisarvoistamisen uhka riitti luomaan pelon ilmapiirin alempien statuksen omaavien keskuudessa: oppilaat tiesivät oman ja toistensa paikan valtahierarkioissa. He olivat myös tietoisia siitä, että jos ylittää oman asemapaikkansa edellyttämät toimivaltuudet, pilkka saattaa sillä kertaa tai myöhemmin osua omaan nilkkaan.

Tutkimukseni antaa aihetta kouluväkivallan käsitteen uudelleenmäärittelylle. Suuri osa koulussa tapahtuvasta väkivallasta vaikuttaa vähäpätöiseltä, arkipäiväiseltä ja normaalilta toiminnalta. Tällainen toiminta mitätöidään helposti merkityksettömänä, tai se oikeutetaan vetoamalla kohteen velvollisuuteen ”oppia kestäämään”. Kuitenkin myös hienovarainen vallan väärinkäyttö on tärkeää nimenä väkivallaksi, koska se on ihmisoikeuksia loukkaavaa ja siten eettisesti kyseenalaista toimintaa. Se kaventaa edellytyksiä rakentaa identiteettiä tai hyödyntää sitä, ja rajoittaa siten mahdollisuuksia turvalliseen kasvuun ja kasvuympäristöön.

Statustyötä väkivallan ja välittämisen rajapinnoilla

Koulupoikien sosiaalisilla kentillä statuksen tavoittelu ja ylläpito edellyttivät statustyötä. Se tarkoittaa toimintaa, jossa pojat käyttivät sosiokulttuurisia resursseja ja strategioita asemaa vahvistavalla tavalla. Resurssit, joita tarkastelin, olivat fyysis-materiaalisuus, huumori, sosiaaliset suhteet, performanssit, kulttuuritietoisuus, seksuaalisuus, väkivalta ja välittäminen. Tutkimukseni osoitti, että tavallisesti ei

riittänyt se, että omaisi joitakin yllämainituista resursseista. Merkityksellistä olivat strategiat, eli se miten niitä käytti. Resurssit ja niiden toimiva strateginen käyttö toivat pojalle sosiaalista statusta ja arvoaseman oppilasyhteisössä. Kun saavutti korkean aseman, saattoi käyttää resursseja rakentavan vallan tai pelkovallan keinoin. Status-työssä oli nähtävissä sisäpiiriryhmän keskinäistä yhteisöllisyyttä ja välittämistä, valtakamppailua sekä poissulkemista tai liittoutumista suhteessa ulkopuolisiin.

Korkean statuksen pojilla oli valtaa määritellä, mitkä asiat ja ilmiöt ovat vallitsevassa kulttuuri-ilmastossa suositua ja valjastaa niitä resurssivarannoksi itselleen. ”Trendien nuuskiminen” tapahtui usein haastamalla rajoja, sääntöjä ja normeja. Ottamalla haltuun kiellettyjä tai vaiettuja asioita korkeimman statuksen pojat sekä asettivat trendejä että määrittelivät maskuliinisuutta uudelleen. Rajoja koeteltiin esimerkiksi uskaliain tempuin sekä vaate-, hius- ja tyylikokeiluin. Iän karttuessa aihepiirit pysyivät jokseenkin samoina, mutta kokeilut saivat uusia muotoja. Niihin tulivat mukaan päihheet, seksuaalisuus ja moottoriajoneuvot.

Homoseksuaaliset performanssit olivat eräs korkean statuksen poikien strategia haastaa kulttuurisia rajoja ja vahvistaa omaa sekä sisäpiirin statusta. Homoperformanssit tarkoittavat toimintaa, jossa heteroseksuaaliset, korkean statuksen pojat esittävät olevansa homoseksuaaleja. Homoperformansseihin kuuluivat esimerkiksi poikien keskinäinen suutelu tai hyväileminen. Ne liikkuivat näkökulmasta riippuen välittämisen ja poissulkevuuden akseleilla. Niitä esitettiin kavereiden kesken ja esittäjien välillä vallitsi tasaveroinen, yhteisöllinen eetos. Ne soivat mahdollisuuden läheisyyteen tavoilla, jotka eivät muissa konteksteissa välttämättä olleet maskuliinisuuteen liitetyn kulttuurinormiston sallimia. Poissulkevan niistä teki heteronormatiivisesta kulttuurista käsin esitetty ei-heteroseksuaalisia ihmisiä vähättelevä eetos.

Homoperformansseja saattoi kuitenkin tulkita siten, että ne kyseenalaistivat heteroseksuaalisuutta luonnollisena seksuaalisuuden

muotona. Vaikkakin hetkellisesti ja performatiivisesti, niissä luovutaan homofobiasta ja käännetään homoseksuaalisuuden toisarvoisuus arvoksi ja omaksi statusmeriitiksi. Performansseissa korkean statuksen pojat tekivät valtavirtaiseen heteronormiin nähden vastakkaista arvomäärittelyä, jossa homoseksuaalisuudesta tehdään hetkellisesti tavoiteltavaa. Täten homoseksuaaliset esitykset samanaikaisesti sekä ylläpitivät että purkivat kulttuurista heteronormatiivisuutta.

Välittäminen ja maskuliinisuus

Kaverisuosio, ihmissuhdetaidot ja arvostus virallisen koulun silmissä olivat ”tasapainoilijapojille” tärkeitä. Välittäminen olikin seksuaalisuuden ja väkivallan ohella eräs säröinen ja jännitteinen maskuliinisuuden statusresurssi. Välittämisen ja maskuliinisuuden välinen jännite teki näkyväksi poikien jatkuvan paineen tasapainoilla kahden välillä: milloin välittäminen tukee henkilökohtaista statusta ja milloin kääntyy sitä vastaan. Vahvistaakseen statusta sen tuli ilmetä tavoilla, jotka ovat linjassa hyväksytyn maskuliinisuuskuvan kanssa. Välittäminen heikensi statusta silloin, kun se tuli ilmi tavoilla, jotka liitetään feminiinisenä pidettyyn.

Tutkimukseni haastaa kysymään, miten vahvistaa poikien kasvun mahdollisuuksia välittämisen orientaation suunnassa. Paitsi tukemalla alemman statuksen omaavien poikien tapoja rakentaa maskuliinisuutta, tutkimukseni ehdottaa etsimään ratkaisuja sieltä, missä on valtaa. Vaihtoehtoisia mieskuvia tukevia toimintamalleja saattaisi siten olla tarkoituksenmukaista lähteä lanseeraamaan korkean statuksen poikien keskuudessa. Kasvattajien tulisi olla selvillä vallan hienovaraisista mekanismeista sekä olla tietoisia oppilaiden keskinäisestä valtapelistä siinä vaiheessa, kun toiminta liikkuu emotionaalisen läheisyyden, tasaveroisen toiminnan ja kiusoittelun rajapinnoilla. Silloin kun korkean statuksen poikien toiminta tapahtuu

matalan statuksen oppilaiden kustannuksella, vallankäyttöä tulisi tietoisesti ja harkitusti pyrkiä kapeuttamaan. Sitä tulisi myös pyrkiä suuntaamaan pelkovoimasta eettisesti kestävään vallankäyttöön. Kolmas tehtävä olisi aktiivisesti pyrkiä vahvistamaan matalan statuksen oppilaiden mahdollisuuksia käyttää tilaa, ääntä ja toimijuutta ja näin pyrkiä laventamaan heidän olemisen ja kasvamisen edellytyksiään. Ehkäpä välittämisen orientaatiota kohti kurottava pedagogiikka voisikin toimia tällä tavoin kahdensuuntaisesti.

Kirjallisuus

- Butler, Judith (1990), *Gender Trouble*. Routledge, London.
- Connell, Robert (2000), *The Men and The Boys*. Polity Press, Cambridge.
- Huuki Tuija (2010), *Koulupoikien statuskampailu väkivallan ja välittämisen valokiilassa*. Acta Universitatis Ouluensis E 113. Juvenes Print, Tampere.
- Koehn, Daryl (1998), *Rethinking feminist ethics. Care, trust and empathy*. Routledge, London & New York.
- Lynch, Kathleen, Baker, John & Lyons, Maureen (toim.) (2009), *Affective equality, love, care and injustice*. Palgrave Macmillan, New York.
- Manninen, Sari (2010), *"Iso, vahva, rohkea – kaikenlaista"*. *Maskuliinisuudet, poikien valtakierarit ja väkivalta koulussa*. Acta Universitatis Ouluensis Scientiae Rerum Socialium E 112. Juvenes Print, Oulu.
- Rodkin, Philip & Berger, Christian (2008), Who bullies whom? Social status asymmetries by victim gender. *International Journal of Behavioral Development* 32: 473–485.
- Sunnari, Vappu; Kangasvuo, Jenny & Heikkinen, Mervi (2003), *Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna – seksuaalisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa*. Oulun yliopiston oppimateriaalia E 1. Yliopistopaino, Oulu.

Pasi Malmi

MIEHIIN KOHDISTUVAN SUKUPUOLISYRJINNÄN ILMENEMISMUODOT JA SYYYT

Miehiin kohdistuvaa sukupuolisyrajintaa ei ole juuri nais- ja mies-tutkimuksen piirissä tutkittu. Aiemmat miesten syrjintään liittyvät kirjoitukset ovat koskeneet lähinnä sukupuolirooleista aiheutuvaa miehiin kohdistuvaa rakenteellista syrjintää, taikka työläis-, siirtolais- ja homomiehiin kohdistuvaa muusta syystä kuin sukupuolesta johtuvaa syrjintää. Valtaväestöön kuuluviin miehiin kohdistuvan sukupuolisyrajinnän mahdollisuudesta sekä miesten ongelmista naisvaltaisilla aloilla on kuitenkin lyhyesti maininnut kirjoituksissaan muun muassa mies- ja maskuliinisuus- sekä tasa-arvotutkimuksen professori Øystein Holter. Lisäksi jotkut suomalaiset tutkijat kuten Eeva-Sisko Veikkola, ovat käsitelleet omissa sukupuolitettuja tilastoja käsittelevissä kirjoituksissaan köyhyyden sekä sosiaalisten ongelmien keskittymistä yksin asuville miehille.

Teoria sukupuolisyrynnän aiheutumista

Väitöskirjani tavoitteena oli muodostaa yleinen teoria sukupuolisyrynnän syistä ja ilmenemismuodoista sekä soveltaa teoriaa hyvinvointivaltioissa tapahtuvaan, miehiin kohdistuvan sukupuolisyrynnän tarkasteluun. Teoria perustuu hallintotieteeseen, politiikan tutkimukseen, diskurssianalyysiin ja meemiteoriaan, mutta se on saanut vaikutteita myös evolutionaarisesta taloustieteestä sekä tieteellisten paradigmojen kehitystä kuvaavista malleista. Meemillä tarkoitan väitettä, uskomusta, käsitettä, tapaa, normia, asennetta, rooliodotusta tai muuta diskursiivista elementtiä, joka kopioituu samanlaisena tai lievästi muuntuneena yhdestä diskurssista toiseen.

Teoriani mukaan sukupuolisyrynnän taustalla ovat miesten ja naisten väliset pienehköt biologiset erot, jotka ovat johtaneet miesten ja naisten erikoistumiseen eri tehtäviin. Useimmat kulttuurit ovat korostaneet näitä sukupuolieroja mieheyttä ja naisuutta rakentavien meemien avulla. Tämä on johtanut itseään ruokkivaan kehitykseen (noidankehään), jossa naisille ja miehille on muodostunut selvästi erilainen ja erillinen sfääri ja valtapiiri yhteiskunnassa. Miesten sfääri sekä miesvaltaiset toimialat muodostavat patriarkaalisen organisaatioklusterin, jossa kaikilla valtaresursseilla on taipumus keskittyä miehille. Tämä tarjoaa miesvaltaisille organisaatioille mahdollisuuden syrjiä niitä naisia, jotka yrittävät päästä patriarkaalisen klusterin sisälle, minkä lisäksi patriarkaalisen klusterin diskurssit myös epäsuorasti edistävät naisiin kohdistuvaa syrjintää. Esimerkkinä tästä ilmiöstä on naispoliisien kohtaama vähättely ja sukupuolisyryntä miesvaltaisessa poliisiorganisaatiossa sekä syrjintää edistävät asenteet ja organisaatiokulttuurit. Naisten sfääriin sekä naisvaltaisilla toimialoilla kaikki valtaresurssit, kuten johtajuus, joukkovoima, asiantuntijuus, auktoriteetti, diskursiivinen valta sekä sosiaalisten verkostojen hallinta, keskittyvät naisille. Yleinen teoria sukupuolisyrynnästä ennustaa, että patriarkaaliseen klusteriin kuuluvat organisaatiot sekä niiden edistämät paradigmat ja diskurssit syrjivät

naisia. Matriarkaaliseen klusteriin kuuluvat organisaatiot sekä niiden edistämät diskurssit ja paradigmat puolestaan syrjivät miespuolisia työntekijöitä ja asiakkaita sekä mahdollisesti myös muita miehiä, joihin naisvaltaisilla diskursseilla on vaikutusta.

Edellä esitetylle ilmiölle rinnakkainen ja osin ristiriitainen kehityskulku on ylemmän valta-aseman omaavien miesten taipumus suosia herrasmiesmäisesti naisia sekä syrjiä alemman statuksen miehiä. Tämä piirre perustuu miesten väliseen valtakamppailuun, jonka taustalla on osittain miesten välinen kilpailu naisista: ylemmän statuksen ja valta-aseman omaavien miesten intresseissä on polkea alas alempitaisoisia miehiä, jotta heidän oma ylivertaisuutensa ja vetovoimaisuutensa korostuisi naisten silmissä. Lisäksi miesten voidaan ennustaa suosivan naispuolisia asiakkaita ja hallintoalamaisia sellaisissa tilanteissa, joissa nainen jää tavalla tai toisella kiitollisuudenvelkaan miehelle: kiitollisuudenvelan rakentaminen on seksuaaliseen flirttailuun rinnastettavissa oleva teko. Näiden motiivien pohjalta kulttuuriin muodostuu mallin mukaan herrasmiesmäisiä traditioita ja diskursseja, jotka johtavat esimerkiksi siihen, että miestuomarit antavat naisille lievempiä tuomioita kuin miehille, ja vastaavasti miespuoliset liikennepoliisit antavat naisille vähemmän päiväsakkoja kuin miehille. Sama taistelu valta-asemista näyttää ilmenevän myös naisten keskuudessa: Aino Saarisen artikkelin ”Naiset sosiaalisena vapaapalokuntana Filantropia 1800-luvun lopun Tampereella” mukaan ylempien sosiaaliryhmien naiset saattavat omissa järjestöissään pyrkiä mitätöimään alempien sosiaaliryhmien naisia sekä näiden ilmentämää naisellisuutta kyetäkseen määrittelemään naisellisuuden itselleen edullisella tavalla.

Kolmas mallin piirre ja mallista johdettu päätelmä muodostuu siitä, että naiset ja miehet voivat toimia myös organisoituneina eturyhminä. Tällöin on ennustettavissa, että miesten ja miesten järjestöjen muodostama sfääri muodostuu naisia lähes aktiivisesti syrjiväksi. Syntyy esimerkiksi tilanteita, joissa miehet ja miesten järjestöt valitsevat talouselämän johtotehtäviin ja asiantuntijaraateihin

ainoastaan miehiä, eivätkä päästä naisia mukaan edes talouselämää koskeviin diskursseihin. Vastaava ilmiö tapahtuu todennäköisesti myös naisten ja naisjärjestöjen hallitsemassa sfäärissä sekä naisvaltaisissa diskursseissa ja toimialoilla. Niillä politiikan osa-alueilla, joille naisjärjestöt vaikuttavat kaikkein aktiivisimmin, miehille muodostuu tukala asema, ja heidän on vaikea päästä mukaan arvostettujen asiantuntijoiden joukkoon – elleivät he tieten tahtoen sanoudu irti mahdollisista miesjärjestökytkennöistään ja lupaudu kaikin tavoin toimimaan naisten intressejä korostaen.

Jos joko mies- tai naisjärjestöjen edistämät diskurssit saavuttavat tietyillä keskustelun osa-alueilla hegemonisen aseman, tästä aiheutuu selvää haittaa vastakkaiselle sukupuolelle. Haitat voivat ilmetä esimerkiksi diskurssiivisesti heikommassa asemassa olevan sukupuolen ongelmien kiistämisenä ja vähättelynä sekä diskurssiivisessa valta-asemassa olevan sukupuolen ongelmien ylikorostamisena, joka tähtää julkishallinnon toimenpiteiden ja käytäntöjen ohjaamiseen vain omaa sukupuolta hyödyttävään suuntaan. Tältä pohjalta voidaan ennustaa, että jos tasa-arvopoliittinen diskurssi kietoutuu liian vahvasti yhteen naisjärjestöjen sekä naispuolisten naistutkijoiden näkemysten kanssa, miesten tasa-arvo-ongelmat nähdään yleisen tasa-arvopoliittikan piirissä vähäisinä ja vähämerkityksellisinä.

Suomalainen matriarkaatti sekä miehille haitalliset meemipleksit

Väitöskirjani tärkein empiirinen aineisto muodostui Suomen tasa-arvovaltuutetun toimistolle vuosina 1997–2004 jätetyistä 800 syrjintävalituksesta, joista noin kolmasosa oli miesten tekemiä. Ennen tähän aineistoon tarttumista oli kuitenkin välttämätöntä suorittaa kaksi valmistelevaa tutkimusta, joiden tarkoituksena oli mahdollistaa sukupuolisyryntää koskevan teorian soveltaminen valituksista

muodostuvaan aineistoon. Ensimmäisessä valmisteleavassa tutkimuksessa selvitettiin suomalaisen yhteiskunnan patriarkaalisen ja matriarkaalisen organisaatioklusterin välisiä rajoja sekä klustereiden väliin jääviä neutraaleja tai kiistanalaisia alueita. Tässä tilastollisessa tarkastelussa suomalaisiksi patriarkaatiksi määrittyivät teollisuus, rakennustoiminta, kuljetus ja liikenne, maanpuolustus, kauppa sekä eräät asiantuntija-alat kuten talouspolitiikka ja teknologia. Suomalainen matriarkaatti puolestaan rakentuu sosiaali- ja hoiva-alan, kulttuuritoimen, ravintola- ja majoitusalan sekä ihmissuhteita ja sukupuolten tasa-arvoa koskevan asiantuntemuksen, järjestötoiminnan ja julkisen politiikan ympärille. Nämä havainnot perustuvat pääosin Tilastokeskuksen johtotehtäviä ja asiantuntijuutta koskeviin sukupuolitettuihin tilastoihin sekä yhteiskuntamme horisontaalista segregatiota koskeviin kvalitatiivisiin tarkasteluihin, joita ovat tuottaneet muun muassa Mari Antikainen, Hannele Forsberg, Liisa Rantalaiho, Harriet Silius sekä Jaana Vuori.

Toisessa tutkimuksessa selvitettiin sitä, minkälaisia miehille haitallisia meemipleksejä¹ eli toisiinsa kytkeytyvistä väittämistä ja uskomuksista muodostuvia uskomusrakenteita on olemassa. Lisäksi tutkittiin sitä, millä näistä meemiplekseistä on havaittavissa olevaa vaikutusta julkishallinnon diskursseihin ja käytäntöihin. Miehille kaikkein haitallisimmaksi meemipleksiksi paikannettiin seksismi, joka ilmenee muun muassa miehiin kohdistuvina kohtuuttomina rooli-odotuksina. Esimerkkinä ovat rooli-odotukset, joiden mukaan todelliset miehet eivät koskaan valita ongelmiaan ja joiden mukaan todelliset herrasmiehet antavat aina etusijan naisille ja naisten ongelmien ratkomiselle.

Myös feminismin eri suuntausten ja koulukuntien piiristä löytyi miehille hankalia ja miehiin kohdistuvaa syrjintää edistäviä meemipleksejä. Merkittävin näistä on ajatus, jonka mukaan naiset ovat ainoa syrjitty sukupuoli ja siksi kaiken tasa-arvopolitiikan ja julkishallinnon tulisi tähdätä naisten aseman parantamiseen kaikilla

1. Meemipleksejä voidaan kutsua myös diskurssiivisiksi muodostumiksi.

hallinnonaloilla. Tämä meemipleksi eli SBAM² havaittiin suorite-
tuissa tekstianalyseissa melko suosituksi muun muassa YK:n, EU:n
sekä Suomen tasa-arvopolitiikan piirissä. Toinen miesten kannalta
hankala feministinen meemipleksi on Jaana Kuusipalon kuvaama
käänteisstrategia, jossa sukupuolihierarkia käännetään ylösalaisin
siten, että naisia ja naiseutta ihannoidaan, kun taas miehet ja mas-
kuliinisuus esitetään kielteisessä valossa. Tämä meemipleksi näyt-
täisi olevan feminismin piirissä vähemmän vaikutusvaltainen kuin
SBAM, mutta sillä näyttäisi kuitenkin olevan miehiä syrjivä vaikutus
esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan liittyvissä diskursseissa ja hallin-
nollisissa käytännöissä, joissa miehille tarjotaan väkivallantekijän
subjektipositiota ja naisille taas uhrin subjektipositiota. Toinen alue,
jolla käänteisstrategia todennäköisesti haittaa suomalaisia miehiä,
ilmenee avioerojen ja huoltajuusriitojen kontekstissa. On mahdol-
lista, että näissä tilanteissa sosiaalialan viranomaiset yhdistelevät
toisiinsa seksistisiä, maternalistisia ja feministisiä meemejä tavalla,
joka johtaa miehiä syrjiviin asiantuntijalausuntoihin.

Tasa-arvovaltuutetulle tehtyjen valitusten tarkastelu

Näiden valmistelujen jälkeen oli mahdollista tarttua tasa-arvovali-
tuksista muodostuvaan aineistoon sen selvittämiseksi, ovatko miehet
erityisessä vaarassa joutua syrjityiksi suomalaisen matriarkaatin piiris-
sä. Tutkimusaineisto paljasti, että miespuolisilla sosiaalityöntekijöillä
on jopa yhdeksänkertainen todennäköisyys kokea sukupuolisyrjintää
naispuolisiin kollegoihin verrattuna. Hoiva-alalla todennäköisyys on
noin kolminkertainen. Näillä aloilla ilmenevä syrjintä on luonteel-

2. SBAM, systematic bias against men. Meemipleksi ei tarkoita yleistä miesviha-
mielisyttä (misandriaa) vaan uskomusta, jonka mukaan naiset ovat kaikilla
yhteiskunnan ja elämän alueilla (ainoa) syrjitty sukupuoli ja siksi julkishallinnon
päättöksentekijöiden tulisi kaikissa tilanteissa suosia naisia sekä keskittyä aina
ensisijaisesti naisten ongelmien korjaamiseen.

taan pääosin rekrytointisyrjintää, mutta osin myös palkkasyrjintää sekä syrjivien työolosuhteiden järjestämistä miehille. Tulokset antavat siten tukea sukupuolisyryntää koskevalle yleiselle teorialle, joka ennustaa miehiin kohdistuvan syrjinnän keskittyvän matriarkaalisen klusterin sisälle.

Päätelmä siitä, että valta-asemassa olevat miehet suosivat herrasmiesmäisesti naisia tietyissä tilanteissa, sai tutkimusaineistosta vain lievää tukea. Aineistossa ilmeni pari tapausta, joissa miehet valittivat siitä, että heidän vaimonsa oli saanut samansuuruisesta ylinopeudesta vähemmän päiväsakkoja kuin he itse. Vastaaventyyppejä valituksia siitä, että naisvaltaiset organisaatiot olisivat suosineet miespuolisia asiakkaita, ei ilmennyt.

Miehille haitallisten meemipleksien vaikutus miehiin kohdistuvaan syrjintään osoittautui vaikeaksi arvioida objektiivisella tavalla. Mikäli tutkimuksessa käytetyt arviointiperiaatteet katsotaan hyväksyttäväksi, voidaan todeta, että SBAM:illa ja käänteisstrategialla saattaa olla miehiin kohdistuvaa syrjintää edistäviä vaikutuksia. Selkein ja kiistattomin esimerkkitapaus SBAM:in miehiä syrjivistä vaikutuksista ilmeni valtuutetun lausunnosta 5/52/97, jonka mukaan eräs suomalainen kunta oli palkannut kouluun naisopettajan ja jättänyt pätevimmän hakijan (miehen) palkkaamatta. SBAM:in vaikutus ilmeni tapauksessa siten, että pätevimmän hakijan syrjäyttämistä oli perusteltu kunnan tasa-arvosuunnitelmalla, jonka tavoitteena oli naisten aseman parantaminen työelämässä. Merkittävää tapauksessa on se, että kyseisen koulun opettajakunnassa oli jo ennestään huomattava naisenemmistö, joten soveltamalla hieman erilaisia tasa-arvodiskursseja olisi ollut mahdollista jopa suosia miehiä työhönotossa. SBAM lähtee kuitenkin siitä olettamuksesta, että naiset ovat syrjitty sukupuoli, joten positiivisen erityiskohtelun tulee kohdistua aina nimenomaan naisiin.

Jos verrataan toisiinsa seksististen motiivien sekä SBAM:in merkitystä miehiin kohdistuvaa syrjintää aiheuttavina tekijöinä, näyttää tutkimusaineiston valossa siltä, että seksismi on huomattavasti

tavasti suurempi miehiin kohdistuvaa syrjintää aiheuttava tekijä kuin SBAM.

Tutkimus paljasti lisäksi monia kiinnostavia yksityiskohtia ja tietoja miehiin kohdistuvan syrjinnän luonteesta. Merkittävä havainto oli esimerkiksi se, että yritysten miespuolisilla asiakkailla näyttäisi olevan jopa puolitoista kertaa suurempi todennäköisyys kokea sukupuolisyryntää kuin naispuolisilla. Miehet valittivat muun muassa ravintoloiden, kuntosalien, laivayhtiöiden, raviratojen, uimahallien, teatterien ja vakuutusyhtiöiden harjoittamasta miehiä syrjivästä hinnoittelusta. Asiakkaisiin kohdistuva syrjintä on kuitenkin ilmiö, jota tasa-arvolaki ei Suomessa säätele selkeillä erityispykälillä.

Kiinnostava yksityiskohta tutkimusaineistossa oli myös se, että SBAM-meemipleksillä näyttäisi olevan kannatusta osin jopa tasa-arvovaltuutetun toimistossa. Lausunnossaan 7/59/99 valtuutettu päätti olla puuttumatta miehiä haittaavaan hinnoittelusyrjintään ja esitti perusteluna ratkaisulleen sen, että tasa-arvolain tavoite on ”naisten aseman edistäminen, erityisesti työelämässä”. Tämä tasa-arvolakia koskeva tulkinta ei vastaa tasa-arvolain tavoitepykälän tekstiä, mutta on sitä vastoin täysin yhteensopiva SBAM-meemipleksin kanssa.

Edellä kuvattu tutkimus on teoreettisesti antoisa siksi, että se yhdistää toisiinsa meemiteoriaa ja diskurssianalyysiä tavalla, joka hyödyttää molempia tutkimussuuntia. Yhtenä keskeisenä havaintona on se, että käsitteet diskurssi ja meemipleksi ovat käytännössä synonyymejä keskenään. Tämä tarkoittaa sitä, että diskurssien evoluutiota voidaan mallintaa ja ennustaa meemiteorian avulla ja vastaavasti meemiteorian kannattajien tulisi ehdottomasti tutustua tarkemmin diskurssianalyysiin.

Myös tutkimuksessa sovellettu naistutkimuksen ja julkishallintotieteen yhdistely näyttäisi hedelmälliseltä molemmille tieteenaloille. Yleinen teoria sukupuolisyrynnästä hyödyttää julkishallintotiedettä patriarkaalisesta ja matriarkaalisesta organisaatioklusterin käsitteiden ja niistä johdettujen ennusteiden avulla. Naistutkimukselle mallin hyöty ilmenee siinä, että malli tuo esiin hyvinvointivaltioiden mat-

riarkaaliisiin organisaatioihin ja diskursseihin sekä miehiin kohdistuvaan syrjintään liittyviä ilmiöitä, joiden olemassaoloa ei ole aiemmin naistutkimuksen piirissä tiedostettu.

Kirjallisuus

- Antikainen, Mari (2004), *Sosiaalityöntekijän ammatillinen ymmärrys eroon liittyvässä huolto- ja tapaamisneuvottelussa: Foucaultilainen diskurssianalyysi Pohjois-Savolaisten sosiaalityöntekijöiden ammatillisista asiantuntijakäytännöistä*. Lisensiaattityö. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto. Kuopio.
- Anttonen, Anneli; Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) (1994), *Naisten hyvinvointivaltio*. Vastapaino, Tampere
- Eräsaari, Leena; Julkunen, Raija & Silius, Harriet (toim.) (1995), *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla*. Vastapaino, Tampere.
- Forsberg, Hannele (1995), Sosiaalitoimiston isä: Kaivattu, toivoton ja uhkaava. Teoksessa Eräsaari, Julkunen & Silius (toim.) 132–149.
- Holter, Øystein (2005), Social Theories for Men and Masculinities: Direct Gender Hierarchy and Structural Inequality. Teoksessa Kimmel Michael; Hearn, Jeff & Connell, Raewyn (eds.), *Handbook of Studies on Men and Masculinity*. Sage, Thousands Oaks, London & New Delhi, 15–34.
- Holli, Anne-Maria; Saarikoski, Terhi & Sana, Elina (toim.) (2002), *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, WSOY, Helsinki.
- Kuusipalo, Jaana (2002), Mikä on se tasa-arvo, jota tasa-arvopolitiikka tavoittelee? Teoksessa Holli, Saarikoski & Sana (toim.).
- Rantalaiho, Liisa (1994), Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa Anttonen, Henriksson & Nätkin (toim.), 9–30.
- Saarinen, Aino (1994), Naiset sosiaalisena vapaapalokuntana – Filantropia 1800-luvun lopun Tampereella. Teoksessa Anttonen, Henriksson & Nätkin (toim.), 31–52.
- Silius, Harriet (1995), Sukupuolitetun ammattilaisuuden julkisuus ja yksityisyys. Teoksessa Eräsaari, Julkunen & Silius (toim.), 49–66.
- Tilastokeskus (2006), *Naiset ja miehet johtotehtävissä ja yrittäjinä*. Taulukot T3 ja T4.
- Veikkola, Eeva-Sisko (2002), Sukupuolten asema tilastoissa. Teoksessa Holli, Saarikoski & Sana (toim.), 50–69.
- Vuori, Jaana (2001), *Ädit, isät ja ammattilaiset*. Tampere University Press, Tampere.

Anders Ahlbäck

ASEVELVOLLISUUDEN JA MIEHEYDEN LYHYT HISTORIA

Olennainen osa suomalaista mieheyttä läpi itsenäisyysajan on ollut asevelvollisuus ja mieskansalaisen tehtävä maanpuolustajana. Sotilaskoulutus ja asepalvelus niin rauhan kuin sodan aikana on pidetty välttämättömänä ja luonnollisesti miehille kuuluvana tehtävänä, johon on liitetty suuri määrä merkityksiä. Kun moderni asevelvollisuusjärjestelmä luotiin Suomeen itsenäisyyden alussa, se oli kuitenkin aluksi hyvin kiistanalainen ja sen vaikutuksia nuorten miesten kehitykseen epäiltiin. Juuri sen vuoksi aiheen ympärillä käytettiin ja kehitettiin monenlaisia ja ristiriitaisia mieskuvia. Suomalaisen asevelvollisuuden lyhyt historia osoittaa, kuinka käsitykset mieheydestä muuttuvat yhteiskunnallisten tarpeiden myötä ja poliittisten eturistiriitojen paineessa.

Äkillinen militarisoituminen

Voidaan perustellusti väittää, että maamme itsenäisyys johti suomalaisen mieheyden ja mieskansalaisuuden militarisoitumiseen. Edeltävä vuosisata osana Venäjän imperiumia oli Suomen historian rauhanomaisimpia. Autonomian aikana useimmilla suomalaisilla miehillä ei juurikaan ollut mitään tekemistä sotalaitoksen kanssa. Eräänlainen yleinen asevelvollisuus oli voimassa 1881–1901, mutta vain joka kymmenes nuori mies joutui silloin aktiivipalvelukseen. Ensimmäisen maailmansodan aikana, jolloin miljoonat miehet Venäjän keisarikunnan muista osista kuolivat itärintaman taistelukentillä, suomalaisia ei lainkaan kutsuttu sotapalvelukseen.

Asiat muuttuivat äkillisesti, kun Suomi irtaantui vallankumouksen kourissa olevasta Venäjästä. Maassa puhkesi sisällissota, ja sodan voittaneen porvarillisen Suomen rajanaapuriksi tuli uusi, vihamieliseksi koettu bolševikkivaltio. Yhtäkkiä sotilaita kaivattiin kipeästi suomalaisessa yhteiskunnassa. Yleinen asevelvollisuus miehille otettiin käyttöön valkoisten puolella sisällissodassa, ja sodan jälkeen valkoisen puolen kenttäarmeijaa ei hajotettu, vaan se jatkoi toimintaansa ja siitä kehitettiin uusi vakinainen armeija. Pitkä sotilaspalvelus tässä asevelvollisuusarmeijassa säädettiin 21-vuotiaille miehille pakolliseksi rauhankin aikana. Ensimmäisen tasavallan porvarillis-nationalistinen ”Valkoinen Suomi” näki kansakunnan henkisten ja fyysisten voimavarojen mobilisoinnin ja valmistautumisen sotaa varten vapaan Suomen elinehtona.

Itsenäistynyt Suomi rakensi nopeaan tahtiin itselleen kansalliset puolustusvoimat ja varustautui sekä henkisesti että aineellisesti sotaa varten. Kun periaatteessa jokaisen terveen miehen piti olla koulutettu sotilas ja siviilissäkin ollessaan valmiudessa sotaa varten, mieheyden merkitys muuttui ja militarisoitui. Nuorelle miesten sukupolvelle sotilasasioista tuli keskeinen osa miehenä olemista ja hyvin kouriintuntuva osa käytännönkin elämää. He suorittivat 12–18 kuukauden asevelvollisuuden, kävivät reserviharjoituksissa

ja monet vielä vapaaehtoisissa suojeluskuntien harjoituksissa vapaa-aikanaan. Osa heistä oli itse taistellut sisällissodassa, useimmilla oli suvussaan ja tuttavapiirissään sodan veteraaneja. Suurin osa heistä joutui taistelemaan talvi- ja jatkosodassa.

Uuden Suomen pirstoutuneisuus

Silti ”Valkoinen Suomi” ei ollut niin eheä tai yksimielinen kuin kansallismieliset olisivat halunneet, eikä varsinkaan suhtautumisessa puolustusvoimiin. Mieheyden militarisoitua vastustettiin monelta taholta, tai ainakin se haluttiin toteuttaa hyvin toisenlaisella tavalla. Suojeluskunnat ja työväenliike olivat tunnetusti pitkään vihamielisiä toisilleen. Vähemmän huomiota on kuitenkin saanut se tosiasia, että myös asevelvollisuus ja rauhanaikainen sotilaspalvelus olivat aluksi hyvin kiistanalaisia.

Vasemmistolle oli tietenkin sisällissodan jälkeisinä vuosina vastenmielistä lähettää nuoret miehensä samaan armeijaan, joka oli murskannut sosialistisen vallankumouksen Suomessa. Mutta tasavaltaa ja yhteiskunnan demokratisoitumista kannattavissa laajemmissakin piireissä suhtauduttiin kielteisesti siihen, että Suomeen oli luotu venäläis-preussilaistyyppinen asevelvollisuusjärjestelmä Venäjällä palvelleiden upseerien, Saksassa koulutettujen jääkäriupseerien sekä saksalaisten sotilasneuvonantajien johdolla. Asevelvolliset eristettiin varuskuntiin pitkäksi ajaksi, ja he saivat ammattiupseerien antamaa sotilaskoulutusta, jossa painotettiin ehdotonta kurinalaisuutta ja käskyjen vaistonomaista toteuttamista.

Tämä sotalaitostyyppi liittyi sekä sosiaalidemokraattien että maalaisliittolaisten silmissä liian tiiviisti vanhakantaisten keisarikuntien autoritaariseen hallitustapaan. Se nähtiin kalliina, vieraana ja mahdollisesti jopa uhkana demokratialle, jos siitä tulisi oikeistomielisen upseerikunnan tahdoton välikappale. Väitettiin, ettei se sopinut

urheiden mutta jäykkäniskaisten suomalaismiesten luonteenlaadulle. Vasemmisto ja keskusta halusivat alun perin Sveitsin mallin mukaisen miliisiarmeijan, jossa sotilaat jatkoivat siviilielämäänsä työpaikoillaan ja perheensä parissa. Sotilasharjoituksiin kokoonnuttaisiin ainoastaan sunnuntaisin tai parin kesäviikon ajaksi. Suomalaismiesten sanottiin olevan sitkeitä ja taitavia sotureita taistellessaan maansa ja vapautensa puolesta, mutta heidän maanpuolustustahtonsa tukahtuisi, jos heidät pakotettaisiin heille vastenmieliseen kasarmipalvelukseen, yläluokkaisten upseerien simputettavaksi. Tätä perusteltiin sisällissodan kokemuksilla.

Armeijan turmeleva vaikutus

Halki puoluekentän ilmaistiin myös vakava huoli siitä, että raaka sotilaselämä turmelee nuorten asevelvollisten siveellisyyden ja terveyden. Tämä porvariston perinteinen kuva kasarmielämän raaistavasta vaikutuksesta sai vahvistusta siitä, mitä lehdet raportoivat asevelvollisten surkeista oloista. Heti sisällissodan jälkeen armeijassa vallitsi pula elintarvikkeista, vaatetuksesta ja koulutetusta päällystöstä. Kasarmirakennukset olivat ränsistyneitä ja epäterveellisiä, lääkintähuolto alikehittynyttä, ja kulkutauteihin kuoli paljon sotilaita.

Pahimmat aineelliset puutteet saatiin korjattua 1920-luvun alussa, mutta armeija sai jatkuvasti huonoa julkisuutta liittyen useisiin suuriin kavallustapauksiin puolustushallinnossa sekä toistuviin väitteisiin johdon epäpätevyydestä, upseeriston juopottelusta sekä asevelvollisten häikäilemättömästä ja epäasiallisesta kohtelusta. Eduskunnassa kansanedustajat valittivat, että kunnolliset ihmiset pelkäsivät lähettää poikiaan armeijaan, koska eivät tieneet, missä fyysisessä ja moraalisisessa kunnossa he palaisivat kotiin. Tässä yhteydessä asevelvollisia kuvattiin haavoittuvina nuorukaisina ja väärinkäytösten avuttomina uhreina. Tässä huolestuneisuuden re-

toriikassa sotilaskoulutus ei tuottanutkaan urheita ja miehekkäitä isänmaanpuolustajia vaan päinvastoin: armeijasta palasi kotiin sairaita ja turmeltuneita nuorukaisia, jotka eivät kyenneet edes pitämään itsestään huolta.

Miesten koulu

Kritiikki sotalaitosmuotoa tai armeijan asioiden huonoa hoitoa kohtaan perustui usein siihen, että osa kansalaisista pelkäsi asepalveluksella olevan kielteinen vaikutus nuorukaisten mieheyteen. Mutta myös ne, jotka puolustivat olemassa olevaa järjestelmää, viittasivat alinomaan mieheyteen. Muun muassa armeijan ”kansalaisvalistuksessa” todettiin, että sotilaskoulutus sai nuoret miehet ymmärtämään isänmaallisuutta, velvollisuudentuntoa, itsehillintää ja uhrimieltä, se paransi heidän ryhtiään ja ruumiillista kuntoaan, ja sotilaiden välinen kaveruus eheyttäisi repaleisen kansakunnan yli luokkarajojen. ”Miesten koulusta” tullessaan nuorukaisesta oli tullut aikuinen mies, tarkka ja ahkera työntekijä sekä vastuuntuntoinen ja yhteiskuntaa säilyttävä kansalainen.

Tätä retoriikkaa pitää ymmärtää vastareaktionä vasemmiston antimilitarismiin ja laajan yleisön epäluuloon armeijaa kohtaan, mutta se oli myös suurelta osin melko suoraan lainattu maailmansotaa edeltävän aikakauden saksalaisesta armeijapropagandasta. Sitä käytti lähinnä jääkäri- ja suojeluskuntaliikkeeseen, upseerikuntaan ja sotilaspapistoon kuuluvat henkilöt. Porvarilliset puolustuslaitosta kannattavat puoluepolitiikot sen sijaan varoivat usein käyttämästä retoriikkaa, jota olisi voinut tulkita militaristiseksi. He kuvasivat asevelvollisuusjärjestelmää lähinnä valitettavana välttämättömyytenä ja innostuivat vain harvoin ylistämään sen kasvattavaa vaikutusta. Tämä heijasti jotain ajan hengen ristiriitaisuudesta, jossa vahvan maanpuolustushengen rakentaminen yhdistyi vierauden tunteisiin

uutta sotalaitosta kohtaan ja kielteisiin mielikuviin sodasta ja sotilaselämästä.

Rivit sulkeutuvat

Asenteet asevelvollisuusarmeijaa kohtaan kääntyivät hitaasti myönteisemmiksi 1920-luvun lopulta alkaen. Tähän oli monta syytä. Kotimainen päällystökoulutus saatiin järjestettyä, sotilaspedagogikka tuli uutena aineena kadettikouluun, ja varsinkin asevelvollisia kouluttavien kanta-aliupseerien kelpoisuus tehtäviinsä parani huomattavasti. Puolustusvoimat panostivat julkisuuskuvansa parantamiseen muun muassa järjestämällä ”omaisten päiviä” varuskunnissa ja kutsumalla tiedotusvälineet mukaan seuraamaan suuria sotaharjoituksia. Poliittisella kentällä maalaisliittolaiset vakuutuivat siitä, ettei mielisjärjestelmä toimisi harvaan asutussa maassa, ja he saivat yhdessä jääkäriupseerien kanssa ”puhdistettua” armeijajohdon sellaisista henkilöistä, joilla kiihkokansallismielisten silmissä oli liian ”venäläinen” ammattitausta.

Tärkeimmät muutokset liittyivät kuitenkin maan vaurastumiseen, yhteiskunnallisten uudistusten sarjaan sekä työväen elintason nousuun. Varsinkin kun sosialidemokraatit pääsivät vuonna 1928 hallitusvastuuseen, he alkoivat yhä enemmän ajatella, että ensimmäinen tasavalta oli kaikista puutteistaan huolimatta puolustamisen arvoinen myös työväenluokan näkökulmasta. Kun vakituinen armeija asettui Mäntsälän kapinan alla keväällä 1932 tiukasti puolustamaan laillista hallitusta ja parlamentaarista demokratiaa suojeluskuntien äärioikeistolaisia aineksia vastaan, vasemmiston armeijavastaisuus lieventyi, vaikkei kokonaan kadonnutkaan.

Suomalaiset ehtivät 1920- ja 1930-luvun aikana tottua uuden sotalaitoksen olemassaoloon keskellä siviiliyhteiskuntaa. Asevelvollisuuden suorittaminen tuntui nuorista miehistä vuosi vuodelta

luonnollisemmalta ja turvallisemmalta. Mitään täyskäännöstä ennen talvisotaa ei kuitenkaan tapahtunut. Vaikka miesten asevelvollisuuden peruseriaatteesta jo vallitsi laaja yksimielisyyttä, kaikki ne eri mieli- ja mieskuvat, mitä olen hahmotellut, jatkoivat ristiriitaista rinnakkaineloaan sotaan saakka, vain painopisteet siirtyivät hiljalleen. Vaikka alaluokan miehet hyväksyivät velvollisuudekseen suorittaa asepalveluksen, se ei tarkoittanut, että he noin vain nielivät armeijan tarjoaman porvarillis-nationalistisen mies- ja kansalaisihanteen. Tämä näkyy muun muassa siinä, kuinka sotienvälisen 1920–1930-lukujen armeijakritiikin mielikuva jäykkäniskaisesta, itsenäisestä ja muodolliseen kuriin alistumattomasta mutta aina rohkeasta ja taitavasta suomalaisesta sotilaasta, sai jatkoa talvi- ja jatkosodan kuvauksissa ja muistoissa.

Kirjallisuus

- Ahlbäck, Anders (2010), *Soldiering and the Making of Finnish Manhood. Conscription and Masculinity in Interwar Finland, 1918–1939*. Åbo Akademi, Åbo. [<https://www.doria.fi/handle/10024/67001>] (luettu 24.10.2011)
- Ahlbäck, Anders (2006), Mitä miehen on kestettävä. Kokemuksia suomalaisesta sotilaskoulutuksesta 1920- ja 1930-luvuilta sukupuolihistorian valossa. Suom. Ville Kivimäki. Teoksessa Kinnunen, Tiina & Kivimäki, Ville (toim.), *Ihminen sodassa. Suomalaisten kokemuksia talvi- ja jatkosodasta*. Minerva, Helsinki ja Jyväskylä, 107–124.
- Ahlbäck, Anders (2010), Sotasankaruus miehuuden esikuvana: jääkäriupseerit ja suomalainen sotilaskoulutus. Teoksessa Peltonen, Ulla-Maija & Kemppainen, Ilona (toim.), *Kirjoituksia sankaruudesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 47–88.
- Dudink, Stefan; Karen Hagemann & John Tosh (toim.) (2004), *Masculinities in Politics and War. Gendering Modern History*. Manchester University Press, Manchester & New York.
- Frevert, Ute (2004), *A Nation in Barracks: Modern Germany, Military Conscription and Civil Society*. Berg, Oxford.

- Goldstein, Joshua S. (2001), *War and Gender. How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Kronlund, Jarl (toim.) (1988), *Suomen puolustuslaitos 1918–1939. Puolustusvoimien rauhan ajan historia*. WSOY, Porvoo.
- Latva-Äijö, Annika (2004), *Lotta Svärdin synty. Järjestö, Armeija, Naiseus 1918–1928*. Otava, Helsinki.

Teemu Tallberg

MIESTEN MAANPUOLUSTUKSESTA TASA-ARVOISEEN TURVALLISUUTEEN?

Puolustus- ja turvallisuusala on yksi voimakkaimmin sukupuolittuneista yhteiskuntasektoreista. Suomessa miesten yleinen asevelvollisuus on omalta osaltaan tukemassa perinteistä työnjakoa, jossa turvallisuuspolitiikka ja -päättökset, maanpuolustus, rajavalvonta, rauhanturvaaminen ja kriisinhallinta sekä poliisi- ja pelastustoimi ovat miesten hallitsemia. Alojen sukupuolittuneisuus ei tarkoita pelkästään sitä, kuinka moni mies tai nainen työskentelee alan tehtävissä ja organisaatioissa, vaan se ulottuu työpaikkakulttuureista ja ammatti-identiteeteistä kysymyksiin kansalaisuudesta, tasa-arvosta ja demokratiasta.

Väitöstutkimukseni *The Gendered Social Organisation of Defence* tarkastelee kahden tapaustutkimuksen kautta maanpuolustuksen organisointia ja sukupuolittuneisuutta. Tutkimusmetodi on etnografinen, mikä tarkoittaa että olen ollut kuukausia läsnä tutkitavien organisaatioiden arjessa keräten havaintoja, haastatteluja, dokumentteja ja muuta tutkimus-aineistoa. Tutkimuskohteina ovat olleet rauhanturvatehtävissä toimiva taisteluosasto Balkanilla sekä

Puolustusvoimien huoltoon liittyvä palvelukeskus Suomessa. Toisin kuin vaikkapa laajoihin kyselyaineistoihin perustuvat tutkimukset, tämä tutkimus kertoo sisältä käsin organisaatioiden konkreettisesta arkitodellisuudesta ja Puolustusvoimien nykypäivästä. Ruohonjuurinäkökulmasta valottuu, miten henkilöstöhallinto, sosiaaliset verkostot, sosiaalinen kontrolli, auktoriteettisuhteet, urasuunnittelu, yhteistyö, hoiva ja huumori kietoutuvat yhteen, mutta tutkimuksessa ovat läsnä myös maanpuolustuksen rakenteelliset muutokset ja kansainvälisen turvallisuuden kehitys.

Tapaustutkimukset valottavat erilaisia jakolinjoja ja muutosprosesseja maanpuolustuksen organisoinnissa. Kriisinhallinnan asema yhtenä Suomen Puolustusvoimien kolmesta päätehtävästä (maan sotilaallisen puolustamisen ja viranomaisten tukemisen ohella) määrittää kriisinhallinnan Puolustusvoimien ydintoiminnoksi. Miesvaltaiset ja sotilasjohtoiset kriisinhallintaorganisaatiot ovat kansainvälisen turvallisuusyhteistyön ja rauhanrakentajavaltiona profiloitumisen kiillotettu kilpi. Sen sijaan Puolustusvoimien huolto- toiminnat (kuten terveydenhuolto, ruoka- ja vaatetushuolto, talous- ja tietohallinto) ovat tukitoimintoina olleet uudelleenjärjestelyjen kohteena: kumppanuuksien ja ulkoistamisten myötä naisten osuus Puolustusvoimissa on laskenut, sillä lähes kaikki Puolustusvoimissa työskentelevät naiset toimivat siviilitehtävissä. Esimerkiksi Puolustusvoimien ruokahuolto keskitettiin vuonna 2006 omaksi organisaatiokseen, joka yhtiöitettiin Leijona Catering Oy:ksi vuoden 2012 alussa.

Sukupuolen ohella siviili-sotilas -jakolinja rakentaa monella tapaa Puolustusvoimien ja koko maanpuolustuksen kenttää. Rauhanturvaajien arjessa erilaisia jännitteitä syntyy suhteessa paikalliseen siviiliväestöön sekä koti-Suomessa oleviin sosiaalsiin verkostoihin, kuten perheeseen ja ystäviin. Myös rauhanturvaorganisaation sisällä sosiaalista kanssakäymistä värittää organisaation erityinen moniaikainen luonne: intensiivisessä työ- ja asuinyhteisössä ammattisotilaat, reserviläiset ja asevelvollisuutta suorittamattomat asiantuntijat

toimivat samankaltaisissa tehtävissä, mikä usein johtaa erilaisiin jännitteisiin yksilöiden sekä ajattelu- ja toimintatapojen välillä. Näiden suhteiden virallista ja epävirallista hallinnointia tutkimus valottaa analysoimalla muun muassa byrokratiaa, verkostoja, hierarkioita, homososiaalisuutta¹, tarinankerrontaa ja alkoholinkäyttöä rauhanturvaajakoulutuksessa ja palveluksessa kriisialueella. Rauhanturvaajien kulttuurin tarkastelu kertoo monella tapaa laajemminkin miesten sosiaalisista suhteista ja käytännöistä sekä suhteesta työhön.

Toinen tapaustutkimus tarkasteli puolustushallinnon kumppanuusohjelmaa ja sen puitteissa tapahtunutta Puolustusvoimien tukitoimintojen uudelleenorganisointia. Tutkimuksessa avautui laajempi näkökulma maanpuolustuksen kentän kehityskuluihin. Kun Puolustusvoimien toimintaa hajautetaan kumppanuuksien ja ulkoistamisen kautta verkostoiksi, kun vapaaehtoisen maanpuolustustoiminnan roolia kasvatetaan ja huoltovarmuuden² ympärillä tapahtuvaa yhteistyötä tiivistetään, turvallisuuden kokonaisorganisointi ja sisällöllinen merkitys muuttuvat tavalla, jota voi kutsua valtavirtaistamiseksi. Aivan kuten organisaatioissa valtavirtaistetaan vaikkapa tasa-arvo- tai ympäristöasioista huolehtiminen osaksi kaikkea toimintaa (sen sijaan, että tietty henkilö tai yksikkö vastaisi asioista tai niiden edistämiseksi olisi erityisiä projekteja), turvallisuus on valtavirtaistumassa valtion hallinnoimaksi yhteiskunnalliseksi yhteistoiminnaksi, johon osallistuvat niin julkisen, yksityisen kuin kolmannenkin sektorin toimijat.

1. Homososiaalisuudella viitataan yleensä sosiaalisen kanssakäymiseen siihen piirteeseen, että miehet suosivat kaltaistensa miesten seuraa. Homososiaalisuus voi ilmetä esimerkiksi miesten välisinä kiintymyssuhteina, keskinäisenä kilpailuna, ”hyvä veli” -verkostoina, toisten miesten suosimisena työpaikoilla ja rekrytoinnissa, tai naisten ja yhteisön normeista poikkeavien miesten ulossulkemisena vuorovaikutuksesta.
2. ”Huoltovarmuudella tarkoitetaan kykyä sellaisten yhteiskunnan taloudellisten perustoimintojen ylläpitämiseen, jotka ovat välttämättömiä väestön elinmahdollisuuksien, yhteiskunnan toimivuuden ja turvallisuuden sekä maanpuolustuksen materiaaalisten edellytysten turvaamiseksi vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissa.” (<http://www.huoltovarmuus.fi/>)

Sotilassosiologiaa ja sukupuolta koskevana erityiskysymyksenä arvostelen tutkimuksessa joukkokiinteyden saamaa laajaa tieteellistä huomiota ja käsitteen taustaoletuksia. Sotilasyksiköitä ja taistelevia joukkoja koskevissa tutkimuksissa on tarkasteltu sotilaiden välistä koheesiota eli joukkokiinteyttä ja sen vaikutusta sotilaiden suorituskykyyn: yhtenäisyyttä sotilasorganisaation eri tasoilla ja niiden välillä on pidetty ensisijaisena menestystekijänä taistelutilanteissa toimittaessa. Muutkin ovat kritisoineet joukkokiinteyden korostamista aikoina, jolloin maanpuolustuksen ja sodankäynnin luonne ovat muuttuneet niin, että aivan toisenlaiset tekijät ratkaisevat puolustuslaitosten menestyksen tehtäviensä suorittamisessa.

Joukkokiinteydestä puhuttaessa sotilaat ajatellaan usein sukupuolettomiksi olennoiksi. Joukkokiinteyttä korostavissa diskursseissa ja sotilaskulttuurin käytännöissä on kuitenkin sisäänrakennettuna vaiettuna ajatuksena, että seksuaalisuus on uhka taistelevien yksiköiden koheesiolle, heteromiesten väliselle yhtenäisyydelle. Tästäkin syystä naisia ja hyväksytystä miehen mallista poikkeavia miehiä pidetään epäilyttävinä toimijoina sotilaskonteksteissa. Kun tiiviit miesten väliset siteet asetetaan ideaaliksi, organisatoriset rikkomukset ja vahingolliset sukupuolittuneet käytännöt (työpaikkakiusaaminen, väkivalta, seksuaalinen häirintä, alkoholin väärinkäyttö, varomaton seksuaalikäyttäytyminen ja muu riskikäyttäytyminen) saatetaan nähdä ”tarpeellisina” riskien ja stressitilanteiden korvikkeina tai tahattomina vahinkoina rakennettaessa miesten välisiä luottamussuhteita. Syntyy käytännön arvohierarkioita, joissa rikkomuksia pidetään pieninä pahoina verrattuna vaikkapa sotilasjoukon sisäisiin konflikteihin tai päivystystehtävien tylsyyden haittavaikutuksiin (turhautuminen, varomattomuus, virheet). Tutkimuksessani katson, että tällainen *miesten välisen yhteenkuuluvuuden oppi* sivuvaikutuksineen korostuu sotilasorganisaatioissa, joissa vaihtuvuus on suurta (lyhyiden palvelusaikojen tuottama kierto kriisinhallintajoukoissa, upseerikierto rauhanajan puolustusvoimissa, kuolemat ja haavoittu-

miset sodanajan joukoissa) – ja joissa yhteistoiminnallisuus on niiden jatkuva sosiaalinen haaste organisaation kannalta.

Oman miestutkimuksellisen antinsa *The Gendered Social Organisation of Defence* tarjoaa metodologisen lähestymistapansa osalta. Se asettaa kysymyksen, miten tutkija suhtautuu itseensä osana sukupuolittuneen vallan suhdeverkostoja, ja miten tutkija käyttää hyväkseen sukupuolittuneita resursseja ja havaintojaan tutkimuksen eri vaiheissa. Hahmottelen tutkimuksessa uudenlaista tutkimuksellista lähestymistapaa, profeminististä etnografiaa. Siinä kriittinen huomio kiinnitetään, tutkittavien ohella, keskeisen tutkimusinstrumentin eli tutkijan itsensä ristiriitaisiin kokemuksiin ja havaintoihin omasta mieheydestään sekä suhteistaan miehiin ja naisiin kenttätyössään. Etnografialle ja feministiselle tutkimukselle keskeisen ”toiseuden” käsitteen rinnalle tuodaan ”samuus”, jonka kautta esimerkiksi miehiä yhdistävät ja erottelevat vallankäytön muodot, etuoikeudet, jaetut merkitykset ja kokemukset sekä niihin liittyvät ambivalentit tunteet nostetaan esiin ja pohdinnan kohteeksi.

Kansallisen turvallisuuden kentässä tapahtuneita muutoksia on monella tasolla syytä tarkastella sukupuolisilmälasiensa läpi. Painopisteen siirtyminen maanpuolustuksesta turvallisuuteen on osaltaan haastanut perinteiset kytkökset miesten, asevoimien ja valtiollisen vallan välillä: sotiluus, kansalaisuus ja mieheys eivät enää yksiselitteisesti rakennu toistensa varaan, ja turvallisuus-ajattelu on laajentunut kattamaan muutakin kuin valtion sotilaallisen puolustamisen. Luovatko uudet turvallisuusstrategiset linjanvedot sekä turvallisuuden uudelleenorganisointuminen ja verkostot kuitenkin aiempaa tasarvoisempaa turvallisuutta? Miten turvallisuuden uudet työnjaot kohtelevat miehiä ja naisia? Kokonaismaanpuolustuksen periaatteet, joissa viranomaisyhteistyötä korostetaan ja joiden mukaisesti myös elinkeinoelämä ja järjestöt ovat eri tavoin mukana kriiseihin varautumisessa, ovat saaneet lisäpontta maanpuolustukseen kohdistuvista taloudellisista paineista ja uuden julkisjohtamisen (New Public Ma-

nagement) rantautumisesta puolustusvoimiin ja -hallintoon. Kyse ei kuitenkaan ole vain hallinnollisista ratkaisuista ja organisaatiomuutoksista, vaan poliittisista ja sosiaalisista prosessista, joissa myös turvallisuuden ja maanpuolustuksen sekä siviiliyden ja sotiluuden rajat neuvotellaan uusiksi. Nämä turvallisuuden valtavirtaistamiseksi nimeämäni prosessit sisältävät sukupuolittuneita aspekteja, joita olisi syytä tutkia jatkossa laajemmin.

Kirjallisuus

Huoltovarmuuskeskus, [<http://www.huoltovarmuus.fi/>] (luettu 1.11.2011)
Tallberg, Teemu (2009), *The Gendered Social Organisation of Defence: Two Ethnographic Case Studies in the Finnish Defence Forces*. Hanken Svenska handelshögskolan, Helsinki. [<http://hdl.handle.net/10227/181>]

Kirjoittajat

ILANA AALTO on Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen tutkija, joka viimeistelee väitöskirjaa 1990-luvun isyyskeskustelusta. Hän on toimittanut teoksen *Isäkirja* (2004) yhdessä Jani Kolehmaisien kanssa sekä tutkinut miesten sukupolvittaisia isyyskokemuksia ja suomalaisen isyyden historiaa. Hän on Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksen jäsen.

ANDERS AHLBÄCK on Åbo Akademin historian laitoksen post-doc tutkija, jonka väitöskirja käsittelee Suomen 1920–1930-luvun asevelvollisuusarmeijaa. Hän on opettanut miestutkimusta ja sukupuolihistoriaa usealla eri yliopistolla. Hän toimi Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksen puheenjohtajana vuosina 2007–2009.

PAAVO ARHINMÄKI on Jyrki Kataisen hallituksen tasa-arvoasioista vastaava ministeri ja Vasemmistoliiton puheenjohtaja vuodesta 2009.

JUUSO ERNO on Miesten tasa-arvo ry:n puheenjohtaja.

ANTTI ERVASTI on sosionomi, AMK, auktorisoitu seksuaalineuvoja sekä pari- ja seksuaaliterapeutti. Hän on työskennellyt Pääkaupungin turvakodissa sekä Pro-tukipisteessä. Nykyisin hän on Poikien Talon projektipäällikkö.

JARI HARJU on Lapin ensi- ja turvakodin Miestyön keskuksen työntekijä. Hänellä on 23-vuotinen psykiatrisen hoitoalan kokemus.

JARI HAUTAMÄKI on ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittanut sosionomi, psykoterapeutti ja voimavarakeskeinen työnohjaaja. Hän on työskennellyt Lyömättömällä Linjalla vuodesta 1995 ja toimii tällä hetkellä Lyömätön Linja Espoossa ry:n toiminnanjohtajana. Hau-

tämäki on kirjoittanut miesten kanssa tehtävästä työstä useaan alan julkaisuun. Hänen omia teoksiaan ovat muun muassa *Perheväkivalta käännekohta miehen elämässä* (1997).

TIMO HONKASALO on Profeministimiehet ry:n puheenjohtaja ja ammatiltaan lastenhoitaja.

PETTERI HUHTAMELLA on Lapin ensi- ja turvakodin Miestyön keskuksen työntekijä.

TUIJA HUUKI, KT, työskentelee Oulun yliopiston Nais- ja sukupuolentutkimuksessa Suomen Akatemian tohtoritutkijana. Väitöskirjassaan hän tarkastelee pokien sukupuolistuneita vuorovaikutusprosesseja lapsuudessa ja nuoruudessa. Hän on Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksen sekä TANE:n kasvatus- ja koulutustyöryhmän jäsen.

ARTO JOKINEN, FL, on TANE:n Miesjaoston sihteeri, joka viimeistelee väitöskirjaa maskuliinisuuden, kansallisuuden ja väkivallan yhteyksistä Tampereen yliopistolla sukupuolentutkimuksen oppiaineeseen. Hän on Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksen puheenjohtaja vuodesta 2012. Jokinen on julkaissut teoksen *Panssaroitu maskuliinisuus* (2000) sekä toimittanut kirjat *Mies ja muutos* (1999) ja *Yhdestä puusta* (2003).

RAIJA JULKUNEN, YTT, on dosentti ja Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan lehtori emerita. Nais- ja sukupuolentutkimus on yksi hänen tutkimusalueistaan. Julkunen on analysoinut sukupuolen politisointia ja tasa-arvopolitiikan trendejä erityisesti teoksessaan *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit* (2010).

KIRSI KINNARINEN on Helsingin yliopiston tutkija sukupuolentutkimuksen oppiaineessa. Hänen tuleva väitöskirjansa käsittelee miesten välisiä suhteita. Hän toimi Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituk-

sen puheenjohtajana vuosina 2010-2011. Hän on TANE:n Miesjaoston asiantuntijajäsen.

MATTI KUUSILEHTO on isätoiminnan ohjaaja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Isä-hankkeessa.

JOHANNA LAMMI-TASKULA, YTT, työskentelee erikoistutkijana Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Hänen tutkimustoimintansa keskittyy työn ja perheen yhteensovittamisen teemoihin sukupuolinkölkulmasta. Lammi-Taskula on useiden vuosien ajan toiminut TANE:n Miesjaoston asiantuntijajäsenenä ja Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksessa.

PASI MALMI, HTT, toimii varapuheenjohtajana Miesjärjestöjen keskusliitossa, Miesten tasa-arvo ry:ssä sekä Vihreä miesliike ry:ssä. Lisäksi hän on TANE:n Valta- ja sukupuoli -jaoston asiantuntijajäsen. Malmi on tutkinut väitöskirjassaan miehiin kohdistuvaa sukupuolisyrjintää.

SARI MANNINEN, KT, on Oulun yliopiston tutkija, joka on väitellyt poikien maskuliinisuuksista ja väkivallasta koulussa. Hänen nykyinen tutkimus- ja kehittämistyönsä koskee kouluväkivallan ennaltaehkäisyä sekä isien osallistamista, maskuliinisuuksia ja väkivallan ennaltaehkäisyä ylisukupolvisesta näkökulmasta.

JIRI NIEMINEN on toiminut tutkijana ja tuntiopettajana Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella ja viimeistelee väitöskirjaa kriittisen miestutkimuksen mahdollistumisesta valtio-opillisessa ajattelussa johtamiskorkeakouluun. Hän on vasemmistoliiton miespoliittisen työryhmän jäsen ja Suomen Miestutkimuksen Seuran hallituksen jäsen.

HANNA ONWEN-HUMA on ylitarkastaja sosiaali- ja terveysministeriössä, tasa-arvovyksikössä. Hän on koordinoanut ja kehittänyt sukupuolinkölkulmasta.

kökulman valtavirtaistamista valtioneuvostossa vuodesta 2002 lähtien. Onwen-Huma on TANE:n kasvat- ja koulutustyöryhmän jäsen.

ANTTI PALMU on psykoterapeutti, joka on työskennellyt kymmenen vuoden ajan mies- ja väkivaltatyössä. Hän on toiminut projektityöntekijänä Ensi- ja turvakotien liiton Miesten kriisikeskus -hankkeessa ja vuodesta 2007 alkaen Pääkaupungin turvakoti ry:n työntekijänä. Miestyön lisäksi hän on työskennellyt väkivaltaa kokeneiden ja -käytänteiden naisten kanssa.

PETER PEITSALO on Miessakit ry:n kehittämispäällikkö. Hän on julkaissut teoksen *Miesryhmät – teoista sanoihin* (2008) ja kirjoittanut seuraavat miestyötä käsittelevät raportit: *Erosta Elossa -miesten eroryhmätoiminnan tulokset* (2010), *Erosta Elossa -asiakaskyselyn tulokset* (2010) ja *Lyömätön Linja - miesten kanssa tehtävän väkivaltatyön tuloksia* (2011). Nykyisin Peitsalo on jäsenenä erilaisissa miestyötä tekevien hankkeiden ohjaus- ja asiantuntijaryhmissä sekä kouluttaa hyvinvointisektorin työntekijöitä miestyön eri osa-alueista.

JUSSI PULLI on Ensi- ja turvakotien liiton Miesten- ja Neuvokeskuksen kehittämispäällikkö. Kehittämisen kohteita ovat miehenä oleminen, isyys, mies kriisissä ja erouttaminen. Hän on TANE:n Miesjaoston pitkäaikainen asiantuntijajäsen. Miesten keskus on julkaissut teoksen *Sanasta miestä – kokemuksia miesten kriisityöstä* (2006) sekä vuonna 2012 Isäkortit nettisivuineen.

MIKA PYYKKÖ toimi RAY:n avustusosaston osastopäällikkö vuosina 2008–2012. Tuossa tehtävässä ja sitä ennen mm. Terveyden edistämisen keskus ry:n toiminnanjohtajana hän on ollut mukana luomassa eri tavoin erityisesti järjestöjen terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistoiminnan edellytyksiä mukaan lukien esimerkiksi mies-, poika-, sukupuoli- ja tasa-arvonäkökulmien huomioon ottaminen.

JUKKA RELANDER on kolumnisti. Hän on TANE:n puheenjohtaja ja Vihreä miesliike ry:n perustajajäsen.

TEEMU TALLBERG on tutkijatohtori Helsingin yliopiston politiikan ja talouden tutkimuksen laitoksella. Hän kuuluu Suomen Miestutkimuksen Seuran hallitukseen ja Tasa-arvotiedon keskuksen Minnan ohjausryhmään.

RISTO TERVONEN on isätoiminnan ohjaaja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Isä-hankkeessa.

TOMI TIMPERI on Miessakit ry:n toiminnanjohtaja ja Miesjärjestöjen keskusliiton pääsihteeri. Hän on TANE:n ja Miesjaoston asiantuntijajäsen.

JOUNI VARANKA, VTL, työskenteli vuosina 2001–2009 TANE:ssa ja STM:n tasa-arvoyksikössä. Hänen erikoistumisalanaan oli miehet ja tasa-arvopolitiikka. Hän vastasi *Miehet ja tasa-arvopolitiikka* -asiakirjan (2006) valmistelusta.

MAARET VUORENMAA on isätoiminnan ohjaaja Mannerheimin Lastensuojeluliiton Isä-hankkeessa.